శ్రీరస్తు.

ముహూర్తదీపికాసహిత

ముహూర్తదర్పణము

సటీకము

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులుఅండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము.

ముహూర్తదర్పణ విషయసూచిక

శ్రీ ర స్తు.

ము హూ ర్త దీ పి క

న క్ష త్ర ని ఘ ం టు వు.

యః కర్తా జగతాం భర్తా సంహర్తా మహసాం నిధిః,
ప్రణమామి తమాదిత్యం బహిరన్తస్తమోఽపహమ్. 1

టీ. జగతాం=లోకములకు, భర్తా = ప్రభువైనవాఁడును, సంహర్తా = లయకరుఁడును, మహసాం=తేజస్సులకు, నిధిః=స్థానభూతుఁడైనవాఁడు, యః=ఎవఁడో, బహిరంతః=లోపల వెలుపలనున్న, తమః = అజ్ఞానాంధకారమును, అపహం = పోఁగొట్టునట్టి, తమాదిత్యం=ఆసూర్యునిఁగూర్చి, అహం=నేను, ప్రణమామి=నమస్కరించుచున్నాను.

భవత్యశ్వినినక్షత్రమశ్వి దస్రస్తురఙ్గమః,
అవ్యస్తురఙ్గస్తురగ అశ్వో వాజీ హయో హరిః. 2

టీ. అశ్వి, దస్రః, తురంగమః, అవ్యః, తురంగః, తురగః, అశ్వః, వాజీ, హయః, హరిః ౧౦-అశ్వినీనక్షత్రముపేళ్లు.

భరణీ స్యాద్యమో యామ్యస్త్వన్తకో యమసంజ్ఞకః,

టీ. యమః, యామ్యః, అంతకః, యమసంజ్ఞకః. ౪-భరణినక్షత్రముపేళ్లు.

కృత్తికా బహులా జ్ఞేయా హుతభుగ్వహ్నిసంజ్ఞకా. 3
షట్తారకః పావకశ్చానలోఽథ జ్వలనస్తథా,

టీ. కృత్తికా, బహుళా, హుతభుక్, వహ్నిసంజ్ఞకా, షట్తారకః, పావకః, అనలః, జ్వలనః ౮-కృత్తికానక్షత్రముపేళ్లు.

రోహిణీ చ విధిర్బ్రహ్మా ప్రాజాపత్యశ్చతుర్ముఖః. 4
ప్రజాపతిః ప్రజేశశ్చ విధాతా పద్మజాసనః,
ఆత్మభూః పద్మయోనిస్స్యాద్బ్రహ్మానామ తతః పరమ్. 5

టీ. ప్రాచేతసః, జలనిధిః, శతతారః, వారుణః ౪-శతభిషన్నక్షత్రము పేర్లు.

అజైకపాత్ప్రోష్ఠపదా పూర్వాభాద్ర పదా తథా. 17

టీ. అజా, ఏకపాత్, ప్రోష్ఠపదా, పూర్వాభాద్ర, పదా౫-పూర్వభాద్ర పేర్లు.

ఉత్తరాభాద్రకం చైవ అహిర్బుధ్న్యం నిశాముఖం,

టీ. ఉత్తరాభాద్రకం, అహిర్బుధ్న్యం, నిశాముఖం 3-ఉత్తరాభాద్రకు నామములు.

రేవతీ పౌష్ణ ఇత్యాహు రంత్యః పూషా తథైవ చ. 18

టీ. రేవతీ, పౌష్ణః, అంత్యః, పూషా ౪-రేవతీనక్షత్రము పేర్లు.

నక్షత్రనిఘంటువు సంపూర్ణము.

రాశినిఘంటువు.

అజా క్రియా ఛాగబస్తా తూబరా విశ్వభేషజీ,
మేష ఆద్యా క్రియాబస్తా ఛాగీ రాగీ రయస్తథా. 1

టీ. అజా, క్రియా, ఛాగబస్తా, తూబరా, విశ్వభేషజీ, ఆద్యా, క్రియాబస్తా, ఛాగీ, రాగీ, రయః ౧౦-మేషం=మేషమునకు నామములు.

వృషభ స్తాబురి ర్గౌశ్చ వృష ఉక్షా తథైవ చ,
అనడ్వాన్ సౌరభేయశ్చ దూరశ్శోభీ వృషాహ్వయః. 2

టీ. వృషభః, తాబురిః, గౌః, వృషః, ఉక్షా, అనడ్వాన్, సౌరభేయః, దూరశ్శోభీ ౮-వృషాహ్వయః=వృషభరాశికి నామములు.

మిథునం యమళం యుగ్మం నృయుగ్మం జితమం తథా,

టీ. మిథునం, యమళం, యుగ్మం, నృయుగ్మం, జితమం ౫-మిథునరాశి పేర్లు.

కులీరకర్కికటకాః కర్కిణీ నిచలీ ఝుమార్. 3

టీ. కులీరః, కర్కి, కటకః, కర్కిణీ, నిచలీ, ఝుమార్ ౬-కటకరాశి పేర్లు.

సింహో మృగారి ర్మృగరా ణ్మృగేంద్రో మృగనాయకః,
హరిః పంచాననో రాజా లేయః కంఠీరవ స్తథా. 4

టీ. సింహః, మృగారిః, మృగరాట్, మృగేంద్రః, మృగనాయకః, హరిః, పంచాననః, రాజా, లేయః, కంఠీరవః ౧౦-సింహరాశికి నామములు

అంగనా స్త్రీ ర్వధూః కన్యా పాథోనం కన్యకాఽబలా,

టీ. అంగనా, స్త్రీః, వధూః, కన్యా, పాథోనం, కన్యకా, అబలా ౭-కన్యా రాశినామములు.

తులా తౌలీ వణి గ్జూకః తులాభృ ద్ధటసంజ్ఞికః. 5

టీ. తులా, తౌలీ, వణిక్, జూకః, తులాభృత్, ధటః ౬-తులారాశినామములు.

అలిస్సరీసృపః కౌర్పిః కీటో వృశ్చికవాచకః,

టీ. అలిః, సరీసృపః, కౌర్పిః, కీటః, వృశ్చికః ౫-వృశ్చికరాశినామములు.

శార్ఙ్గం శరాసనం ప్రోక్తం తౌక్షికం మార్గణాసనమ్. 6

చాపతూణీరబాణాశ్చ ధనుః కోదణ్డకార్ముకే,

టీ. శార్ఙ్గం, శరాసనం, తౌక్షికం, మార్గణాసనం, చాపః, తూణీరః, బాణః, ధనుః, కోదండం, కార్ముకం ౧౦-ధనూరాశికి నామములు.

మకరస్స్యా న్మృగో నక్ర శ్చాకోకేరశ్చ కథ్యతే. 7

టీ. మృగః, నక్రః, అకోకేరః ౩-మకరః=మకరము, స్యాత్=అవును.

కుమ్భో ఘటో జలధరో హృద్రోగ ఇతి కీర్తితః,

టీ. కుంభః, ఘటః, జలధరః, హృద్రోగః ౪-కుంభరాశికి పేర్లు.

మీనోఽన్త్యోఽనిమిషో మత్స్య ఝుషో వారిజోఽణ్డజః. 8

జలజః పృథురోమా చ మీనసంజ్ఞాః ప్రకీర్తితాః.

టీ. మీనః, అంత్యః, అనిమిషః, మత్స్యః, ఝుషః, వారిజః, అండజః, జలజః, పృథురోమా ౯-మీనరాశికి పేర్లు.

రాశినిఘంటువు సంపూర్ణము.

గ్రహనిఘంటువు.

ఆదిత్యోఽర్కో రవి ర్భాను ర్భాస్కరశ్చ దివాకరః,

మార్తాణ్డ స్సవితా హేళి స్తీక్ష్ణాంశు ర్మిహిరో రవిః. 1

టీ. ఆదిత్యః, అర్కః, రవిః, భానుః, భాస్కరః, దివాకరః, మార్తాండః, సవితా హేళిః, తీక్ష్ణాంశుః, మిహిరః ౧౧-సూర్యునికి పేర్లు.

చంద్ర శ్శశీ శశాంకశ్చ విధు స్సోమో నిశాకరః

శీతాంశురుడునాథశ్చ ఇందు శ్చంద్రమసో విధుః. 2

టీ. చంద్రః, శశీ, శశాంకః, విధుః, సోమః, నిశాకరః, శీతాంశుః, ఉడునాథః, ఇందుః ౯-చంద్రునియొక్క నామములు.

ఆరో వక్రో మహీజశ్చ రుధిరో రక్త ఏవచ,
అంగారకః కుజో భౌమో లోహితాంగో మహీసుతః. 3

టీ. ఆరః, వక్రః, మహీజః, రుధిరః, రక్తః, అంగారకః, కుజః, భౌమః, లోహితాంగః, మహీసుతః ౧౦-అంగారకుని పేళ్లు.

సౌమ్యో విడ్జ్ఞో బుధో హేమస్సోమజో బోధనః క్రమాత్,

టీ. సౌమ్యః, విట్, జ్ఞః, బుధః, హేమః, సోమజః, బోధనః ౭-బుధునికి పేళ్లు.

జీవ ఆంగిరసో వాచస్పతి శ్చిత్రశిఖండిజః. 4
ఆర్యో బృహస్పతిస్సూరి ర్వాగీశో వచసాంపతిః,

టీ. జీవః, ఆంగిరసః, వాచస్పతిః, చిత్రశిఖండిజః, ఆర్యః, బృహస్పతిః, సూరిః, వాగీశః, వచసాంపతిః ౯-బృహస్పతినామములు.

శుక్రో భృగు ర్భృగుసుత స్త్వప్పుజశ్చ సితశ్చ సః. 5
ఉశనా దైత్యపూజ్యశ్చ కావ్యః కవి రితి స్మృతః,

టీ. శుక్రః, భృగుః, భృగుసుతః, అప్పుజః, సితః, ఉశనాః, దైత్యపూజ్యః, కావ్యః, కవిః ౯-శుక్రునినామములు.

కోణో మన్ద శ్శనిః కృష్ణ సూర్యపుత్రో యమశ్చ సః. 6
పంగు శ్శనైశ్చరస్సౌరిః కాల శ్ఛాయాసుతశ్చ సః,

టీ. కోణః, మందః, శనిః, కృష్ణః, సూర్యపుత్రః, యమః, పంగుః, శనైశ్చరః, సౌరిః, కాలః, ఛాయాసుతః ౧౧-శనికి నామములు.

రాహు స్తము స్సురోగశ్చ స్వర్భానుశ్చ విధుంతుదః. 7
పాతశ్చ సైంహికేయశ్చ భుజగాఖ్య ఇతి స్మృతః,

టీ. రాహుః, తమః, సురోగః, స్వర్భానుః, విధుంతుదః, పాతః, సైంహికేయః, భుజగాఖ్యః ౮-రాహువు నామములు.

కేతు శ్శిఖి ధ్వజో ధూమ్ర ఉత్పాతో బహురూపకృత్. 8
శిరోహీనో ఘోరరూప శ్చిత్రవర్ణస్సు కేతనః,

టీ. కేతుః, శిఖీ, ధ్వజః, ధూమ్రః, ఉత్పాతః, బహురూపధృత్, శిరోహీనః, ఘోరరూపః, చిత్రవర్ణః, సుకేతవః ౧౦-కేతువునకు నామములు.

గ్రహనిఘంటువు సంపూర్ణము.

స్థాననిఘంటువు.

శ్లో. క్షితిశ ఉదయో రాశి ర్లగ్నం హోరోదయ స్తనుః,
కల్యో విలగ్న మాత్మాచ భావోఽయం ప్రథమో భవేత్. 1

టీ. క్షితిశః, ఉదయః, రాశిః, లగ్నం, హోరోదయః, తనుః, కల్యః, విలగ్నం, ఆత్మా ౯-అయం=ఇది, ప్రథమః=మొదటిదగు, భావః=స్థానము, భవేత్=అగును.

ద్వితీయం ధనవా గ్విత్తం కుటుంబం నేత్రసంజ్ఞకం,

టీ. ద్వితీయం, ధనం, వాక్, విత్తం, కుటుంబం, నేత్రసంజ్ఞకం ౬-లగ్నమునకు రెండవయింటినామములు.

తృతీయం విక్రమం భ్రాతా దుశ్చిక్యం సహజ స్తథా. 2

టీ. తృతీయం, విక్రమం, భ్రాతా, దుశ్చిక్యం, సహజః ౫-మూఁడవయింటికిఁ పేర్లు.

చతుర్థం హిబుకం వేశ్మ బంధు రబ్ధి స్సుఖం జలం,
పాతాళం జననీ మాతా ఉదకం చ పయోఽమృతమ్. 3

టీ. చతుర్థం, హిబుకం, వేశ్మ, బంధుః, అబ్ధిః, సుఖం, జలం, పాతాళం, జననీ, మాతా, ఉదకం, పయః, అమృతం ౧౩-నాలవయింటికి నామములు.

పంచమం తనయో మంత్రీ హ్యాత్మాచ సుత ఉచ్యతే,

టీ. పంచమం, తనయః, మంత్రీ, ఆత్మా, సుతః ౫-అయిదవయింటికిఁ పేర్లు.

షష్ఠం చ రిపు రిత్యాహుః క్షత ఇ త్యభిధీయతే. 4

టీ. షష్ఠం, రిపుః, క్షతః ౩-ఆఱవయింటికిఁ పేర్లు.

సప్తమం ద్యూనమస్తం చ ద్యూతం చ మదన స్స్మరః,
కామో వివాహో జామిత్రం భార్యేతి వినిదర్శితమ్. 5

టీ. సప్తమం, ద్యూనం, అస్తం, ద్యూతం, మదనః, స్మరః, కామః, వివాహః, జామిత్రం, భార్యా ౧౦-ఏడవయింటికిఁ పేర్లు.

అష్టమం నిధనం రంధ్రం పాప మాయుర్మృతీ రుజా,

టీ. అష్టమం, నిధనం, రంధ్రం, పాపం, ఆయుః, మృతిః, రుజా ౮-ఎనిమిదవ యింటికి నామములు.

నవమంచ త్రికోణంచ సుకృతం గురు భాగ్యకమ్. 6
పితృ జ్ఞానోదయో భక్తి ర్దేవతోపాసనం తథా,

టీ. నవమం, త్రికోణం, సుకృతం, గురుః, భాగ్యకం, పితా, జ్ఞానోదయః, భక్తిః, దేవతోపాసనం ౯-తొమ్మిదవయింటికిఁ బేర్లు.

దశమో మాన ఆజ్ఞాపి కర్మస్థానమితి స్మృతః. 7
వృద్ధిః కర్మాభిధానం చ వక్త్రం సంజ్ఞయ ఉచ్యతే,

టీ. దశమః, మానః, ఆజ్ఞా, కర్మస్థానం, వృద్ధిః, కర్మాభిధానం, వక్త్రం, సంజ్ఞయః ౧౦-పదియవయింటికి నామములు.

ఏకాదశో భవే ల్లాభ ఆయశ్చ విజయ శ్శుభః. 8

టీ. ఏకాదశః, లాభః, ఆయః, విజయః, శుభః ౧౧-పదునొకండవ యింటికి నామములు.

ద్వాదశం చ వ్యయస్థానం పాపస్థానం ప్రశస్యతే,

టీ. ద్వాదశం, వ్యయస్థానం, పాపస్థానం ౧౨-పండ్రెండవయింటికిఁ బేర్లు.

స్థాననిఘంటువు సంపూర్ణము.

భావనిఘంటువు.

శ్లో. లగ్నం స్యా దుదయో రాశిః కల్యం హోరోదయ స్తనుః,
ఆద్యో దేహశ్శరీరం చ విలగ్నాధారమూర్తయః. 1
స్వభావో జన్మ చాత్మాచ భావోఽయం ప్రథమః స్మృతః,

టీ. లగ్నం, ఉదయః, రాశిః, కల్యం, హోరోదయః, తనుః, ఆద్యః, దేహః, శరీరం, విలగ్నం, ఆధారః, మూర్తిః, స్వభావః, జన్మ, ఆత్మా ౧౫.అయం = ఇది, ప్రథమః = మొదటిదగు, భావః = భావమని, స్మృతః = చెప్పఁబడినది.

ద్వితీయం ద్రవిణం స్వార్థా కుటుంబో ధనవేశ్మకమ్. 2
సత్యవాచికవాక్ స్థానే యుగ్మం కోశో హిరణ్యకం,
కర్ణప్రయాణనేత్రంచ ముఖం దక్షిణనేత్రకమ్. 3

లోహం ముక్తా ఫలం స్వర్ణం విద్యా భుక్తిస్తు కంబళః,
రత్నం ధాతుశ్చ విత్తం చ భావోఽయం చ ద్వితీయకః. 4

టీ. ద్వితీయం, ద్రవిణం, స్వం, అర్థః, కుటుంబః, ధనం, సత్యావాదికం, వాక్స్థానం, యశః, హిరణ్యకం, కర్ణః, ద్రయాణాం, నేత్రం, ముఖం, దక్షిణ నేత్రం, లోహం, ముక్తాఫలం, స్వర్ణం, విద్యా, భుక్తి, కంబళః, రత్నం, ధాతుః, విత్తం ఇవి ద్వితీయభావమునకు నామములు.

తృతీయం భగినీ భ్రాతా సహజశ్చాగ్రజోఽనుజః,
సహభావః క్రుధా యోగః దాస దాస్యాదివర్గకమ్. 5
సత్వం పరాక్రమః కోపో రౌద్రం శాంతముపాయకం,
కార్యసంధానమిత్రే చ స్వరో గరళభక్షణమ్ 6
ఆపోక్లిబం ధరక్షేత్రం భావోఽయం చ తృతీయకః,

టీ. తృతీయం, భగినీ, భ్రాతా, సహజః, అగ్రజః, అనుజః, సహభావః, క్రుధా యోగః, దాసదాస్యాదివర్గకం, సత్వం, పరాక్రమః, కోపః, రౌద్రం, శాంతం, ఉపాయకం, కార్యసంధానం, మిత్రం, స్వరః, గరళభక్షణం, ఆపోక్లిబం, ధరక్షేత్రం. తృతీయభావమునకు నామములు.

చతుర్థం జలపాతాళే బంధుశ్చ హిబుకం సుఖమ్ 7
వాపీకూపతటాకాశ్చ ప్రవాహో ద్వార మేదినీ,
పుస్తకం గృహశయ్యే చ పశు సస్యం చ ధాన్యకమ్. 8
విద్యా వాహనకార్యే చ మాతా చౌషధమంత్రకం,
వివాద సాక్షి పౌరాణాం భావోఽయం చ చతుర్థకః. 9

టీ. చతుర్థం, జలం, పాతాళం, బంధుః, హిబుకం, సుఖం, వాపీ, కూపః, తటాకః, ప్రవాహః, ద్వారం, మేదినీ, పుస్తకం, గృహం, శయ్యా, పశుః, సస్యం, ధాన్యకం, విద్యా, వాహనకార్యం, మాతా, ఔషధం, మంత్రకం, వివాదః, సాక్షి, పౌరాణం ఇవి-చతుర్థభావమునకు పేర్లు.

పంచమం మంత్రిపుత్రౌ చ తనయః ప్రతిభాత్మజౌ,
పణాపరశ్చ శక్తిశ్చ భావోఽయం పంచమస్స్మృతః. 10

టీ. పంచమం, మంత్రీ, పుత్రః, తనయః, ప్రతిభా, ఆత్మజః, పణాపరః, శక్తిః ఇవి-పంచమభావమునకు పేర్లు.

షష్ఠో వైరీ రిపుశ్శత్రుః క్షతారీ రోగభీతిదం,
జ్ఞాతిశ్చ ప్రాపణం పాపం భావషష్ఠోఽయమీరితః. 11

టీ. షష్ఠః, వైరీ, రిపుః, శత్రుః, క్షతః, అరిః, రోగః, భీతిః, జ్ఞాతిః, శస్త్రం, అవనం, పాపం ౧౨-షష్ఠభావమునకు నామములు.

జామిత్రం జూకమస్తం చ కామో భార్యేతి చ స్మరః,
కటకో ద్యూతవాణిజ్యే క్రయవిక్రయసంగ్రహాః. 12
కళత్రసౌఖ్యవైవాహం భోగస్థానం మనోహరం,
అలంకృతిశ్చ సర్వేషాం భావోఽయం సప్తమస్స్మృతః. 13

టీ. జామిత్రం, జూకం, అస్తం, కామః, భార్యా, స్మరః, కటకః, ద్యూతం, వాణిజ్యం, క్రయవిక్రయసంగ్రహాః, కళత్రం, సౌఖ్యం, వైవాహం, భోగస్థానం, మనోహరం, అలంకృతిః ౧౬-సప్తమభావమునకు పేర్లు.

అష్టమం నిధనం రంధ్రం మృతిర్నాశశ్చ నైధనం,
ఆయుష్యం జీవనోపాయో మోక్షో లయనివారణే. 14
భత్యభోజ్యాదినాశశ్చ భావోఽయం చాష్టమః స్మృతః,

టీ. అష్టమం, నిధనం, రంధ్రం, మృతిః, నాశః, నైధనం, ఆయుష్యం, జీవనోపాయః, మోక్షః, లయః, నివారణం, భత్యభోజ్యాదినాశః ౧౨-అష్టమభావమునకు పేర్లు.

నవమం తపదీకం చ సుకృతం గురుభాగ్యకమ్. 15
పితృజ్ఞానం దయా భక్తిర్దేవతోపాసనం తథా,
చిత్రానందస్తథా స్వామీ భావోఽయం నవమస్స్మృతః. 16

టీ. నవమం, తపదీకం, సుకృతం, గురుః, భాగ్యకం, పితృజ్ఞానం, దయా, భక్తిః, దేవతోపాసనం, చిత్రం, ఆనందః, స్వామీ ౧౨-నవమభావమునకు నామములు.

దశమం మానసం కర్మ వ్యాపారోఽంబరమేవ చ,
కార్యంచ వ్యోమ చాకాశః ఆజ్ఞా పుణ్యంచ రాజ్యకమ్. 17
వీర్యస్థానం చ సత్కర్మ భావోఽయం దశమస్స్మృతః,

టీ. దశమం, మానసం, కర్మ, వ్యాపారః, అంబరం, కార్యం, వ్యోమ, ఆకాశః, ఆజ్ఞా, పుణ్యం, రాజ్యకం, వీర్యస్థానం, సత్కర్మ ౧౩-దశమభావమునకు నామములు.

ఏకాదశం భవత్యాయశ్చార్థలాభో జయస్తథా. 18
అధఃపృష్ఠం చ పృష్ఠం చ భావశ్చైకాదశః స్మృతః,

టీ. ఏకాదశం, ఆయః, అర్థలాభః, జయః, అధఃపృష్ఠం, పృష్ఠం, ౬-ఏకాదశభావమునకు పేర్లు.

ద్వాదశోఽంత్యో వ్యయో రిష్ఫః ఆపోక్లిమోఽపవర్గకః. 19

లాభీణో నరకో నాశో భావోఽయం ద్వాదశ స్మృతః

టీ. ద్వాదశః, అంత్యః, వ్యయః, రిప్ఫః, అపోక్లిబః, అపవర్గః, లాభీణః, నరకః, నాశః ౯-ద్వాదశభావమునకు నామములు.

భావనిఘంటువు సంపూర్ణము.

కా ర క ని ఘం టు వు.

ఆత్మా ప్రభావ శ్శక్తిశ్చ పితృచిన్తా రవేః ఫలం,

టీ. ఆత్మా, ప్రభావః, శక్తిః, పితృచింతా ఈ ४-కారకత్వములు. రవేః=సూర్యునికిని, ఫలమ్=ఫలము.

మనో బుద్ధిః ప్రసాదం చ మాతృచింతా చ చంద్రమాః. 1

టీ. మనః, బుద్ధిః, ప్రసాదం, మాతృచింతా ఈ ४-కి, చంద్రమాః=చంద్రుడు కారకుడు.

భ్రాతా భృత్యగుణో భూమి ర్భౌమేనైవ విచింతయేత్,

టీ. భ్రాతా, భృత్యగుణః, భూమిః ఈ మూడిటిని, భౌమేనైవ = అంగారకుని చేతనే, విచింతయేత్=కారకత్వము తెలియనగును.

ప్రజ్ఞా చ కర్మ విజ్ఞానం బుధేనైవ విచింతయేత్. 2

టీ. ప్రజ్ఞా, కర్మ, విజ్ఞానం ఈమూడును, బుధేనైవ = బుధునిచేతనే, విచింతయేత్=కారకుడని తెలుసుకొనవలసినది.

గురుణా దేహపుష్టిశ్చ బుద్ధిః పుత్రార్థసంపదః,

టీ. దేహపుష్టిః, బుద్ధిః, పుత్ర, అర్థసంపదః ఈ ४-కి, గురుణా = గురువుచేత కారకత్వమని తెలుసుకొనవలసినది.

శుక్రో వివాహో భాగ్యం చ భోగస్థానం చ వాహనమ్. 3

టీ. వివాహం, భాగ్యం, భోగస్థానం, వాహనం ఈ ४-కి, శుక్రః=శుక్రుడు, కారకుడని తెలిసికొనవలసినది.

ఆయుష్యం జీవనోపాయం మరణం చ శనైశ్చరః,

టీ. ఆయుష్యం, జీవనోపాయం, మరణం ఈ 3-కి, శనైశ్చరః=శనైశ్చరుడు, కారకుడని తెలుసుకొనవలసినది.

తటాకారామవిశ్రామా రాహు స్తాతామహో భవేత్. 4

టీ. కటాక్షః, అగాధః, విక్రమః, మాతామహః ఈ ౪-కి, రాహుః=రాహువు, ఫకేల్ = కారకుఁ డవును.

కేతుః పితామహే చిన్తా బహుదానశ్చ మోక్షదః,

టీ. పితామహచింతా, బహుదానః, మోక్షదః ఈ 3-కి, కేతుః = కేతువు కారకుఁడు.

కారకనిఘంటువు సంపూర్ణము.

సంఖ్యానిఘంటువు.

శశీ సోమ శ్శశాంకశ్చ ఇందు శ్చంద్రః కళానిధిః,
రాజా విధు స్సుధాంశుశ్చ యమ ఏకో జవ స్తథా. 1

టీ. శశి, సోమః, శశాంకః, ఇందుః, చంద్రః, కళానిధిః, రాజా, విధుః, సుధాంశుః, యమః, ఏకః, జవః, ౧౨-ఒకయంకెకు నామములు.

అక్షి చక్షుః కరో నేత్రం లోచనం బాహు కర్ణకాః,
పక్ష దృష్టి ద్వయం యుగ్మ మంబకౌ నయనేక్షణే. 2

టీ. అక్షి, చక్షుః, కరః, నేత్రం, లోచనం, బాహుః, కర్ణకః, పక్షః, దృష్టిః, ద్వయం, యుగ్మం, అంబకౌ, నయనే, ఈక్షణే ౧౪-రెండవయంకెకు నామములు.

వహ్ని రామ శ్శిఖి చాగ్నిః పావకో దహనానలౌ,
శంకరాక్షి పురీ లోకా స్త్రీణి కాల స్త్రయో గుణః. 3

టీ. వహ్నిః, రామః, శిఖి, అగ్నిః, పావకః, దహనః, అనలః, శంకరాక్షి, పురీ, లోకః, త్రీణి, కాలః, త్రయః, గుణః ౧౪-మూఁడవయంకెకు నామములు.

అబ్ధి సాగర చత్వారి వనరాశిర్యుగోఽంబుధిః,
చతు ర్వార్ధి ర్గతిశ్చాపి జలధి ర్నీరధి స్తథా. 4

టీ. అబ్ధిః, సాగరః, చత్వారి, వనరాశిః, యుగః, అంబుధిః, చతుః, వార్ధిః, గతిః, జలధిః, నీరధిః ౧౧-నాలవయంకెకు నామములు.

ఇంద్రియం పంచమం జ్ఞాన మిషు ర్బాణశ్చ మార్గణః,
వ్రతో భూతం శరః పర్వా ప్రాణశ్చ విషయ స్తథా. ౫

టీ. ఇంద్రియం, పంచమం, జ్ఞానం, ఇషుః, బాణః, మార్గణః, వ్రతః, భూతం శరః, పర్వా, ప్రాణః, విషయః ౧౨-అయిదవయంకెకు నామములు.

శాస్త్రం షట్చ రుచిశ్చైవ కాలశ్చ ఋతుసంజ్ఞకం,
రసద్రవ్యం చ కోశశ్చ షడ్దర్శనషడాగమౌ. 6

టీ. శాస్త్రం, షట్, రుచిః, కాలః, ఋతుః, రసద్రవ్యం, కోశః, షడ్దర్శనః, షడాగమః ౯-ఆఱవయంకెకు నామములు.

శైలోఽద్రి ర్ద్వీపవాయుశ్చ ముని స్సప్తాచలో గిరిః,
తురగాశ్వ నగా గోత్రా మహీధ్ర ఋషిసంజ్ఞకః. 7

టీ. శైలః, అద్రిః, ద్వీపః, వాయుః, మునిః,సప్త, అచలః, గిరిః, తురగః, అశ్వః, నగః, గోత్రః, మహీధ్రః, ఋషిః, ౧౪-ఏడవయంకెకు నామములు.

అష్టమం గజ కర్ణీచ దిగ్గజో దంతి హస్తినౌ,
సామజో మత్తమాతంగః దిక్పాల వసు వారణాః. 8

టీ. అష్టమం, గజః, కర్ణి, దిగ్గజః, దంతీ, హస్తీ, సామజః, మత్తమాతంగః, దిక్పాలః, వసుః, వారణః ౧౧-ఎనిమిదవయంకెకు నామములు.

నవమం నవరత్నం చ బ్రహ్మాచ కమలాసనః,
నిధి ర్గ్రహాశ్చ ఖండంచ రంధ్రో భావశ్చ లబ్ధకః. 9

టీ. నవమం, నవరత్నం, బ్రహ్మ, కమలాసనః, నిధిః, గ్రహాః, ఖండం, రంధ్రః, భావః, లబ్ధకః ౧౦-తొమ్మిదవయంకెకు నామములు.

ఆకాశం గగనం శూన్య మంతరిక్షం మరుత్పథమ్,

టీ. ఆకాశం, గగనం, శూన్యం, అంతరిక్షం, మరుత్పథం ౫-శూన్యమునకు (౦) పేర్లు.

కాది ర్నవో టాదినవః పాదిపంచచ యాష్టకమ్. 10

టీ. కకారము మొదలు తొమ్మిదియక్షరముల పర్యంతమును, టకారము మొదలు తొమ్మిదియక్షరముల పర్యంతమును, పకారము మొదలు అయిదక్షరములపర్యంతమును, యకారము మొద లెనిమిదియక్షరములపర్యంతమును అక్షరసంజ్ఞ కర్గులని తెలిసికొనుట, యెట్లనిన: క ౧, ఖ ౨, గ ౩, ఘ ౪, ఙ ౫, చ ౬, ఛ ౭, జ ౮, ఝ ౯, ట ౧, ఠ ౨, డ ౩, ఢ ౪, ణ ౫, త ౬, థ ౭, ద ౮, ధ ౯; ప ౧, ఫ ౨, బ ౩, భ ౪, మ ౫, య ౧, ర ౨, ల ౩, వ ౪, శ ౫, ష ౬, స ౭, హ ౮. *

సంఖ్యానిఘంటువు సంపూర్ణము.

---

* ఇచట సంఖ్యానిఘంటువు పూర్తిగ లేదు. విద్యారణ్యులుంచాను విశ్రాల రామచంద్రాచార్యవిరచితంబగుసంఖ్యానుశాసనమున పూర్తిగమున హేతుకముగను కనుగొనవలెను.

రాశిరాశ్యధిపతులు.

క్రియతావురిజితుమకులీరలేయపాథోనజూకకౌర్ప్యాఖ్యాః,
తౌక్షిక ఆకోకేరో హృద్రోగ శ్చాంత్యభం చేతి. 1
క్షితిజ సిత జ్ఞ చంద్రో రవిసౌమ్యసితావనిజాః,
సురగురు మంద సౌరి గురవశ్చ గృహాంశకపాః. 2

టీ. మేషమునకు అంగారకుడు, వృషభమునకు శుక్రుఁడు, మిథునమునకు బుధుఁడు, కటకమునకు చంద్రుఁడు, సింహమునకు సూర్యుఁడు, కన్యారాశికి బుధుఁడు, తులకు శుక్రుఁడు, వృశ్చికమునకు అంగారకుఁడు, ధనుస్సునకు గురువు, మకరమునకు శని, కుంభమునకు శని, మీనమునకు గురువు ఈక్రమముగా రాశ్యధిపతుల నెఱుంగవలయు.

శత్రుత్వమిత్రత్వములు.

సూత్రమ్. సుహృద స్త్రికోణభవనాత్స్వ త్స్వాంత్యధీధర్మస్వో
చ్చాయుస్సుఖపాః.

టీ. ౧. సూర్యునికి-శని, శుక్రుఁడు శత్రువులు. బుధుఁడు సముఁడు. చంద్రుఁడు, కుజుఁడు, గురువు, మిత్రులు. ౨. చంద్రునికి-రవి, బుధుఁడు, మిత్రులు. కు, గు, శు, శ, సములు. ౩. కుజునికి-గు, చం, ర, మిత్రులు. బు, శత్రువు. శు, శ, సములు. ౪. బుధునికి-ర, శు, మిత్రులు. చం, శత్రువు. కు, గు, శ, సములు. ౫. బృహస్పతికి-బు, శు, శత్రువులు. శ, సముఁడు. ర, చం, కు, మిత్రులు. ౬. శుక్రునికి-బు, శ, మిత్రులు. కు, గు, సములు. ర, చం, శత్రువులు. ౭. శనికి, శు, బు, మిత్రులు. గు, సముఁడు. ర, చం, కు, శత్రువులని తెలియవలెను.

ఉచ్చనీచలు.

అజోక్షనక్రపాథోన కర్కిమత్స్యతులాక్రమాత్,
రవ్యాదితుంగా నీచం తు తత్తత్సప్తమమాహరేత్. 3

టీ. రవికి మేషము, చంద్రునికి వృషభము, కుజునికి మకరము, బుధునికి కన్య, గురునకు కటకము, శుక్రునికి మీనము, శనికి తుల ఇవి యుచ్చరాసులు. ఈరాసులకు నేడవరాశి నీచరాసులని తెలియవలెను.

గ్రహదృష్టి.

సూ. నగధామథజధ నేక్షణమ్. *

టీ. శనికి ౩, ౭, ౧౦. గురువునకు ౫, ౭, ౯. కుజునికి ౪, ౭, ౮. ర, చం, బు, శు, రా, కేతువులకు నేడవయింటను చూపు ప్రసరించును. శుభగ్రహముల చూపు మంచిది. పాపగ్రహముల చూపు చెడ్డది.

—షడ్వర్గ.—

సూ. ఓజయుగ్మ రవిచంద్రా హోరేయమ్. *

టీ. లగ్నము రెండుభాగములుచేయఁగా బేసిరాశి మొదటిభాగము. రవిహోర రెండవభాగము. చంద్రహోర సమరాశికి మొదలు చంద్రహోర. రెండవది సూర్యహోర యని తెలియవలెను.

సూ. లగ్నాత్త్రిభాగో ద్రేక్కాణః. *

టీ. లగ్నము మూఁడుభాగములుచేసి, చరరాశికి మొదటిభాగమునకు లగ్నము. రెండవభాగమునకు అయిదవయిల్లు. మూఁడవభాగమునకు తొమ్మిదవయిల్లు. స్థిరరాశి మొదటిభాగమునకు తొమ్మిదవయిల్లు. రెండవభాగమునకు మొదటియిల్లు. మూఁడవభాగమునకు అయిదవయిల్లు. ద్విస్వభావరాశికి మొదటిభాగమునకు అయిదవయిల్లు. రెండవ భాగమునకు తొమ్మిదవయిల్లు. మూఁడవభాగమునకు లగ్నము. ఇట్లు తెలియవలెను.

సూ. నవాంశో నవపఞ్చాంశపః, అజమృగతౌలిచంద్రభవనాదిః *

టీ. నవాంశకు లగ్నము తొమ్మిదిభాగములుచేసి ఎన్నవభాగములో జననమో, ఆభాగము మేషసింహధనుస్సులకు మేషాదిగాఁ జూచుకొనునది. తులాకుంభమిథునములకు తులాదిగాఁ జూచుకొనునది కన్యామకరవృషభములకు మకరాదిగాఁ జూచుకొనునది. మీనకర్కాటవృశ్చికములకు కర్కాటకము మొదలుగా నాభాగమునకు నేరాశి యగునో ఆరాశి నవాంశరాశియని తెలియఁదగు.

సూ. రయభాగో ద్వాదశాంశః. *

టీ. ద్వాదశాంశకు లగ్నము ౧౨ భాగములు చేయఁగా నేభాగమందు కాలము నిలుచునో లగ్నాదిగా నారాశ్యధిపతి ద్వాదశాంశాధిపతియని తెలియవలెను.

సూ. త్రింశాంశపాః భౌమమందగురుజ్ఞశుక్రాః మామాదాసామ ఓజే యుగ్మేతు వక్రమ్.

టీ. లగ్నము 30 భాగములుచేసి, ఆభాగములను కుజునికి ౫, శనికి ౫, గురునకు ౮, బుధునికి ౭, శుక్రునికి ౫ ఈక్రమమున నీయఁగా, ముహూర్తకాలమునకు నేగ్రహ భాగములో నుండునో వాఁడు త్రింశాంశాధిపతియని తెలిసికొనునది. ఇది బేసిరాశి క్రమము. సమరాశికి శుక్రుఁడుమొదలుకొని కుజునివరకు వ్యుత్క్రమముగాఁజూడవలెను.

—రాహుకాలము.—

సూ. విధుసౌరిభృగుసుతజ్ఞ జీవభౌమార్కాః, త్రిపాదత్రితివృద్ధిః.

టీ. సోమవారము ౩॥।, శనివారము ౭॥, శుక్రవారము ౧౧।, బుధవారము ౧౫, గురువారము ౧౮॥।, మంగళవారము ౨౨॥, ఆదివారము ౨౬।, ఈవారములలో నీ గడియలమీఁదట రాహుకా

నక్షత్రత్యాజ్యములు.

నైశం వీర నలం నభో భయ కరం నీలం నరం ఫాలినా
గో నీరం హయ కారి నీర భయ భోపో నేక ఖేకం తమః,
వారం నీర నకం నయం హయ తపో వారం నగం దస్రతః
సంఖ్యోర్ధ్వంవిషనాడికావహ్న్యదధరోలగ్నస్పృశోమృత్యుదాః.

టీ. అశ్విని ౫౦, భరణి ౨౪, కృత్తిక ౩౦, రోహిణి ౪౦, మృగశిర ౧౪, ఆర్ద్ర ౨౧, పునర్వసు ౩౦, పుష్య ౨౦, ఆశ్రే ౩౨, మఘ ౩౦, పూఫ ౨౦, ఉఫ, ౧౮, హ ౨౧, చి ౨౦, స్వా ౧౪, వి ౧౪, అనూ ౧౦, జ్యే ౧౪, మూ ౫౬, పూషా ౨౪, ఉషా ౨౦, శ్రవ ౧౦, ధ ౧౦, శత ౧౮, పూభా ౧౬, ఉభా ౨౪, రేవతి ౩౦. ఈనక్షత్రములకు ఈగడియల మీఁద త్యాజ్యము ౪ ఘడియలవరకు నుండును. అప్పుడు విశుభకార్యములను చేయఁగూడదు. ఇచ్చట ౪ గడియలు వర్జ్యమనుట నక్షత్రప్రమాణములో పదునాఱవపాలు అని ఎన్నుకొనవలయును సిద్ధాంతశాస్త్రోక్తంబ్యమగాబడె.

పక్షచ్ఛిద్రములు.

అష్టమీ ద్వాదశీ షష్ఠీ చతుర్థీ చ చతుర్దశీ,
పక్షచ్ఛిద్రాఖ్య తిథయ శ్శుభకార్యేషు నిందితాః. 5

టీ. శుక్ల కృష్ణపక్షములయందు ౮, ౧౨, ౬, ౪, ౧౪ ఈతిథులు పక్షచ్ఛిద్రములు వీనిలో శుభకార్యములు చేయఁగూడదు.

జాతకర్మము.

తస్మిన్ జన్మముహూర్తేఽపి సూతకాంతేఽథవా శిశోః,
కుర్యా ద్దైవ జాతకర్మాఖ్యం పితృపూజనతత్పరః. 6

టీ. జననకాలముహూర్తమందు మొగశిశువునకుఁగాని, ఆఁడుశిశువునకుఁగాని జాతకర్మము చేయవలసినది.

నామకరణము.

ఉత్తరాత్రితయహస్తవారుణత్వాష్ట్రవైష్ణవపునర్వసుద్వయం,
పౌషమూలమృగవాసవాశ్విభై ర్నామకర్మ శుభదంవిదుర్బుధాః. 7

టీ. ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, హస్త, శతభిష, చిత్ర, శ్రవణ, పునర్వసు, పుష్యమి, రేవతి, మూల, మృగశిర, ధనిష్ఠ, అశ్విని ఈనక్షత్రములు నామకరణమునకు మంచివి.

అన్నప్రాశనము.

ఆదిత్య పౌష్ణ్య వసు తిష్య కరాని లాశ్వి
మైత్రాఖ్య విష్ణు వరుణోత్తర భాను చిత్రాః

కాలాన్నభోజనవిధా దశమే చ శుద్ధే
ఛిద్రా న్విహాయ నవమీం తిథయశ్శుభాస్స్యుః. 8

టీ. పునర్వసు, మృగశిర, ధనిష్ఠ, పుష్యమి, హస్త, స్వాతి, అశ్విని, అనూరాధా, శ్రవణం, శతభిషం, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, చిత్త ౧౪ ఉత్తమనక్షత్రములు. ౮, ౧౨, ౬, ౪, ౧౪, ౧౫, ౩౦, ౯ తిథులు తప్ప మిగిలినతిథులందును, దశమశుద్ధిగల లగ్నమందును అన్నప్రాశనము చేయవలసినది.

చెవులకుట్టుట.

హరిహరకరచిత్రాసౌమ్యపౌష్ణోత్తరార్ద్రా
దితివసుషు ఘటాలీసింహలగ్నే వివర్జ్యే,
శశిబుధగురుకావ్యానాం సితే పర్వరిక్తే
రహితిథిషు విశుద్ధే నైధనే కర్ణవేధః. 9

టీ. శ్రవణం, ఆర్ద్ర, హస్త, చిత్త, మృగశిర, రేవతి, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, పుష్యమి, పునర్వసు, ధనిష్ఠ ఈ ౧౨ నక్షత్రములందును, కుంభ, వృశ్చిక, సింహరాసులు గాక మిగతరాసులయందును; సో, బు, గు, శు, ఈవారములందును; శుక్లపక్షమునందును; పంచపర్వములును రిక్తతిథులును పోను మిగిలిన ౨, ౩, ౫, ౭, ౧౦, ౧౩ తిథులలో అష్టమశుద్ధిగల లగ్నమందును కర్ణవేధము శుభము.

పుట్టువెంట్రుకలు తీయుట.

అశ్వీ పుష్యపునర్వసూ మృగశిరస్స్వాత్యంత్యవిష్ణుత్రయం
చంద్రజ్ఞామరపూజ్యశుక్రసహితాః పూర్ణా జయాఖ్యాశ్శుభాః,
పూర్వాహ్ణే శుభలగ్నహోరదివసే యుగ్మే చ మాసే శిశోః
కేశచ్ఛేదన మిష్టదం మునివరై రుక్తం వరాహాదిభిః. 10

టీ. అశ్విని, పుష్యమి, పునర్వసు, మృగశిర, స్వాతి, రేవతి, శ్రవణం, ధనిష్ఠ, శతభిషము ఈ ౯ నక్షత్రములయందును; సో, బు, గు, శుక్రవారములయందును; ౨, ౩, ౫, ౭, ౮, ౧౦, ౧౩ తిథులయందును; పూర్వాహ్ణమందును; శుభలగ్నములయందును; శుభహోరలయందును; యుగ్మమాసములయందును కేశఖండనము చేయవచ్చునని వరాహాదిమునులచే చెప్పఁబడినది.

క్షౌరమునకు.

పుష్యపునర్వసు రేవతిహస్తా శ్రవణధనిష్ఠమృగాశ్వినిచిత్రాః,
వాసవవారుణవాయుసమేతం ద్వాదశఋక్షం క్షౌరప్రశస్తమ్.

టీ. పుష్యమి, పునర్వసు, రేవతి, హస్త, శ్రవణ, ధనిష్ఠ, మృగశిర, అశ్వినీ, చిత్త, జ్యేష్ఠ, శతభిషం, స్వాతి ఈ ౧౨ నక్షత్రములయందు క్షౌరము చేసికొనవచ్చును.

మాతుశ్చతుర్థీ భగినీ చతుర్దశీ భ్రాతుశ్చ షష్ఠీ పితురేవ పర్వసు,
ఆదౌ నవమ్యాం ధనధాన్యనాశంకుటుంబహానిర్వ్యపనేనచాష్టమీ.

టీ. చవితియందు క్షౌరము మాతృహాని. చతుర్దశియందు క్షౌరము భగినీహాని. షష్ఠియందు భ్రాతృహాని. పితృదినములయందు పితృహాని. పాడ్యమియందు ధనహాని. నవమియందు ధాన్యహాని. అష్టమియందు కుటుంబహాని.

అక్షరస్వీకరణము.

హస్తాదిత్యసమీరమిత్రపురజిత్పౌష్ణాశ్విచిత్రాచ్యుతే
స్వారార్కార్కజవాసరాదిరహితే రాశౌ చరే చోభయే,
పక్షే పూర్ణనిశాకరే ప్రతిపదం రిక్తాం విహాయాష్టమీం
షష్ఠీ మష్టమశుద్ధిభాజి భవనే ప్రోక్తాక్షరస్వీకృతిః. 13

టీ. హస్త, పునర్వసు, స్వాతి, అనూరాధ, జ్యేష్ఠ, రేవతి, అశ్వినీ, చిత్త, శ్రవణం ఈ ౯ నక్షత్రములయందును, మంగళవారము, ఆదివారము, శనివారము, ఈ 3 వారములు వదిలి చరరాసులయందును, ఉభయరాసులయందును, శుక్లపక్షమందును, పూర్ణచంద్రునియందును, ౯, ౧౪, ౮, ౬, ౧౫, 30 ఈతిథులనువదిలి అష్టమశుద్ధిగల లగ్నమందును యూధదోషములులేనప్పుడును అక్షరస్వీకారము చేయవచ్చును.

ఉపనయనప్రకరణము.

చన్ద్రాదిత్యోత్తరాశ్వి శ్రవణవసుమరుత్త్వాష్ట్రపౌష్ణార్కమిత్ర
ప్రాజేశాద్యేషు సౌమ్యగురుశశిభృగువారాంశకే షూపనీతిః,
త్యక్త్వానధ్యాయరిక్తాఃపితృతిథిషుయమారాగ్నియుక్తాన్యరాశౌ
గోజోపాన్త్యాఙ్గనాకర్కటతులమిథునే వ్యష్టమే ధామ్ని శుద్ధే.

టీ. మృగశిర, పునర్వసు, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, అశ్వినీ, శ్రవణం, ధనిష్ఠ, స్వాతి, చిత్త, రేవతి, హస్త, అనూరాధ, రోహిణీ, పుష్యమి ఈ ౧౫ నక్షత్రములయందును బుధ, గురు, శుక్ర, సోమవారములయందును, మేషము, వృషభము, మీనము, కన్య, కర్కాటకము, తుల, మిథునము ఈరాసులయందును, అష్టమశుద్ధియందును ఉపనయనము చేయవచ్చును. అనధ్యాయదినములందును, రిక్తతిథులందును, పితృదినములందును, శని, రవి, కుజులు గూడియుండు రాసులందును చేయఁగూడదు.

కేంద్ర త్రికోణోపచయ శ్శుభై ప్ర్యాయారిగైః పరైః,
లగ్న షష్ఠా ష్టమా న్యేన చంద్రేణ వ్రత మీరితమ్. 15

టీ. శుభగ్రహములైన గురు, శుక్ర, బుధ, పూర్ణచంద్రులు కేంద్ర త్రికోణము లందును, పాపులైన కుజ, రవి, శనులు మూఁడవయింట, ఆఱవయింట, పదునొకండవ యింట ఉండవలసినది. చంద్రుఁడు లగ్నమందును, ఆఱవయింటను, పండ్రెండవయింటను ఉండఁగాదము.

లగ్నా త్కేంద్రగతే రవౌ స్ఫుజిత ఇత్యాచార్యశిష్యౌ వ్రతే
భౌమే కూజితనామకస్తు జననీం హంత్యేవ మన్దే కులం,
దోషోఽయం రుధిరాభిధ స్తమసి చే దుగ్రాభిధో బాలకం
రంధ్రాఖ్యః పితరం ధ్వజే దశనగఙ్నోణ్యబ్ధి కేంద్రాభిధాః. 16

టీ. లగ్నాదికేంద్రములందు సూర్యుఁడుండిన స్ఫుజితదోషము. ఇది ఆచార్య శిష్యులను జంపును. అందు కుజుఁడుండిన కూజితదోషము. ఇది తల్లినిఁ జంపును. అందు శనియుండిన రుధిరదోషము. ఇది తనకులమునంతయు జంపును. అందు రాహువుండిన ఉగ్రదోషము. అది వటువును జంపును. అందు కేతువుండిన రంధ్రదోషము. అది తండ్రినిఁజంపును. మొదటిరాశి, నాలవరాశి, యేడవరాశి, పదవరాశి ఇవి కేంద్రములు. కోణములనఁగా అయిదవరాశి, తొమ్మిదవరాశి యని యెఱుంగవలయును.

వివాహపొంతనములు, దినపొంతనము.

కన్యాదివరఋక్షాంతం గణయే న్నరసంఖ్యయా,
సమాంత్యతారకం శ్రేష్ఠం దినకూటం ప్రశస్యతే. 17

టీ. స్త్రీనక్షత్రము మొదలు పురుషనక్షత్రమువరకు, తొమ్మిదితొమ్మిదిగా పెంచఁగా, అందు సమసంఖ్యగానుండిన శుభము తారాబలమువలె చూడవలయును.

గణకూటము.

పునర్వసుద్వయం స్వాతీకరశ్రవణతారకాః,
పౌష్ణమైత్రేందుదస్రాఖ్యాస్తారా దేవగణా స్మృతాః. 18

టీ. పునర్వసు, పుష్యమి, స్వాతీ, హస్త, శ్రవణం, రేవతి, అనూరాధ, మృగశిర, అశ్వని ఈ ౯-దేవగణనక్షత్రములు.

రోహిణీ త్రీణి పూర్వాణి భరణీ రౌద్ర మేవ చ,
త్రీణ్యుత్తరాశ్చ విజ్ఞేయా మానుషాః పరికీర్తితాః. 19
సూ. శేషాణి రాక్షసాని,

టీ. రోహిణి, పుబ్బ, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్ర, భరణి, ఆర్ద్ర, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర ఈ ౯-మనుష్యగణనక్షత్రములు. మిగిలిన ౯-రాక్షసగణనక్షత్రములు. అందు ఏకగణ ముత్తమము. దైవమానుషము మధ్యమము. రాక్షసదైవము అధమము. మానుషరాక్షసములు దంపతులకు మృత్యువు నిచ్చును.

మహేంద్రపొంతనము.

వధ్వాదీనాం చతుస్సప్త దశమంచ త్రయోదశ,
షోడశైకోనవింశశ్చ ద్వావింశః పంచవింశతిః. 20
ఏతే మాహేంద్రయోగాస్స్యుర్వివాహేషు ప్రశస్యతే,

టీ. స్త్రీనక్షత్రము మొదలు పురుషనక్షత్రమువరకు ఎంచగా ౪,౭,౧౦,౧౩,౧౬, ౧౯,౨౨,౨౫ ఈయంకెలు వచ్చినట్లయితే శుభము.

స్త్రీదీర్ఘపొంతనము.

త్రయోదశభవా దూర్ధ్వం స్త్రీదీర్ఘ మతిశోభనమ్. 21

టీ. స్త్రీనక్షత్రము మొదలు పదుమూడునక్షత్రములమీద పురుషనక్షత్రముండిన నతిశుభము.

రాశిపొంతనము.

ద్వికద్వాదశగే మృత్యు రాయు ర్ద్వాదశగే ద్విగే,
తృతీయైకాదశం దుఃఖం సుఖమేకాదశం త్రికమ్ 22
నీచం చతుర్ధదశమం ధనం దశచతుర్థకే,
శుభంచ పంచనవమమశుభం నవపంచకమ్. 23
షష్ఠాష్టకే పుత్రనాశః పుత్రలాభోఽష్టషష్ఠకే,
సమసప్తేతు మాంగల్యం దంపత్యోః ప్రీతివర్ధనమ్. 24

టీ. స్త్రీరాశి మొదలు ౨, పురుషరాశి మొదలు ౧౨ ఉండిన మృత్యువు నిచ్చును. స్త్రీరాశ్యాది ౧౨, పురుషరాశ్యాది ౨ ఉండిన ఆయుర్వృద్ధి. స్త్రీరాశ్యాది ౩, పురుషరాశ్యాది ౧౧ ఉండిన దుఃఖము. స్త్రీరాశ్యాది ౧౧, పురుషరాశ్యాది ౩ ఉండిన, సుఖము. స్త్రీరాశ్యాది ౪, పురుషరాశ్యాది ౧౦ ఉండిన నీచము. స్త్రీరాశ్యాది ౧౦, పురుషరాశి ౪ ఉండిన ధనప్రాప్తి. స్త్రీరాశ్యాది ౫, పురుషరాశ్యాది ౯ ఉండిన శుభము. స్త్రీరాశ్యాది ౯, పురుషరాశ్యాది ౫ ఉండిన అశుభము. స్త్రీరాశ్యాది ౬, పురుషరాశ్యాది ౮ ఉండినను పుత్రనాశనము, స్త్రీరాశ్యాది ౮, పురుషరాశ్యాది ౬ ఉండిన పుత్రలాభము. స్త్రీరాశ్యాది ౭, పురుషరాశ్యాది ౭ ఉండిన మాంగల్యవృద్ధి; దంపతులకన్యోన్యానురాగమని తెలియవలయు.

రజ్జుకూటము.

అశ్విసార్పమఖాజ్యేష్ఠామూలాంత్యం పాదరజ్జవః,
యమార్యభాగ్యమైత్రాప్య మహిర్బుధ్న్యాః కటీరితాః. 25
అగ్న్యాదితోయోత్తరాషూర్వావిశ్వప్రోష్ఠపదోదరే,
బ్రహ్మా రుద్ర కరస్వాతీశ్రవణా వారుణం తథా. 26
కంఠదేశే విజానీయా ద్వసుచిత్రేందుమస్తకం,
ముఖే పతిం గళే కన్యాం కుక్షౌ సస్యాత్మజా న్హరేత్. 27
దరిద్రతా భవేత్కట్యాం పాదే వా భ్రమణం తథా,

టీ. అశ్విని, ఆశ్రేష, మఖ, జ్యేష్ఠ, మూల, రేవతి ఈ ౬ పాదరజ్జునక్షత్రములు. భరణి, పుష్యమి, పుబ్బ, అనూరాధ, పూర్వాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర ఈ ౬ కటిరజ్జునక్షత్రములు. కృత్తిక, పునర్వసు, ఉత్తర, విశాఖ, ఉత్తరాషాఢ, పూర్వాభాద్రము ఈ ౬ ఉదరరజ్జునక్షత్రములు. రోహిణి, ఆర్ద్ర, హస్త, స్వాతి, శ్రవణం, శతభిషం ఈ ౬ కంఠరజ్జునక్షత్రములు. మృగశిర, చిత్త, ధనిష్ఠ ఈ ౩-శిరోరజ్జునక్షత్రములు. ఫలము, శిరోరజ్జువు పతిని జంపును. కంఠరజ్జువు స్త్రీని చంపును. ఉదరరజ్జువు సస్యాదినాశనమును జేయును. కటిరజ్జువు దారిద్ర్యమునిచ్చును. పాదరజ్జువు వ్యభిచారమును గలుగఁజేయును.

నాడిపొంతనము.

అశ్విన్యార్ద్రాపునర్వస్వ ఉత్తరా జ్యేష్ఠ హస్తభమ్. 28
మూలవారుణతోయం చ పార్శ్వనాడీ నవ స్మృతం,

టీ. అశ్విని, ఆర్ద్ర, పునర్వసు, ఉత్తర, జ్యేష్ఠ, హస్త, మూల, శతభిషము, పూర్వాభాద్ర ఈ ౯-ప్రథమపార్శ్వనాడీనక్షత్రములు.

భరణీందు ర్గురు ర్భాగ్యం చిత్రానూరాధ పూషభమ్. 29
శ్రవిష్ఠా చోత్తరాభాద్రా మధ్యనాడీ నవ స్మృతం,

టీ. భరణి, మృగశిర, పుష్యమి, పుబ్బ, చిత్త, అనూరాధ, పూర్వాషాఢ, ధనిష్ఠ, ఉత్తరాభాద్ర ఈ ౯-మధ్యైకనాడీనక్షత్రములు.

కృత్తికా విధి రాశ్రేషా పిత్రుస్వాతీ విశాఖభమ్. 30
ఉత్తరాషాఢ విష్ణ్వృక్షే హ్యంత్యనాడీ తు పార్శ్వకే,

టీ. కృత్తిక, రోహిణి, ఆశ్రేష, మఖ, స్వాతి, విశాఖ, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణం, రేవతి ఈ ౯-ద్వితీయపార్శ్వనక్షత్రములు. ఇందుకు ఫలము:

ఏకనాడీ పతిం హన్తి పార్శ్వనాడీ తు కన్యకామ్. 31

టీ. దంపతులనక్షత్రములు మధ్యైకనాడీనక్షత్రములలో నుండిన పురుషునిఁ జంపును. పార్శ్వనాడిలో నుండిన స్త్రీనిఁ జంపును.

వశ్యపొంతనము.

సింహాళి కర్కి-వణిజౌ కన్యా వృశ్చికకార్ముకౌ,
తులా మీనయమౌ నక్ర కన్యే కర్కటక స్తిమిః. 32
మేషకుంభౌ వజో నక్రో మేషాదే ర్వశ్యరాశయః,

టీ. మేషరాశికి సింహవృశ్చికములు వశ్యములు. వృషభరాశికి కర్కాటకతులలు వశ్యములు. మిథునరాశికి కన్యారాశివశ్యము. కటకరాశికి వృశ్చికధనుస్సులు వశ్యములు. సింహరాశికి తుల వశ్యకము. కన్యారాశికి మీనమిథునములు వశ్యములు. తులారాశికి మకర కన్యలు వశ్యములు. వృశ్చికరాశికి కటకరాశి వశ్యము. ధనూరాశికి మీనరాశి వశ్యము. మకరరాశికి మేషకుంభములు వశ్యములు. కుంభరాశికి మేషరాశి వశ్యము. మీన రాశికి మకరరాశి వశ్యము.

వర్ణపొంతనము.

కర్క్యంత్యౌ వృశ్చికా విప్రాః నృపా స్సింహధనుస్తులాః. 33
మేషయుగ్మఘటా వైశ్యా శ్శూద్రా వృషమృగాఙ్గనాః,

టీ. కర్కాటకము, మీనము, వృశ్చికము ఈ 3-బ్రహ్మజాతి. సింహధనుస్తులలు క్షత్రియజాతి. మేషమిథునకుంభములు వైశ్యజాతి. వృషభమకరకన్యారాసులు శూద్ర జాతి. ఏకజాతి యుత్తమము.

యోనిపొంతనము.

అశ్వం గజ మజం సర్పం సర్పిణీ శున మార్జరీ. 34
అజా మార్జాల మూషశ్చ మూషికా వృష మాహిషీ,
వ్యాఘ్రశ్చ మహిషో వ్యాఘ్రీ మృగీ మృగ శునః కపిః. 35
గోషండో వానరీ సింహీ తురగీ సింహ గో గజీ,

టీ. గుఱ్ఱము, ఏనుఁగ, మేఁక, సర్పము, ఆఁడుసర్పము, శ్వానము, ఆఁడుపిల్లి, ఆఁడుమేక, మొగపిల్లి, మూషికము, ఆఁడుమూషికము, వృషభము, ఎనుము, పులి, దున్న పోతు, ఆఁడుపులి, ఆఁడుజింక, మొగజింక, శ్వానము, కోఁతి, ముంగిస, ఆఁడుకోఁతి, ఆఁడుసింహము, ఆఁడుగుఱ్ఱము, సింహము, ఆవు, ఆఁడుయేనుఁగు ఈ ౨౭-అశ్వినీ నక్షత్రము మొదలు రేవతీనక్షత్ర పర్యంతము క్రమముగాఁ జూడవలయు. వీటియందు వైర వర్గజంతువులు కలిసిన విరోధము. వైరవర్గము కలియనియెడ శుభము. ఏకయోని శుభ ప్రదము. భిన్నయోని విరుద్ధము.

వివాహమునకు మాసములు.

మాఘ ఫాల్గున వైశాఖ జ్యేష్ఠమాసాశ్శుభప్రదాః, 36
మధ్యమం కార్తికే మార్గశీర్షే వై నిందితాః పరే,

టీ. మాఘము, ఫాల్గునము, వైశాఖము, జ్యేష్ఠము ఈ ౪-మాసములు శుభములు. కార్తికము, మార్గశిరము ఈ ౨-మధ్యమములు. మిగిలినమాసములు అధమములు.

నక్షత్రములు.

మూలమైత్రమృగరోహిణీకరైః పౌష్ణమారుతమఘోత్తరాన్వితైః,
వీర్యవద్భి రుడుభి ర్మృగీదృశాం పాణిపీడనవిధి ర్విధీయతే. 37

టీ. మూల, అనూరాధ, మృగశిర, రోహిణి, హస్త, రేవతి, స్వాతి, మఘ, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర ౧౧-వివాహమునకు శ్రేష్ఠమయిన నక్షత్రములు.

లగ్నబలము.

శుభేక్షితయుతా శ్శస్తా ఉద్వాహేఽఖిలరాశయః,
శుభషడ్వర్గకే లగ్నే మహాదోషవివర్జితే. 38

టీ. శుభగ్రహములచే జూడఁబడినదియు, కూడినదియు, శుభషడ్వర్గయుతమును, మహాదోషరహిత మగులగ్నము శుభకరము.

శుక్రః పంచసహస్రాణి బుధః పంచశతాని చ,
లక్షమేకం తు దోషాణాం గురుః కేంద్రే వ్యపోహతి. 39

టీ. శుక్రుఁడులగ్నాదికేంద్రములందుండిన నయిదువేలదోషములఁ బోఁగొట్టును. బుధుఁడు లగ్నాదికేంద్రములందుండిన నయిదునూఱులదోషములఁ బోఁగొట్టును. గురువు లగ్నాదికేంద్రములందుండిన లక్షదోషములఁ బోఁగొట్టును.

కావ్యే గురౌ వా సౌమ్యే వా యథా కేంద్రత్రికోణగే,
నశ్యన్తి సకలా దోషాః పాపానీవ హరిస్మృతేః. 40

టీ. శుక్ర, గురు, బుధులు కేంద్రత్రికోణములందుండిన, సకలదోషములు హరిస్మరణవల్ల పాపము లేతీరునఁ బోవునో ఆరీతిని నశించును.

నిషిద్ధదినములు.

మాసాన్తే పంచ దివసాం స్త్యజే ద్రిక్తా మమాష్టమీం,
షష్ఠీంచ పరిఘాద్యర్థం వ్యతీపాతం సవైధృతిమ్. 41

టీ. మాసములోఁ గడపటి యయిదుదినములును, రిక్తతిథులును, అమావాస్య, అష్టమి, షష్ఠి, పరిఘాయోగపూర్వభాగము, వ్యతీపాత, వైధృతి వీనియందు వివాహము చేయఁగూడదు.

జామిత్రా ద్యేకవింశద్భి ర్మహాదోషై ర్వివర్జితం,

టీ. సప్తమశుద్ధిలేమియు, ఏకవింశతిమహాదోషములు నుండఁగూడదు.

వధూగృహప్రవేశము.

వివాహమారభ్య వధూ ప్రవేశో యుగ్మేతిథౌ షోడశ వాసరాన్తే.
పంచాఙ్గశుద్ధించ దినం వినాపి తిథౌ న సద్గోచరగేపి కార్యః,

టీ. వివాహదివసము మొదలు పదియారుదినముల పర్యంతము సమదినములం దనేకదోషములతోఁ గూడినతిథులయందును, వధూగృహప్రవేశము చేయవచ్చును. ఈ విషయము ముహూర్తదర్పణమునందు విశదము.

రజస్వలానిర్ణయము.

కరాది పంచోత్తర మూల పౌష్ణ విష్ణుత్రయాశ్వ్యజ్యవిధీందుభేషు
ఆద్యంరజస్స్యాత్సుఖసుతాయురర్థసౌభాగ్యవృద్ధింకురుతేఽఙ్గనానాం

టీ. హస్త, చిత్త, స్వాతి, విశాఖ, అనూరాధ, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, మూల, రేవతి, శ్రవణం, ధనిష్ఠ, శతభిషము, అశ్విని, పుష్యమి, రోహిణి, మృగశిర నక్షత్రములందు రజస్వలలైనట్టయితే, సౌఖ్యమును సంతానమును ఆయుస్సును అర్థలాభమును సౌభాగ్యమును యశోవృద్ధియును గలుగును.

అమా రిక్తాష్టమీ షష్ఠీ ద్వాదశీ ప్రత పర్వసు. 44
పరిఘస్యచ పూర్వార్ధే వ్యతీపాతేచ వైధృతౌ,
సంధ్యో రుపప్లవే విష్ట్యా మశుభం ప్రథమార్తవమ్. 45

టీ. ౪, ౬, ౮, ౯, ౧౨, ౧౪, ౧౫, ౩౦ ఈతిథులందును వ్రతదినములయందును పరిఘయోగపూర్వార్థమందును వ్యతీపాతవైధృతులందును భద్రకరణమందును సంధ్యాకాలమందును సూర్యచంద్రగ్రహణకాలములందును ప్రథమరజోదర్శనము అశుభము.

బుధశుక్రేందుజీవానాం వారేషు శుభదం భవేత్,
శుభానా మంశకం శ్రేష్ఠ మార్తవే ప్రథమే శుభమ్. 46

టీ. బుధ, శుక్ర, చంద్ర, గురువారములును వారియొక్క రాశ్యంశములును ప్రథమార్తవమందు శుభకరములు.

నిషేకము.

విష్ణు ప్రజేశ రవి మిత్ర సమీర పౌష్ణ
మూలోత్తరా వరుణభాని నిషేక కార్యే,
పూజ్యాని పుష్య వసు శీతకరాశ్వి చిత్రా
దిత్యాశ్చ మధ్యమఫలా విఫలాస్స్యురన్యే. 47

టీ. శ్రవణ, రోహిణి, హస్త, అనూరాధ, స్వాతి, రేవతి, మూల, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ ఉత్తరాభాద్ర, శతభిషము ఈ ౧౧నక్షత్రములు నిషేకమందు ఉత్తమములు. పుష్యమి, ధనిష్ఠ, మృగశిర, అశ్విని, చిత్త, పునర్వసు ఈనక్షత్రములు మధ్యమములు. మిగిలిననక్షత్రము లధమములు.

షష్ఠ్యష్టమీం పంచదశీం చతుర్థీం చతుర్దశీమప్యుభయత్ర హిత్వా,
శేషాశ్శుభాస్స్యుస్తిథయో నిషేకే వారాశ్శశాంకార్యసితేన్దుజానామ్.

టీ. ౪, ౬, ౮, ౧౪, ౧౫, ౩౦ ఈతిథులు విడిచి తక్కినతిథులందును చంద్ర, బుధ, గురు, శుక్రవారములయందు నిషేకకార్యము శుభము.

వృషభమిథునకర్కిసింహకన్యాతులఘటచాపఝషాశ్శుభంవహన్తి,
యది శుభఫలశాలినోనుహూర్తేనిధనవిశుద్ధియుతే నిషేకకార్యే. 49

టీ. వృషభము, మిథునము, కర్కాటము, సింహము, కన్యా, తులా, కుంభము, ధనుస్సు, మీనము ఈరాసులు శుభగ్రహములు. కేంద్రాదిస్థానములందు బలవంతులై కూడియుండఁగా అష్టమశుద్ధిగల లగ్నమున నిషేకము చేయుట శుభకరము.

పుంసవనము.

కుర్యాత్పుంసవనం ప్రసిద్ధవిషమే మాసే తృతీయేఽథవా
గర్భస్పష్టతనౌ తుషారకిరణే పుష్యేఽథ వా వైష్ణవే,
హిత్వా కర్కటకన్యయుగ్మఝషభే వ్యన్యే ష్వరిక్తే తిథౌ
శుద్ధే నైధనధామ్ని శుక్రశశభృద్విణ్మంత్రిణాం వాసరే. 50

టీ. మూఁడవనెలయందు గాని గర్భము స్పష్టమైనమీఁదట నొక బేసినెలయందు గాని మృగశిర, పుష్యమి, శ్రవణము, ఈనక్షత్రములయందును, కటక కన్యామిథున రాసులను విడిచి మిగిలినరాసులయందును, రిక్తతిథులను వదిలి యష్టమశుద్ధిగల లగ్నమందు శుక్రసోమ బుధ గురువారములయందు పుంసవనము చేయవలెను.

సీమంతము.

చతుర్థషష్ఠాష్టమమాసభాజి సౌరేణ గర్భం ప్రథమం విధేయం,
సీమంతకర్మ ద్విజభామినీనాం మాసేఽష్టమే విష్ణుబలిం చ కుర్యాత్.

టీ. బ్రాహ్మణస్త్రీలకు ప్రథమగర్భము ప్రకాశించుచుండఁగా ౪, ౬, ౮ మాసములయందు సీమంతము చేయదగినది. అష్టమమాసమునందు విష్ణుపూజ చేయవలెను.

సీమంతే తిష్యహస్తా పితిహరి శశభృత్పౌష్ణవిధ్యుత్తరాఖ్యాః
పక్షచ్ఛిద్రాంశ్చరిక్తా శ్శిత్యతిథి మపహాయాపరే స్యుః ప్రశస్తాః,

సింహాళీ వర్జయిత్వా శుభఫలబహుళా రాజమోఽప్యంశకాని
శ్రేష్ఠాస్స్యుశ్శీతరోచిర్భృగుబుధధిషణా అష్టమే శుద్ధియుక్తే. 52

టీ. సీమంతమందు పుష్యమి, హస్త, పునర్వసు, శ్రవణము, మృగశిర, రేవతి, రోహిణి, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర ఈనక్షత్రము లుత్తమములు. పక్షచ్ఛిద్రములను రిక్తతిథులను పితృతిథులు సింహవృశ్చికరాసులును విడిచి తక్కినరాశ్యంశలందును తిథులందును సోమ, బుధ. గురు, శుక్రులు ప్రబలులైయుండఁగాను, అష్టమశుద్ధియందును సీమంతముఁజేయుట శుభము. జాతకభావము ప్రత్యేకమైయున్నందున నీముహూర్తశాస్త్రమునందు జెప్పఁబడలేదు.

యాత్రాప్రకరణము, తిథిశూలలు.

ప్రతిపన్నవమీ పూర్వే ద్వితీయే దశమోత్తరే,
తృతీయైకాదశాగ్నేయే చతుర్ద్వాదశ నైరృతే 53
పంచత్రయోదశీ యామ్యే జలే షష్ఠీ చతుర్దశీ,
సప్తమీ పూర్ణవాయవ్యామమావాస్యాష్టమీశయోః. 54

టీ. ౧, ౯ తూర్పుదిక్కునుగూర్చి పోఁగూడదు. ౨, ౧౦ ఉత్తరదిక్కునుగూర్చి పోఁగూడదు. ౩, ౧౧ ఆగ్నేయదిక్కునుగూర్చి పోఁగూడదు. ౪, ౧౨ నిర్భతి దిక్కునుగూర్చి పోఁగూడదు. ౫, ౧౩ దక్షిణదిక్కునుగూర్చి పోఁగూడదు. ౬, ౧౪ పశ్చిమదిక్కునుగూర్చి పోఁగూడదు. ౭, ౧౫, వాయవ్యదిక్కునుగూర్చి పోఁగూడదు. ౩౦, ౮ ఈశాన్యదిక్కునుగూర్చి పోఁగూడదు.

వారశూలలు.

శనౌ సోమేచ న ప్రాచీం న గురౌ దక్షిణాం తథా,
భానౌ శుక్రే న ప్రతీచీం బుధే భౌమే న చోత్తరామ్. 55

టీ. శనిసోమవారములయందు తూర్పుదిక్కునుగూర్చియు, గురువారమున దక్షిణదిక్కునుగూర్చియు, ఆదిత్యశుక్రవారములయందు పశ్చిమదిక్కునుగూర్చియు, మంగళబుధవారములయందుత్తరదిక్కునుగూర్చియు పోఁగూడదు.

ప్రయాణమునకు ముఖ్యనక్షత్రములు.

మృగోఽశ్వినీ పుష్యపునర్వసూచహస్తానురాధాశ్రవణాచమూలా,
ధనిష్ఠ రేవత్యగతే ప్రయాణే ఫలం లభే చ్ఛీఘ్రనివర్తనం చ. 56

టీ. మృగశిర, అశ్వని, పుష్యమి, పునర్వసు, హస్త, అనూరాధ, శ్రవణం, మూల, ధనిష్ఠ, రేవతి ఈ ౧౦ నక్షత్రములు ప్రయాణమునకు మిక్కిలి శుభఫలము నిచ్చును.

యోగినీ.

*తమఖ ఇందు హుతాశ నరక్షసాం యమజలేశ సమీరణ శూలినాం,
దివి భువి క్రమశః పరివర్తతే సితతిథిప్రథమాదిషు యోగినీ. 57

టీ. శుద్ధ ౧, ౧౧ బహుళ ౬ ఈతిథులలో యోగిని తూర్పుదిక్కుననుండును. శుద్ధ ౨, ౧౨ బహుళ ౭ ఈతిథులలో నుత్తరదిక్కున నుండును. శుద్ధ ౩, ౧౩ బహుళ ౮ ఈతిథులయందు నిర్‌ఋతిదిక్కున యోగిని యుండును. శుద్ధ ౪, ౧౪, బహుళ ౯ ఈతిథులయందు దక్షిణదిక్కున యోగిని యుండును. శుద్ధ ౫, ౧౫ బహుళ ౧౦ ఈతిథులయందు దక్షిణదిక్కున యోగిని యుండును. శుద్ధ ౬, బ ౧, ౩౦ ఈతిథులయందు పశ్చిమదిక్కున యోగిని యుండును. శు ౭ బ ౨, ౧౨ ఈతిథులయందు వాయవ్య దిక్కున యోగిని యుండును. శు ౮ బ ౩, ౧౩ ఈతిథులయందీశాన్యదిక్కున యోగిని యుండును. శు ౯ బ ౪, ౧౪ ఈతిథులయం దాకాశమునందు యోగినియుండును. శు ౧౦ బ ౫, ౩౦ ఈతిథులయందు భూమియందు యోగిని యుండును. గనుక ఏతిథుల యం దేదిక్కుల యోగిని యుండునో ఆతిథులయం దాదిక్కునకు యాత్ర పోఁగూడదు.

రాసులు.

అజాళికన్యాఘటకీటభేషు యాత్రాం నరో యః కురుతేఽస్తి మృత్యుః.

టీ. మేషము, కర్కాటకము, కన్యా, కుంభము, వృశ్చికము - ఈరాసులయం దనపు యాత్ర చేయుదురో వారికి మృత్యువు కలుగు (ఇతి చింత్యము).

నక్కహూంకి, తుమ్ము, గోక్షుతములకు ఫలము.

ప్రాగాదౌ శనివాసరాదిగదితాస్త్వాన్యాదయోఽష్టౌ గ్రహాః
నాగా నాగ నగా నిధీ నిశి నభో నాదో నసో పాడికాః,
హాని ప్రీతి దురుక్తి బంధు కనక స్నిగ్ధా న్నతా పార్తిదా
[illegible]తుః క్రోష్టురుతేక్షుతే ఫలమిదం మృత్యుస్సదా గోక్షుతః.

టీ. సూర్య చంద్రాంగారక బుధ బృహస్పతి శనైశ్చరరాహువులు శనివారాది శుక్రవారమువరకు దివారాత్రులు తూర్పుమొదలు ఈశాన్యదిక్కువరకు గడియలు ౩౦, ౩౦, ౩౦, ౯౦, ౫౦, ౪౦, ౮౦, ౭౦ ఈ సంఖ్యాక్రమంబుగ నొక్కొకగ్రహ మొక్కొకదిక్కునందు సంచరించుచుండుఁగాన నీసూర్యాదిగ్రహంబు లాయాదిక్కులయం దుండునపుడు తుమ్ముగాని, నక్కహూంకగాని వినఁబడెనేని ప్రయాణాములు పోవు వారికి హాని, ప్రీతి, దుర్వార్తాశ్రవణము, బంధులాభము, స్వర్ణలాభము, సౌఖ్యాన్నభోజనము, తాపము, మనఃపీడయు నీఫలంబులు క్రమంబుగఁ గలుగును.

ముహూర్తదీపిక సంపూర్ణము.

---

* ఈశ్లోకమున 'తమఖ' అని ప్రయోగింపఁబడినది. అది నామైకదేశగ్రహణ న్యాయముచేత శతమఖశబ్దముగ నెన్నుకొనవలయును. ఛందస్సౌకర్యమునకై 'తమఖ' యని ప్రయోగింపఁబడినది.

శ్రీరస్తు.

ముహూర్తదర్పణము

సంజ్ఞాప్రకరణము.

యశ్శేషస్సతతం సహస్రఫణవానేకేన మూర్ధ్నా వహ-
బ్రహ్మాండాని బహూని పంకజదళప్రాయేణ విభాతిజతే,
తం శేషం దధతం స్వవామచరణే సన్మ్నాపురాభం ముదా
తార్క్ష్యాంగోపరి సంస్థితం సురయుతం శ్రీవేఙ్కటేశం భజే. 1
త్రిమూర్తిరూపిణం దేవం త్రయీవేద్యం శుభావహం,
త్రిగుణాతీత మవ్యక్తం వందే సూర్యం సదా విభుమ్. 2
నారదేన కృతో యశ్చ ముహూర్తాహ్వయదర్పణః,
తట్టీకాం ప్రారభే బాలబోధాయ సుమనోహరామ్. 3

నామనక్షత్రవివేకము.

చూచేచోలాస్తు చాశ్విన్యో లీలూలేలో భరణ్యపి,
ఆ ఈ ఊ ఏ కృత్తికాచ ఓవావీవూచ రోహిణీ. 4
వేవోకాకీ మృగశిరః కూఘఙఛాచ రౌద్రకం,
కేకోహాహీ పునర్వస్వః హూహేహోడాచ పుష్యభమ్. 5
డీడూడేడోచ ఆశ్రేషా మామీమూమే మఘా తథా,
మోటాటీటూ పూర్వభంచ టేటోపాపీతు చార్యభమ్. 6
పూషణఠాచ హస్తశ్చ పేపోరారీచ చిత్తభం,
రూరేరోతా వాయుభుక్షం తీతూతేతో విశాఖభమ్. 7
నానీనూనేచ మిత్రర్క్షే నోయాయీయూతు చైత్రభం,
యేయో భాభీచ మూలర్క్షే భూధాఫాఢాచ తోయభమ్. 8
భేభోజాజీచ విశ్వేచ జూజేజో ఖాచ విష్ణుభం,
గాగీగూగే వాసవేచ గోసాసీసూచ వారుణమ్. 9

సేసోదాదీ ప్రోష్ఠభేచ దుశ్శంఝా థాహిర్బుధ్న్య భే,
దేదోచాచీచ పౌష్ణేచ ఇత్యేతా నామతారకాః. 10

టీ. సర్వజననామంబులననుసరించిన నక్షత్రములను దెలుసుకొనువివరమెట్లనిన, నామధేయాద్యక్షరము, చూచేచోలాశ్విని అనునశ్విన్యాదియిరువదియేడునక్షత్రముల యక్షరములలో నే దగుచున్నదో ఆయక్షరముయొక్క నక్షత్రమును దెలుసుకొనునది. వాక్యములయొక్క మొదటియక్షరము మొదటిపాదము, రెండవయక్షరము రెండవ పాదము, మూఁడవయక్షరము మూఁడవపాదము, నాలవయక్షరము నాలవపాదమని ఈక్రమముగా నిరువదియేడునక్షత్రములకును జూచుకొవలయును. ఇందుకు సూత్రార్థము. చూచేచోలా అశ్విని, లీలూలేలో భరణి, అ ఈఊఏ కృత్తిక, ఓవావీవూ రోహిణి, వేవో కాకీ మృగశిర, కూఘంఙఛా ఆర్ద్ర, కేకోహాహీ పునర్వసు, హూహేహోడా పుష్యమి, డీడూడేడో ఆశ్రేష, మామీమూమే మఖ, మోటాటీటూ పుబ్బ, టేటోపాపీ ఉత్తర, పూషంణాఠా హస్త, పేపోరారీ చిత్త, రూరేరోతా స్వాతి, తీతూతేతో విశాఖ, నానీనూనే అనూరాధ, నోయాయీయూ జ్యేష్ఠ, యేయోబాబీ మూల, బూధాఫాఢా పూర్వాషాఢ, బేబోజాజీ ఉత్తరాషాఢ, జూజేజోఘా శ్రవణము, గాగీగూగే ధనిష్ఠ, గోసాసీసూ శతభిషము, సేసోదాదీ పూర్వాభాద్ర, దుశ్శంఝాథా ఉత్తరాభాద్ర, దేదోచాచీ రేవతి - ఈక్రమముగాఁ దెలియవలెను.

అక్షరసంధిగల నామంబులకు గ్రంథాంతరమునుండి యుదాహరణము.

కాలవిధానమందు.

కృష్ణో హ్యాప్త శ్శ్రీధరః క్షేత్రపాలో
జ్ఞానో భీమో భైరవ శ్చేతి నామ్నాం,
ఇందు ర్వాయుత్వష్ట్రహస్తార్ద్రపూషాః
పూర్వాషాఢా చేతి ఋక్షాణి సప్త. 11

టీ. కృష్ణుఁ డనుపేరునకు మృగశిరానక్షత్రమునందు మూఁడవపాదము, హ్యాప్తుఁ డనుపేరునకు స్వాతీనక్షత్రమునందు ప్రథమపాదము, శ్రీధరుఁడనుపేరునకు చిత్రా నక్షత్రమునందు నాలవపాదము, క్షేత్రపాలకుఁడనేపేరునకు హస్తనక్షత్రమునందు రెండవపాదము, జ్ఞానుఁడనేపేరునకు ఆర్ద్రానక్షత్రమునందు మూఁడవపాదము, భీముఁ డనేపేరునకు పూర్వాషాఢనక్షత్రమునందు మూఁడవపాదము, భైరవుఁడనేపేరునకు పూర్వాషాఢానక్షత్రమునందు మూఁడవపాదమని తెలిసికొనునది. ఈక్రమము అవకహడాదిచక్రమునందు జెప్పఁబడియున్నది.

చరస్థిరక్షిప్రమృదూగ్రదారుణసాధారణనక్షత్రములు:—

కాలామృతమందు.

క్షిప్రం దస్రరవీజ్య మాసురశివ జ్యేష్ఠోరగం దారుణం
చిత్రాంత్యేందుభమైత్రభం మృదుభ మేష్వాహ్విహ్యోత్తరాభంస్థిరం,
ఉగ్రం కాలమఖాత్రిపూర్వ మనలేంద్రాగ్నీతు సాధారణం
స్వాత్యాదిత్యహరిత్రయం చరమిదం దద్యాత్స్వసంజ్ఞాఫలమ్. 12

టీ. అశ్విని, హస్త, పుష్యమి ఈమూఁడును క్షిప్రనక్షత్రములు. మూల, ఆర్ద్రి జ్యేష్ఠ, ఆశ్రేష, ఈ ౪ ను దారుణనక్షత్రములు. చిత్త, రేవతి, మృగశిర, అనూరాధ ఈ ౪ ను మృదునక్షత్రములు. రోహిణీ, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరభాద్ర ఈ ౪ ను స్థిరనక్షత్రములు. భరణి, మఖ, పుబ్బ, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్ర ఈ ౫ ను ఉగ్రనక్షత్రములు. కృత్తిక, విశాఖ ౨ ను సాధారణనక్షత్రములు. స్వాతి, పునర్వసు, శ్రవణం, ధనిష్ఠ, శతభిషం ఈ ౫ ను చరనక్షత్రములు. ఈనక్షత్రములు తమతమ సంజ్ఞానుగుణమగు ఫలముల నిచ్చుచున్నవి.

నక్షత్రాధిపతులు.

ఋక్షేశా అథ దస్ర కాలహుతభుగ్బ్రహ్మేందురుద్రాదితీ
జ్యానాగాః పితరో భగార్యమసవిత్ర్వష్ట్రాశుగాఖ్యాః క్రమాత్,
ఇంద్రాగ్నీ అపి మిత్రశక్రదనుజా స్తోయాఖ్యవిశ్వాత్మభూః
శ్రీశాఖ్యా వసు తోయపాజచరణాహి ర్బుధ్న్యపూషాభిధాః.

టీ. దస్రకాలహుతభుగ్బ్రహ్మేందురుద్రాదితీజ్యాః, అశ్విన్యాః = అశ్వినీనక్షత్రమునకు, దస్రౌ = అశ్వినీదేవత లధిపతులు, భరణ్యాః = భరణీనక్షత్రమునకు, కాలః = యమధర్మరాజధిపతి, కృత్తికాయాః = కృత్తికానక్షత్రమునకు, హుతభుక్ = అగ్నిహోత్రుఁడధిపతి, రోహిణ్యాః = రోహిణీనక్షత్రమునకు, బ్రహ్మ = బ్రహ్మయధిపతి, మృగశీర్షస్య = మృగశిరానక్షత్రమునకు, ఇందుః = చంద్రుఁడధిప[illegible], ఆర్ద్రాయాః = ఆర్ద్రానక్షత్రమునకు, రుద్రః = శివుఁడధిపతి, పునర్వస్వాః = పునర్వసూ[illegible]క్షత్రమునకు, అదితిః = దేవమాతయధిపతి, పుష్యస్య = పుష్యమీనక్షత్రమునకు, ఇజ్యః = బృహస్పతియధిపతి, ఆశ్రేషాయాః = ఆశ్రేషానక్షత్రమునకు, నాగాః = సర్పములధిపతులు, మఘాయాః = మఘానక్షత్రమునకు, పితరః = పితృదేవతలధిపతులు, పూర్వఫల్గున్యాః = పుబ్బనక్షత్రమునకు, అర్య భగః = భగుఁడనుసూర్యుఁడధిపతి, ఉత్తరఫల్గున్యాః = ఉత్తరనక్షత్రమునకు, అర్యమా = అర్యముఁడనుసూర్యుఁడధిపతి, హస్తస్య = హస్తనక్షత్రమునకు, రవిః = సూర్యుఁడధిపతి, చిత్రాయాః = చిత్తనక్షత్రమునకు, త్వష్టా = ఇంద్రుఁ డధిపతి, స్వాత్యాః = స్వాతీనక్షత్రమునకు, ఆశుగః = వాయుదేవుఁడధిపతి, విశా

ఖాయాః=విశాఖనక్షత్రమునకు, ఇంద్రాగ్నీ = ఇంద్రాగ్నులధిపతులు, అనూరాధాయాః= అనూరాధానక్షత్రమునకు, మిత్రః = మిత్రుఁడను పేరుగల సూర్యుఁడధిపతి, జ్యేష్ఠాయాః=జ్యేష్ఠానక్షత్రమునకు, శక్రః = దేవేంద్రుఁడధిపతి, మూలస్య = మూలానక్షత్రమునకు, దనుజః = రాక్షసుఁడధిపతి, పూర్వాషాఢాయాః = పూర్వాషాఢానక్షత్రమునకు, తోయం = గంగయధిపతి, ఉత్తరాషాఢాయాః = ఉత్తరాషాఢానక్షత్రమునకు, విశ్వే=విశ్వేదేవతలధిపతులు, అభిజిన్నక్షత్రమునకు, ఆత్మభూః = బ్రహ్మదేవుఁడధిపతి, శ్రవణస్య = శ్రవణనక్షత్రమునకు, శ్రీశాఖ్యః = విష్ణువధిపతి, ధనిష్ఠానక్షత్రమునకు, వసవః = అష్టవసువులధిపతులు, శతతారాయాః = శతభిషనక్షత్రమునకు తోయేశః = వరుణుఁడధిపతి, పూర్వాభాద్రాయాః = పూర్వాభాద్రా నక్షత్రమునకు, అజపాత్ = అజైకపాదుఁడధిపతి, ఉత్తరాభాద్రాయాః = ఉత్తరాభాద్రనక్షత్రమునకు, అహిర్బుధ్న్యాఖ్యః=అహిర్బుధ్న్యుఁడనుశివుఁడధిపతి, రేవత్యాః=రేవతీ నక్షత్రమునకు, పూషాహ్వయః=పూష అనుసూర్యుఁడధిపతి యని ఈక్రమముగా నానక్షత్రములకు నాయకులు యధిపతులని తెలియఁదగిన.

అంధకాదినక్షత్రములు.

అర్కాస్థితర్క్షాది చతస్ర అంధాః షట్చ ద్వినేత్రం నవచైకనేత్రం,
నేత్రాణి యుగ్మాని తథైవపంచత్రీణ్యాహురంధాః క్రమశః ఫలాని.

టీ. అర్కాస్థితర్క్షాది=సూర్యుఁడున్ననక్షత్రము మొదలు, చతస్రః=౪ నక్షత్రములు, అంధాః = గ్రుడ్డితనముగల నక్షత్రములు, తర్వాత, షట్ = ఆఱునక్షత్రములు, ద్వినేత్రం=౨ నేత్రములుగల నక్షత్రములు, తర్వాత, నవ=తొమ్మిది నక్షత్రములు, ఏక నేత్రం = ఒకనేత్రముగల నక్షత్రములు, తర్వాత, పంచ = అయిదునక్షత్రములు, తథైవ = అప్రకారముగానే, నేత్రాణియుగ్మాని = రెండునేత్రములుగల నక్షత్రము తర్వాత, త్రీణి=మూఁడునక్షత్రములు, అంధాః = గ్రుడ్డినక్షత్రములని యీ ... నక్షత్రములను, క్రమశః=వరుసగా, అహుః=చెప్పుదురు. ఈనక్షత్రము ... స్వభావఫలముల నిచ్చును.

జీవనిర్జీవనక్షత్రములు.

అర్కోఝితముక్తస్థితగమ్యతారా స్తిస్రోమృతా స్స్యస్తతు చార్ధజీవాః,
ఏకో మృతోఽష్టౌచ సుపూర్ణజీవా ఏకో మృత స్స్యస్త్రచ పాదజీవాః.

టీ. సూర్యునిచే విడువఁబడిననక్షత్రమును, ఆసూర్యుఁడున్ననక్షత్రమును, ఆ సూర్యుఁడు ప్రవేశింపఁబడిననక్షత్రమును, ఇట్లు సూర్యునిచే విడువఁబడిననక్షత్రము మొదలు 3 నక్షత్రములు మృతస్వభావముగలవి. తర్వాత, ౭ నక్షత్రములు సగముజీవముగలవి. తర్వాత, ౧ నక్షత్రము నిర్జీవస్వభావముగలది. తర్వాత, ౮ నక్షత్రములు సంపూర్ణజీవముగలవి. తర్వాత, ౧ నక్షత్రము నిర్జీవస్వభావముగలది. తర్వాత, ౭ నక్షత్రములు పాదజీవముగలవని తెలియఁదగినది.

నక్షత్రత్యాజ్యఘటికా ప్రమాణములు.

ఖాత్యా జినా వ్యోమగుణాః ఖవేదా శ్శక్రాఃకుదస్రాఃఖగుణానఖాశ్చ,
దంతాః ఖరామాశ్చ నఖాఃపురాణా భూబాహవో వ్యోమకరాస్తు
శక్రాః, ఇంద్రాదిశో దుశ్చ్యవనో రసాత్యా జినా నఖాదిగ్దశనాగచం
ద్రాః, నృపాశ్చ సిద్ధాః ఖగుణా విషాఖ్యా నాద్య శ్చతస్ర స్తదుప
ర్యఘుస్స్యాత్. 17

టీ. అశ్విన్యాః = అశ్వినీనక్షత్రమునకు, ఖాత్యాః = ౫౦ ఘడియలమీఁదట త్యాజ్యప్రవేశము, భరణ్యాః=భరణీనక్షత్రమునకు, జినాః = ౨౪ ఘడియలమీఁదను, కృత్తికాయాః = కృత్తికానక్షత్రమునకు, వ్యోమగుణాః = ౩౦ ఘడియలమీఁదను, రోహిణ్యాః = రోహిణీనక్షత్రమునకు, ఖవేదాః = ౪౦ ఘడియలమీఁదను, మృగశీర్షస్య = మృగశిరనక్షత్రమునకు, శక్రాః=౧౪ ఘడియలమీఁదను, ఆర్ద్రాయాః= ఆర్ద్రానక్షత్రమునకు, కుదస్రాః=౨౧ ఘడియలమీఁదను, పునర్వస్వాః = పునర్వసూనక్షత్రమునకు, ఖగుణాః=౩౦ ఘడియలమీఁదను, పుష్యస్య = పుష్యనక్షత్రమునకు, నఖాః = ౨౦ ఘడియలమీఁదను, ఆశ్రేషాయాః = ఆశ్రేషానక్షత్రమునకు, దంతాః = ౩౨ ఘడియలమీఁదను, మఖాయాః = మఖానక్షత్రమునకు, ఖరామాః = ౩౦ ఘడియలమీఁదను, పూర్వఫల్గున్యాః = పుబ్బనక్షత్రమునకు, నఖాః=౨౦ ఘడియలమీఁదను, ఉత్తరఫల్గున్యాః = ఉత్తరానక్షత్రమునకు, పురాణాః= ౧౮ ఘడియలమీఁదను, హస్తస్య = హస్తానక్షత్రమునకు, భూబాహవః=౨౧ ఘడియలమీఁదను, చిత్రాయాః=చిత్రానక్షత్రమునకు, వ్యోమకరాః=౨౦ ఘడియలమీఁదను, స్వాత్యాః=స్వాతీనక్షత్రమునకు, శక్రాః = ౧౪ ఘడియలమీఁదను, విశాఖాయాః = విశాఖానక్షత్రమునకు, ఇంద్రాః = ౧౪ ఘడియలమీఁదను, అనూరాధాయా = అనూరాధానక్షత్రమునకు, దిశః = ౧౦ ఘడియలమీఁదను, జ్యేష్ఠాయాః = జ్యేష్ఠానక్షత్రమునకు, దుశ్చ్యవనః=౧౪ ఘడియలమీఁదను, మూలస్య = మూలానక్షత్రమునకు, రసాత్యాః=౫౬ ఘడియలమీఁదను, పూర్వాషాఢాయాః = పూర్వాషాఢానక్షత్రమునకు, జినాః=౨౪ ఘడియలమీఁదను, ఉత్తరాషాఢాయాః = ఉత్తరాషాఢానక్షత్రమునకు, నఖాః=౨౦ ఘడియలమీఁదను, శ్రవణస్య = శ్రవణనక్షత్రమునకు, దిక్=౧౦ ఘడియలమీఁదను, ధనిష్ఠాయాః = ధనిష్ఠానక్షత్రమునకు దశ=౧౦ ఘడియలమీఁదను, శతభిషజః = శతభిషానక్షత్రమునకు, నాగచంద్రాః=౧౮ ఘడియలమీఁదను, పూర్వాభాద్రాయాః = పూర్వాభాద్రానక్షత్రమునకు, నృపాః=౧౬ ఘడియలమీఁదను, ఉత్తరాభాద్రాయాః=ఉత్తరాభాద్రానక్షత్రమునకు, సిద్ధాః=౨౪ ఘడియలమీఁదను, రేవత్యాః= రేవతీనక్షత్రమునకు, ఖగుణాః=౩౦ ఘడియలమీఁదను, క్రమాత్ = వరుసగా, విషాఖ్యాః=విషఘడియలు, నాద్యశ్చతస్రః = నాలుగు ఘడియలపర్యంతము, స్యాత్ = ఉండును.

నక్షత్రాంశలచే నేర్పడిన రాశిస్వరూపము.

సప్తవింశతిభం జ్యోతిశ్చక్రం తిమిరవాయుజం,
తదుష్ణాంశోర్భవే ద్రాశి ర్నవర్క్ష చరణాంకితః. 18

టీ. తిమిరవాయుజం-తిమిర = గోళాంధకారమందు, వాయు = వాయువువల్ల, జం=పుట్టిన, సప్తవింశతిభం = ఇరువదియేడునక్షత్రములుగలిగిన, జ్యోతిశ్చక్రం=శింశుమారచక్రము, తత్ = ఆచక్రము, నవర్క్ష చరణాంకితః-నవ = తొమ్మిదియగు, ఋక్ష చరణ = నక్షత్ర పాదములచేతను, అంకితః = గురుతుగలిగి, ఉష్ణాంశోః = సూర్యునికి, రాశిః=మేషాదిరాశిగా, భవేత్=అగుచున్నది. అనఁగా, అశ్విన్యాది ౨౭ నక్షత్రములకు ౧౦౮ పాదములుగనుక రాశి యొకటికి తొమ్మిదిపాదములు చొప్పున మేషరాశిమొదలు మీనరాశిపర్యంతము క్రమముగాఁ జూచుకోఁదగినవి. ఎట్లనిన: అశ్విని నాలుగుపాదములు, భరణి నాలుగుపాదములు, కృత్తికలో నొక పాదమువరకు మేషరాశి-ఇందుకు గ్రంథాంతరము దుదాహరణము.

అశ్విని భరణీ కృత్తికాః పాదం మేషం, కృత్తికాత్రయః పాదాః రోహిణీ మృగశిరార్ధం వృషభం, మృగశిరార్ధం ఆర్ద్రాపునర్వస్వాస్త్రయో మిథునం, పునర్వసుపాదం పుష్యమి ఆశ్రేషాంత్యం కర్కాటకం, మఖ పూర్వఫల్గున్యుత్తరాః పాదం సింహం, ఉత్తరాత్రయః పాదాః హస్త చిత్రార్ధం కన్యా, చిత్రార్ధం స్వాతివిశాఖాత్రయ స్తులా, విశాఖ పాదం అనూరాధా జ్యేష్ఠాంత్యం వృశ్చికం, మూలపూర్వాషాఢ ఉత్తరాషాఢపాదంధనుః, ఉత్తరాషాఢత్రయఃపాదాః శ్రవణధనిష్ఠార్ధం మకరం,ధనిష్ఠార్ధం శతభిషపూర్వాభాద్రాత్రయః కుంభం, పూర్వాభాద్ర పాదం ఉత్తరాభాద్ర రేవత్యంతం మీనమ్.

ఈక్రమముననే తెలుసుకొనునది. అందు అంశలక్రమము, ఇరువదియేడునక్షత్రములకు ౧౦౮ పాదములు గనుక తొమ్మిదియావృత్తులు మేషాదిరాసులగుచున్నవి. ఉదాహరణము: అశ్విని మొదటిపాదమునకు మేషాంశము, రెండవపాదమునకు వృషభాంశము, మూఁడవపాదమునకు మిథునాంశము. నాలుగవపాదమునకు కటకాంశము. భరణి మొదటిపాదమునకు సింహాంశము. ఈక్రమముగా ౧౦౮ పాదములకు తొమ్మిది ఆవర్తులు జూచుకొనునది.

మేషాదిరాసులు.

మేషో గౌర్మిథునం కర్కి హరిః కన్యా వణిక్తతః,
కార్పిచాపౌ నక్రకుంభౌ మీనో మేషాదితో భవేత్. 19

టీ. మేషః=మేషము, గౌః=వృషభము, మిథునం=మిథునము, కర్కి = కర్కాటకము, హరిః=సింహము, కన్యా=కన్య, వణిక్=తుల, కౌర్పిః=వృశ్చికము, చాపం=ధనుస్సు, నక్రః=మకరము, కుంభః = కుంభము, మీనః=మీనము, మేషాదితః - మేష=మేషమే, ఆదితః=మొదలుకొని, భవేత్=అగును.

రాశ్యధిపతులు.

సింహస్యాధిపతి స్సూర్యః కర్కటస్య నిశాకరః,
మేషవృశ్చికయో ర్భౌమః కన్యామిథునయో ర్బుధః. 20
కోదండమీనయోర్మంత్రీ తులావృషభయో ర్భృగుః,
నక్రస్య కుంభరాశేశ్చ నాయక స్సూర్యనందనః. 21

టీ. సింహస్య = సింహమునకు, సూర్యః = సూర్యుఁడు, అధిపతిః = ప్రభువు, కర్కటస్య=కర్కాటకమునకు, నిశాకరః = చంద్రుఁడు, అధిపతిః=ప్రభువు, మేషవృశ్చికయోః-మేష=మేషమునకును, వృశ్చికయోః=వృశ్చికమునకును, భౌమః=అంగారకుఁడు, అధిపతిః = ప్రభువు, కన్యామిథునయోః - కన్యా = కన్యారాశికిని, మిథునయోః = మిథునరాశికిని, బుధః=బుధుఁడు, అధిపతిః = ప్రభువు. కోదండమీనయోః-కోదండ=ధనుస్సునకును, మీనయోః=మీనరాశికిని, మంత్రీ=బృహస్పతి, అధిపతిః = ప్రభువు. తులావృషభయోః-తులా=తులకును, వృషభయోః=వృషభమునకును, భృగుః=శుక్రుఁడు, అధిపతిః=ప్రభువు. నక్రస్య=మకరరాశికిని, కుంభరాశేశ్చ=కుంభరాశికిని, సూర్యనందనః=శనైశ్చరుఁడు, నాయకః=ప్రభువు. ఈ మేషాదిరాసులకు క్రమముగా నీయధిపతులను జూచుకొనునది.

మేషాదిరాశిఘటికాప్రమాణములు.

ప్రతిదేశములయందు ఘటికాప్రమాణములు వేఱువేఱై యున్నవి. ఎట్లనిన: భూమి గోళాకారమైనందున ఆయా ప్రాంతములయందు మేషతులామాసప్రవేశముల మధ్యాహ్నకాలసూర్యుఁడుచ్చుఁడై యుండఁగా నపుడు సూర్యసిద్ధాంతప్రకారము ద్వాదశాంగుళ ప్రమాణమైన శంకువు నేర్పాటుసేసి గణితము చేయఁగా ఆయాదేశములకు విషువచ్ఛాయ పుట్టును. విషువచ్ఛాయవలన నాయాదేశములకు మేషాదిఘటికాప్రమాణములు వేఱువేఱై యున్నవి. ఈకల్యాణనగరమందు విషువచ్ఛాయాప్రమాణము ౨, ౪, ౫, 'నక్షమ్నా విషువచ్ఛాయా' అనుశాస్త్రరీతిచే విషువచ్ఛాయనుండి గణితముచేసి చూడఁగా నీదేశములకు నిశ్చయమైన మేషాదిఘటికాప్రమాణములు.

వస్వబ్ధిదస్రాః శరశైలపక్షా గుణేందురామా గుణదైవతాని,
కృశానుదంతా వసుభాగ్నయస్స్యుర్మేషాదిషట్కేత్క్రమతః పరేస్యుః.

టీ. మేషరాశికి ౪, ౮, వృషభరాశికి ౪, ౩౫, మిథునరాశికి ౫, ౧౩, కటకరాశికి ౫, ౩౩, సింహరాశికి ౫, ౨౨, కన్యారాశికి ౫, ౭, తులారాశికి ౫, ౮,

వృశ్చికరాశికి ౫, ౩౨, ధనూరాశికి ౫, ౩౩, మకరరాశికి ౫, ౧౩, కుంభరాశికి ౪, ౨౫, మీనరాశికి ౪,౮ అని యీరీతిగానే మేషాదిలగ్నప్రమాణములను తెలియతగ్గది.

ఈలగ్నప్రమాణములు విషువచ్ఛాయ మూడంగుళములు గలదేశమునకుమాత్రము సరిపడియుండును. ఇతరదేశములకు సిద్ధాంతశాస్త్రప్రకారము వేఱువేఱుగ యేర్పఱచుకొనవలయును. మద్రాసు, చెంగల్పట్టు, చిత్తూరు, నెల్లూరుదేశములకు సరివచ్చును.

మీనమేషౌ చతుర్దండీ గోకుంభౌ చతురర్ధకం,
పంచపాదో యుగ్మమృగౌ పంచార్ధం చాపకర్కిణౌ. 23
కౌర్పిసింహౌ చ పంచార్ధం పంచపాద స్తులాంగనే,
మేషాదీనాంతు లగ్నానాం మాన మేవం విదు ర్బుధాః. 24

టీ. మీనమేషములు ౪ ఘడియలు, వృషభకుంభములు ౪-౩౦ ఘడియలు, మిధునమకరములు ౫-౧౫ ఘడియలు, ధనుఃకటకములు ౫-౩౦ ఘడియలు, వృశ్చికసింహములు ౫-౩౦ ఘడియలు, తులాకన్యాలగ్నములు ౪-౧౫ ఘడియలు అని యీ ప్రకారముగా మేషాదిలగ్నప్రమాణము నెఱుంగుమది. ఇది ఈ శ్లోకోక్తలగ్నప్రమాణములు నాలుగంగుళములు విషువచ్ఛాయ గలదేశమునకు సరివచ్చును.

చరస్థిరద్విస్వభావరాసులు.

చరస్థిరద్విస్వభావా మేషాది క్రమశో భవేత్,

టీ. మేషాదిః=మేషము మొదలైనలగ్నము, క్రమశః=వరుసగా, చరస్థిరద్విస్వభావః-చర=చరము, స్థిర=స్థిరము, ద్విస్వభావః = ద్విస్వభావమను పేరుగలది, భవేత్ = అగును. అనఁగా మేషము చరము, వృషభము స్థిరము, మిథునము ద్విస్వభావము. ఈ విధముగా మేషముమొదలు మీనపర్యంతము మూఁడుమూఁడురాసులు గణనచేయఁగా చరస్థిరద్విస్వభావరాసులసంజ్ఞ తెలియుచున్నది.

లగ్నత్యాజ్యములు.

అజవృషభధనుఃకన్యకాదౌ భుజంగః
ఝషమకరకుళీరే వృశ్చికాన్తే చ రాహుః,
మిథునఘటతులానాం సింహమధ్యేతు గృధ్ర
స్సకలమునిమతం స్యాత్సర్వకార్యేషు వర్జ్యమ్. 25

టీ. అజవృషభధనుః కన్యకాదౌ = మేష, వృషభ, ధనుః. కన్యాలగ్నములకు లగ్నముదయించినదిమొదలఁఘడియవఱకు, భుజంగః = భుజంగమనెడి వర్జ్యము, ఝషమకరకుళీరేవృశ్చికాంతే = మీనమకరకర్కటవృశ్చికరాసులకు, అంతే = కడపట నర ఘడియకలదనఁగా, రాహుః=రాహుత్యాజ్యము. మిథునఘటతులానాం = మిథునకుంభతులాలగ్నములకు, సింహమధ్యే-సింహ = సింహమునకు, మధ్యే = ఈరాసులుదయించిన

నగభాగమునకు, గృధ్రః = గృధ్రమనెడి త్యాజ్యము, సర్వకార్యేషు = సకలకార్యముల యందు, వర్జ్యం = త్యాజ్యము, సకలమునిమతం=అందఱిఋషీశ్వరులమతము, స్యాత్ = అగును.

ఉచ్చనీచరాసులును పరమోచ్చ పరమనీచభాగములును.

అజవృషభమృగాఙ్గనాకులీరా ఝషవణిజౌ చదివాకరాదితుంగాః,
దశశిఖిమనుయుక్తిథీన్ద్రియాంశై స్త్రినవకవింశతిభిశ్చ తేఽస్తనీచాః.

టీ. అజ=మేషము, వృషభ=వృషభము, మృగ = మకరము, అంగనా = కన్య, కులీరాః=కర్కాటకము, ఝష = మీనము, వణిక్=తుల, ఈ ఏడురాసులు, దివాకర = సూర్యుఁడే, ఆది = మొదలుగాఁగలిగిన చంద్ర, కుజ, బుధ, గురు, శుక్ర, శనులకు, తుంగాః=ఉచ్చస్థానములు, దశ = మేషమునందు ౧౦ భాగములు, సూర్యునికి ఉచ్చములు. అందు ౧౦-వ భాగము పరమోచ్చభాగము. తక్కిన ౨౦ భాగములు మిత్రభాగములు. వృషభమందు చంద్రునికి శిఖి మూఁడుభాగములు ఉచ్చభాగములు. అందు ౩-వ భాగము పరమోచ్చభాగము. తక్కిన ౨౭ భాగములు మూలత్రికోణభాగములు. మకరమునందు కుజునికి మనుయుక్ - ౨౮ భాగములు ఉచ్చభాగములు. అందు ౨౮ దవ భాగము పరమోచ్చభాగము. తక్కిన ౨ భాగములు మిత్రభాగములు. బుధునికి కన్యారాశిలో తిథి ౧౫ భాగములు ఉచ్చభాగములు. అందు ౧౫-వ భాగము పరమోచ్చభాగము. తర్వాత ౫ భాగములు మూలత్రికోణభాగములు, తర్వాత ౧౦ భాగములు స్వక్షేత్రభాగములు. బృహస్పతికి కటకరాశియందు ఇంద్రియ ౫ భాగములు ఉచ్చభాగములు. అందు ౫-వ భాగము పరమోచ్చభాగము. తక్కిన ౨౫ భాగములు మిత్రభాగములు. శుక్రునికి మీనరాశియందు ౨౭ భాగములు ఉచ్చభాగములు. అందు ౨౭-వ భాగము పరమోచ్చభాగము. తక్కిన ౩ భాగములు మిత్రభాగములు. శనైశ్చరునికి తులారాశియందు ౨౦ భాగములు ఉచ్చభాగములు. అందు ౨౦-వ భాగము పరమోచ్చభాగము. తక్కిన ౧౦ భాగములు మిత్రభాగములని క్రమముగాఁ దెలియునది. తర్వాత, తే = ఆ చెప్పిన ఏడు రాసులయొక్క. అస్త=ఏడవస్థానము, నీచాః = సూర్యాదిగ్రహములకు నీచస్థానము, అందు దశాదిభాగములు పరమనీచాదిభాగములు. యెట్లన్నను - సూర్యునికి తులారాశియందు ౧౦ భాగములు నీచభాగములు. అందు ౧౦-వ భాగము పరమనీచభాగము. తక్కిన ౨౦ భాగములు శత్రుభాగములు. చంద్రునికి వృశ్చికరాశియందు ౩ భాగములు నీచభాగములు. అందు ౩-వ భాగము పరమనీచభాగము. తక్కిన ౨౭ భాగములు శత్రుభాగములు. కుజునికి కటకరాశియందు ౨౮ భాగములు నీచభాగములు. అందు ౨౮-వ భాగము పరమ నీచభాగము. తక్కిన ౨ భాగములు శత్రుభాగములు. బుధునికి మీనరాశియందు ౧౫ భాగములు నీచభాగములు. అందు ౧౫-వ భాగము పరమనీచభాగము. తక్కిన ౧౫ భాగములు శత్రుభాగములు. బృహస్పతికి మకరరాశి

యందు ౫ భాగములునీచభాగములు. అందు ౫-వ భాగము పరమనీచభాగము. తక్కిన౨౫ శత్రుభాగములు. శుక్రునికి కన్యారాశియందు ౨౭ భాగములు నీచములు. అందు౨౭-వ భాగము పరమనీచము. తక్కినమూఁడు శత్రుభాగములు. శనైశ్చరునికి మేషరాశియందు ౨౦ భాగములు నీచములు. అందు ౨౦-వ భాగము పరమనీచము. తక్కిన ౧౦ భాగములు శత్రుభాగములని తెలియునది.

మూలత్రికోణరాసులు.

సింహాగో మేషపాథోనధనుస్తౌలీఘటేషుచ,
రవ్యాదే ర్నఖ బుధుంచ రవి ర్బాణో దిశ స్తథా. 27
త్రిపంచ వింశతి స్సంఖ్యా భాగో మూలత్రికోణగః,

టీ. రవేః=సూర్యునికి, సింహ=సింహమందు, నఖ = ౨౦ భాగములు మూలత్రికోణములు. తక్కిన ౧౦ స్వక్షేత్రభాగములు. చంద్రునికి, గో=వృషభమందు ముందు చెప్పిన 3 భాగములు ఉచ్చములు, తర్వాత ౨౭ భాగములు మూలత్రికోణములు. కుజస్య= కుజునికి, మేష = మేషమందు, రవిః = ౧౨ భాగములు మూలత్రికోణములు. తర్వాత ౧౮ భాగములు స్వక్షేత్రములు. బుధస్య = బుధునికి, పార్థోన = కన్యారాశి యందు, ముందుచెప్పిన ౧౫ భాగములు ఉచ్చములు. తర్వాత ౫ భాగములు మూల త్రికోణములు. తర్వాత ౧౦ భాగములు స్వక్షేత్రములు. గురోః = బృహస్పతికి, ధనుః = ధనూరాశియందు, దిశః = ౧౦ భాగములు మూలత్రికోణములు. తర్వాత ౨౦ భాగములు స్వక్షేత్రములు. శుక్రస్య = శుక్రునకు, తౌలీ = తులయందు, త్రిపంచ = ౧౫ భాగములు మూలత్రికోణములు. తక్కిన ౧౫ భాగములు స్వక్షేత్రములు. శనేః= శనైశ్చరునికి, ఘట=కుంభరాశియందు, వింశతిః=౨౦ భాగములు మూలత్రికోణములు తక్కిన ౧౦ భాగములు స్వక్షేత్రభాగములని యథాక్రమముగా, విదుః=తెలియుదురు.

మిత్రశత్రుసమగ్రహములు.

శత్రూ మందసితౌ సమ శ్శశిసుతో మిత్రాణి శేషా రవే
స్తీక్ష్ణాంశు ర్హిమరశ్మిజశ్చ సుహృదౌ శేషా స్సమా శ్శీతగోః,
జీవేందూష్ణకరాః కుజస్య సుహృదో జ్ఞోఽరి స్సితార్కీ సమౌ
మిత్రే సూర్యసితౌ బుధస్య హిమగు శ్శత్రు స్సమా శ్చాపరే. 28

టీ. రవేః = సూర్యునికి, మందసితౌ = శనిశుక్రులు, శత్రూ = శత్రువులు, శశిసుతః = బుధుఁడు, సమః=సముఁడు, శేషాః = మిగిలిన చంద్రకుజగురువులు, మిత్రాణి= మిత్రులు, శీతగోః = చంద్రునికి, తీక్ష్ణాంశుః = సూర్యుఁడు, హిమరశ్మిజః = బుధుఁడు, సుహృదౌ = స్నేహితులు, శేషాః = మిగిలిన కుజగురుశుక్రశనులు, సమాః = సములు, కుజస్య = కుజునికి, జీవేందూష్ణకరాః-జీవ = బృహస్పతియు, ఇందు = చంద్రుఁడును,

ఉష్ణకరః=సూర్యుఁడును, సుహృదః = స్నేహితులు, జ్ఞః = బుధుఁడు, అరిః=శత్రువు సితార్కీ=శుక్రశనులు, సమౌ=సములు, బుధస్య=బుధునికి, సూర్యసితౌ=సూర్యశుక్రులు, మిత్రే=మిత్రులు, హిమగుః=చంద్రుఁడు, శత్రుః = శత్రువు, అపరే=మిగిలిన కుజగురు శనులు, సమాః=సములు.

సూరే స్సౌమ్యసితా వరీ రవిసుతో మధ్యః పరే త్వన్యథా
సౌమ్యార్కీ సుహృదౌ సమౌ కుజగురూ శుక్రస్య శేషా వరీ,
శుక్రజ్ఞౌ సుహృదౌ సమ స్సురగురు స్సౌరస్య చాన్యేఽరయో
యే ప్రోక్తాస్సుహృదస్త్రికోణభవనాత్తేఽమీమయాకీర్తితాః. 29

టీ. సూరేః=బృహస్పతికి, సౌమ్యసితౌ=బుధ శుక్రులు, అరీ = శత్రువులు, రవి సుతః=శనైశ్చరుఁడు, మధ్యః=సముఁడు, పరేతు=మిగిలిన రవి చంద్ర కుజులు, అన్యథా= మిత్రులు, శుక్రస్య = శుక్రునికి, సౌమ్యార్కీ = బుధ శనులు, సుహృదౌ = స్నేహితులు, కుజగురూ=కుజ గురువులు, సమౌ = సములు, శేషాః=మిగిలిన రవి చంద్రులు, అరీ=శత్రువులు, సౌరస్య=శనైశ్చరునికి, శుక్రజ్ఞౌ=శుక్రబుధులు, సుహృదౌ = స్నేహితులు, సురగురుః=బృహస్పతి, సమః = సముఁడు, అన్యే = మిగిలిన రవి చంద్రకుజులు, అరయః=శత్రువులు, ఇతి=ఇట్లని, త్రికోణభవనాత్ = త్రికోణరాసులవలన, అమీ=ఈ, సుహృదః=మిత్రులని, యేప్రోక్తాః = ఏగ్రహములు పెద్దలచేఁ జెప్పఁబడినవో, తే = అమిత్రాదిగ్రహములు, మయా=నాచేతను, కీర్తితాః=చెప్పఁబడినవి. ఈరెండుశ్లోకములు లఘుజాతకములోనివి.

{ గ్రహముల క్రూర సౌమ్య పురుష స్త్రీ నపుంసక జాతిభేదములు. శ్లో. లామృతమున. }

క్రూరా భానుతమశ్శనిధ్వజకుజాశ్శుక్రార్యసౌమ్యేందవః
సౌమ్యాస్తేపురుషాః కుజార్కగురవో రాహ్వేందుశుక్రాః స్త్రియః,
తచ్ఛేషాస్తు నపుంసకా గురుభృగూ విప్రౌ కుజార్కౌ నృపౌ
వైశ్యౌ చంద్రబుధౌ తదన్యకులజో మందస్తు పర్ణేశ్వరః. 30

టీ. భానుతమశ్శనిధ్వజకుజాః=సూర్యరాహుశని కేత్వంగారకులు, క్రూరాః=పాప గ్రహములు, శుక్రార్యసౌమ్యేందవః = శుక్రగురుచంద్రులు, సౌమ్యాః=శుభగ్రహములు, కొందఱిమతమునందు బుధునకు పాపగ్రహముతోఁ జేరినప్పుడు పాపిత్వమును, క్షీణచంద్రునకు పాపిత్వమును, పూర్ణచంద్రునికి శుభత్వమును చెప్పఁబడియున్నది. ఇందునకు బాలబోధినియం దుదాహరణము:—శ్లో. బుధః పాపయుతః పాపః క్షీణ చంద్రస్తథైవచ' కుజార్కగురవః = కుజరవి గురువులు, పురుషాః = పురుషగ్రహములు, రాహ్వేందుశుక్రాః = రాహుచంద్రశుక్రులు, స్త్రియః = స్త్రీస్వభావగ్రహములు, తచ్ఛేషాస్తు = తక్కిన బుధశని కేతువులు, నపుంసకాః = నపుంసకగ్రహములు, గురు

భృగూ=గురుశుక్రులు, విప్రా=బ్రాహ్మణగ్రహములు, కుజార్కౌ=రవికుజులు, నృపౌ=క్షత్రియగ్రహములు, చంద్రబుధౌ=చంద్రబుధులు, వైశ్యౌ=వైశ్యగ్రహములు, మందస్తు = శనైశ్చరుఁడైతే, తదన్యకులజః-కల్ = అబ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యకులములకంటె, అన్యకులజః=అన్యమైనకులమందుఁబుట్టిన, వర్ణేశ్వరః=శూద్రకులాధిపతి.

నవగ్రహములయొక్క వర్ణములు: బృహజ్జాతకమందు.

రక్తశ్యామో భాస్కరో గౌర ఇన్దు
ర్నాత్యుచ్చాఙ్గో రక్తగౌరశ్చ వక్రః,
దూర్వాశ్యామో జ్ఞో గురుర్గౌరగాత్రః
శ్వేత శ్శుక్రో భాస్కరిః కృష్ణదేహః. 31
రాహుస్తు ధూమ్రవర్ణశ్చ చిత్రవర్ణో ధ్వజస్స్మృతః.

టీ. భాస్కరః=సూర్యుఁడు, రక్తశ్యామః = పాటలవర్ణముగలవాఁడు, ఇన్దుః = చంద్రుఁడు, గౌరః=శ్వేతవర్ణముగలవాఁడు, వక్రః=అంగారకుఁడు, నాత్యుచ్చాంగః=అతిదీర్ఘమైనవాఁడుగాక, రక్తగౌరః = పద్మపత్రమువంటి యొఱుపుగలవాఁడు, జ్ఞః = బుధుఁడు, దూర్వాశ్యామః=గఱికవలె శ్యామలవర్ణముగలవాఁడు, గురుః=బృహస్పతి, గౌరగాత్రః = పసపుచాయగలవాఁడు, శుక్రః=శుక్రుఁడు, శ్వేతః = తెలుపువర్ణముగలవాఁడు, భాస్కరిః = శనైశ్చరుఁడు, కృష్ణదేహః=నలుపువన్నెగలవాఁడు, రాహుస్తు=రాహువైతే, ధూమ్రవర్ణః=కృష్ణలోహితవర్ణముగలవాఁడు, ధ్వజః=కేతువు, చిత్రవర్ణః=చిత్రవర్ణముగలవాఁడు.

గ్రహదృష్టి.

త్రిదశత్రికోణచతురశ్రసప్తగా నవలోకయన్తి చరణాభివృద్ధితః,
రవిజామరేడ్యరుధిరాః పరేచయే క్రమశో భవన్తిపకలేక్షణాధిపాః.

టీ. శనైశ్చరుఁడు తానున్నరాశికి 3-వ యింటిని, ౧౦-వ యింటిని అందలిగ్రహములను పాదదృష్టిచేత విశేషముగాఁజూచును. గురువు తానున్నరాశికి ౫-వ యింటిని, ౯-వ యింటిని అందలిగ్రహములను అర్ధదృష్టిచే విశేషముగాఁ జూచును. అంగారకుఁడు తానున్నరాశికి ౪-వ రాశిని, ౮-వ రాశిని అందలిగ్రహములను త్రిపాదదృష్టిచేత విశేషముగాఁ జూచును. ఈశని గుర్వంగారకులు మిగిలిన సూర్యచంద్రబుధశుక్రులును కూడ తామున్నరాశికి ౭-వ రాశిని అందున్నగ్రహములను నాలుగుపాదములుగల సంపూర్ణదృష్టిచేఁ జూతురు. శనిగురుఅంగారకులకు క్రమముగా పాదఅర్ధత్రిపాదదృష్టి బలీయము. మిగిలినవారికి సంపూర్ణదృష్టి బలీయమని యెఱుంగునది.

అంధకబధిరపంగురాసులు.

మేషాది చార్థకం షట్కం చత్వారో బధిరాస్తథా,
ద్వౌచ పంగూ తు విజ్ఞేయా తద్భేదాః పరికీర్తితాః. 33

టీ. మేషాది=మేషము మొదలు, షట్కం=ఆఱురాసులు, అంధకం = గ్రుడ్డి రాసులు, తథా = అటుతర్వాత, చత్వారః = నాలుగురాసులు, బధిరాః = చెవిటి రాసులు, తథా=అటుతర్వాత, ద్వౌచ=రెండురాసులును, పంగూ=కుంటిరాసులని, విజ్ఞేయా=తెలియఁదగినవి. తద్భేదాః = ఆరాసులభేదములు, పరికీర్తితాః = చెప్పఁబడినవి. మేషము మొదలు కన్యారాశివఱకు గ్రుడ్డిరాసులు. పిమ్మట తులావృశ్చిక ధనుర్మకర రాసులు చెవిటిరాసులు. పిమ్మట కుంభమీనములు కుంటిరాసులు. ఈరాసులభేదములఁ దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.

అజో వృషో మృగేన్ద్రశ్చ అర్ధరాత్రే మహాంధకాః,
యుగ్మాంగనాకులీరాశ్చ మధ్యాహ్నే చాంధకాస్స్మృతాః. 34
ఇత్యేవం కాలభేదేన శుభదాశ్చ ప్రకీర్తితాః,
తులాచ వృశ్చికశ్చైవ బధిరా చాపరాహ్ణకే. 35
రాత్రౌచ బధిరా ప్రోక్తా మకరశ్చ ధనుర్గ్రహం,
ఉభయోస్సంధ్యయోః పంగూ కుంభమీనౌ ప్రకీర్తితా. 36

టీ. అజః=మేషము, వృషః = వృషభము, మృగేంద్రశ్చ = సింహమును, అర్ధరాత్రే=మధ్యరాత్రియందు, మహాంధకాః=మిక్కిలి గ్రుడ్డిరాసులు, యుగ్మాంగనాకులీరాః=మిథునకన్యాకర్కాటకములు, మధ్యాహ్నేచ = మధ్యాహ్నకాలమందును, అంధకాః = గ్రుడ్డిరాసులని, స్మృతాః = చెప్పఁబడినవి. ఇతి=ఇట్లని, ఏవం=ఈ, కాలభేదేన=కాలభేదముచేత, శుభదాః=శుభఫలదములని, ప్రకీర్తితాః=చెప్పఁబడినవి. తులాచ=తులయును, వృశ్చికశ్చ = వృశ్చికమును, అపరాహ్ణకే = పగటియందు, బధిరా = చెవిటిరాసులుగా, ప్రోక్తా=చెప్పఁబడినవి. మకరః = మకరము, ధనుర్గ్రహం = ధనస్సును, రాత్రౌచ=రాత్రియందును, బధిరా = చెవిటిరాసులుగా, ప్రోక్తా = చెప్పఁబడినవి. కుంభమీనౌ=కుంభమీనరాసులు, ఉభయోస్సంధ్యయోః = ప్రాతస్సాయంసంధ్యలయందు, పంగూ=కుంటివియని, ప్రకీర్తితా=చెప్పఁబడినవి.

షడ్వర్గలక్షణము.

త్రింశద్భాగాత్మకం లగ్నం హోరా తస్యార్ధ ముచ్యతే,
రాశిత్రిభాగో ద్రేక్కాణః నవాంశో నవభాగకః. 37

ద్వాదశాంశో ద్వాదశాంశ స్త్రింశాంశ స్త్రింశదంశకః,
షడ్వర్గలక్షణం ప్రోక్తం సర్వలగ్నేష్వయం క్రమః. 38

టీ. లగ్నం=లగ్నము, త్రింశద్భాగాత్మకం=౩౦ భాగములుగలది. హోరా = హోర, తస్య=ఆలగ్నముయొక్క, అర్ధం=సగముగా, ఉచ్యతే = చెప్పఁబడుచున్నది. ద్రేక్కాణః=ద్రేక్కాణమనునది, రాశిత్రిభాగః = రాశిలగ్నముయొక్క, త్రిభాగః= మూఁడవభాగము, నవాంశః = నవాంశమనునది, నవభాగకః=తొమ్మిదవభాగము, ద్వాదశాంశః=ద్వాదశాంశమనునది, ద్వాదశాంశః = పదిరెండవభాగము, త్రింశాంశః=త్రింశాంశమనునది, త్రింశదంశకః = ముప్పదవభాగము, షడ్వర్గలక్షణం = షడ్వర్గలక్షణము, సర్వలగ్నేషు = సర్వలగ్నములయందు, ప్రోక్తం = చెప్పఁబడినది, సర్వలగ్నేషు=సర్వలగ్నములయందు, అయం=ఇదియె, క్రమః=క్రమము.

హోరాద్రేక్కాణములు.

హోరార్కచంద్రయో రోజే యుగ్మభే చంద్రసూర్యయోః,
లగ్నపంచనవక్షేత్రనాథా ద్రేక్కాణపాః క్రమాత్. 39

టీ. ఓజే = ఓజ రాశియందు, అర్కచంద్రయోః = సూర్యచంద్రులయొక్క, హోరా=హోర, యుగ్మభే=యుగ్మరాశియందు, చంద్రసూర్యయోః = చంద్రసూర్యుల యొక్క, హోర = హోర, అనఁగా లగ్నము రెండుభాగములు చేసిన బేసిరాశికి మొదటిభాగము సూర్యహోర, రెండవభాగము చంద్రహోర, సమరాశికి మొదటి భాగము చంద్రహోర, రెండవభాగము సూర్యహోరయు, లగ్నపంచనవక్షేత్రనాథాః= లగ్నపంచమనవమాధిపతులు, క్రమాత్=వరుసగా, ద్రేక్కాణాధిపాః = ద్రేక్కాణాధిపతులు, స్యుః=అగుదురు.

చరే స్వపుత్రనవపాః స్థిరే ధర్మస్వపుత్రపాః,
పుత్రధర్మస్వపా ద్విస్వే ద్రేక్కాణస్య ప్రకీర్తితాః. 40

టీ. చరే=చరరాశియందు, స్వపుత్రనవపాః = లగ్నపంచమాధిపతులు ద్రేక్కాణాధిపతులు, స్థిరే = స్థిరరాశియందు, ధర్మస్వపుత్రపాః = నవమలగ్నపంచమాధిపతులు ద్రేక్కాణాధిపతులు, ద్విస్వే = ద్విస్వభావరాశియందు, పుత్రధర్మస్వపాః = పంచమ నవమలగ్నాధిపతులు ద్రేక్కాణాధిపతులని, ప్రకీర్తితాః = చెప్పఁబడెను. లగ్నము మూఁడుభాగములు చేసి చరస్థిరద్విస్వభావరాసులను దెలుసుకొని అందు చరరాశి మొదటిభాగమునకు స్వరాశ్యధిపతి ద్రేక్కాణాధిపతి, రెండవభాగమునకు తనరాశికి ౫ రాశ్యధిపతి ద్రేక్కాణాధిపతి. మూఁడవభాగమునకు స్వనవమాధిపతి ద్రేక్కాణాధిపతి. స్థిరరాశికి మొదటిభాగమునకు తన రాశికి ౯ రాశ్యధిపతి ద్రేక్కాణాధిపతి.

రెండవభాగమునకు ధనరాశ్యధిపతి ద్రేక్కాణాధిపతి. మూఁడవభాగమునకు తనరాశికి ౫ రాశ్యధిపతి ద్రేక్కాణాధిపతి. ద్విస్వభావరాశికి మొదటిభాగమునకు తనరాశికి ౫ రాశ్యధిపతి ద్రేక్కాణాధిపతి. రెండవభాగమునకు తనరాశికి ౯ రాశ్యధిపతి ద్రేక్కాణాధిపతి. మూఁడవభాగమునకు తనరాశ్యధిపతి ద్రేక్కాణాధిపతి యని క్రమముగా పండ్రెండురాసులకు ద్రేక్కాణాధిపతులను దెలిసికొనునది.

కేచిత్తుహోరాం ప్రథమాంభపస్యవాంఛన్తిలాభాధిపతేర్ద్వితీయాం,
ద్రేక్కాణసంజ్ఞామపి వర్ణయన్తి స్వద్వాదశైకాదశరాశిపానామ్.

దీనియర్థము ముందుగ్రంథమునందు విశదము కాఁగలదు.

నవాంశక్రమము.

మేషసింహధనుషి త్వజాదయ స్తౌళికుంభమిథునే తులాదయః,
కన్యకామృగవృషేమృగాదయో మీనకర్క్యలిషుకర్కటాదయః.

టీ. మేషసింహధనుషి = మేషసింహధనువులయందు, అజాదయః = మేషము మొదలుకొని నవాంశలు, తౌళికుంభమిథునే = తులాకుంభమిథునములయందు, తులాదయః=తుల మొదలుకొని నవాంశలు, కన్యకామృగవృషే = కన్యామకరవృషభములయందు, మృగాదయః=మకరము మొదలుకొని నవాంశలు, మీనకర్క్యలిషు = మీనకటకవృశ్చికములయందు, కర్కటాదయః = కర్కాటము మొదలుకొని నవాంశలు. అనఁగా లగ్నము ౯ భాగములుచేసి ముహూర్తకాలఘుడియలకే నవాంశకాల మగునో ఆనవాంశను మేషసింహధనువులైన త్రికోణరాసులకు మేషముమొదలుకొని మేష నవాంశమొదలని తెలుసుకొనువది. అందు తులాకుంభమిథునములైన త్రికోణరాసులకు తులారాశి నవాంశమొదలుకొని చూచుకొనవలసినది. కన్యామకరవృషభములైన త్రికోణరాసులకు మకరనవాంశమొదలుకొని చూచుకోవలెను. మీనకటకవృశ్చికములైన త్రికోణరాసులకు కర్కాటకము మొదలుకొని చూచుకోవలసినది.

ద్వాదశాంశక్రమము.

లగ్నాదిషు ద్వాదశాంశభవనా ద్వాదశాంశపాః.

టీ. లగ్నాదిషు = లగ్నాదిద్వాదశరాసులయందును, ద్వాదశాంశపాః = ద్వాదశాంశాధిపతులైనగ్రహములు, ద్వాదశాంశభవనాః = ద్వాదశాంశరాసులుగలవారు, భవంతి=అగుచున్నారు. అనఁగా లగ్నము ౧౨ భాగములుచేసి నిశ్చయమైన ముహూర్తకాలమునకు యీభాగములలో యేభాగమందుండునో లగ్నాది ఆసంఖ్య ద్వాదశాంశయనియు, ఆద్వాదశాంశాధిపతియనియు తెలియవలెను. మేషరాశిమొదలు మీనరాశిపర్యంతమును, వృషభరాశిమొదలు మేషరాశివరకు, మిథునరాశిమొదలు వృషభరాశివరకును ఈక్రమముగా తక్కినరాసులకును చూచుకొనునది.

త్రింశాంశలక్షణము.

కుజరవిజగురుజ్ఞశుక్రభాగాః పవనసమీరణకౌర్పిజూకలేయాః,
అయుజియుజితు తేవిపర్యయస్థాశ్శశిభవనాళిఝషాంత్యమృక్షసంధిః.

టీ. కుజరవిజగురుజ్ఞ శుక్రభాగాః = కుజశనిగురుబుధశుక్రులయొక్క భాగములు, పవనసమీరణకౌర్పిజూకలేయాః = ౫, ౫, ౮, ౭, ౫ అయుజి = బేసిరాశియందు, క్రమస్థాః = క్రమముగానుండును. తే = అగ్రహాభాగములు, యుజితు = సమరాశియందైతే, విపర్యయస్థాః = విపర్యాసముగానుండును. శశిభవనాళిఝషాంత్యమృక్షసంధిః = కర్కాటకవృశ్చికమీనరాసులయొక్క అంత్యకాలము రాశిసంధియనియు నక్షత్రసంధియనియు ననఁబడును. అనఁగా లగ్నము 30 భాగములుచేసి, ఆభాగములను కుజునికి ౫ భాగములు, శనైశ్చరునకు ౫ భాగములు, బృహస్పతికి ౮ భాగములు, బుధునికి ౭ భాగములు, శుక్రునికి ౫ భాగములు. ఈప్రకారము పంచఁగా, ముహూర్తఘటికలనిభాగములలో నుండునో ఆగ్రహమును లగ్నము బేసిరాశియైనట్లైతే, కుజునిభాగములు మొదలుకొని క్రమముగా నాభాగములుగలవాఁడు త్రింశాంశాధిపతి యని తెలుసుకొనునది. ఆలగ్నము సమరాశియైనట్లైతే శుక్రునిభాగము మొదలుకొని వ్యుత్క్రమముగా నాభాగములుగలవాఁడు త్రింశాంశాధిపతి యని తెలుసుకొఁదగిన దని భావము. కర్కరాశ్యంత్యభాగమును, సింహరాశిపూర్వభాగమును, వృశ్చికరాశ్యంత్యభాగమును, ధనూరాశిపూర్వభాగమును, మీనరాశ్యంత్యభాగమును, మేషరాశిపూర్వభాగమును రాశిసంధులనియు, నక్షత్రసంధులనియు తెలిసికొనునది. నక్షత్రసంధుల కుదాహరణము— 'ఆశ్లేషాంత్యం మఘాపూర్వం జ్యేష్ఠాంత్యం మూలపూర్వకమ్, రేవత్యాశ్వినయోర్మధ్యే గండదోషాః ప్రకీర్తితాః.'

పక్షచ్ఛిద్రములు.

అష్టమీ ద్వాదశీ షష్ఠీ చతుర్థీ చ చతుర్దశీ,
పక్షచ్ఛిద్రాశ్చ తిథయః శుభకార్యేషు నిందితాః. 45

టీ. అష్టమీ=అష్టమియు, ద్వాదశీ=ద్వాదశియు, షష్ఠీ=షష్ఠియు, చతుర్థీ = చతుర్థియు, చతుర్దశీ=చతుర్దశియు, పక్షచ్ఛిద్రాః = పక్షచ్ఛిద్రములు. తాః = ఆతిథులు, శుభకార్యేషు=శుభకార్యములయందు, నిందితాః=నిందితములు. అనఁగా నీతిథులు పక్షచ్ఛిద్రములనిపేర్లు గలవియు, శుభకార్యములయందు కొఱగానివియు ననుట.

పంచపర్వములు.

కృష్ణాష్టమీ చతుర్దశ్యష్యమావాస్యాచ పూర్ణిమా,
సంక్రాంతిః పర్వతిథయో మునిభిః పరికీర్తితాః. 46

టీ. కృష్ణపక్షాష్టమియు, కృష్ణపక్షచతుర్దశియు, అమావాస్యయు, పున్నమయు, సంక్రమణప్రవేశతిథియును, పంచపర్వతిథులని ఋషీశ్వరులచేఁ జెప్పఁబడినవి.

పాదచ్ఛాయలచే ఘటికాప్రమాణము దెలిసికొనుట.

యావత్యశ్చరణప్రభాః ప్రతిదినం మేషాదిషట్సు క్రమా
ద్వ్యేకాగ్న్యశ్చైవ తులాదిషట్సు జలధిత్రిద్వ్యక్షి రామాబ్ధయః,
అర్థీకృత్య దినప్రమాణఘటికా స్సప్తాహతా నాడికా
స్తావత్యః పరపూర్వయోః స్థితగతా యత్పూర్వసంఖ్యాభిధాః.

టీ. తననీడ తనయడుగులచేఁ గొలిచి, ఆయడుగులసంఖ్యతోడ, మేషకన్యా తులామీనమాసములయందు ౪ ను, వృషభసింహవృశ్చిక కుంభమాసములయందు 3 ను, మిథున కర్కాట ధను ర్మకరమాసములయందు ౨ను చేర్చి, అహఃప్రమాణఘటికల ౨ భాగములుచేసి, యందొకభాగము నేడింట గుణించి, పూర్వోక్తం బగునధిక సంఖ్యతోఁ జేరిన పాదచ్ఛాయలసంఖ్యచే భాగించఁగ నేర్పడినన్నిగడియలప్రొద్దు, మధ్యాహ్నమునకు ముందుగనైన జరిగినదనియు, మధ్యాహ్నమునకు పిమ్మటనైన నున్నదనియు తెలియంగవలయును.

సులభముగా నహః ప్రమాణముఁ దెలియుటకు వరరుచివాక్యములు.

"మేషేగిరిపు, వృషభేటనట, మిథునేకరిలి, కటకేకరుఖ, తులాలసళ, వృశ్చికదూతాస, ధనుషిసిజల, మకరందదాసి, కుంభేసితశ, మీనేశుభగ"

టీ. ఈ ౧౨ టిలో మేషమాసమునందు మొదట పదిదినములవరకు తాను తన నీడను గొలిచిన యడుగులసంఖ్యలో నరయడుగు తీసివేసి మిగిలినవానిలో మేషమాస వాక్యమందున్న మొదటియక్షరమునకుగల ప్రమాణము తీసివేసి మిగిలిన ప్రమాణమునుంచుకొనునది. మేషమాసమునందు రెండవపదిదినములకు రెండవ అక్షరప్రమాణము తీసివేయునది. మూఁడవపదిదినములలోను మూఁడవయక్షరప్రమాణమును తీసివేయవలయు. వృషభమాసమునందు మూఁడక్షరములును, పదిదినములకొక యక్షరముచొప్పున నొక్కొకయక్షరమునకు గల ప్రమాణమును తీసివేసి తక్కినయడుగులకుగల ఘటికాప్రమాణములు ముందు చెప్పఁబోవుప్రకారము నిశ్చయము చేసుకొనవలయు. ఈక్రమముగాఁ బండ్రెండుమాసములకును జూచుకొనవలయు. అక్షరప్రమాణమనఁగా సాంకేతనిఘంటువునందుఁ జెప్పిన ప్రకారము అక్షరమునకు యేసంఖ్యవచ్చునో అన్ని పరకలను తీసివేయునది. ఎట్లన్నను 'గి' యను నక్షరమునకు మూఁడు సంఖ్య, అందుమూఁడుపరకలు పాలికాపరక ఈక్రమముగాఁ దెలియునది.

మఱియొకవిధము.

నవత్యష్టపదా దేకా నాడికా తత్ర చోచ్యతే,
పంచార్ధచత్వారింశద్ద్వే అష్టావింశ త్త్రయ స్తథా. 48
ఏకోనవింశ శ్చత్వారి చతుర్దశ్యాంతు పంచకం,
దశార్ధే నాడికా షట్చ అష్టకే సప్తనాడికాః. 49
షట్పదే చాష్టకం వింద్యా చ్చతురర్ధే నవ స్మృతం,
త్రికార్ధే దశకం వింద్యా ద్వ్యర్ధ ఏకాదశ స్తథా. 50
ఏకత్రిపాదో ద్వాదశ్యం పాదమేకం త్రయోదశ,
చతుర్దశార్ధ పాదేన శూన్యే పంచదశ స్మృతాః. 51

టీ. ౯౦ అడుగులకు నొకగడియ, ౪౫ అడుగులకు రెండుగడియలు, ౨౮ అడుగులకు మూఁడుగడియలు, ౧౯ అడుగులకు నాలుగుగడియలు, ౧౪ అడుగులకు అయిదుగడియలు, ౧౦½ అడుగులకు ఆఱుగడియలు, ౮ అడుగులకు యేడుగడియలు, ౬ అడుగులకు ఎనిమిదిగడియలు, ౪½ అడుగులకు తొమ్మిదిగడియలు, ౩½ అడుగులకు పదిగడియలు, ౨½ అడుగులకు పదునొకండుగడియలు, ౧½ అడుగుకు పన్రెండు గడియలు, ౧ అడుగుకు పదమూఁడుగడియలు, ½ అడుగుకు పదునాలుగుగడియలు, శూన్యచ్ఛాయ అయితే పదునైదుగడియలని తెలిసికొనునది.

రాత్రియందు ఘటికాప్రమాణకాలములను దెలిసికొనుటకై నక్షత్రస్వరూపములను జెప్పుచున్నాఁడు:—

వరరుచివాక్యములు.

తురగముఖాశ్విని త్రీణి, భరణీ యోని త్రీణి, కృత్తికా క్షురా షట్కం, శకటం పంచ రోహిణీ, మృగశిరా శీర్షం త్రయం, ఆర్ద్రా ప్రవాళ మేకం, పునర్వసూ కులాలచక్రం పంచ, సరటా (సరళా) పుష్య మీ త్రీణి, ఆశ్రేషా సర్పాబుతు, మఖాందోళికా పంచ, పుబ్బ ఉత్తర నేత్ర ద్వయోః, హస్తా పాణినా పంచ, చిత్తా మౌక్తిక మేకం, స్వాతీ మాణిక్య మేకం, విశాఖా కులాలచక్రం, పంచ, అనూరాధా జ్యేష్ఠాం గుళచ్ఛత్రాకార త్రయం, మూలాకుక్కత్కేసరి పంచ, పూర్వాషాఢా ఉత్తరాషాఢా ద్వేద్వే చౌకం, శ్రవణే మత్స్యాకార త్రయం, ధనిష్ఠా శీర్ష త్రయం, శతభిష కృతం తారాః, పూర్వాభాద్ర ఉత్తరాభాద్ర ద్వే ద్వే ఖట్వం, రేవతీ మత్స్యాకారత్రయమ్.

టీ. ఈ౨౭ను నక్షత్రస్వరూపములు అశ్వినీనక్షత్రము అశ్వముఖమువలె మూఁడు పొట్టినక్షత్రములుగలదై యుండును, భరణీనక్షత్రము యోనివలె మూఁడునక్షత్రములు గలదై యుండును, కృత్తికానక్షత్రము మంగలకత్తివలె నాఱునక్షత్రములుగలదై యుండును, రోహిణీనక్షత్రము బండివలె నైదునక్షత్రములు గలదైయుండును, మృగశిరానక్షత్రము శిరస్సువలె మూఁడునక్షత్రములు గలదైయుండును, ఆర్ద్రానక్షత్రము పగడపు వర్ణముగలిగిన యొంటినక్షత్రము గొప్పదైయుండును, పునర్వసునక్షత్రము కుమ్మరసారెవలె నయిదునక్షత్రములు గలదైయుండును, పుష్యమినక్షత్రము (పొట్టరూపు) తొండవలె మూఁడునక్షత్రములుగలదైయుండును, ఆశ్రేషానక్షత్రము సర్పమువలె నాఱునక్షత్రములు గలదైయుండును, మఖానక్షత్రము పాలకివలె అయిదునక్షత్రములు గలదైయుండును, పుబ్బనక్షత్రము శేత్రములవలె రెండునక్షత్రములుగలదైయుండును, ఉత్తరనక్షత్రమును శేత్రములవలె రెండునక్షత్రములు గలదైయుండును, హస్తనక్షత్రము చేతివ్రేళ్లవలె అయిదునక్షత్రములు గలదైయుండును, చిత్తానక్షత్రము ముత్యమువలె నొకనక్షత్రము గలదై యుండును, స్వాతీనక్షత్రము మాణిక్యమువలె నొకనక్షత్రము గలదై యుండును, విశాఖనక్షత్రము కుమ్మరసారెవలె అయిదునక్షత్రములు గలదై యుండును, అనూరాధాజ్యేష్ఠలు అంగుళమువలె ఛత్రాకారమై మూఁడునక్షత్రములుగలదై యుండును, మూలానక్షత్రము గొంటిసింహమువలె అయిదునక్షత్రములు గలదైయుండును, పూర్వాషాఢ ఉత్తరాషాఢలు రెండును రెండురెండునక్షత్రములు ఒకచౌకమువలె నుండును, శ్రవణనక్షత్రము మత్స్యమువలె మూఁడునక్షత్రములుగలదైయుండును, ధనిష్ఠానక్షత్రము శిరస్సువలె మూఁడునక్షత్రములు గలదైయుండును, శతభిషనక్షత్రము నూఱు నక్షత్రములు నొకపువ్వమువలె నుండును, పూర్వాభాద్ర ఉత్తరాభాద్రలు రెండును రెండురెండునక్షత్రములుగలిగి మంచపుకోళ్లవలెనుండును, రేవతీనక్షత్రము మత్స్యమువలె మూఁడునక్షత్రములుగలదై యుండును.

ఉచ్చనక్షత్రములను దెలిసికొనుక్రమము.

జ్యేష్ఠాదీనా మతిక్రమ్య పౌష్ణాదీనాం త్వనాగమే,
ఆర్ద్రాదీనాం సమం జ్ఞేయం నవ షడ్ద్వాదశ క్రమాత్. 52

టీ. జ్యేష్ఠ మొదలు ౯ నక్షత్రములకు మింటినడుమునుండివాలుచుండఁగా నుచ్చము. రేవతి మొదలు ౬ లకు మింటి నడిమి కెక్కుచుండఁగా నుచ్చము. ఆర్ద్ర మొదలు ౧౨ లకు మింటినడుమ నుండఁగా నుచ్చమని తెలియునది.

ఉచ్చనక్షత్రములను కనిపెట్టి మేషాదిరాసుల ప్రమాణములలో చెల్లినగడియలను దెలిసికొనువివరము, వరరుచివాక్యములు.

శ్రోణా మేషే రణా, శ్రవిష్ఠా వృషభే నభ, శతభిషగ్వృషభే రామః, ప్రోష్ఠపాన్మిథునే పరః, అహిర్బుధ్న్యే మిథునే భానుః, రేవతి

కర్కీ యజ్ఞః, అశ్వినీ కర్కీ రూప, భరణీ కర్కీ కాల, కృత్తికాసింహే కాయ, రోహిణీ సింహే గురుః, మృగశిరాః కన్యా నేయ, ఆర్ద్రా కన్యా యుతా, పునర్వసూతులా నీలా, పుష్య స్తులా రామః, ఆశ్రేషా తులా భోగి, మఖా వృశ్చిక కల, ఫల్గునీ వృశ్చిక లతా, ఉత్తరా ధను ర్నామ, హస్తా ధను ర్బలా, చిత్రా ధను శ్శర, స్వాతీ మకరే కామ, విశాఖా మకరే వనం, అనూరాధా కుంభే నాభిః, జ్యేష్ఠా కుంభే కథా, మూల కుంభే గచ్ఛ, పూర్వాషాఢా మీనే కవిః, ఉత్తరాషాఢా మీనే గాథా.

టీ. శ్రోణా మేషే రతా = శ్రవణనక్షత్రముచ్చయందుంటే మేషలగ్నమునందు ౨౪ ఘడియ చెల్లును. శ్రవిష్ఠా వృషభే నథ=ధనిష్ఠానక్షత్ర ముచ్చయందుంటె వృషభ లగ్నమునందు ౪ ఘడియచెల్లును. శతభిషగ్వృషభేరామః=శతభిషనక్షత్ర ముచ్చయం దుంటే వృషభలగ్నమునందు ౨౪౭ ఘడియచెల్లును. ప్రోష్ఠపా స్మిథునే కరః=పూర్వా భాద్రనక్షత్ర ముచ్చయందుంటే మిథునలగ్నమునందు ౧। ఘడియచెల్లును. అహిర్బు ధ్న్యమిథునే భానుః=ఉత్తరాభాద్రనక్షత్ర ముచ్చయందుంటే మిథునలగ్నమునందు ౮ ఘడియలుచెల్లును. రేవతీ కర్కీ యజ్ఞః=రేవతీనక్షత్ర ముచ్చయందుంటే కర్కాటక లగ్నమందు ౧౮౭ ఘడియచెల్లును. అశ్వనీకర్కీ రూప=అశ్వినీనక్షత్ర ముచ్చయం దుంటే కర్కాటలగ్నమునందు ౨౼ ఘడియచెల్లును. భరణి కర్కీ కాల = భరణి నక్షత్ర ముచ్చయందుంటే కర్కాటకలగ్నమునందు ౫।౭ ఘడియచెల్లును. కృత్తికా సింహే కాయ=కృత్తికానక్షత్ర ముచ్చయందుంటే సింహలగ్నమునందు ౧౭ ఘడియ చెల్లును. రోహిణీ సింహే గురుః = రోహిణీనక్షత్ర ముచ్చయందుంటే సింహలగ్నము నందు ౩। ఘడియచెల్లును, మృగశిరాః కన్యానేయ = మృగశిరానక్షత్ర ముచ్చయం దుంటే కన్యాలగ్నమునందు ౭ ఘడియచెల్లును. ఆర్ద్రా కన్యాయుతా = ఆర్ద్రానక్షత్ర ముచ్చయందుంటే కన్యాలగ్నమునందు ౧౪ ఘడియచెల్లును. పునర్వసు తులా నీలా = పునర్వసునక్షత్ర ముచ్చయందుంటే తులాలగ్నమునందు ।౭ ఘడియచెల్లును. పుష్య స్తులా రామః=పుష్యమీనక్షత్ర ముచ్చయందుంటే తులాలగ్నమునందు ౨౪౭ ఘడియ చెల్లును. ఆశ్రేషాతులా భోగి = ఆశ్లేషానక్షత్ర ముచ్చయందుంటే తులాలగ్నమునందు ౮।౭ ఘడియచెల్లును. మఖావృశ్చిక కల=మఖానక్షత్రముచ్చయందుంటే వృశ్చికలగ్నము నందు ౧।౭ ఘడియచెల్లును. ఫల్గునీ వృశ్చిక లతా = పుబ్బానక్షత్ర ముచ్చయం దుంటే వృశ్చికలగ్నమునందు ౩౪ ఘడియచెల్లును. ఉత్తరా ధను ర్నామ = ఉత్తరా నక్షత్ర ముచ్చయందుంటే ధనుర్లగ్నమునందు ౪౭ ఘడియచెల్లును. హస్తాధనుర్బలా = హస్తనక్షత్ర ముచ్చయందుంటే ధనుర్లగ్నమునందు ౩।౭ ఘడియచెల్లును. చిత్రాధను శ్శరః=చిత్తానక్షత్ర ముచ్చయందుంటే ధనుర్లగ్నమునందు ౫। ఘడియచెల్లును. స్వాతీ

మకరే కామః = స్వాతీనక్షత్రముచ్చయందుంటే మకరలగ్నమునందు ౧౫౽ ఘడియ చెల్లును. విశాఖామకరే వనం = విశాఖానక్షత్రముచ్చయందుంటే మకరలగ్నమునందు ౮ ఘడియలుచెల్లును. అనూరాధా కుంభే సాభిః = అనూరాధానక్షత్రముచ్చయందుంటే కుంభలగ్నమునందు ౫ ఘడియచెల్లును. జ్యేష్ఠా కుంభే శ్శకథా = జ్యేష్ఠానక్షత్రముచ్చయందుంటే కుంభలగ్నమునందు ౧౫౽ ఘడియచెల్లును. మూలా కుంభే గచ్ఛ = మూలానక్షత్రముచ్చయందుంటే కుంభలగ్నమందు ౩౫౽ ఘడియచెల్లును. పూర్వాషాఢా మీనే శ్శకవిః = పూర్వాషాఢానక్షత్రముచ్చయందుంటే మీనలగ్నమునందు ౧౫ ఘడియచెల్లును. ఉత్తరాషాఢా మీనే గాథా = ఉత్తరాషాఢానక్షత్రముచ్చయందుంటే మీనలగ్నమునందు ౩౫౽ ఘడియచెల్లును. ఈక్రమముగాఁ దెలిసికొనునది. ఈవాక్యములయందు అంత్యాక్షరములైన రెంటిలోను మొదటియక్షరమునకు ఘడియలును, రెండవయక్షరమునకు పరకలు నని తెలియనగును.

సంజ్ఞాప్రకరణము సంపూర్ణము.

ముహూర్తప్రకరణము జాతకర్మములు.

ముఖావలోకేన సుతస్య జీవతః పితా విముచ్యేత యతస్తదర్ణతః,
తతః క్షణాదీన్విగణయ్య తత్క్షణం విధీయతే జన్మవిధిస్సుతోదయే.

టీ. జీవతః = జీవించుచున్న, సుతస్య = కుమారునియొక్క, ముఖావలోకేన = మోము చూచుటచేత, పితా = తండ్రి, తదర్ణతః = పితృఋణమునుండి, యతః = ఏకారణము వలన, విముచ్యేత = విడువఁబడునో, తతః = అందువలన, క్షణాదీన్ = క్షణాదికాలము లను, విగణయ్య = ఎంచి, తత్క్షణం = అపుడు, సుతోదయే = కొమారుని పుట్టుక యందు, జన్మవిధిః = జాతకర్మ, విధీయతే = విధింపఁబడుచున్నది. అనఁగా తండ్రి పుట్టి జీవించియున్నకొమారునిముఖము జూచుటవలన తాను పితృఋణవిముక్తుఁడగునుగనుక కుమారుఁడు గలిగినవార్త వినిన వెంటనే శీఘ్రముగా జాతకర్మ చేయవలెను.

పుత్రజన్మని యజ్ఞే చ తథా సంక్రమణే రవేః,
రాహోః ప్రదర్శనే స్నానం ప్రశస్తం నాన్యథా నిశి. 2

టీ. పుత్రజన్మని = పుత్రోత్పత్తియందును, యజ్ఞే = యజ్ఞమందును, తథా = అప్ర కారము, రవేః = సూర్యునియొక్క, సంక్రమణేచ = సంక్రమణపుణ్యకాలములందును రాహోః ప్రదర్శనే = గ్రహణమునందును, స్నానం = రాత్రిస్నానము, ప్రశస్తం = ప్రశ స్తము, అన్యథా = తక్కినకాలమందు, నిశి = రాత్రియందు, స్నానం = స్నానము న = ప్రశస్తముగాదు, అనఁగా కొమారుఁడు కొమార్తె బుట్టినకాలములయందును, యజ్ఞాంత

కాలమునందును, సంక్రమణప్రవేశపుణ్యకాలములయందును, సూర్యచంద్రగ్రహణములయందును స్నానము ముఖ్యము. ఇది రాత్రియందు ప్రాప్తమైనయెడ నప్పుడే స్నానము చేయవలయును. దీనియందు దక్క నితరసమయములలో రాత్రిస్నానము చేయరాదు.

గ్రహణోద్వాహసంక్రాన్తియాత్రాసు ప్రసవేషు చ,
దానం నైమిత్తికం జ్ఞేయం రాత్రావపి న దూష్యతి. 3

టీ. గ్రహణోద్వాహసంక్రాంతియాత్రాసు-గ్రహణ = గ్రహణకాలమందును, ఉద్వాహ=వివాహములయందును, సంక్రాంతి = మేషాదిసంక్రమణకాలములయందును, యాత్రాసు=యాత్రలయందును, ప్రసవేషు = పుత్రపుత్రికోత్పత్తికాలములయందును, నైమిత్తికం=నిమిత్తమువలన వచ్చినదని, జ్ఞేయం = తెలియఁదగినది. రాత్రావపి=రాత్రియందును, నైమిత్తికందానం=నిమిత్తమువలన వచ్చినదానము, న దూష్యతి = దూషింపఁదగినది కాదు. అనఁగా నైమిత్తికదానములకు రాత్రియందు దోషములేదు.

యావ న్న చ్ఛిద్యతే నాళం తావన్నాప్నోతి సూతకం,
ఛిన్నే నాళే తతః పశ్చా త్సూతకం తు విధీయతే. 4

టీ. నాళం=బొడ్డుతీఁగె, యావన్న చ్ఛిద్యతే = ఎంతకాలము కోయఁబడదో, తావత్ =అంతపర్యంతము, సూతకం = జాతాశౌచమును, నాప్నోతి=పొందఁడు. నాళే ఛిన్నేసతి=బొడ్డుతీఁగె కోయఁబడి యుండఁగా, తతః పశ్చాత్ = అటుతర్వాత, సూతకంతు=జాతాశౌచము, విధీయతే = విధింపఁబడుచున్నది. అనఁగా శిశువు పుట్టినపిమ్మట యెంతపర్యంతము బొడ్డుతీఁగె కోయరో అంతపర్యంతము పురుఁడులేదు గనుక అంతవరకు పుత్రజన్మయందు చేయఁదగిన స్నానదానాదులఁ జేయఁదగు.

దృష్ట్వా తతశ్చ విధివత్సచేలస్నానమాచరేత్,
దత్త్వా గోభూహిరణ్యాది పశ్చా ల్లగ్నం నిరీక్షయేత్. 5

టీ. దృష్ట్వా=శిశువును జూచి, తతః = అటుతర్వాత, విధివత్ = యథాశాస్త్రముగా, సచేలస్నానం = వస్త్రముతోటిస్నానమును, ఆచరేత్ =చేయఁదగినది. గోభూహిరణ్యాది = గోదానభూదానస్వర్ణదానము మొదలయినదానములను, దత్త్వా = ఇచ్చి, పశ్చాత్ = పిమ్మట, లగ్నం = జననకాలలగ్నమును, నిరీక్షయేత్ = చూడఁదగినది. అనఁగా శిశువు బుట్టిన పిమ్మట జాతకునియొక్క భావఫలములఁ జూడవలసినది.

తస్మిన్ జన్మముహూర్తేఽపి సూతకాంతేఽథవా శిశోః,
జాతకర్మ చ కర్తవ్యం పితృపూజనతత్పరైః. 6

టీ. తస్మిన్ = అప్రసిద్ధమయిన, జన్మముహూర్తేఽపి = జననకాలముహూర్తమం దైన, అథవా = అటుగాక, శిశోః = శిశువుయొక్క, సూతకాంతే = పురుడుతీరినకాల మందైనా, పితృపూజనతత్పరైః = మాతృపితృపూజానక్తిగలవారిచేత, జాతకర్మ చ = జాతకర్మము, కర్తవ్యం = చేయఁదగినది. అనఁగా శిశువు పుట్టినపుడైనను పురుఁడుతీరిన పిమ్మటనైనను నామకరణకాలమందైనను జాతకర్మము చేయవచ్చును.

నామకరణము.

నామకర్మ దశమేఽథవా హని ద్వాదశే శుచిషు వా విధీయతే,
స్వోచ్చమిత్రభవనేషు సద్గ్రహాస్తాదృశై ర్యది విలోకితాశ్శుభాః.

టీ. దశమేఽహని = దశమదివసమునందైనా, అథవా = అటుగాక, ద్వాదశేఽహని = పదిరెండవదివసమునందైనా, శుచిషు వా = శుభదివసములయందైనా, శుభాః = శుభఫల ప్రదులైన, సద్గ్రహాః = శుభగ్రహములు, స్వోచ్చమిత్రభవనేషు = తమతమ యుచ్చమిత్ర క్షేత్రములయందుండఁగాను, తాదృశైః = అటువంటి శుభగ్రహములచేతను, విలోకితా యది = చూడఁబడినను, నామకర్మ = నామకరణము, విధీయతే = చేయఁదగినది. అనఁగా నామకరణము దశమదివసమందైనను పదిరెండవదివసమందైనను చేయుంట మంచిది. అటు గాకున్న శుభదినములయందు సూర్యాదిగ్రహములు తమతమ యుచ్చమిత్రస్వక్షేత్ర కేంద్రకోణములలోఁ గూడియున్న కాలములయందు నామకరణము చేయుంట మంచిది. (ఈశ్లోకార్థమందు నామకరణము దశమదివసమందైనను ద్వాదశదివసమందైనను చేయుంట మంచిదని చెప్పఁబడియున్నది గదా, ఈయర్థ మితరగ్రంథములకు విరుద్ధమైయుండ్నం దున యీవచనము పూర్వపక్షవచనమని నిర్ణయముచేసి సిద్ధాంతవచనములను వ్రాయు చున్నాము.)

కాలామృతమందు.

జాతానంతరమేవ నామకరణం త్వేకాదశేఽహ్ని స్ఫుటం
పుత్రస్యైవ సమాక్షరంతు యువతేః కార్యం తతో వ్యత్యయం,
శుద్ధిర్జాతకవచ్చ నామ్ని సకలై స్తద్ద్వాదశే షోడశే
ద్వావింశేఽప్యథ వింశకేఽహ్ని విహితం జాతివ్యవస్థాం వినా. 8

టీ. పుత్రుఁడు గలిగినక్షణంబున నక్షత్రనామమనఁగా రోహిణీనక్షత్రమందు బుట్టినవానికి రౌహిణుఁడు ఈమొదలగు నక్షత్రనామకరణము రహస్యముగాను, 11 వ దివసమందు కుమారవిషయమై సమానవర్ణములుగల పేరనఁగాను; గణేశ, శివ, మహేశ్వర-ఇట్టి వ్యవహారనామములును, కూఁతురివిషయమై యసమాక్షరములుగల నామ మనఁగా; జానకీ, పార్వతీ, భవానీ-ఇట్టినామములు నిశ్చయించవలెను. ఈనామ కరణవిషయమయి లగ్నాదిశుద్ధి పూర్వశ్లోకమునందు జాతకర్మమునకు నిర్ణయించిన ప్రకార

మని తెలియవలయు. ౧౧ వ దివసమందుఁ జేయనిపక్షమున బ్రాహ్మణులు మొదలు గాఁ గల ౪ వర్ణములకు ౧౦ దివసముల పర్యంతము జాతాశౌచమని విశేషవచనము లుండుట వలన జాతిభేదములేక నాలుగువర్ణములవారును పుట్టినదినము మొదలు ౧౨-వ దివసమందును, ౧౬-వ దివసమందును, ౨౦ వ దివసమందును, ౨౨-వ దివసమందును నామకరణము చేయవచ్చును.

మిత్రాదిత్య మఖోత్తరాశతభిషక్స్వాతీధనిష్ఠాచ్యుత
ప్రాజేశాశ్విశశాంకపౌష్ణదినకృత్పుష్యేషు రాశౌ స్థిరే,
భిద్రా న్పంచదశీం విహాయ నవమీం శుద్ధేఽష్టమే భార్గవ
జ్ఞాచార్యామృతపారవారదివసే నామాని కుర్యాచ్ఛిశోః. 9

టీ. మిత్రాదిత్యమఖోత్తరాశతభిషక్స్వాతీధనిష్ఠాచ్యుతప్రాజేశాశ్విశశాంకపౌష్ణదినకృత్పుష్యేషు - మిత్ర=అనూరాధ, ఆదిత్య = పునర్వసు. మఖ=మఖ, ఉత్తర=ఉత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రలు, శతభిషక్=శతభిషము, స్వాతీ=స్వాతి, ధనిష్ఠా=ధనిష్ఠ, అచ్యుత=శ్రవణము ప్రాజేశ=రోహిణి, అశ్వి=అశ్విని, శశాంక=మృగశీర్ష, పౌష్ణ = రేవతి, దినకృత్=హస్త, పుష్య = పుష్యమి, ఈనక్షత్రములయందును, స్థిరే=స్థిరమైన, రాశౌ=రాశియందును, భిద్రాన్=పక్షచ్ఛిద్రతిథులను, పంచదశీం = పూర్ణిమఅమావాస్యలను, నవమీం=నవమిని, విహాయ=విడిచిపెట్టి, అష్టమే = ఎనిమిదవస్థానము, శుద్ధేసతి=గ్రహవర్జిత మగుచునుండఁగా, భార్గవజ్ఞాచార్యామృతపారవారదివసే = శుక్రబుధగురుసోమ కుజవారములయందును, పితా=తండ్రి, శిశోః=శిశువునకు, నామాని = మాసనామనక్షత్రనామవ్యవహారనామములను, కుర్యాత్=చేయవలసినది.

దైవపూర్వం కరాల్లేఖ్యం శర్మ వర్మానుభావతః,
సుశ్రీయుతం నామపూర్వం రేఖాంతం సుమనోక్షరైః. 10

టీ. దైవపూర్వం=దేవతావాచకశబ్దము పూర్వమందు గలుగునట్లుగా, పూర్వం = వ్యవహారనామంబునకాదియందు, సుశ్రీయుతం = సుఅను అక్షరములోగాని, శ్రీకారములోఁగాని గూడినట్టి, నామ=నామధేయము, సుమనోక్షరైః=సంస్కృతభాషావర్ణముల చేత, రేఖాంతం=సంత్రీయుదనుక, శర్మవర్మానుభావతః=బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రజాతుల కుచితంబులైన శర్మవర్మ గుప్తదాస యనుపదములనుంచి, కరాల్లేఖ్యం=హస్తముచేత వ్రాయఁదగిన దనుట.

కృష్ణోఽనంతోఽచ్యుత శ్చక్రీ వైకుంఠోఽథ జనార్దనః,
ఉపేంద్రో యజ్ఞపురుషో వాసుదేవ స్తథా హరిః. 11
గోవిందః పుండరీకాక్షో మాసనామాన్యనుక్రమాత్,
కేచి న్నక్షత్రనామాని కుర్వన్తి విదితాగమాః. 12

టీ. కృష్ణః=కృష్ణుఁడు, అనంతః=అనంతుఁడు, అచ్యుతః=అచ్యుతుఁడు, చక్రీ - చక్రి, వైకుంఠః=వైకుంఠుఁడు, జనార్దనః = జనార్దనుఁడు, ఉపేంద్రః=ఉపేంద్రుఁడు, యజ్ఞపురుషః=యజ్ఞపురుషుఁడు, వాసుదేవః = వాసుదేవుఁడు, హరిః=హరి, గోవిందః= గోవిందుడు, పుండరీకాక్షః = పుండరీకాక్షుఁడు, ఈపండ్రెండును, అనుక్రమాత్ = వరుసగా, మాసనామాని=చైత్రాదిద్వాదశమాస నామంబులని యెఱుంగవలయును. కేచిత్ = కొందఱు, విదితాగమాః = శాస్త్రవేత్తలు, నక్షత్రనామాని = నక్షత్ర నామంబులను, కుర్వంతి = చేయుచున్నారు. అనఁగా తండ్రి కుమారునికి నామకరణము చేయునపుడు ముందుగా నిందు చెప్పియున్న కృష్ణుఁడు మొదలయిన పండ్రెండునామధేయములను తెలుసుకొని చైత్రాదిమాసంబులలో నేమాసంబగునో ఆమాసమును వ్రాయవలసినది. ఈప్రకారముగానే నక్షత్రనామ వ్యవహారనామంబులను వ్రాయవలెసినదనుట.

మార్గశీర్షేచ వాగ్దేవీ పుష్యే పద్మావతీ భవేత్,
శ్రీదేవీ చైవ సావిత్రీ భూమీ కళ్యాణికా స్మృతా. 13
సత్యభామా పుణ్యవతీ రూపిణీ చేందుమత్యపి,
చంద్రావతీ చ లక్ష్మీచ స్త్రీనామకరణే విదుః. 14

టీ. మార్గశీర్షే = మార్గశీర్షమాసమునందు, వాగ్దేవీ = వాగ్దేవి, పుష్యే = పుష్య మాసమునందు, పద్మావతీ=పద్మావతి, శ్రీదేవీ = మాఘమాసమునందు శ్రీదేవి, సావిత్రీ= ఫాల్గునమాసమునందు సావిత్రి, భూమీ=చైత్రమాసమునందు భూదేవి, కళ్యాణికా = వైశాఖమాసమునందు కళ్యాణి, సత్యభామా = జేష్ఠమాసమునందు సత్యభామ, పుణ్య వతీ=ఆషాఢమాసమునందు పుణ్యవతి, రూపిణీ = శ్రావణమాసమునందు రూపిణి, ఇందు మతీ=భాద్రపదమాసమునం దిందుమతి, చంద్రావతీ = ఆశ్వయుజమాసమునందు చంద్రా వతి, లక్ష్మీః=కార్తికమాసమునందు లక్ష్మి, వీటిని, స్త్రీనామకరణే=స్త్రీయొక్క నామకరణ మందు, మాసనామానీతి=మాసనామంబులని, విదుః=పెద్దలు తెలియుదురు.

కుమారస్యాభివృద్ధ్యర్థం కుర్యాద్బ్రాహ్మణభోజనమ్.

టీ. కుమారస్య=కుమారునకు, అభివృద్ధ్యర్థం = ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధిగలుగుటకొరకు, బ్రాహ్మణభోజనం=బ్రాహ్మణభోజనంబును, పితా=తండ్రి, కుర్యాత్ =చేయవలయును.

ద్వ్యక్షరం వా చతురక్షరం వా వివర్జితోపాంత్యలకారరేఫం,
తన్మాసనామాదిక మేకచిత్తస్స్ఫుటం వదేద్దక్షిణకర్ణరంధ్రే. 15

టీ. తండ్రియగువాఁడు, ఏకచిత్తః=నిశ్చలచిత్తుఁడై, వివర్జితోపాంత్యలకారరేఫం= వ్యవహారముయొక్క అంత్యాక్షరమునకు పూర్వమునందు వర్జింపఁబడిన లకారరేఫ

ములుగలిగినట్టియు, ద్వ్యక్షరంవా = రెండువర్ణములు గలదియైనను, చతురక్షరంవా = నాలుగువర్ణములుగలదియైనను, వ్యవహారనామమును, తన్నానసనామాదికం = శిశువు యొక్క మాసనక్షత్రనామపూర్వకంబుగా, దక్షిణకర్ణరంధ్రే = శిశువుయొక్క కుడిచెవి రంధ్రమున, స్ఫుటం=వ్యక్తముగునట్లు, వదేత్ = చెప్పవలయును.

అష్టమస్థా గ్రహాస్సర్వే నేష్టా స్తే నామకర్మణి,
ధనపుత్రసుహృద్భ్రాతృనవమే తు శుభశ్శశీ. 16
పాపాస్త్రిషష్ఠలాభస్థాః నామకర్మణి పూజితాః,
ద్వాదశేఽహని కర్తవ్యం శిశోర్నిష్క్రమణం గృహాత్. 17

టీ. నామకర్మణి = నామకరణమందు, సర్వేగ్రహాః=సూర్యాదినవగ్రహములు, అష్టమస్థా=అష్టమస్థానమందున్నవారై, నేష్టాః = ఇష్టఫలంబుల నిచ్చువారుగారు. శుభః= శుభగ్రహయుక్తుఁడై, ధనపుత్రసుహృద్భ్రాతృనవమే = ద్వితీయపంచమచతుర్థ తృతీయ నవమస్థానములయందు, స్థితః=ఉన్న, శశీ=చంద్రుఁడును, త్రిషష్ఠలాభస్థాః = తృతీయ షష్ఠలాభస్థానములందున్న, పాపాః = రవ్యంగారకశనిరాహుకేతువులును, నామకర్మణి= నామకరణమందు, పూజితాః = పూజింపఁబడినవారు (అనఁగా శుభఫలంబుల నిచ్చు వారనుట) ద్వాదశేఽహని = పదిరెండవదివసమునందు, గృహాత్ = సూతికాగృహము నుండి, శిశోః = చిన్నవానియొక్క, నిష్క్రమణం = బయలువెడలించుట, కర్తవ్యం = చేయఁదగినది.

కంచుకధారణము.

అశ్వినీత్వష్ట్రపౌష్ణేజ్యమిత్రోత్తరకరానిలే,
సితసౌమ్యేజ్యవారేషు చంద్రతారాబలాన్వితే. 18
శుభే ముహూర్తే పూర్వాహ్ణే జయే పూర్ణదినే తథా,
కేంద్రత్రికోణగాస్సౌమ్యాః పాపాస్త్ర్యాయారిరాశిగాః. 19
శిశూనాం ధారయేత్తత్ర కంచుకం చిత్రవర్ణకం,

టీ. అశ్వినీత్వష్ట్రపౌష్ణేజ్యమిత్రోత్తరకరానిలే = అశ్విని చిత్త రేవతి పుష్యమి అనూరాధోత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్ర హస్తస్వాతులయందు, సితసౌమ్యేజ్యవారేషు = శుక్ర బుధ గురువారములయందు, చంద్రతారాబలాన్వితే = చంద్రతారా బలములతోఁగూడినట్టి, శుభే ముహూర్తే = శుభముహూర్తమునందు, పూర్వాహ్ణే = పగటి మొదటిభాగమునందు, జయే = జయతిథియందు, పూర్ణదినే = సంపూర్ణ దినమందు, సౌమ్యాః=శుభగ్రహములు, కేంద్రత్రికోణగాస్సంతః = కేంద్ర త్రికోణ స్థానములను బొందియుండఁగాను, పాపాః = పాపగ్రహములు, త్ర్యాయారిరాశిగా స్సంతః = తృతీయైకాదశషష్ఠస్థానములను బొందియుండఁగాను, శిశూనాం = బాలుర

రకు, చిత్రవర్ణకం = నానావర్ణములుగల, కంచుకం = చొక్కాయిని, ధారయేత్ = తొడిగింపవలయును.

డోలారోహణము.

తృతీయే పంచమే మాసి తన్మాసేవా శుభే దినే. 20
ధాతృమూలోత్తరత్రీణి తిర్యగ్భేషు ద్విదైవభే,
చంద్రతారాబలయుతే చాష్టమే శుద్ధిసంయుతే. 21
డోలామారోపయేద్బాలం ద్విజపుణ్యాంగనాదిభిః,

టీ. తృతీయే = మూఁడవమాసమునందైనను, పంచమేమాసి = ఐదవమాసమునందైనను, తన్మాసేవా = ఆశిశువుజనించినమాసమునందైనను, శుభేదినే = శుభదినమునందు, ధాతృమూలోత్తరత్రీణి తిర్యగ్భేషు = రోహిణిమూలోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్ర తిర్యఙ్ముఖనక్షత్రములయందును, (తిర్యఙ్ముఖనక్షత్రంబు లనఁగ, రేవతి పునర్వసు హస్త చిత్త స్వాతి అశ్విని మృగశీర్షానురాధా జ్యేష్ఠలనుట,) ద్విదైవభే = విశాఖానక్షత్రమునందును, చంద్రతారాబలయుతే = చంద్రతారాబలసంయుక్తంబైనశుభముహూర్తంబునందును, అష్టమే=ఎనిమిదవస్థానము, శుద్ధిసంయుతేసతి = గ్రహవర్జితంబగుచుండఁగాను, ద్విజపుణ్యాంగనాదిభిః = బ్రాహ్మణముత్తైదువలు మొదలగువారిచేత, బాలం = శిశువును, డోలాం=ఉయ్యాలను, ఆరోపయేత్ = ఎక్కింపవలయును (అనఁగా, శిశువును ఉయ్యాలమీఁద గూర్చుండఁబెట్టి యూఁచవలయుననుట.)

నవాన్నప్రాశనము.

షష్ఠేఽష్టమేవా దశమేచ మాసి సంవత్సరేవా దివసే ప్రవృద్ధే,
పక్షే సితే వ్యోమ్ని విశుద్ధిభాజి బాలాన్నభుక్తిర్విహితా మునీంద్రైః.

టీ. షష్ఠే = ఆఱవమాసమందైనను, అష్టమేవా = ఎనిమిదవమాసమందైనను, దశమేచమాసి = పదియవమాసమందైనను, సంవత్సరేవా = సంవత్సరాంతమునందైనను, దివసే = పగటియందును, ప్రవృద్ధే పక్షే = శుక్లపక్షమునందును, సితే = శుక్రుఁడు, వ్యోమ్ని = ఆకాశమునందు, విశుద్ధిభాజిసతి = మిక్కిలిపరిశుద్ధుఁడై ప్రకాశించుచుండఁగాను, బాలాన్నభుక్తిః = బాలురకు నవాన్నప్రాశనము, మునీంద్రైః = ఋషీశ్వరులచేత, విహితా=చెప్పఁబడినది.

దేవతాపురతస్తస్య దాతురుత్సంగగస్య చ,
అలంకృతస్య భూషాభిరన్నపాత్రే చ వాంఛితే. 23
మధ్వాజ్యకనకోపేతే ప్రాశయేత్పాయసం శుభం,

టీ. దేవతాపురతః=దేవతాసన్నిధియందు, ధాతురుత్సంగగస్యచ=అన్నప్రాశనము చేయువాని తొడయందు కూర్చుండబెట్టినట్టి, భూషాభిః=ఆభరణములచేత, అలంకృతస్య=అలంకరింపబడిన, తస్య=ఆశిశువునకు, మధ్వాజ్యకనకోపేతే=తేనె నెయ్యి బంగారులతోఁ గూడిన, వాంఛితే=ప్రియమైన, అన్నపాత్రే=సువర్ణరజతాదివికారంబైన భోజనపాత్రంబునందు, స్థితం=ఉంచిన, శుభం=శుభకరమైన, పాయసం=క్షీరాన్నమును, ప్రాశయేత్=భక్షింపఁజేయవలయును. అనఁగా బాలురకు నవీనాన్నప్రాశనము సేయు నెడల మేనమామ మొదలగువారు శిశువును దమతొడమీఁద కూర్చుండఁబెట్టికొని సువర్ణాదివికారంబైనపాత్రంబునందు పాయసంబునుంచి దానియందు నెయ్యి తేనెయును మిశ్రము చేసి అట్టిపాయసంబును సువర్ణాభరణాదులచేత దేవతాప్రతిమయెదుర నాశిశువునకు నూతనాన్నప్రాశనము సేయవలయును.

ఆదిత్యసౌమ్యవసుతిష్యకరానిలాశ్వి మైత్రాఖ్యవిష్ణువరుణోత్తర
భాని చిత్రా, బాలాన్న భోజనవిధౌ దశమేచ శుద్ధే ఛిద్రాన్విహా
య నవమీం తిథయ శ్శుభాస్స్యుః. 24

టీ. ఆదిత్యసౌమ్యవసుతిష్యకరానిలాశ్విమిత్రాఖ్యవిష్ణువరుణోత్తరభాని - ఆదిత్య=పునర్వసు, సౌమ్య=మృగశిర్ష, వసు=ధనిష్ఠ, తిష్య=పుష్యమి, కర=హస్త, అనిల=స్వాతి, అశ్వి=అశ్విని, మైత్రాఖ్య=అనూరాధ, విష్ణు=శ్రవణము, వరుణ=శతభిషము. ఉత్తరాభాని=ఉత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రలును, చిత్రా=చిత్తానక్షత్రము, దశమేచ=అన్నప్రాశనలగ్నమునకు బదియవది యగుస్థానము, శుద్ధేసతి=గ్రహరహితంబగుచుండఁగాను, ఛిద్రాన్=ఛిద్రతిథులను, నవమీంచ=నవమిని, విహాయ=విడిచి, తిథయః=మిగిలినతిథులు, బాలాన్నభోజనవిధౌ - బాల=బాలురయొక్క, అన్నభోజనవిధౌ=అన్నప్రాశనవిధియందు, శుభాః=శుభఫలంబులనిచ్చునవి, స్యుః=అగుచున్నవి.

వారాశ్శుభాశ్చ గురుచంద్రసితేందుజానాం మేషాళిమీనరహి
తాని హితానిభాని, భుక్తౌ శిశోశ్శుభకరాః పరివృత్య సౌమ్యం
భౌమం సితం నవమ నైధనసప్తమేషు. 25

టీ. శిశోః=శిశువుయొక్క, భుక్తౌ=అన్నప్రాశనవిధియందు, గురుచంద్రసితేందుజానాం=గురు సోమ శుక్ర బుధులయొక్క, వారాశ్చ=వారములును, శుభాః=శుభకరములైనవి, మేషాళిమీనరహితాని=మేషవృశ్చికమీనరాసులచేత వర్జితములైన, భాని=రాసులును, హితాని=ఇష్టఫలములనిచ్చునవి, నవమనైధనసప్తమేషు=నవమాష్టమ సప్తమస్థానములయందు, సౌమ్యం=బుధుని, భౌమం=అంగారకుని, సితం=శుక్రుని, క్రమముగా, పరివృత్య=విడిచిపెట్టి, ఇతరస్థానములయందున్న సూర్యాదినవగ్రహములును, శుభకరాః=శుభములను చేయువారనుట.

కాలామృతమందు.

కుష్ఠీ లగ్నగతే రవౌ తనుకశే చంద్రే సదా భిక్షుకః
పూర్ణేందౌ బహుసత్రదోఽవనిసుతే పిత్తార్దితో జ్ఞానవాన్,
జ్ఞే జీవే బహుభోగవాన్భృగుసుతే దీర్ఘాయురర్కాత్మజే
వాతాంగీ తమసి ధ్వజేఽప్యనశనీ బాలోఽన్నభోక్తా భవేత్.

టీ. అన్నప్రాశనలగ్నమందు సూర్యుఁడుండిన చిన్నవాఁడు కుష్ఠరోగియును, క్షీణచంద్రుఁడుండిన దరిద్రుఁడును, పూర్ణచంద్రుఁడుండిన అన్నదాతయును, అంగారకుఁడుండిన పైత్యరోగియును, బుధుఁడుండిన విశేషజ్ఞానవంతుఁడును, గురువుండిన మిక్కిలి భోగవంతుఁడును, శుక్రుఁడుండిన దీర్ఘాయువుగలవాఁడును, శనైశ్చరుఁడుండిన వాతరోగములోఁ గూడిన శరీరముగలవాఁడును, రాహుకేతువులుండిన మిక్కిలి దరిద్రుఁడౌను.

నవవస్త్రధారణము.

హస్తోత్తరానిలపునర్వసుతిష్యమిత్ర
త్వష్ట్రద్విదైవవిధివారుణపౌష్ణభేషు,
రిక్తాః క్రియాళిహరిచాపఝషార్కభౌమ
వారాన్విహాయ నవవస్త్రముశన్తి ధార్యమ్. 27

టీ. హస్తోత్తరానిలపునర్వసుతిష్యమిత్రత్వష్ట్రద్విదైవవిధివారుణపౌష్ణభేషు-హస్త=హస్తయందును, ఉత్తరా = ఉత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రలయందును, అనిల = స్వాతియందు, పునర్వసు = పునర్వసునక్షత్రమందును, తిష్య = పుష్యమియందును, మిత్ర=అనూరాధయందును, త్వష్ట్ర=చిత్రయందును, ద్విదైవ=విశాఖయందును, విధి = రోహిణియందును, వారుణ=శతభిషయందును, పౌష్ణభేషు = రేవతియందును, రిక్తాః = రిక్తతిథులను, క్రియాళిహరిచాపఝషార్కభౌమవారాన్-క్రియ = మేషమును, అళి = వృశ్చికమును, హరి=సింహమును, చాప=ధనుస్సును, ఝష=మీనమును, అర్క = ఆదివారమును, భౌమవారాన్=అంగారకవారములు, విహాయ=విడిచిపెట్టి, మిగిలిన తిథిరాశివారములయందు, నవవస్త్రం=నూతనవస్త్రము, ధార్యం = ధరింపఁదగినదని, ఉశంతి = పెద్దలు చెప్పుచున్నారు.

కేశఖండనము.

అశ్వీ పుష్యపునర్వసూ మృగశిరస్స్వాత్యస్తవిష్ణుత్రయం
చంద్రజ్ఞామరపూజ్యశుక్రసహితాః పూర్ణా జయాఖ్యాశ్శుభాః,
పూర్వాహ్ణే శుభలగ్నహోరదివసే యుగ్మేచ మాసే శిశోః
కేశచ్ఛేదన మిష్టదం మునివరై రుక్తం వరాహాదిభిః. 28

టీ. అశ్వి=అశ్వినియు, పుష్యపునర్వసూ = పుష్యపునర్వసునక్షత్రములును, మృగశిరస్వాత్యంతవిష్ణుత్రయం = మృగశీర్ష స్వాతి రేవతి శ్రవణ ధనిష్ఠ శతభిషములును, చంద్రజ్ఞామరపూజ్యశుక్రసహితాః = చంద్ర బుధ గురు శుక్రవారములతోఁ గూడిన, పూర్ణాః=పూర్ణతిథులును, జయాఖ్యాః=జయతిథులును, శుభాః = కేశఖండనమునందు శుభకరములైనవి. ఇదియునుంగాక, పూర్వాహ్ణే = పగటిపూర్వభాగమునందును, శుభలగ్నహోరదివసే = శుభగ్రహసంబంధిరాసులయందును హోరలయందును శుభదినమునందును, యుగ్మేమాసేచ = సమమాసమునందును, శిశోః=శిశువునకు, కేశచ్ఛేదనం = కేశఖండనము, ఇష్టదం=శుభప్రదంబని, వరాహాదిభిః = వరాహమిహిరులు మొదలుగాఁగల, మునివరైః=ఋషిశ్రేష్ఠులచేత, ఉక్తం=చెప్పఁబడినదియనుట.

కర్ణవేధము.

మాసే షష్ఠే సప్తమే వాష్టమే వా వేధ్యౌ కర్ణౌ ద్వాదశే షోడశే
ఽహ్ని, మధ్యే వాహ్నః పూర్వభాగే న రాత్రౌ నక్షత్రే ద్వే ద్వే
తిథీ వర్జయిత్వా. 29

టీ. ద్వాదశే = శిశువుపుట్టినదివసమునకు పండ్రెండవదివసమునందైనను, షోడశేఽహ్ని=పదియాఱవదివసమందైనను, అథవా=అటుగాకపోయిన, షష్ఠేమాసే=ఆఱవమాసమందైనను, సప్తమేవా = ఏడవమాసమందైనను, అష్టమేవా = ఎనిమిదవమాసమునందైనను, మధ్యేవా = మధ్యాహ్నకాలమందైనను, అహ్నః=పగటియొక్క, పూర్వభాగే=పూర్వభాగమునందైనను, ద్వేనక్షత్రే = రెండునక్షత్రములను, ద్వేతిథీ=రెండుతిథులను, వర్జయిత్వా = విడిచిపెట్టి, అనఁగా, పూర్ణనక్షత్రపూర్ణతిథులయందును, శిశోః=శిశువుయొక్క, కర్ణౌ=చెవులు, వేధ్యౌ = కుట్టఁదగినవి. రాత్రౌ=రాత్రికాలమునందు, న=కర్ణవేధము కూడదనుట.

హరిహరకరచిత్రాసౌమ్యపౌష్ణోత్తరార్ద్యాదితివసుషు ఘటాళిసింహ
లగ్నైర్వివర్జ్యే, శశిబుధగురుకావ్యే వాసరే పర్వరిక్తారహితతిథిషు
శుద్ధేనైధనే కర్ణవేధః. 30

టీ. హరిహరకరచిత్రాసౌమ్యపౌష్ణోత్తరార్ద్యాదితివసుషు = శ్రవణార్ద్రాహస్తచిత్రామృగశీర్ష రేవత్యుత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రాపుష్యపునర్వసు ధనిష్ఠలయందును, ఘటాళిసింహలగ్నైః = కుంభవృశ్చిక సింహలగ్నములచేత, వివర్జ్యే=విడువఁబడిన ఇతరలగ్నములయందు, శశిబుధగురుకావ్యేవాసరే = సోమబుధగురుశుక్రవారములయందును, పర్వరిక్తారహితతిథిషు-పర్వ = పంచపర్వములచేతను, రిక్తా=రిక్తతిథులచేతను, రహిత = వర్జితములైన, తిథిషు = ఇతరతిథులయందు, నైధనే = లగ్నంబునకెనిమిదవస్థానము, శుద్ధేసతి=గ్రహవర్జితంబగుచుండఁగా, కర్ణవేధః = కర్ణవేధము, కార్యః=చేయఁదగినది యనుట.

కర్ణవేధనలగ్నస్య నేష్టాస్సర్వేఽష్టమే స్థితాః,
ఉక్తేనైవ విధానేన కుర్యాత్కర్ణస్య వేధనమ్. 31
అనుక్తమపి కుర్యాచ్చేత్కర్ణచ్ఛేదో భవిష్యతి,

టీ. కర్ణవేధనలగ్నస్య=కర్ణవేధనలగ్నమునకు, అష్టమే = ఎనిమిదవస్థానమునందు, స్థితాః=ఉన్న, సర్వే = సమస్తగ్రహములును, నేష్టాః = ఇష్టఫలముల నిచ్చువారుగారు, ఉక్తేనైవ విధానేన = ఈవెనుక చెప్పఁబడినవిధి చేతనే, కర్ణస్య వేధనం = కర్ణవేధమును, కుర్యాత్ =చేయవలయును. అనుక్తమపి = ఈచెప్పఁబడనిదానిని, కుర్యాచ్చేత్ = చేసిన యెడల కర్ణచ్ఛేదః-కర్ణ=చెవులయొక్క, ఛేదః=తెగిపోవుట, భవిష్యతి=కాఁగలదనుట.

చౌలవిధి.

తృతీయవర్షేఽప్యథ పంచమేఽబ్దే గతత్రిభాగే ప్రవదంతి చౌలం,
ఉదగ్గతేఽర్కే గురుశుక్రతేజః ప్రకాశితం వ్యోమ్ని చ శుక్లపక్షే.

టీ. తృతీయవర్షేపి=3-వ సంవత్సరమునందైనను, అథ=అటుగాకపోయిన, పంచమేఽబ్దే=5-వ సంవత్సరమునందైనను, గతత్రిభాగే - గత = గడచినట్టి, త్రిభాగే=3 భాగములుగలిగిన, పంచమ = సంవత్సరమునందును, అర్కే=సూర్యుఁడు, ఉదగ్గతేసతి = ఉత్తరాయణము పొందియుండఁగాను, వ్యోమ్ని = ఆకాశమునందు, గురుశుక్రతేజః= గురుశుక్రుల తేజస్సు, ప్రకాశితం సత్ = ప్రకాశించుచునుండఁగాను, శుక్లపక్షేచ = శుక్లపక్షమునందును, చౌలమ్=చౌలకర్మము, కార్యం = చేయఁదగినదియని, ప్రవదంతి= చెప్పుచున్నారు.

ఆదిత్యసౌమ్య వసువైష్ణవపౌష్ణతిష్య త్వాష్ట్రాశ్విచండకిరణేషు దివా ప్రశస్తం, స్వాతీవిధాతృవరుణోత్తరభాని మధ్యా న్యాహుర్నిశా స్వపి న చ క్షురకర్మ కార్యమ్ 33

టీ. ఆదిత్యసౌమ్యవసువైష్ణవపౌష్ణతిష్యత్వాష్ట్రాశ్విచండకిరణేషు-ఆదిత్య = పునర్వసు యందును, సౌమ్య = మృగశీర్షయందును, వసు=ధనిష్ఠయందును; వైష్ణవ = శ్రవణ నక్షత్రమునందును, పౌష్ణ = రేవతియందును, తిష్య=పుష్యమియందును, త్వాష్ట్ర=చిత్త యందును, అశ్వి = అశ్వినియందును, చండకిరణేషు = హస్తయందును, దివా=పగటి యందు, చౌలమ్=చౌలము, ప్రశస్తమ్ = ప్రశస్తమైనది యనియును, స్వాతీవిధాతృ వరుణోత్తరభాని=స్వాతిరోహిణీశతభిష ఉత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రలు, మధ్యాని = చూడాకర్మంబునందు మధ్యమనక్షత్రంబులనియు, నిశాస్వపి = రాత్రియందును, క్షుర కర్మ=చౌలకర్మ, న కార్యమ్=చేయఁదగినదిగాదనియు, అహుః=పెద్దలు చెప్పిరనుట.

షష్ఠ్యష్టమీప్రతిపదస్తిథయశ్చ రిక్తా వర్జ్యాశ్శశాంకగురుసోమజ

భార్గవాణాం, వారాంశకోదయవిలోకనమిష్టమాహుః క్షౌరే
తు కర్మణి శుభం న దిశంతి చాన్యే. 34

టీ. క్షౌరేతుకర్మణి=క్షురకర్మమునందు, షష్ఠ్యష్టమీప్రతిపదః = షష్ఠ్యష్టమీప్రతిపత్తులు కాదు, తిథయశ్చ = తిథులును, రిక్తాః=రిక్తతిథులును, వర్జ్యాః = విడువఁదగినవి. శశాంకగురుసోమజభార్గవాణాం = చంద్రగురుబుధశుక్రులయొక్క, వారాంశకోదయవిలోకనం, వార=వారములను, అంశక = అంశలను, ఉదయ=లగ్నములను, విలోకనం = దృష్టులను, ఇష్టం = అభీష్టఫలంబులనిచ్చువానినిగా, ఆహుః = చెప్పిరి. అన్యే=ఇతరములైన పాపగ్రహములయొక్క వారాంశలగ్నదృష్టులైన, శుభం = శుభఫలమును, న దిశంతి=ఈయవు.

కర్క్యంగనామిథునమీనతులోక్షనక్రాః
పూజ్యాః క్రియాలిహరిచాపఘటా జఘన్యాః,
తేఽపి స్వవీర్యశుభఖేటయుతా విధేయా
శ్చౌలే ఘటశ్శుభయుతోఽపి నిషిద్ధ ఏవ. 35

టీ. చౌలే = చూడాకర్మమునందు, కర్క్యంగనామిథునమీనతులోక్షనక్రాః = కర్కాటకకన్యామిథునమీనతులావృషభమకరరాసులు, పూజ్యాః = ఉత్తమంబులు, క్రియాలిహరిచాపఘటాః = మేషవృశ్చికసింహధనుఃకుంభరాసులు, జఘన్యాః = అధమములు, తేఽపి=అయధమములైన మేషవృశ్చికసింహధనుఃకుంభరాసులును, స్వవీర్యశుభఖేటయుతాశ్చేత్ - స్వవీర్య = తమయొక్కబలములతోడను, శుభఖేట=శుభగ్రహములతోడను, యుతాశ్చేత్ = కూడుకొనియున్నట్టయితే, విధేయాః=చేయఁదగినవి. అయినప్పటికిని, ఘటః=కుంభరాశి, శుభయుతోఽపి = శుభగ్రహసహితంబైనప్పటికిని, నిషిద్ధ ఏవ=చూడాకర్మంబునందు నిషేధింపఁబడినదే.

త్రికోణకేంద్రాయగతేషు సౌమ్యే
ష్వాయారిదుశ్చిక్యభమాశ్రితేషు,
పాపేషు శుద్ధేఽష్టమకే శిశూనాం
చౌలం ప్రశస్తం మునిభిః ప్రదిష్టమ్. 36

టీ. సౌమ్యేషు=సౌమ్యగ్రహములు, త్రికోణకేంద్రాయగతేషుసత్సు-త్రికోణ = పంచమనవమస్థానములను, కేంద్ర = లగ్నచతుర్థసప్తమదశమస్థానములను, ఆయ = పదునొకొండవస్థానమును, గతేషుసత్సు = పొందియుండఁగా, పాపేషు = పాపగ్రహములు, ఆయారిదుశ్చిక్యభమ్ = పదునొకొండాఱుమూఁడు ఈరాసులను, ఆశ్రితేషుసత్సు = ఆశ్రయించియుండఁగాను, అష్టమకే = ఎనిమిదవస్థానము, శుద్ధేసతి=గ్రహవర్జితంబగుచుండఁగాను, శిశూనాం=శిశువులకు, చౌలం = చౌలకర్మ, ప్రశస్తం=ప్రసిద్ధమైనదిగా, మునిభిః=ఋషీశ్వరులచేత, ప్రదిష్టం=చెప్పఁబడినది యనుట.

సూనోర్మాతరి గర్భిణ్యాం చూడాకర్మ న కారయేత్,
యది కుర్యా ద్విపత్తి స్స్యా ద్దంపత్యోశ్చ శిశోశ్చ వా. 37

టీ. సూనోః = శిశువుయొక్క, మాతరి = తల్లి, గర్భిణ్యాంసత్యాం = గర్భము గలదగుచుండఁగా, చూడాకర్మ = చూడాకర్మము, న కారయేత్ = చేయఁగూడదు. కుర్యాద్యది=చేసినేని, దంపత్యోశ్చ=దంపతులకైనను, శిశోశ్చవా = శిశువునకైనను, విపత్తిః=ఆపద, స్యాత్=అగునని తెలియవలయును.

అక్షరస్వీకరణము.

ఉదగర్కే పంచమేఽబ్దే పంచమే మాసి పంచమే,
దివసేఽపి చ బాలానామక్షరగ్రహణం స్మృతమ్. 38

టీ. ఉదగర్కే = సూర్యుఁడుత్తరాయణమును పొందియుండఁగాను, పంచమేఽబ్దే = ఐదవసంవత్సరంబునందు, పంచమేమాసి = ఐదవమాసమునందు, పంచమేదివసేఽచ=ఐదవదినమందును, బాలానాం = గ్రహణధారణపటువులైన బాలురకు, అక్షరగ్రహణం=అక్షరస్వీకరణము, స్మృతం=మునులచేతఁ జెప్పఁబడినది.

ఉదగ్గతే భాస్వతి పంచమేఽబ్దే ప్రాప్తేఽక్షరస్వీకరణం శిశూనాం,
సరస్వతీంవిఘ్నవినాయకంచ గుడోదనాద్యైరభిపూజ్య కుర్యాత్.

టీ. భాస్వతి=సూర్యుఁడు, ఉదగ్గతేసతి = ఉత్తరపుదిక్కును పొందియుండఁగా, పంచమేఽబ్దే = ఐదవసంవత్సరము, ప్రాప్తేసతి = సంప్రాప్తమగుచుండఁగా, సరస్వతీం=వాగ్దేవిని, విఘ్నవినాయకంచ = గణాధిపతిని, గుడోదనాద్యైః = పాయసము మొదలైన ద్రవ్యములచేత, అభిపూజ్య = పూజించి, శిశూనాం = బాలురకు, అక్షరస్వీకరణం = అక్షరస్వీకారమును, కుర్యాత్=చేయవలయు ననుట.

హస్తాదిత్యసమీరమిత్రపురజిత్పౌష్ణాశ్విచిత్రాచ్యుతే
ష్వారార్కార్కజవాసరాదిరహితే రాశౌ చరే చోభయే,
పక్షే పూర్ణనిశాకరే ప్రతిపదం రిక్తా విహాయాష్టమీం
షష్ఠీ మష్టమశుద్ధిభాజి భవనే ప్రోక్తాఽక్షరస్వీకృతిః. 40

టీ. హస్తాదిత్యసమీరమిత్రపురజిత్పౌష్ణాశ్విచిత్రాచ్యుతేషు = హస్త పునర్వసు స్వాత్యనూరాధార్ద్రా రేవత్యశ్వినీచిత్రాశ్రవణములయందు, ఆరార్కార్కజవాసరాదిరహితే = కుజభానుమందవారములచేత వర్జితంబులైన వారములయందును, అనఁగా శుభగ్రహవాసరములయందును, చరేరాశౌ = చరరాశియందును, ఉభయేపక్షే=ఉభయపక్షములయందును, పూర్ణనిశాకరే=పూర్ణచంద్రుఁడు, స్థితేసతి = ఉండియుండఁగాను, ప్రతిపదం=ఉభయప్రతిపత్తులను, రిక్తాః=రిక్తతిథులను, అష్టమీం=ఉభయాష్టములను, షష్ఠీం=ఉభయషష్ఠులను, విహాయ=విడిచిపెట్టి, అష్టమశుద్ధిభాజి = అష్టమశుద్ధిపొందిన, భవనే=లగ్నమునందు, అక్షరస్వీకృతిః=అక్షరస్వీకరణము, ప్రోక్తా=చెప్పఁబడినది.

ఉక్తర్తౌ గర్భాష్టమాద్యుక్తవర్షే విప్రాదీనాముచ్యతే మౌంజిబంధః,
అర్థాయస్త్రీధర్మపుత్రాఖ్యసంస్థేచే ద్వాగీశేస్యాచ్ఛిశోర్మౌంజిబంధః.

టీ. గర్భాష్టమాద్యుక్తవర్షే = 'గర్భాష్టమేషు బ్రాహ్మణ ముపనయీ' తేత్యాది శ్రుతులయందుఁ జెప్పఁబడినసంవత్సరములయందు, ఉక్తర్తౌ = చెప్పంబడినవసంతాది ఋతువులయందును, విప్రాదీనాం = బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యులకు, మౌంజిబంధః = ఉపనయనము, ఉచ్యతే = చెప్పఁబడుచున్నది. వాగీశే = బృహస్పతి, అర్థాయస్త్రీధర్మపుత్రాఖ్యసంస్థేచేత్ = శిశుజన్మనక్షత్రరాశికి ద్వితీయలాభ సప్తమ నవమ పంచమస్థానములందుండె నేని, శిశోః = బాలునకు, మౌంజిబంధః = ఉపనయనము, స్యాత్ = అగునని తెలియవలెను.

ఋగ్వేదాధిపతి ర్జీవో యజుర్వేదాధిప స్సితః,
సామవేదాధిపో భౌమ శ్శశిజోఽథర్వనాయకః. 42

టీ. జీవః = బృహస్పతి, ఋగ్వేదాధిపతిః = ఋగ్వేదంబున కధిపతియనియు, సితః = శుక్రుఁడు, యజుర్వేదాధిపః = యజుర్వేదంబున కధిపతియనియు, భౌమః = అంగారకుఁడు, సామవేదాధిపః = సామవేదంబున కధిపతియనియు, శశిజః = బుధుఁడు, అథర్వనాయకః = ఆథర్వణవేదంబున కధిపతియనియుం దెలియవలయు ననుట.

చంద్రాదిత్యోత్తరాశ్విశ్రవణవసుమరుత్త్వష్ట్రపౌష్ణార్కమిత్ర
ప్రాజేశార్క్యేషు సౌమ్యామరగురుశశిభృగ్వారరాశ్యంశకేషు,
త్యక్తానధ్యాయరిక్తాపితృతిథిషు యమారార్కయుక్తాన్యరాశౌ
గోజోపాంత్యాజ్గనాకర్కితులమిథునభేష్వష్టమే ధామ్ని శుద్ధే.

టీ. చంద్రాదిత్యోత్తరాశ్విశ్రవణవసుమరుత్త్వష్ట్రపౌష్ణార్కమిత్రప్రాజేశార్క్యేషు = మృగశిర్ష పునర్వసూత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రాశ్విని శ్రవణ ధనిష్ఠ స్వాతి చిత్త రేవతీ హస్తానూరాధా రోహిణీ పుష్యములయందును, సౌమ్యామరగురుశశిభృగ్వారరాశ్యంశకేషు = బుధ గురు సోమ శుక్రాంగారకులయొక్క రాసులయందును, అంశలయందును, త్యక్తానధ్యాయరిక్తాపితృతిథిషు - త్యక్త = విడువఁబడిన, అనధ్యాయ = నిత్యనైమిత్తికానధ్యాయములును, రిక్తా = రిక్తతిథులును, పితృతిథిషు = శ్రాద్ధదివసములును గలతిథులయందును, యమారార్కయుక్తాన్యరాశౌ = శన్యంగారకసూర్యులతోఁగూడిన రాసులకంటె నన్యంబులైన రాసులయందును, గోజోపాంత్యాగనాకర్కితులమిథునభేషు = వృషభ మేష కుంభ కన్యా కటక తులా మిథునములయందును, అష్టమే ధామ్ని = ఉపనయనలగ్నంబున కెనిమిదవలగ్నంబు, శుద్ధే

సతి=ప్రావర్జితం బగుసు నుండగాను, ఉపనయనం=ఉపనయనము, కార్యం=చేయఁదగినది యనుట.

——॥ గ్రంథాంతరమందు. ॥——

మైత్రహస్తత్రయే విష్ణుత్రయే పౌష్ణోత్తరాత్రయే,
ధాతృద్వయేఽదితీజ్యేచ దస్రభే వ్యుత్తమం వ్రతమ్. 44

టీ. మైత్రహస్తత్రయే = అనూరాధా హస్త చిత్త స్వాతులయందును, విష్ణుత్రయే=శ్రవణ ధనిష్ఠా శతభిషములయందును, పౌష్ణోత్తరాత్రయే = రేవత్యుత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రలయందును, ధాతృద్వయే = రోహిణీ మృగశిర్షలయందును, అదితీజ్యేచ = పునర్వసుపుష్యములయందును, దస్రభే చ = అశ్వినియందును, వ్రతం = ఉపనయనవ్రతము, ఉత్తమంహి=ముఖ్యమైనది యనుట.

మౌంజీబంధ శంస్యతే బ్రాహ్మణానాం గర్భాధానా జ్జన్మతోవాష్ట
మేఽబ్దే, భూమీశానామేవ మేకాదశేఽబ్దే వైశ్యానాన్తు ద్వాదశే
తద్వదేవ. 45

టీ. బ్రాహ్మణానాం = బ్రాహ్మణులకు, గర్భాధానాత్ = గర్భాధానము మొదలు కొనియైనను, జన్మతోవా = పుట్టినది మొదలుకొనియైనను, అష్టమే = ఎనిమిదవది యైన, అబ్దే=సంవత్సరమునందు, మౌంజీబంధః = ఉపనయనము, శంస్యతే = ప్రశంసింపఁబడుచున్నది. ఏవం = ఈ చెప్పిన గర్భధారణజన్మాదిగా, ఏకాదశే = పదునొకొండవదియగు, అబ్దే = సంవత్సరమునందు, భూమీశానాం = క్షత్రియులకును, తద్వదేవ=అట్లేయగునట్లే, ద్వాదశే = పండ్రెండవసంవత్సరమునందు, వైశ్యానాంతు = వైశ్యులకును, మౌంజీబంధః = ఉపనయనము, శంస్యతే=ప్రశంసింపఁబడుచున్నది యని నిర్ణయము.

ఋతుర్వసంతశ్శుభదోఽగ్రజానాం గ్రీష్మో నృపాణాంచ శరద్విశాంచ,
వ్రతస్యబంధే యదివాఖిలానాంమాఘాద యఃపఞ్చశుభవన్తిమాసాః. 46

టీ. అగ్రజానాం = బ్రాహ్మణులకు, వసంతఋతుః=వసంతర్తువును, నృపాణాం = క్షత్రియులకు, గ్రీష్మః = గ్రీష్మఋతువును, విశాం = వైశ్యులకు, శరచ్చ = శరదృతువును, వ్రతస్యబంధే=ఉపనయనవ్రతమునందు, శుభదః = శుభప్రదంబైనది, యదివా = పక్షాంతరంబునందు, అఖిలానాం = సమస్తబ్రాహ్మణాదివర్ణములకును, మాఘాదయః = మాఘమాసము మొదలైన, పఞ్చమాసాః = ఐదుమాసములును, శుభదాః = శుభంబులు, భవంతి=అగుచున్నవి యని యెఱుంగవలయు ననుట.

చంద్రో మాతా పితా సూర్యః ప్రాణాశ్చైవ బృహస్పతిః,
తస్మాద్బలత్రయం భావ్యం లగ్నేవా గోచరేఽపి వా. 47

టీ. చంద్రః=చంద్రుఁడు, మాతా = మాతృకారకుఁడు, సూర్యః=సూర్యుఁడు, పితా = పితృకారకుఁడు, బృహస్పతిః = గురుఁడు, ప్రాణాశ్చైవ=ప్రాణకారకుఁడును, భవన్తి=అగుచున్నారు. తస్మాత్=అందువలన, లగ్నేవా = ఉపనయనలగ్నమునందైనను, గోచరేఽపివా = గ్రహచారమునందైనను, బలత్రయం = చంద్రరవిగురుబలములు, భావ్యం=విచారింపఁదగును.

శాఖేశరవివర్ణేశగురూణాం బలపూరకం,
తథాప్యేషాం గురుబలం ముఖ్యమాచార్యశిష్యయోః. 48

టీ. శాఖేశరవివర్ణేశగురూణాం = స్వశాఖాధిపరవివర్ణాధిపబృహస్పతులయొక్క, బలపూర్వకం = బలము పూర్వమందుఁ గలుగునట్లుగా, ఉపనయనముహూర్తము విచారింపఁదగినది. తథాపి=అటులైనను, ఈచెప్పిన స్వశాఖాధిపరవివర్ణాధి బృహస్పతులలోపల, గురుబలం = బృహస్పతిబలము, ఆచార్యశిష్యయోః = ఆచార్యవటువులకు, ముఖ్యం=అవశ్యకంబుగా నుండవలయును.

ఉక్తేఽపి వర్షే నబలీ గురుశ్చేచ్ఛాంత్యా ప్రశస్తం వ్రతబంధకర్మ,
అనుక్తవర్షే స బలప్రదోఽపి నైవైతయో రబ్దబలం బలీయః. 49

టీ. ఉక్తేపివర్షే=ఉపనయనార్హంబుగాఁ జెప్పఁబడిన గర్భాష్టమాది సంవత్సరములయందును, గురుః=బృహస్పతి, న బలీచేత్ = స్థానాదిషడ్బలయుక్తుఁడు గాకపోయినట్లాయెనా, శాంత్యా=అబృహస్పతివిషయమైన జపహోమాదిశాంతిచేత, వ్రతబంధకర్మ = ఉపనయనవ్రతము, ప్రశస్తం=ప్రసిద్ధంబగును. అనుక్తవర్షే = చెప్పఁబడనిసంవత్సరమునందు, సః=అబృహస్పతి, బలప్రదోఽపి=బలయుక్తుండైనను, నైవ=సమర్థుఁడుగాఁడు. తయోః=ఆసంవత్సర బృహస్పతిబలంబులలోపల, అబ్దబలం=సంవత్సరబలము, బలీయః = బలవత్తరంబైనది యని తెలియవలయును.

జన్మాన్త్యనిధనస్థోఽపి పూజయా శుభదో గురుః,
ఉక్తాబ్దే చేదనుక్తే తు న శుభో బలవానపి. 50

టీ. ఉక్తాబ్దే = ఉక్తసంవత్సరమునందు, గురుః = బృహస్పతి, జన్మాంత్యనిధనస్థోఽపి = వటువునకు జన్మద్వాదశాష్టమస్థానములయందుండినను, పూజయా=జపహోమాదిపూజచేత, శుభదః=శుభఫలప్రదుండు, భవతి=అగుచున్నాఁడు. అనుక్తేతు=చెప్పఁబడనిసంవత్సరమునందైన, సః=అబృహస్పతి, బలవానపి=బలవంతుఁడైనను, నశుభః=శుభప్రదుఁడు గాఁడని తెలియవలయునుట.

కోదండకర్కిమీనేషు స్థితోఽపి శుభదో గురుః,
తద్రాశిభాగసంస్థోఽపి శుభదః ప్రోచ్యతే స్వయమ్. 51

టీ. గురుః = బృహస్పతి, కోదండకర్కిమీనేషు = ధనుఃకటకమీనరాసుల యందు, స్థితోఽపి=ఉన్నవాఁడౌచు, శుభదః=శుభప్రదుండు, భవతి=అగుచున్నాఁడు. సః=బృహస్పతి, స్వయం=తాను, తద్రాశిభాగసంస్థోఽపి = ఆధనుఃకటకమీనరాసుల యొక్క అంశలనున్నవాఁడైనను, శుభదః = శుభప్రదుండని, ప్రోచ్యతే = చెప్పఁబడుచున్నాఁడు.

స్వోచ్చే స్వమిత్రే స్వగృహే త్రికోణే జీవో గతో యద్యుపనీతకాలే,
శిశోశ్చతుర్థే నిధనే తృతీయే కర్మాంత్యసంస్థోఽపి శుభప్రదస్స్యాత్.

టీ. ఉపనీతకాలే = ఉపనయనకాలమందు, జీవః = బృహస్పతి, శిశోః=శిశువు యొక్క జన్మరాశికి, చతుర్థే = ౪-వ యింటను, నిధనే=౮-వ యింటను, తృతీయే = 3-వ యింటను, కర్మాంత్యసంస్థోఽపి - కర్మ=౧౦ వ యింటను, అంత్య=౧౨-వ యింటను, సంస్థోఽపి=ఉన్నవాఁడైనను స్వోచ్చే = తనయుచ్చయందైనను, స్వమిత్రే=తన మిత్రక్షేత్రమందైనను, స్వగృహే=తనయింటనైనను, త్రికోణే = తనమూలత్రికోణము నందైనను, గతో యది = పొందియుండిన నేని, శుభదః = శుభఫలంబులనిచ్చువాఁడు, స్యాత్=అగును.

ద్వితీయా చ తృతీయా చ పంచమీ సప్తమీ తథా,
త్రయోదశీ చ దశమీ ప్రశస్తా స్తిథయో వ్రతే. 53

టీ. వ్రతే=ఉపనయనవ్రతమునందు, ద్వితీయా=విదియయును, తృతీయా=తదియయును, పంచమీ = పంచమియును, సప్తమీ = సప్తమియును, త్రయోదశీచ = త్రయోదశియును, దశమీ = దశమియును, తిథయః=ఈతిథులు, ప్రశస్తాః=ప్రసిద్ధంబులని తెలియవలయుననుట.

పూర్వపక్ష శ్శుభః ప్రోక్తః కృష్ణశ్చాంత్యత్రికం వినా,
కృష్ణపక్షేఽపి తత్ర్యంశే త్రయోదశ్యపి కేచన. 54

టీ. వ్రతే=ఉపనయనవ్రతమునందు, పూర్వపక్షః = శుక్లపక్షము, శుభః=శుభకరంబని, ప్రోక్తః=చెప్పఁబడినది, కృష్ణశ్చ=కృష్ణపక్షమును, అంత్యత్రికం వినా=మూఁడవ పంచకమును విడిచి, శుభః = శుభప్రదంబనఁబడును. కేచన=కొందఱుగ్రంథకర్తలు, కృష్ణపక్షే=కృష్ణపక్షమందు, తత్ర్యంశేపి = ఆకృష్ణపక్షపుమూఁడవ పంచకంబునందును, త్రయోదశ్యపి=త్రయోదశియును, శుభాః=శుభకరంబని చెప్పుచున్నారు.

ఆపంచమ్యాస్తు తిథయః పరా స్స్యు రతినిందితాః,
నిత్యానధ్యాయదివసా న్వర్జయే దౌపనాయనే. 55

టీ. ఆపంచమ్యాః = పంచమిమొదలుకొని, పరాః = కృష్ణపక్షసంబంధములైన, తిథయః=పవిదినములును, అతినిందితాః = మిక్కిలినిందింపఁబడినవి, స్యుః=అగుచున్నవి.

గనుక వాలిఖులను, నిత్యానధ్యాయదివసాన్ = నిత్యనైమిత్తికానధ్యాయదినములను, ఔపనాయనే=ఉపనయనవ్రతమునందు, వర్జయేత్ = త్యజింపవలసినది అనఁగా నీశ్లోక మందుఁ జెప్పఁబడిన వ్రతములను వర్జించి యితరములైన తిథులయందు నుపనయనము సేయఁదగినది యనుట.

అనధ్యాయములు.

నైమిత్తికా స్త్వనధ్యాయా ధృతిపాతార్ధ మీరితాః,
అష్టమ్యాంచ చతుర్దశ్యాం పూర్ణిమాయాం కుహూతిథౌ. 56
సంధ్యయో ర్గర్జితే నైవ స్వాధ్యాయః ప్రతిపత్స్వపి,
పూర్వరాత్రే యథా మేఘో యత్ర గర్జతి వాసరే,
న వేదాధ్యయనం కార్యం సర్వత్రైవ మహానిశి. 57

టీ. ధృతిపాతార్ధమ్-ధృతి = వైధృతినామయోగము, పాత = వ్యతీపాతమహాపాతలు వీటితో గలసినదినములయొక్క, అర్ధం=సగము, నైమిత్తికాః = నైమిత్తికంబులనెడు, అనధ్యాయాః=అనధ్యాయంబులని, ఈరితాః = చెప్పఁబడినవిగాన నైమిత్తికానధ్యాయంబులయందును, అష్టమ్యాంచ = ఉభయాష్టములయందును, చతుర్దశ్యాం=ఉభయచతుర్దశులయందును, పూర్ణిమాయాం = పున్నమయందును, కుహూతిథౌ=అమవసయందును, సంధ్యయోః=సాయంప్రాతస్సంధ్యలయందును, గర్జితే=ఉఱిమిన దినమునందును, ప్రతిపత్స్వపి=ఉభయప్రతిపత్తులయందును, అనఁగా నీచెప్పిన నిత్యానధ్యాయములయందును, స్వాధ్యాయః=అధ్యయనము, నైవకర్తవ్యం = చేయఁగూడదు. ఇదియునుంగాక, పూర్వరాత్రే=పూర్వరాత్రియందును, యత్రవాసరే = ఏదివసము నందు, యదా=ఎప్పుడు, మేఘః=మేఘము, గర్జతి=ఉఱుముచుండునో, తస్మిన్ = అదిన మునందును, మహానిశి = అర్ధరాత్రసమయంబునందును, సర్వత్రైవ = సమస్త ప్రకారములచేతను, వేదాధ్యయనం = వేదమును జదించుట, న కార్యం = చేయఁదగినదికాదని యెఱుంగవలయును.

త్రయోదశీ సప్తమీ చ చతుర్థీ కలయా యది,
రాత్రౌ స్పృశతి హానీ స్యా త్ప్రదోషే తత్ర మానవః. 58

టీ. త్రయోదశీ = త్రయోదశియు, సప్తమీచ = సప్తమియు, చతుర్థీ = చవితి యును, కలయా = ఒకఘటియ వేళనైనను, రాత్రౌ = రాత్రియందు, స్పృశతియది = స్పృశించినట్లాయెనా, అది ప్రదోషమనంబడు. తత్ర ప్రదోషే = అట్టిత్రయోదశ్యాది ప్రదోషకాలములయందు, మానవః = నరుఁడు, హానీ = అధ్యయనముసేయక హానము గలవాఁడు, స్యాత్ = కావలయుననుట.

వినర్తునా వసంతేన కృష్ణపక్షే గళగ్రహే,
ఉపనీత స్త్వనధ్యాయే పునస్సంస్కార మర్హతి. 59

టీ. వసంతేన ఋతునావినా = వసంతఋతువును విడిచిపెట్టి యితరహేతువుల యందైనను, కృష్ణపక్షే = కృష్ణపక్షమునందైనను, గళగ్రహే = గళగ్రహతిథులయందైనను, అనధ్యాయే = అనధ్యయనదినమునందైనను, ఉపనీతః = ఉపనయనసంస్కృతుండైనవాఁడు, పునః = మరల, సంస్కారం = ఉపనయనసంస్కారమునుగూర్చి, అర్హతి = తగుచున్నాఁడనఁగా మరల నుపనయనమును జేసికొనవలయుననుట.

యే చైత్రవైశాఖసితే తృతీయే మాఘే చ సప్తమ్యథ ఫాల్గునే చ,
మౌంజీవ్రతం తాసు శుభంవదంతి వసిష్ఠగార్గ్యాదిమునీంద్రవర్యాః.

టీ. చైత్రవైశాఖమాసములయొక్క శుక్లపక్షసంబంధములైన తదియలను, మాఘ ఫాల్గునమాసములందు శుక్లపక్ష సప్తములను ఈతిథులయందు, మౌంజీవ్రతం=ఉపనయన వ్రతమును, శుభప్రదంబైనదానిఁగా వసిష్ఠుఁడు గార్గ్యుఁడు మొదలైన మునిసత్తములు చెప్పుచున్నారనుట.

ఆచార్యకావ్యసౌమ్యానాం వారాశ్శస్తాశ్శుభోదయే,
వారౌ తు మధ్యఫలదా వితరౌ నిందితౌ వ్రతే. 61

టీ. వ్రతే=ఉపనయనమునందు, శుభోదయే=శుభఫలంబుగలుగఁజేయువిషయమై, ఆచార్యకావ్యసౌమ్యానాం=గురుశుక్రబుధులయొక్క, వారాః = వారములు, శస్తాః = ప్రశస్తంబులైనవియనియును, ఇతరౌవారౌతు = భానువారంబులైతే, మధ్యఫలదౌ = మధ్యమఫలదాయకంబులనియు, ఇతరౌ=మిగిలినకుజమందవారములు, నిందితౌ=నిందింపఁబడినవియనియుఁ దెలియంగవలయుననుట.

మందవారే మౌంజీబంధం యః కుర్యాద్వటునాశనం,
అంగారకే మౌంజిబంధం యజమానో మృతో భవేత్. 62

టీ. యః = ఎవఁడైనను, మందవారే = శనివారమునందు, మౌంజిబంధం = ఉపనయనకర్మను, కుర్యాత్ = చేసినటులైతే, వటునాశనం = ఉపనీతవటువునకు నాశనము సంభవించును. అంగారకే = కుజవారమునందు, మౌంజిబంధం = ఉపనయనమును, కుర్యాచ్చేత్ =చేసినట్టులైతే, యజమానః = వటువుయొక్కతండ్రి, మృతః = మృతినిఁబొందినవాఁడు, భవేత్ =అగుననుట.

సహస్రగుణయుక్తేఽపి మందవారే కుజే తథా,
శుభకర్మ న కుర్వీత కుర్యాచ్చేన్మరణం ధ్రువమ్ 63

టీ. సహస్రగుణయుక్తేఽపి=వేయిసద్గుణంబులతోఁ గూడియుండినప్పటికిని, మందవారే=శనివారమునందును, శుభకర్మ = శుభకార్యమును, న కుర్వీత = చేయఁగూడదు.

కుర్యాచ్చేత్ = ఒకవేళ చేసినట్లాయెతే, మరణం = నాశనము, ధ్రువం = నిశ్చయంబనుట.

విభజ్యాహ్నః ప్రమాణం తు తత్రాద్యాంశేఽపి దైవికం,
ద్వితీయే మానుషం కార్యం తృతీయాంశేఽపి పైతృకమ్. 64

టీ. అహ్నః ప్రమాణంతు = పగటియొక్క ప్రమాణముకైతే, విభజ్య = మూఁడు విధంబులుగా విభాగించి, తత్ర = ఆమూఁడుభాగంబులలో, ఆద్యాంశేఽపి = మొదటిభాగమునందు, దైవికం = దేవతాకార్యములును, ద్వితీయే = రెండవభాగమునందు, మానుషం = మనుష్యకార్యములును, తృతీయాంశేఽపి = మూఁడవభాగమునందును, పైతృకం = పితృదేవతాకార్యములును, కార్యం = చేయఁదగినవి యనుట.

ఏకస్మిన్కేంద్రగే జీవే శుక్రే వా పాపకేంద్రజాః,
దోషా వినాశమాయాంతి పాపం భాగీరథీజలాత్. 65

టీ. ఏకస్మిన్ జీవే = ఒకబృహస్పతియైనను, ఏకస్మిన్ శుక్రే వా = ఒకశుక్రుండైనను, కేంద్రగే = కేంద్రమును బొందియున్నట్లాయెనా, పాపకేంద్రజాః = పాపగ్రహములు కేంద్రములనున్నందువల్లజనించిన, దోషాః = సకలదోషములును, భాగీరథీజలాత్ = గంగోదకమువల్ల, పాపమివ = పాపంబుభంగి, వినాశం = వినాశమును, ఆయాంతి = పొందుచున్నవి యనుట.

మిత్రరాశిగతే జీవే శుక్రే వా పాపకేంద్రజాః,
హరేర్నశ్యన్తి దోషాశ్చ స్మరణా దఘరాశయః. 66

టీ. జీవే = గురుండైనను, శుక్రే వా = శుక్రుండైనను, మిత్రరాశిగతేయది = మిత్రక్షేత్రగతుండైనట్లాయెనా, పాపకేంద్రజాః = పాపగ్రహములు కేంద్రములయందుండుటచేతఁబుట్టిన, దోషాః = సమస్తదోషంబులు, హరేః = విష్ణుదేవునియొక్క, స్మరణాత్ = స్మరణవల్ల, అఘరాశయఇవ = పాపపుంజంబులవలె, నశ్యంతి = నశించుచుండు ననుట.

అతిమిత్రనవాంశస్థే శాఖేశే చ త్రికోణగే,
దోషా వినాశమాయాంతి గ్రీష్మేషు సలిలం యథా. 67

టీ. శాఖేశేచ = స్వశాఖాధిపతి, అతిమిత్రనవాంశస్థే = అతిమిత్ర నవాంశయందుండినను - అతిమిత్రంబనఁగా మిత్రమిత్రత్వంబనుట. నవాంశంబనఁగా త్రింశద్భాగాత్మకం బైనలగ్నంబులో ౯-వ భాగంబనుట. త్రికోణగేసతి = పంచమనవమత్రికోణములయందుండినను, దోషాః = సమస్తదోషంబులును, గ్రీష్మేషు = గ్రీష్మకాలములయందు, సలిలంయథా = జలమట్లు, వినాశం = వినాశమును, ఆయాంతి = పొందుచున్నవియనుట.

యత్రైకాదశగస్సూర్యశ్చంద్రో వా మిత్రరాశిగః,
హంతిలగ్నోద్భవం దోషం పూతనామివ కేశవః. 68

టీ. యత్ర=ఏ యుపనయనముహూర్తంబునందు, ఏకాదశగః = పదునొకండవ యింటనున్న, సూర్యః=సూర్యుఁడైనను, చంద్రో వా=చంద్రుఁడైనను, మిత్రరాశిగః = మిత్రక్షేత్రగతుఁడైనను, లగ్నోద్భవం = ఆముహూర్తమునందుబుట్టిన, దోషం = దోషమును, కేశవః=కృష్ణమూర్తి, పూతనామివ=పూతనయనెడుపేరుగల రక్కసినివలెనే, హంతి=కొట్టుచున్నాఁడు.

అతిమిత్రగతస్సూర్యశ్చంద్రో వా యది లాభగః,
హంతి దోషచయం తద్వత్పాపసంఘం హరేస్స్మృతిః. 69

టీ. అతిమిత్రగతః = అతిమిత్రక్షేత్రమందుండిన, సూర్యః = సూర్యుఁడైనను, లాభగః=పదునొకొండవయింటనుండిన, చంద్రో వాయది=చంద్రుఁడైనను, దోషచయం= పాపసంఘమును, హరేః స్మృతిః తద్వత్ = హరిస్మరణమువలెనే, హంతి = పోఁగొట్టుచున్నాఁడు.

త్రిషష్ఠలాభగో భౌమశ్శశీ వా యది తుంగగః,
సర్వదోషచయం హంతి పాపం పంచాక్షరీ యథా. 70

టీ. త్రిషష్ఠలాభగోయది = తృతీయషష్ఠ లాభస్థానములను బొందినట్లాయెనా, భౌమః=అంగారకుఁడును, తుంగగోయది = ఉచ్చగతుఁడైనట్లాయెనా, శశీవా=చంద్రుండైనను, సర్వదోషచయం = సకలదోషపుంజములను, పంచాక్షరీ = శివపంచాక్షరీమహామంత్రము, పాపం యథా=కిల్బిషమునువలెను, హంతి=కొట్టివేయుచున్నాఁడు.

స్వకమిత్రగతో భౌమశ్శశీ వా యది లాభగః,
హంతి దోషచయం సర్వం పినాకీ త్రిపురం యథా. 71

టీ. స్వకమిత్రగతోయది = స్వక్షేత్రమిత్రక్షేత్రగతుండైనను, భౌమః=అంగారకుఁడును, లాభగోయది=లాభస్థానగతుండైనను, శశీవా=చంద్రుఁడైనను, సర్వం=సమస్తమైన, దోషచయం=దోషసంఘమును, పినాకీ = రుద్రుఁడు, త్రిపురంయథా=త్రిపురాసురులభంగి, హంతి=నశింపఁజేయుచున్నాఁడనుట.

లగ్నాత్త్రిషష్ఠగ స్సూర్యస్స్వతుంగస్థో భవేద్యది,
నాశయత్యఖిలాన్దోషాన్ స్వోదయాత్తిమిరం యథా. 72

టీ. లగ్నాత్ = ఉపనయనలగ్నముకంటె, త్రిషష్ఠగః = తృతీయషష్ఠస్థానములను బొందిన, సూర్యః=సూర్యుఁడు, స్వతుంగస్థః = తనయొక్క యుచ్చయందుండినవాఁడు, భవేద్యది = అయినట్లాయెనా, అఖిలాన్ = సమస్తములైన, దోషాన్ = దోషములను, స్వోదయాత్=తనయుదయమువల్ల, తిమిరం యథా=చీఁకటినివలె, నాశయతి=నశింపఁజేయును.

కేంద్రత్రికోణగస్సౌమ్యో మిత్రరాశ్యంశగో యది,
పాపకేంద్రకృతాన్దోషాన్ హంతీభం కేసరీ యథా. 73

టీ. కేంద్రత్రికోణగః = కేంద్రత్రికోణములయందుండిన, సౌమ్యః=బుధుఁడు, మిత్రరాశ్యంశగో యది=మిత్రక్షేత్రాంశములను బొందినట్లైతే, పాపకేంద్రకృతాన్ = పాపగ్రహములు కేంద్రములనున్నందున జనించినదోషములను, కేసరీ=సింగము, ఇభం యథా=ఏనుఁగునువలె, హంతి=నశింపఁజేయును

లగ్నాధిపో వాంశపతిర్బలిష్ఠః కేంద్రత్రికోణే త్రిభవే స్థితోఽపి,
లగ్నాన్యకేంద్రేష్వశుభస్థదోషాన్నిహంతి సౌమ్యైర్యుతవీక్షితో వా.

టీ. లగ్నాధిపో వా = ఉపనయనలగ్నాధిపతియైనను, అంశపతిః = ఉపనయనలగ్ననవాంశాధిపతియైనను, బలిష్ఠః = బలవంతుఁడై, సౌమ్యైః = శుభగ్రహములతోడఁ గూడియైనను జూడఁబడియైనను, కేంద్రత్రికోణే=కేంద్రత్రికోణములయందు, స్థితః = ఉన్నవాఁడై, త్రిభవేస్థితోఽపి = తృతీయలాభస్థానములయందుండినప్పటికిని, లగ్నాన్యకేంద్రేష్వశుభస్థదోషాన్ = లగ్నంబుకంటె నితరంబులైన కేంద్రంబులయందుఁ బాపగ్రహములుండినట్టి దోషంబులనెల్లను, నిహంతి=నశింపఁజేయుచున్నాఁడు.

విద్యాం వటోర్నిహన్త్యాశు మందభౌమౌ ద్వితీయగౌ,
అన్యోన్యమథవా షష్ఠౌ ద్వాదశస్థౌ తు బంధనమ్ 75

టీ. ద్వితీయగౌ=ఉపనయనలగ్నంబునకు ద్వితీయస్థానంబునందున్న, మందభౌమౌ=శన్యంగారకులు, వటోః = వటువుయొక్క, విద్యాం=విద్యను, ఆశు నిహన్తి=శీఘ్రముగా నశింపఁజేయుచుందురనఁగా వచ్చినవిద్య మరచిపోవునట్లును నూతనవిద్య రాకయుండునట్లును జేయుచుందు రనుట. తౌ=ఆశన్యంగారకులు, అన్యోన్యం=పరస్పరము నొకరితో నొకరు, అష్టస్థౌ=అష్టమస్థానగతులైనను, అథవా=అటుగాకపోయినను, ద్వాదశస్థౌ తు=పదిరెండవస్థానమందు నుండినవారైనను, బంధనం = వటువును బందీకరణము మొదలైన యశుభఫలములను చేయుచుందు రనుట.

కుజార్కజౌ బంధనదౌ వ్యయస్థౌ విద్యాప్రదౌ వాధనబంధుసంస్థౌ,
వ్యయస్థమర్కం క్షితిజో విపశ్యన్నాచార్యమంథం కురుతే బలాఢ్యః.

టీ. కుజార్కజౌ=అంగారకశనులు, వ్యయస్థౌ = పండ్రెండవ యింటనున్నవారలగుచును, బంధనదౌ=వటువునకు, కారాగృహప్రవేశము మొదలగు వరిష్టమును గలుఁగఁజేయువారు, స్యాతాం=అగుచున్నారు. ఇచ్చట 'స్యాతా' మను క్రియాపదంబధ్యాహరించుకొనఁదగినది. ధనబంధుసంస్థౌ=ద్వితీయచతుర్థస్థానంబులనున్నట్టి, తౌ=ఆయంగారకశనులు, విద్యాప్రదౌ = వటువునకు సకలవిద్యల నిచ్చువారగుచుందురు. బలాఢ్యః = బలవంతుఁడైన, క్షితిజః=అంగారకుఁడు, వ్యయం = వ్యయస్థానస్థితుండైన, అర్కం =

సూర్యుని, విపశ్యేత్=చూచుచున్నవాఁ డగుచున్న, ఆచార్యం = తండ్రిని, అంధం=గ్రుడ్డి వానిఁగా, కురుతే=చేయుచున్నాఁడనుట.

వ్యయస్థం రవి మర్కిర్వా స్వదృష్ట్యా యది పశ్యతి,
శిష్యవిద్యాం బలీ హన్యా ద్విబలీ రోగదశ్శిశోః. 77

టీ. బలీ=బలవంతుఁడైన, ఆర్కిర్వా=శనియైనను, వ్యయస్థం = పదిరెండవయింట నున్న, రవిం = సూర్యుని, స్వదృష్ట్యా = తన తృతీయ సప్తమ దశమ దృష్టులలోపల నేదృష్టిచేతనైన, పశ్యతియది=చూచుచుండునట్లాయెరా, శిష్యవిద్యాం = వటువుయొక్క విద్యను, హన్యాత్ = నశింపఁజేయును. సః=ఆ మందుఁడు, విబలీ = స్థానాదిషడ్బల హీనుండై వెనుక చెప్పినప్రకారముండినట్లయితే, శిశోః=వటువునకు, రోగదః=పీడకట్టు వాఁడగుననుట.

లగ్నచంద్రఫలము వాశిష్ఠమునందు.

ప్రాలేయరశ్మౌ యది లగ్నసంస్థే వలక్షపక్షేఽపి భవేత్సరోగీ,
వ్రతీచ సౌమ్యగ్రహవర్గగేఽపి ఖలోఽపి నిస్వశ్శ్రుతికర్మహీనః.

టీ. వలక్షపక్షేఽపి=శుక్లపక్షమందైనను, ప్రాలేయరశ్మౌ = చంద్రుఁడు, సౌమ్య గ్రహవర్గగేఽపి=శుభగ్రహషడ్వర్గమును బొందియున్నప్పటికిన్ని, లగ్నసంస్థేయది=ఉప నయనలగ్నమందుండినట్లాయెనా, వ్రతీ=ఉపనీతవటువు, సరోగీ = వ్యాధిగ్రస్తుఁడును, ఖలోపి=మర్త్యాగ్రుఁడును, నిస్వః=దరిద్రుఁడును, శ్రుతికర్మహీనః = వేదచోదితకర్మానుష్ఠాన శూన్యుండును, భవేత్=అగునని తెలియవలయుననుట.

కాశ్యపసంహితాయాం.

స్వోచ్చసంస్థోఽపి శీతాంశు ర్వ్రతినం యది లగ్నగః,
తం కరోతి శిశుం నిస్వం సతతం క్షయరోగిణమ్. 79

టీ. శీతాంశుః=చంద్రుఁడు, స్వోచ్చసంస్థోఽపి = తనయుచ్చస్థానమందున్నప్పటి కిన్ని, లగ్నగోయది = ఉపనయనలగ్నమందుండినట్లాయెనా, వ్రతినం=వటువైన, తం శిశుం=ఆశిశువును, నిస్వం=దరిద్రునిగాను, సతతం=ఎల్లప్పుడును, క్షయరోగిణం=క్షయ రోగపీడితునిగానున్న, కరోతి=చేయుచున్నాఁడనుట.

దీని గర్గముని యొకవ్యవస్థనుఁ జెప్పెను.

ప్రాలేయరశ్మిర్యది లగ్నసంస్థో వళక్షపక్షేఽశుభకృన్నితాంతం,
నోపీహసౌమ్యగ్రహవర్గగశ్చేద్భవాయ్యాయురారోగ్యసుఖానిదద్యాత్.

టీ. ఇహ=ఈయుపనయనవ్రతవిషయమై, వళక్షపక్షే = శుక్లపక్షంబునందును, ప్రాలేయరశ్మిః=చంద్రుఁడు, లగ్నసంస్థోయది = ఉపనయనలగ్నంబునందుండినట్లాయెనా,

వితాంతం=మిక్కిలి, అశుభకృత్ =అశుభము సేయువాఁడగుచుండుము, సోపి=అలగ్నస్థుఁడైనచంద్రుండును, సౌమ్యగ్రహావర్గగశ్చేత్ = శుభగ్రహవర్గమును జెందినట్లయినను, వటోః=వటువునకు, బహ్వాయురారోగ్యసుఖాని = విశేషంబుగా వాయురారోగ్యైశ్వర్య సౌఖ్యంబులను, దద్యాత్ =ఇచ్చుచుండుననుట.

లగ్నదోషభంగము-గార్గ్యసంహితయందు.

లగ్నే కులీరే గురుచంద్రసంస్థే మేషే సితస్థే వృషభే పతంగే,
శేషైస్త్రిషష్ఠాయగతైర్గ్రహైర్యస్స్యాద్యశ్చోపనీతస్సముపైతి లక్ష్మీమ్.

టీ. లగ్నేకులీరేగురుచంద్రసంస్థే = కటకలగ్నమునందు గురుచంద్రులు గలసియుండఁగాను, మేషేసితస్థే=మేషలగ్నమునందు శుక్రుడునుండఁగాను, వృషభే పతంగే = వృషభలగ్నమునందు సూర్యుఁడుండఁగానున్ను, శేషైః = మిగిలిన, గ్రహైః= శన్యంగారకాదులు, త్రిషష్ఠాయగతైస్స్యాః = తృతీయషష్ఠలాభస్థానములయందుండఁగాను, యచ్చ = ఎవఁడు, ఉపనీతః = ఉపనయనసంస్కృతుండు, స్యాత్ = అగునో, సః=వాఁడు, లక్ష్మీం=సంపదను, సముపైతి=పొందుచున్నాఁడనుట.

కేంద్రే౽మరేజ్యే భవనేపతంగే చంద్రే శుభాంశే భవతి తృతీయే,
వాగీశ్వరీ తస్య ముఖే వసంతి పద్మా యథా పద్మవనే సదా చ 62

టీ. అమరేజ్యే=బృహస్పతి, కేంద్రే = కేంద్రములయందుండఁగాను, పతంగే = సూర్యుఁడు, భవనే=ఉపనయనలగ్నమునందుండఁగా, చంద్రే=చంద్రుఁడు, శుభాంశే = శుభగ్రహాంశముగలవాఁడై, తృతీయే = మూఁడవయింటను, భవతి = ఉండఁగాను, యశ్చోపనీతః = ఎవఁడుపనీతుండగునో, తస్య = వానియొక్క, ముఖే = మొగమునందు, వాగీశ్వరీ=సరస్వతీదేవి, పద్మా=లక్ష్మి, పద్మవనే=కమలవనమునందు, సదా చ = ఎల్లప్పుడును, యథా=ఏప్రకారము నివసించియుండునో, తథా=అప్రకారముగానే, వసంతి=నివసించి యుండు ననఁగా నిచ్చటచెప్పిన గ్రహసంపత్తిగలలగ్నమునందు నుపనయనసంస్కృతుండైనబాలునకు సకలవేదవేదాంగశాస్త్రేతిహాసపురాణములు చక్కఁగా వచ్చును.

లగ్నే సితః కర్మణి దేవపూజ్యో భవేద్రవిశ్శీతకరశ్శుభాంశే,
వ్యాదిస్థశాస్త్రాణ్యపి వర్ధయన్తి ప్రియంత్యేవ యథేంద్రియాణి.

టీ. లగ్నే=ఉపనయనలగ్నమునందు, సితః = శుక్రుండును, కర్మణి=కర్మస్థానమందు, దేవపూజ్యః=బృహస్పతియును, శుభాంశే = శుభనవాంశయందు, రవిః = సూర్యుఁడును, శీతకరః=చంద్రుఁడును, భవేచ్చేత్ =ఉండినట్లయిన, వ్యాదిస్థశాస్త్రాణ్యపి=వటువుయొక్క హృద్గతంబులైన సకలవేదశాస్త్రంబులను, వర్ధయతి = బహిర్గతంబులయి వృద్ధినిఁబొందు

చుండు నట్టివి, ఇంద్రియాణి = కరచరణాద్యవయవంబులు, క్రియతశ్చైవ = ఇష్టమైన యుత్సవంబుచేత, యథా = ఏప్రకారముప్పొంగుచుండునో, తథా = ఆ ప్రకారంబు యూహింపవలయుననుట.

భృగౌ మీనే వృషే వాపి జీవే కేంద్రత్రికోణగే,
కర్కిచాపఝషే తస్మిన్ యోగశ్శుభతరాహ్వయః. 84

టీ. భృగౌ = శుక్రుఁడు, మీనేవృషేవాపి = మీనరాశియందైనను, వృషభరాశియందైననుండఁగాను, జీవే = బృహస్పతి, కేంద్రత్రికోణగే = కేంద్రత్రికోణములయందుండఁగానైనను, తస్మిన్ = ఆబృహస్పతి, కర్కిచాపఝషే = కటక ధనుర్మీనరాసులయందుండఁగానైనను, శుభతరాహ్వయః = అత్యంతశుభంబనియెడు, యోగః = సుయోగము వటువునకు గలుగుచుండుననుట.

జీవః కావ్యోఽపివా యస్య మౌంజీబంధనలగ్నగః,
తస్య విద్యా ప్రభూతా స్యాద్వివాహశ్చాచిరాద్భవేత్. 85

టీ. జీవః = గురుండైనను, కావ్యోపివా = శుక్రుండైనను, యస్య = ఎవనియొక్క, మౌంజీబంధనలగ్నగః = ఉపనయనలగ్నమును బొందియుండునో, తస్య = వానికి, విద్యా = విద్య ప్రభూతా = ప్రచురంబైనది, స్యాత్ = అగు ననఁగా విశేషవిద్యలు వచ్చును. అచిరాత్ = శీఘ్రముగా, వివాహశ్చ = పెండ్లియును, భవేత్ = అగుననుట.

దోషే బలవిహీనే చ గుణే బహుబలైర్యుతే,
అపవాగబలైర్దోషప్రధ్వంసాభావకశ్శుభః. 86

టీ. దోషే = దోషము, బలహీనేచ = బలముతక్కువది యగుచుండఁగా, గుణేచ = గుణము, బహుబలైర్యుతే = బలము గలిగినది యగుచుండఁగాను, శుభః = శుభము, అపవాదబలైః = విశేషశాస్త్రబలములచేత, దోషప్రధ్వంసాభావకః = దోషముయొక్క ప్రధ్వంసాభావముగలది యనఁగా నాశముగలది ప్రాగభావంబనియు, ప్రధ్వంసాభావంబనియు, నన్యోన్యాభావంబనియు, నత్యంతాభావంబనియు నభావంబులు నాల్గువిధంబులు గలవని న్యాయశాస్త్రమునందుఁ జెప్పియున్నదనుట. అనఁగా నేముహూర్తంబునకైనను దోషస్వల్పతయు గుణాధిక్యము గలిగియున్నపక్షంబునందు సకలదోషంబులు నశించి విశేషశుభము గలుగును.

వటువుతల్లి గర్భిణియైయుండఁగా నుపనయననిషేధము.

కర్తుర్భార్యా గర్భిణీ చేద్వాస్తుకర్మోపనాయనం,
షణ్మాసాత్పరతస్సోఽపి న కుర్యాదితి శౌనకః. 87

టీ. కర్తుః = ఉపనయనకర్తయొక్క, భార్యా = జాయ, గర్భిణీచేత్ = గర్భవతి

యయోర్వా, షణ్మాసాభ్యంతరే = ఆఱుమాసములకులోపలను, సోపి = ఆయజమానుఁడు, వాస్తుకర్మోపనాయనం = గృహనిర్మాణారంభోపనయనములను, నకుర్యాత్ = చేయఁగూడదని, శౌనకమహాఋషిమతము. అనఁగా వటువుయొక్క తల్లి గర్భవతియై యున్నపుడు ఆఱుమాసములకు పూర్వ ముపనయనము చేయవచ్చునుగాక, యాఱుమాసములకు పరముం దుపనయనమును వాస్తుకర్మారంభమును చేయఁగూడదు.

రజస్వలా వటోర్మాతా ఇడావాచనతః పురా,
నైవోపనయనం కార్యం పరతశ్చేచ్ఛుభం జగుః. ౮౮

టీ. వటోః = శిశువుయొక్క, మాతా = తల్లి, ఇడావాచనతఃపురా = పుణ్యాహవాచన దేవతావాహనములకంటెఁ బూర్వమందు, రజస్వలా = బహిష్ఠయాయెనా, ఉపనయనం = ఉపనయనవ్రతము, న కార్యం = చేయఁదగినదికాదు. పరతశ్చేత్ = స్వస్తిపుణ్యాహవాచన దేవతావాహనములకంటెఁ బరమందైన, ఉపనయనం = ఉపనయనము, శుభం = మంగళప్రదంబని, జగుః = కొందఱు పలికి రనుట.

రజస్వలాదోషభంగము.

అలాభే సుముహూర్తస్య రజోదోషే చ మాతరి,
శ్రియం సమ్పూజ్య తత్కుర్యాన్మౌంజీబంధనముత్తమమ్. 89

టీ. నిశ్చయించుకొనిన మంచిముహూర్తమునకు వటునితల్లి రజస్వలయై వేఱు సుముహూర్తము దొరకకుండెనేని యొకసువాసినిని వస్త్రమాల్యాదులచేఁ బూజించి యాముహూర్తముననే యుపనయనము చేయవచ్చును.

శాఖాధిపతివారశ్చ శాఖాధిపబలం శిశోః,
శాఖాధిపతిలగ్నఞ్చ దుర్లభం త్రితయం వ్రతే. 90

టీ. వ్రతే = ఉపనయనవ్రతమునందు, శాఖాధిపతివారశ్చ = స్వశాఖాధిపతియొక్క వారమును, శాఖాధిపబలం = స్వశాఖాధిపతియొక్క బలమును, శాఖాధిపతిలగ్నంచ = స్వశాఖాధిపునిరాశియును, త్రితయం = ఈమూఁడును, శిశోః = శిశువునకు, దుర్లభం = సాధారణంబుగా లభించదనుట.

న నైధనం నైధనశుద్ధిలగ్నం న నైధనర్క్షం నచ తన్నవాంశం,
న నైధనేశో నచ వాంత్యకేశో లగ్నే ప్రశస్తం ఖలు రాత్రినాథః.

టీ. ననైధనం = వటువుయొక్క జన్మరాశి కెనిమిదవలగ్నము కూడదు, నైధనశుద్ధిలగ్నం = ఉపనయనలగ్నం బష్టమశుద్ధిగలిగి యుండవలెను. ననైధనర్క్షం = నైధనతార గూడదు, నచతన్నవాంశం = ఎనిమిదవనవాంశంబును యుక్తంబుగాదు. ననైధనేశో రాత్రినాథః = అష్టమచంద్రుఁడు శుభుండుగాఁడు. నచవాంత్యకేశః = ద్వాదశచంద్రుఁ

డుఁ గూడఁడు. ఏవం=ఈప్రకారము, లగ్నే=ఉపనయనలగ్నంబునందు, ప్రశస్తంఖలు= ప్రసిద్ధమైనగ్రహసంపత్తి గలిగి యుండవలయు ననుట.

కేంద్రగతరవ్యాదిపాపగ్రహఫలము.

కుజే చేత్కూజితో దోషశ్శిష్యాచార్యవినాశనం,
మందేతు రుధిరో దోషః కరోతి మహతీం గదామ్. 92
రాహౌ రంధ్రాహ్వయో దోషశ్శిశోర్మాతృవినాశనం,
కేతౌ కేంద్రే తూగ్రదోషో విద్యాయుర్ధననాశనమ్. 93
పంచదోషేతరం లగ్నం శుభదం చోపనాయనే,
ద్వాదశస్థం రవిం భౌమః పశ్యన్నాచార్యనేత్రహృత్. 94

టీ. కుజే=అంగారకుఁడు, కేంద్రేస్థితే చేత్=కేంద్రమునందుండెనేని, కూజితోదోషః=కూజితంబను పేరుగలదోషము, సః=ఆదోషము, శిష్యాచార్యవినాశనం = తండ్రి కొమాళ్లనుజంపును, మందేతు=శనైశ్చరుఁడైతే, కేంద్రగతే చేత్=కేంద్రగతుఁడైనట్లైతే, రుధిరోదోషః=రుధిరనామకదోషము, సః=ఆదోషము, మహతీంగదాం=వటువునకుమిక్కిలి వ్యాధినిగలిగించును. రాహౌ=రాహువు, కేంద్రగతే చేత్ = కేంద్రగతుండైనపక్షమందు, రంధ్రాహ్వయోదోషః=రంధ్రంబనెడు దోషము, సః=ఆదోషము, శిశోర్మాతృవినాశనం= వటువునకు మాతృవియోగమును సంపాదించును. కేతౌ=కేతువు, కేంద్రగతే చేత్ = కేంద్రగతుండైనను, ఉగ్రదోషః=ఉగ్రంబనుదోషము, సః=ఆదోషము, విద్యాయుర్ధననాశనం = వటువుయొక్క విద్యను ధనమును ఆయువును నశింపఁజేయునుగాన, ఉపనాయనే=ఉపనయనవ్రతమునందు, పంచదోషేతరం = ఈచెప్పినయైదు పాపగ్రహకేంద్రదోషంబులు గలుగని, లగ్నం=ముహూర్తము, శుభదం=శుభప్రదమైనది. ఇదియునుంగాక, భౌమః=కుజుఁడు, ద్వాదశస్థం = ఉపనయనముహూర్తంబునకుఁబదిరెండవయింట నున్న, రవిం=సూర్యుని, పశ్యన్ = చూచినట్లాయెనా, ఆచార్యనేత్రహృత్=వటువు జనకునిఁ గన్నులు లేనివిగాఁ జేయుననుట.

సర్వత్ర శుభదశ్శుక్రో రిఃఫషష్ఠాష్టమాన్వినా,
షష్ఠాష్టమౌ వినా జీవస్సర్వత్ర శుభకృత్సదా. 95

టీ. శుక్రః=భార్గవుఁడు, రిఃఫషష్ఠాష్టమాన్వినా = ఉపనయనలగ్నంబునకుఁ బదునొకండాఱు ఎనిమిది ఈస్థానములను విడిచిపెట్టి, సర్వత్ర = ఇతరస్థానంబులలోపల నెచ్చటనుండినను, శుభదః=శుభఫలంబులనిచ్చుచుండును. జీవః=బృహస్పతి, షష్ఠాష్టమౌ వినా=ఆఱు యెనిమిది స్థానములనువిడిచి, సర్వత్ర=ఇతరములైన స్థానములలో నెచ్చట నుండినను, సదా=ఎల్లప్పుడును, శుభకృత్=శుభముసేయువాఁ డనుట.

విశేషా న్నైధనస్థానే నేష్యంతే సర్వదా గ్రహాః,
ఆచార్యం తం శుభా ఘ్నంతి శిష్యం ఘ్నంతి శుభేతరాః 96

టీ. నైధనస్థానే = ఉపనయనముహూర్తంబున కష్టమమందున్న, గ్రహాః = గ్రహంబులన్నియు, సర్వదా=ఎల్లప్పుడును, విశేషాత్ = విశేషముగను, నేష్యంతే = ఇష్టములైనవిగావు. అనఁగా నష్టమమందుండు గ్రహంబులు పటువున కించుకంతైనను మేలుసేయక యతిశయంబైన కీడునుం జేయుచుండు రదియెట్లనః—శుభాః = శుభ గ్రహంబు లష్టమస్థానగతంబులైనట్లయితే, తమాచార్యం = ఆవటువుతండ్రిని, ఘ్నంతి= చంపుచున్నారు. శుభేతరాః = పాపగ్రహంబు లష్టమస్థానగతంబులైన, శిష్యం = శిశువును, ఘ్నంతి = చంపుచున్నారనుట.

ఏకదినవివాహోపనయనవిషయము.

వివాహోపనయౌ యత్ర త్వేకస్మి న్దివసే యది,
మేఖలాబంధనం పూర్వం పరం వైవాహికం జగుః. 97

టీ. యత్రతు = ఎప్పుట, ఏకస్మిన్దివసే = ఒకదివసమునందు, వివాహోపనయౌ యది = వివాహోపనయనము లైనట్లయితే, (తత్ర=అప్పుట) పూర్వం = ముందుగా, మేఖలాబంధనం = ఉపనయనము, పరం=అనంతరమునందు, వైవాహికం = వివాహము చేయఁదగినదియని, జగుః=పెద్దలు చెప్పిరి.

చౌలోపనయసీమంతజాతనామాన్న పుంసవే,
చాతుర్వ్రతేఽభ్యుపాకర్మ ణ్యేకగర్భే పృథక్క్రియాత్. 98

టీ. చౌలోపనయసీమంతజాతనామాన్నపుంసవే - చౌల = చూడాకర్మమందును, ఉపనయ=ఉపనయనమునందును, సీమంత = సీమంతమునందును, జాత=జాతకర్మమందును, నామ = నామకరణమందును, అన్న = అన్నప్రాశనమునందును, పుంసవే = పుంసవనమునందును, చాతుర్వ్రతే = వేదవ్రతచతుష్టయంబునందును, అభ్యుపాకర్మణి = తన శ్రావణపూర్ణిమాకర్మయందును, ఏకగర్భే = ఏకోదరులైన పుత్రులను, పృథక్క్రియాత్ = వేఱువేఱుగాఁ జేయవలయును అనఁగా దాడ్రిసనకొమాళ్లకు చౌలోపనయనాదులు జేయుచోతల నొక్కొకని కొక్కొకసారిగాఁ జేయవలయుఁగాక యిద్దరికి ముప్పు రకు నొక్కటూరిగాఁ జేయఁగూడదు.

వేదారంభము.

హస్తాశ్వినీమృగశ్రవణతిష్య సమీరమిత్రచిత్రాదితిత్రిపుర జేత్రజలాసు రేషు, శస్త్రోత్తరంకమఃసమ్భవపౌష్ణభేషు ప్రోక్తం నవవ్రతసమాగమనం ద్విజానామ్. 99

—◆ వివాహప్రశ్న. ◆—

శుభే దినే దైవవిదం త్వభిజ్ఞం తాంబూలపుష్పాక్షతపూర్ణపాణిః,
కర్తాచ గత్వా ప్రణిపత్య పృచ్ఛే న్నివేద్య తస్మై వరకన్యయోర్భమ్.

టీ. కర్తాచ = వివాహకర్తయగువాఁడు, తాంబూలపుష్పాక్షతపూర్ణపాణిః = తాంబూలపుష్పాక్షతలచేత నిండింపఁబడిన హస్తములుగలవాఁడై, శుభేదినే = చంద్రతారాబలాన్వితమైన పంచాంగశుద్ధదినంబునందు, అభిజ్ఞం = తెలిసినట్టి, దైవవిదం = జ్యోతిషికునిఁగూర్చి, గత్వా = సమీపంబునకు డాసి, ప్రణిపత్య= నమస్కరించి, తస్మై= ఆజ్యోతిషికునికొఱకు, వరకన్యయోర్భం = పెండ్లికుమార్తె పెండ్లికుమారునియొక్కజన్మనక్షత్రములను, నివేద్య=ఎఱిఁగించి, పృచ్ఛేత్ =ఫలంబడుగవలయుననుట.

గోత్రవర్జ్యములు.

స్వగోత్రప్రవరోపేతా హీనాధికకులోద్భవా,
కన్యా వయోధికా నేష్టా దుర్లక్షణగుణాన్వితా. 106

టీ. స్వగోత్రప్రవరోపేతా=వరునియొక్క గోత్రప్రవరలతోఁ గూడినట్టియు, హీనాధికకులోద్భవా=ఎక్కువతక్కువకులమునందుఁ బుట్టినదియు, దుర్లక్షణగుణాన్వితా= దుష్టలక్షణ దుష్టగుణములతోఁ గూడినట్టియు, వయోధికా = వరునికంటె నధికవయస్సుగల, కన్యా = కన్యక, నేష్టా = వివాహంబునకు విహితమైనది గాదని తెలియవలయును.

కులంచ శీలంచ వపుర్వయశ్చ విద్యాంచ విత్తంచ సనాథతాంచ,
ఏతాన్గుణాన్ సప్తపరీక్ష్య దేయాః కన్యాబుధైః శేషమచింతనీయమ్.

టీ. కులంచ = వరునివంశమును, శీలంచ = స్వభావసదాచారసంపత్తిని, వపుః = శరీరసౌష్ఠవసౌందర్యములను, వయశ్చ = వయస్సును, విద్యాంచ = వేదశాస్త్రాదివిద్యలను, విత్తంచ = భాగ్యమును, సనాథతాంచ = స్వామ్యము (రక్షకబలము)ను, ఏతాన్ = ఈ చెప్పఁబడిన, సప్త=ఏడైన, గుణాన్ =సద్గుణములను, పరీక్ష్య=పరిశీలించి, బుధైః = తెలిసినవారిచేత, కన్యాః = కన్యకలు, దేయాః = వరులకొఱకు ఈయఁదగినవారలగుదురు. శేషం= కులశీలాదిసప్తగుణంబులకంటె నితరంబేమియుండు, అచింతనీయం = విచారింపఁదగినది గాదు. అనఁగాఁ గన్యాదాతయగువాఁడు తనకొమార్తెను వరున కిచ్చి వివాహముసేయు నెడల ముందుగా వరునియొక్క కులశీలాదులనుఁ జక్కఁగా విచారించుకొని యనంతరమునందు వివాహము చేయవలయునని యభిప్రాయము.

—◆ జన్మనామతారలవిషయము. ◆—

దంపత్యో ర్జన్మతారాభ్యాం నామర్క్షాభ్యా మథాపివా,

స్త్రీజన్మతారాపూర్వాభ్యాం బ్రూయా త్ప్రాజ్ఞ శ్శుభాశుభమ్.

టీ. ప్రాజ్ఞః = తెలిసిన జ్యోతిషికుఁడు, స్త్రీజన్మతారాపూర్వాభ్యాం = కన్యాజన్మనక్షత్రము పూర్వమందుఁ గలిగిన, దంపత్యోః = కన్యావరులయొక్క, జన్మతారాభ్యాం=జననకాలనక్షత్రముచేతనైనను, అథాపివా = అటుగాకపోయినను, నామర్క్షాభ్యాం = నామనక్షత్రముచేతనైనను, శుభాశుభం = శుభాశుభఫలములను, బ్రూయాత్ = చెప్పవలయుననుట.

జన్మధిష్ణ్యభవనోద్భవం ఫలం కామినీపురుషయోర్విచింతయేత్,
జన్మధిష్ణ్యభవనానభిజ్ఞయా నామతోఽఖిలమిదం విచింతయేత్.

టీ. కామినీపురుషయోః = స్త్రీపురుషులకు, జన్మధిష్ణ్యభవనోద్భవం=జన్మనక్షత్ర జన్మరాసులవలననుత్పన్నంబైన ఫలం = శుభాశుభఫలములను, విచింతయేత్=విచారింపవలయును. జన్మధిష్ణ్యభవనానభిజ్ఞయా=జన్మనక్షత్ర జన్మరాసులు తెలియకపోవుటచేత, నామతః=నామనక్షత్రప్రకారముగా, అఖిలం=సమస్తమైన, ఇదం = ఈపూర్వోక్తంబగు శుభాశుభఫలంబును, విచింతయేత్=విమర్శింపవలయుననుట.

అజ్ఞాతజన్మనాం నృణాం నామభం పరికల్పయేత్,
తేనైవ చింతయేత్సర్వం రాశికూటాది జన్మవత్. 110

టీ. అజ్ఞాతజన్మనాం=తెలియఁబడనిజన్మనక్షత్రముగల, నృణాం = మనుష్యులకు, నామభం=నామనక్షత్రంబును, పరికల్పయేత్=కల్పింపవలయు, తేనైవ=ఆనామనక్షత్రముచేతనే, సర్వం=సమస్తమైన, రాశికూటాది = రాశిగ్రహకూటాదికమును, జన్మవత్=జన్మనక్షత్రమందువలె, చింతయేత్=విచారింపవలయును.

జన్మనా జన్మ కుర్వీత నామ్నా నామైవ కారయేత్,
ఉభయం బలహీనం చే త్పుంజన్మ స్త్రీషు నామతః 111

టీ. జన్మనా = పురుషునిజన్మనక్షత్రముతోడ, జన్మ = స్త్రీజన్మనక్షత్రమును, కుర్వీత=చేయవలయును. నామ్నా=పురుషునినామనక్షత్రంబుతోడ, నామైవ = స్త్రీనామనక్షత్రముచే, కారయేత్ = చేయఁదగును. అనఁగాఁ బురుషునకు జన్మనక్షత్రముండినట్లయిన స్త్రీకిని జన్మనక్షత్రమును బట్టియు, పురుషునకు జన్మనక్షత్రములేక నామనక్షత్రంబయిన స్త్రీకిని నామనక్షత్రమును బట్టియే విచారింపవలయును. ఉభయం= స్త్రీపురుషులయొక్క, జన్మ నామనక్షత్రములు రెండును, బలహీనం చేత్ = బలములేనివిగాయినపక్షమునందు, పుంజన్మ స్త్రీషు నామతః=పురుషునిజన్మనక్షత్రమును స్త్రీనామనక్షత్రమునుఁ బట్టి ఫలము విచారింపఁదగినది.

ఏకనక్షత్రవివాహము.

రోహిణ్యార్ద్రామఘేంద్రాగ్నితిష్యశ్రవణపౌష్ణభం,

అహిర్బుధ్న్యశ్చ తథాష్టౌచ నక్షత్రైక్యే శుభావహాః. 112

టీ. రోహిణ్యార్ద్రామఘేంద్రాగ్నితిష్య శ్రవణపౌష్ణభం = రోహిణ్యార్ద్రా మఖా విశాఖపుష్య శ్రవణ రేవతులును, తథా = అప్రకారముగానే, అహిర్బుధ్న్యః = ఉత్తరాభాద్రయును, అష్టౌచ = ఈయెనిమిదినక్షత్రములును, నక్షత్రైక్యే = స్త్రీపురుషుల యేక నక్షత్రమునందు, శుభావహాః=శుభసంపాదకంబు లగుచుండును.

అశ్వినీచ యమ స్వాతీ సార్ప ఫాల్గున మేవచ,
మైత్ర వారుణమూలాఖ్యం నక్షత్రైక్యేఽపి మధ్యమాః. 113

టీ. అశ్వినీచ = అశ్వినియును, యమస్వాతీసార్పఫాల్గున మేవచ = భరణిస్వాత్యాశ్లేషా పూర్వఫల్గునులును, మైత్రవారుణమూలాఖ్యం = అనూరాధ శతభిషమూలలును, వితే = ఈయెనిమిదినక్షత్రములును, నక్షత్రైక్యేఽపి= స్త్రీపురుషులకు నక్షత్రైక్యమునందు, మధ్యమాః=మధ్యమంబులైనవి.

అజైకపాచ్ఛ్రవిష్ఠా చ పునర్వస్వథ కృత్తికా,
మృగశీర్షంచ చిత్రాచ సవితోత్తరఫల్గునీ. 114
జ్యేష్ఠాచ విశ్వతోయంచ నక్షత్రైక్యే వినశ్యతి,
ఏకరాశౌ పృథగ్ధిష్ణ్యే చోత్తమం పాణిపీడనమ్. 115

టీ. అజైకపాత్ =పూర్వాభాద్రయును, శ్రవిష్ఠాచ = ధనిష్ఠయును, పునర్వసు = పునర్వసువును, అథ = పిమ్మట, కృత్తికా = కృత్తికయును, మృగశీర్షంచ = మృగశీర్షయును, చిత్రాచ = చిత్తయును, సవితా = హస్తయును, ఉత్తరఫల్గునీ = ఉత్తరయును, జ్యేష్ఠాచ = జ్యేష్ఠయును, విశ్వతోయం = పూర్వాషాఢోత్తరాషాఢలును, నక్షత్రైక్యే = ఈనక్షత్రములయొక్క ఏకత్వమునందు, వినశ్యతి = కన్యావరులకు నాశనము సంభవించుచున్నది. ఏకరాశౌ = ఒకరాశియందును, పృథగ్ధిష్ణ్యేచ = భిన్నసక్షత్రములయందును, పాణిపీడనం=వివాహము, ఉత్తమం=ఉత్తమంబైనది.

రాశ్యైక్యే చే ద్భిన్న మృక్షం ద్వయో స్స్యాన్నక్షత్రైక్యే రాశి యుగ్మం తథైవ, నాడీదోషో నోగణానాంచ దోషో నక్షత్రైక్యే భిన్న పాద శ్శుభ స్స్యాత్. 116

టీ. ద్వయోః = దంపతులకు, రాశ్యైక్యే = ఏకరాశిత్వమునందు, భిన్నమృక్షం = నక్షత్రభేదము, స్యాచ్చేత్ =ఐనను, తథైవ=అప్రకారమే, నక్షత్రైక్యే = ఏకనక్షత్రమునందు, రాశియుగ్మం = రాశిభేదము, స్యాచ్చేత్ = ఐనను, నాడీదోషః = నాడీదోషమును, గణానాంచదోషః=గణదోషములు, న=లేదు. నక్షత్రైక్యే = ఏకనక్షత్రమునందు, భిన్నపాదః= పాదభేదము, శుభః=వివాహమందు శుభకరంబైనది, స్యాత్ =అగును.

గ్రంథాంతరమందు.

ఏకర్క్షే చైకపాదేతు వివాహః ప్రాణహానిదః,
దంపత్యో రేకనక్షత్రే భిన్నపాదే శుభావహః. 117

టీ. ఏకర్క్షేచ = ఏకనక్షత్రమునందు, ఏకపాదేతు=ఒకపాదమందైనను, వివాహః= ఉద్వాహము, ప్రాణహానిదః = ప్రాణనాశకరంబైనది, దంపత్యోః = వధూవరులకు, ఏకనక్షత్రే=ఒకనక్షత్రమందు, భిన్నపాదేతు = పాదభేదమందైన, వివాహః = వివాహము, శుభావహః=శుభమును సంపాదించునది.

గ్రంథాంతరమందు.

వారుణార్కమరుద్బ్రహ్మవహ్న్యష్వ విధుః పితా,
ఏషు స్త్రీపూర్వవర్త్యేఽపి రాశ్యైక్యే నతు దోషభాక్. 118

టీ. వారుణార్కమరుద్ద్రవహ్న్యపః = శతతారాహస్తాస్వాత్యశ్వినీ కృత్తికా పూర్వాషాఢలును, విధుః = మృగశీర్షమును, పితా = మఖయును, ఏషు=ఈనక్షత్రములయందు, స్త్రీపూర్వవర్త్యేపి = కన్య పూర్వపాదమునందొందియున్నను, రాశ్యైక్యే = ఏకరాశిత్వంబునందు, వివాహః = ఉద్వాహము, నతుదోషభాక్ = దోషకరమైనది గాదు.

యుగ్మపాదేచ ధిష్ణ్యేతు వరః పూర్వార్ధగో జయః,
అపరార్ధోద్భవా నారీ చైకర్క్షేఽపి శుభావహః. 119

టీ. వరః=పెండ్లికుమారుఁడు, ధిష్ణ్యేతు=ఏకనక్షత్రమందైనను, యుగ్మపాదేచ = భిన్నపాదమునందును, పూర్వార్ధగోయది = పూర్వార్ధమును బొందినట్లాయెనా, నారీచ= స్త్రీయును, అపరార్ధోద్భవాయది = ఉత్తరార్ధమునుఁ బొందినట్లాయెనా, జయః = విజయము గనుక, ఏకర్క్షేఽపి = స్త్రీపురుషుల కుభయులకు నొకనక్షత్రమైనను, వివాహః = పెండ్లి, శుభావహః=శుభకరమైనది.

పెదతలనక్షత్రము.

ఏకరాశౌ ద్వినక్షత్రే పుంతారా ప్రథమా భవేత్,
అతీవ శోభనం ప్రోక్తం స్త్రీతారా చేద్వినాశనమ్. 120

టీ. ఏకరాశౌ = ఒకరాశియందు, ద్వినక్షత్రే = రెండునక్షత్రములయందు, పుంతారా=పురుషునినక్షత్రము, ప్రథమాభవేచ్చేత్=మొదటిదియాయెనా, అతీవ=మిక్కిలి శోభనం=శుభంబని, ప్రోక్తం=చెప్పఁబడినది. స్త్రీతారాచేత్=స్త్రీనక్షత్రము మొదటిదైన వినాశనం=అశుభఫలము సంభవించును.

నామాంశము.

శుభమంశైక్యముద్వాహే దంపత్యోర్నామతారకే,
గ్రామసంగ్రామసేవాసు సమాంశమశుభం విదుః. 121

టీ. వివాహే=వివాహవిధియందు, దంపత్యోః = కన్యావరులకు, నామతారకే = నామనక్షత్రమందు, అంశైక్యం = అంశం బొకటియగుట, శుభం = మంగళకరంబు, గ్రామసంగ్రామసేవాసు-గ్రామ=గ్రామప్రవేశమందును, సంగ్రామ = యుద్ధమందును, సేవాసు=రాజసేవాదులయందును, సమాంశం=ఏకాంశమును, అశుభం=అశుభకరమైనదానిఁగా, విదుః=పెద్దలు దెలియుదురు.

కన్యానామాంతరవిషయము.

విరుద్ధే రాశినక్షత్రే భవేతామపి చేత్తదా,
దంపత్యోః ప్రీతయే నృణాం నామాంతరమథ క్షిపేత్. 122

టీ. దంపత్యోః=దంపతులయొక్క, రాశినక్షత్రేపి=రాశినక్షత్రములును, విరుద్ధే = విరోధాక్రాంతంబులైనవి, భవేతాంచేత్ = అయినట్లాయెనా, తదా = ఆసమయంబున, అథ=అటుకర్వాత, నృణాం = మనుష్యులకు, ప్రీతయే = ప్రియముకొఱకు, నామాంతరం=మఱియొకనామధేయమును, క్షిపేత్ =ఉంచవలయును.

గ్రంథాంతరమందు.

దంపత్యోరేకనక్షత్రే ద్విపదర్క్షే మృతిర్భవేత్,
త్రిపదర్క్షే గదోత్పత్తిశ్చతుష్పాదే శుభావహాః. 123

టీ. దంపత్యోః = జాయాపతులకు, ఏకనక్షత్రే = ఏకనక్షత్రవిషయమై, ద్విపదర్క్షే = ద్విపాన్నక్షత్రమునందు, మృతిః = మరణము, భవేత్ = అగును. త్రిపదర్క్షే = త్రిపాన్నక్షత్రమునందు, గదోత్పత్తిః = రోగోత్పత్తిరూపంబైనఫలంబు గలుగును. చతుష్పాదే = నాలుగుపాదములుగల నక్షత్రమందు, వివాహః = వివాహము, శుభావహః = శుభమును సంపాదించుచుండునని యెఱుంగవలయును.

నామాంతరము చేయువిధానము.

పంచత్వక్సితసర్షపాన్వితజలం కుంభస్థితం నూతనం
దూర్వాశ్వత్థదళైర్వివాహసమయే సంప్రోక్షణం కల్పయేత్,
కన్యాయాస్తదనంతరం ద్విజవరస్తస్యాశ్చ పుణ్యాంగనా
పూర్వోక్తం పరిహృత్య మంగళకరం నామాంతరం ప్రక్షిపేత్.

టీ. వివాహసమయే = వివాహము చేయునపుడు, ద్విజవరః = బ్రాహ్మణోత్తముండు

నూతనం = క్రొత్తదియైన, కుంభస్థితం = కలశంబుననున్నట్టి, పంచత్వక్సితసర్ష పాన్వితజలం-పంచత్వక్ = మఱ్ఱిమామిడి మేడి రావి జువ్వి పువ్వులయొక్క చర్మములలోను, సితసర్షప = తెల్లనియావగింజలలోను, అన్విత = కూడిన, జలం = ఉదకమును, దూర్వాగ్రస్థదర్భైః = గఱికపరకలురావిచిగుళ్లు వీనిచేత, కన్యాయాః = కన్యకకు, సంప్రోక్షణం = సంప్రోక్షించుటను, కల్పయేత్ = కల్పింపవలసినది, తదనంతరం = జలసంప్రోక్షణానంతరంబున, బ్రాహ్మణాం = ఒక బ్రాహ్మణముత్తైదువ, తస్యాః = ఆకన్యకకు, పూర్వోక్తం = పూర్వముందుంచిన నామమును, పరిహృత్య = పరిత్యజించి, మంగళకరం = శుభకరంబగు, నామాంతరం = మఱి యొక పేరును, ప్రకల్పేత్ = పెట్టవలయును.

విషయము.

మూలజా శ్వశురం హంతి వ్యాళజాచ తదంగనాం,
జ్యేష్ఠజా భావుకం హంతి దేవరం తు ద్విదైవజా. 125

టీ. మూలజా = మూలానక్షత్రమందు బుట్టినకన్యక, శ్వశురం = మామను, హంతి = చంపును. వ్యాళజా = ఆశ్రేషానక్షత్రమందు జనించినపడుచు, తదంగనాం = అత్తను, జ్యేష్ఠజా = జ్యేష్ఠానక్షత్రమునం దుదయించినకన్య, భావుకం = భావను, ద్విదైవజా = విశాఖా నక్షత్రమందుఁబుట్టిన స్త్రీ, దేవరంతు = మఱఁదిని, హంతి = చంపును.

మూలాశ్రేషావిశాఖాసు మాహేంద్రే చోద్భవః పుమాన్,
న దోషకృద్వివాహే చ స్త్రియస్త్వేతేషు వర్జితాః. 126

టీ. మూలాశ్రేషావిశాఖాసు = మూలాశ్రేషవిశాఖలయందును, మాహేంద్రే చ = జ్యేష్ఠానక్షత్రమందును, ఉద్భవః = పుట్టిన, పుమాన్ = పురుషుఁడు, వివాహే = వివాహమందు, నదోషకృత్ = దోషమును చేయువాఁడుగాఁడు. ఏతేషు = ఈచెప్పిననక్షత్రముల యందుఁ బుట్టిన, స్త్రియస్తు = స్త్రీలైతే, వర్జితాః = వివాహమందు విడువఁబడుచుందురని తెలియవలయును.

గ్రంథాంతరమున.

తులాయుక్తే ద్విదైవర్షే జాతా నారీ న దోషభాక్,
కార్పియుక్తే ద్విదైవర్షే జాతా హంతి చ దేవరమ్. 127

టీ. తులాయుక్తే = తులారాశియుక్తంబగు, ద్విదైవర్షే = విశాఖానక్షత్రమందు, జాతా = జనించిన, నారీ = కన్యక, నదోషభాక్ = దోషమునుబొందినదిగాదు. కార్పియుక్తే = వృశ్చికరాశిసహితమైన, ద్విదైవర్షే = విశాఖయందు, జాతా = పుట్టినకన్నియ, దేవరం = మఱఁదిని, హంతి = చంపుచున్నది.

ద్వాదశకూటములు.

దినం గణంచ మాహేంద్రం స్త్రీదీర్ఘం యోనిరేవచ,
రాశీ రాశ్యధిపో వశ్యో రజ్జు ర్వేధా తథా దశ. 128
పునశ్చ వర్ణకూటం చ నాడీకూటం ప్రశస్యతే,
ఏతే ద్వాదశకూటాస్స్యుః కూటభేదాః ప్రకీర్తితాః. 129

టీ. దినం=దినకూటంబును, గణంచ=గణకూటంబును, మాహేంద్రం=మహేంద్రకూటంబును, స్త్రీదీర్ఘం=కన్యాదూరకూటంబును, యోనిరేవచ = యోనియనుకూటంబును, రాశిః=రాశికూటంబును, రాశ్యధిపః = రాశ్యధిపకూటంబును, వశ్యః=వశ్యకూటంబును, రజ్జుః=రజ్జుకూటంబును, వేధా=వేధాకూటంబును, తథా=అప్రకారము, దశ=పదికూటములున్ను, పునశ్చ=తిరుగ, వర్ణకూటంచ=వర్ణంబనుకూటంబును, నాడీకూటం = నాడికూటంబును, ప్రశస్యతే = వేఱువేఱుగాఁ బ్రశంసింపఁబడుచున్నది. ఏతే = ఈచెప్పఁబడినవి, ద్వాదశకూటాః=పదిరెండు పొంతనంబులు, స్యుః=అగుచున్నవి. కూటభేదాః=మఱికొన్ని పొంతనభేదములును, ప్రకీర్తితాః=గ్రంథాంతరములందుఁ జెప్పఁబడియున్నవి.

రాశికూటాదికం సర్వం స్త్రీభమారభ్య చింతయేత్,
పుంభాత్తారావిశుద్ధి స్స్యాన్నాడీ రజ్జుశ్చ దస్రభాత్. 130

టీ. స్త్రీభమారభ్య = స్త్రీనక్షత్రము మొదలుకొని, పుంభాత్=పురుషనక్షత్రపర్యంతమును, సర్వం=సమస్తమైన, రాశికూటాదికం = రాశికూటంబు మొదలగుపొంతనములను, చింతయేత్ = విచారింపవలసినది. నాడీ=నాడియనుపొంతనమును, రజ్జుశ్చ=రజ్జువనెడు పొంతనమును, దస్రభాత్ = అశ్వినీనక్షత్రమునుండి, తారావిశుద్ధిః=నక్షత్రశోధనము గలది, స్యాత్=అగును.

గ్రహమైత్రం రాశికూటం తారా నాడీ విశేషతః,
సర్వేషామేవ వర్ణానా మవశ్యం గణకూటకమ్. 131

టీ. సర్వేషామేవ వర్ణానాం = సకలవర్ణములవారికి, గ్రహమైత్రం=గ్రహమైత్రియును, రాశికూటం=రాశిపొంతనమును, తారా = తారాబలమును, నాడీ=నాడీపొంతనమును, గణకూటకం=గణకూటకమును, విశేషతః=విశేషముగా, అవశ్యం=అవశ్యకము.

గ్రహమైత్రం ద్విజాతీనాం క్షత్త్రియాణాం గణస్తథా,
కన్యాదూరం తు వైశ్యానాం శూద్రాణాం యోనిరేవచ. 132

టీ. ద్విజాతీనాం=బ్రాహ్మణులకు, గ్రహమైత్రం = గ్రహమైత్రియును, తథా=అప్రకారము, క్షత్త్రియాణాం=క్షత్త్రియులకు, గణః=గణకూటమును, వైశ్యానాంతు =

మూఁడవపకులమువారికైతే, కన్యాదూరం = స్త్రీదీర్ఘమును, శూద్రాణాం=నాలవజాతి వారికి, యోనిరేవచ = యోని యనుపొంతనమును, అవశ్యం=ముఖ్యంబుగాఁ జూడఁ దగినది.

దినకూటము.

కన్యాదివరఋక్షాంతం గణయేన్నవసంఖ్యయా,
సమాంత్యతారకం శ్రేష్ఠం దినకూటం ప్రశస్యతే. 133

టీ. కన్యాది వరఋక్షాంతం = స్త్రీనక్షత్రము మొదలుకొని పురుషనక్షత్ర పర్యంతమును, నవసంఖ్యయా=తొమ్మిదింటిచేత, గణయేత్=ఎంచవలసినది. ఆప్రకారం బెంచఁగా, దినకూటం = దినపొంతనము, సమాంత్యతారకం = సమమైన అంత్యం బయిన వరనక్షత్రము గలిగెనేని, అనఁగా స్త్రీతారకుఁ బురుషతార, రెండు నాలుగు ఎనిమిది తొమ్మిదాయెనా, శ్రేష్ఠం = ఉత్తమంబని, ప్రశస్యతే = ప్రశంసింపఁబడు చున్నది.

గణకూటము.

పునర్వసుద్వయం స్వాతీ కరశ్రవణతారకాః,
పౌష్ణమైత్రేందుదస్రాఖ్యా స్తారా దేవగణాస్స్మృతాః. 134

టీ. పునర్వసుద్వయం = పునర్వసు పుష్యములును, స్వాతీ=స్వాతీనక్షత్రమును, కరశ్రవణతారకాః = హస్తశ్రవణనక్షత్రములును, పౌష్ణమైత్రేందుదస్రాఖ్యాః=రేవత్యనూరాధా మృగశిరాశ్వినులనెడు పేరుగల, తారాః = నక్షత్రములును, దేవగణాః= దేవతాగణంబులని, స్మృతాః = స్మరింపఁబడుచున్నవి.

రోహిణీ త్రీణి పూర్వాణి భరణీ రౌద్రమేవచ,
త్రీణ్యుత్తరాశ్చ విజ్ఞేయా మానుషాః పరికీర్తితాః. 135

టీ. రోహిణీ=రోహిణియును, త్రీణిపూర్వాణి = పుబ్బపూర్వాషాఢ పూర్వాభాద్రలును, భరణీ = భరణియును, రౌద్రమేవచ = ఆర్ద్రానక్షత్రమును, త్రీణ్యుత్తరాశ్చ=ఉత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రలును, మానుషాః=మానవగణంబులని, పరికీర్తితాః= చెప్పఁబడినవిగా, విజ్ఞేయాః= తెలియఁదగినవి.

అగ్నిసార్పమఘాచిత్రాద్వైద్వైవేంద్రాశ్చ మూలభం,
శ్రవిష్ఠా వారుణంచైవ రాక్షసాఖ్యా గణాస్స్మృతాః. 136

టీ. అగ్నిసార్పమఘాచిత్రాద్వైద్వైవేంద్రాశ్చ=కృత్తికాశ్లేషామఘాచిత్రా విశాఖా జ్యేష్ఠానక్షత్రములును, మూలభం=మూలయును, శ్రవిష్ఠావారుణంచైవ=ధనిష్ఠాశతభిషములును, రాక్షసాఖ్యాః=రాక్షసము లనెడుపేరుగల, గణాః = గణములని, స్మృతాః = స్మరింపఁబడెను.

స్వగణం చోత్తమం విద్యా న్మధ్యమం దైవమానుషం,
అధమం రాక్షసం దైవం మృత్యుర్మానుషరాక్షసమ్. 137
స్త్రీరాక్షసం న కర్తవ్యం కర్తవ్యం నరరాక్షసమ్,

టీ. స్వగణంచ = స్త్రీపురుషనక్షత్రంబులు రెండు నొకగణమైన ట్లైతే, ఉత్తమం=శ్రేష్ఠమైనదానిఁగా, విద్యాత్ = ఎఱుంగవలయును. దైవమానుషం = స్త్రీపురుష నక్షత్రంబులలో నొకనక్షత్రంబు దైవగణమును ఒకనక్షత్రంబు మానుషగణమునైన, మధ్యమం = మధ్యమమైనదానిఁగాను, రాక్షసం = రాక్షసగణమును, దైవం=దేవగణమును, అధమం=నికృష్టమైనదానినిగాను, విద్యాత్=తెలియవలయు. అటుగాక, మానుషరాక్షసం = మానవరాక్షసగణంబులైనను, మృత్యుః = మరణము సంభవించుననియుఁ, స్త్రీరాక్షసం = స్త్రీనక్షత్రము రాక్షసగణమైనను, న కర్తవ్యం = చేయఁదగినదిగాదనియును, నరరాక్షసం=పురుషనక్షత్రము రాక్షసగణమైనను, కర్తవ్యం=చేయఁదగినది యనియును, విద్యాత్ = ఎఱుఁగవలయును.

మాహేంద్రకూటము.

వధ్వాదీనాం చతుస్సప్త దశమంచ త్రయోదశమ్. 138
షోడశైకోనవింశంచ ద్వావింశం పంచవింశతిః,
ఏతే మాహేంద్రయోగాస్స్యుర్వివాహేఽయం ప్రశస్యతే.

టీ. వధ్వాదీనాం = స్త్రీనక్షత్రము మొదలగు నక్షత్రంబులలోపల, చతుః = నాలవనక్షత్రమును, సప్త = ఏడవనక్షత్రమును, దశమంచ = పదియవనక్షత్రమును, త్రయోదశం=పదుమూఁడవనక్షత్రమును, షోడశం = పదియాఱవనక్షత్రమును, ఏకోనవింశంచ=పందొమ్మిదవనక్షత్రమును, ద్వావింశం = ఇరువదిరెండవనక్షత్రమును, పంచవింశతిః=ఇరువదియైదవనక్షత్రమును. ఏతే = ఈనక్షత్రములు, మాహేంద్రయోగాః= మహేంద్రకూటము యొక్క సంబంధముగలవి, స్యుః = అగుచున్నవి. అయం = ఈ మాహేంద్రయోగము, వివాహే = ఉద్వాహమందు, ప్రశస్యతే = ప్రశంసింపఁబడుచున్నది. అనఁగా స్త్రీనక్షత్రంబునకుఁ బురుషనక్షత్రంబు ౪, ౭, ౧౦, ౧౩, ౧౬, ౧౯, ౨౨, ౨౫-వ నక్షత్రంబులలో నొకనక్షత్రంబుగా నుండవలయును.

స్త్రీదీర్ఘము.

స్త్రీధిష్ణ్యాదాద్యనవకే స్త్రీదూర మతినిందితం,
ద్వితీయే మధ్యమం ప్రోక్తం తృతీయ నవకే శుభమ్. 140
చతుర్దశర్క్షా దుపరి స్త్రీబాహుళ్యం విశాం శుభమ్,

టీ. స్త్రీధిష్ణ్యాత్=స్త్రీనక్షత్రము మొదలుకొని తొమ్మిదింట గణన చేయవలసినది.

అంటలి, ఆద్యనవకే = మొదటినవకంబులో ఋనుననక్షత్రంబుండిన, స్త్రీదూరం = స్త్రీదీర్ఘంబు, అతినింకితం = మిక్కిలి నిందింపబడినది. ద్వితీయే=రెండవనవకంబునందు, మధ్యమం=మధ్యమంబని, ప్రోక్తం=చెప్పఁబడినది. తృతీయనవకే = మూఁడవనవకంబునందు, శుభం=శుభకరమైనది. ఏనను, చతుర్థశర్థాదిషు = స్త్రీనక్షత్రంబునకుఁ బురుష నక్షత్రంబు పదునాలుగునక్షత్రంబులకు మీఁదనుండినపక్షమందు, స్త్రీబాహుళ్యం = స్త్రీదీర్ఘంబను పొంకనము. విశాం=వైశ్యులకు, శుభం = మంచిది.

స్త్రీదీర్ఘ కూటాపవాదము.

స్త్రీదీర్ఘం యది నోద్వాహే స్త్రీనాశో భవతి ధ్రువం,
స దోషో నాస్తి యద్యస్తి రాశిశ్చ గ్రహమైత్రకమ్ 141

టీ. ఉద్వాహే = వివాహమునందు, స్త్రీదీర్ఘం = స్త్రీదీర్ఘంబనుపొంకనము, నోయది=లేదేని, స్త్రీనాశః=కన్యానాశనము, భవతి=అగుచున్నది. ధ్రువం=నిశ్చయము, రాశిశ్చ=రాశిపొంతనమును, గ్రహమైత్రకం = గ్రహమైత్రియును, అస్తియది=ఉండినచో, సదోషః=స్త్రీదీర్ఘంబులేనిదోషము, నాస్తి=లేదని తెలియవలయు.

యోనికూటము.

అశ్వినీ శతతారాశ్వా భరణీ రేవతీ గజౌ, కృత్తికా పుష్యభం ఛాగౌ రోహిణీందూ భుజంగమౌ. మూలార్ద్రేతు తథా శ్వానౌ మఖా పూర్వాచ మూషకౌ, సార్పాదిత్యేచ మార్జారౌ స్వాతీ హస్తాచ మాహిషౌ. విశాఖా చిత్రభే వ్యాఘ్రౌ మృగౌ జ్యేష్ఠానురాధకౌ, ఉత్తరోత్తరభాద్రాతు గావౌచ పరికీర్తితౌ అభిజిచ్చోత్తరాషాఢా నకులౌ పరికీర్తితౌ, పూర్వాభాద్రావసూ సింహౌ పూర్వాషాఢా హరిః కపీ. 145

టీ. అశ్వినీ=అశ్వినియు, శతతారా = శతభిషమును, అశ్వౌ=గుఱ్ఱములు, భరణీ రేవతీ=భరణీరేవతులు, గజౌ=ఏనుఁగులు. కృత్తికాపుష్యభం = కృత్తికాపుష్యములు, ఛాగౌ = మేఁకలు. రోహిణీందూ = రోహిణీమృగశిర్షలు, భుజంగమౌ = పాములు. తథా = అప్రకారము, మూలార్ద్రేతు = మూలార్ద్రలు, శ్వానౌ=కుక్కలు. మఖా పూర్వాచ=మఖపుబ్బలు, మూషకౌ=ఎలుకలు. సార్పాదిత్యేచ = ఆశ్రేషాపునర్వసులు, మార్జారౌ = పిల్లులు. స్వాతీహస్తాచ=స్వాతిహస్తలు, మాహిషౌ=దున్నలు. విశాఖా చిత్రభే = విశాఖాచిత్రానక్షత్రములు, వ్యాఘ్రౌ = పెద్దపులులు. జ్యేష్ఠానురాధకౌ= జ్యేష్ఠానూరాధలు, మృగౌ = లేళ్లు. ఉత్తరోత్తరాభాద్రా = ఉత్తరోత్తరాభాద్రలు, గావౌచ=గోవులని, పరికీర్తితౌ=చెప్పబడినవి. అభిజిచ్చోత్తరాషాఢా=ఉత్తరాషాఢాభి

శత్రులు, నకులౌ=ముంగిసలని, పరికీర్తితౌ=చెప్పఁబడినవి. పూర్వాభాద్రవసూ=పూర్వాభాద్రాధనిష్ఠలు, సింహౌ=సింహములు. పూర్వాషాఢాహరీ = పూర్వాషాఢా శ్రవణ నక్షత్రంబులు, కపీ=కోఁతులని, పరికీర్తితౌ=చెప్పఁబడినవి.

పుంస్త్రీపూర్వాపరౌ జ్ఞేయౌ ధిష్ణ్యానాం యోనిభేదతః,
ఏకయోనిషు సంపత్తి ర్దంపత్యో స్సంగమే తథా. 146
భిన్నయోనిషు మధ్యం స్యా ద్వైరిభావం న కల్పయేత్,
స్త్రీణాం స్త్రీభిశ్చ సంయోగే వివాహో మధ్యమో మతః,
పుంసాం పుంభిశ్చ సంయోగస్సదా శత్రుత్వమాప్నుయాత్.

టీ. ధిష్ణ్యానాం=నక్షత్రములయొక్క, యోనిభేదతః = యోనికూటభేదమువల్ల, పుంస్త్రీపూర్వాపరౌ = పురుషనక్షత్రము పూర్వమందును, స్త్రీనక్షత్రముపరమందును గలయోనిపొంతనములు, జ్ఞేయౌ=తెలియఁదగినవి, తథా = ఆప్రకారము, సంగమే = వివాహవిషయమై, దంపత్యోః = జాయాపతులకు, ఏకయోనిషు=ఏకయోనికూటముల యందు, సంపత్తిః = సంపద గలుగుచున్నది. భిన్నయోనిషు = భిన్నయోనికూటముల యందు, మధ్యం=మధ్యమఫలంబు, స్యాత్=అగును. అరిభావం = శత్రుత్వముగలయోని పొంతనమును, నకల్పయేత్ = కల్పింపఁగూడదు. స్త్రీణాం=స్త్రీతారలకు, స్త్రీభిశ్చ = స్త్రీతారలతోడి, సంయోగే = సంబంధముగలిగినపక్షమందు, వివాహః = వివాహము, మధ్యమః=మధ్యమంబై, మతః=సమ్మతంబైనది. పుంసాం=పురుషతారలకు, పుంభిశ్చ=పురుష తారలతోడ, సంయోగః = సంబంధము, సదా=ఎప్పుడును, శత్రుత్వం=దంపతులకు వైరమును, ఆప్నుయాత్=పొందించుచున్నది.

గోవ్యాఘ్రం గజసింహమశ్వమహిషం శ్వైణంచ బభ్రూరగం
వైరం వానర మేషకంచ సుమహా త్తద్వద్బిడాలోందురం,
లోకానాం వ్యవహారతోఽన్యదపిచ జ్ఞాత్వా ప్రయత్నాదికం
దంపత్యోర్నృపభృత్యయోరపి సదా వర్జ్యం శుభం స్యాదితి.

టీ. గోవ్యాఘ్రములకును, గజసింహములకును, అశ్వమహిషములకును, శ్వానహరిణములకును, నకులసర్పములకును, కపిమేషములకును, మార్జాలమూషకములకును సదామహావైరము. అదిగాక, లోకవ్యవహారంబువల్ల వీనిశత్రుత్వంబు తెలిసికొని వివాహంబున కన్యావరులనక్షత్రంబు లట్టిశత్రుయోనికూటములో జరగిన వానిఁ బరిత్యజింపఁ దలయును.

రాశికూటము.

ద్వికే ద్వాదశకే మృత్యు రాయుర్ద్వాదశకే ద్వికే,
తృతీయైకాదశే దుఃఖం సుఖ మేకాదశత్రికే. 149

చతుర్థదశకే నిస్స్వం ధనం దశచతుష్కకే,
అశుభం పంచనవమే శుభంతు నవపంచకే. 150

షష్ఠాష్టకే పుత్రనాశః పుత్రలాభోఽష్టషష్ఠకే,
సమసప్తేతు మాంగల్యం దంపత్యోః ప్రీతివర్ధనమ్. 151

టీ. ద్వికే=స్త్రీరాశికిఁ బురుషరాశి రెండవదియైనపక్షమందును, ద్వాదశకే=పురుష రాశికి స్త్రీరాశి పండ్రెండవది యైనపక్షమునందును, మృత్యుః = మరణముకలుగును, ద్వాదశకే=స్త్రీరాశికిఁ బురుషరాశి పండ్రెండవదియును. ద్వికే=పురుషరాశికి స్త్రీరాశి రెండవదియు నైనపక్షమందును, ఆయుః=దీర్ఘాయుస్సు కలుగును. ఇత్తెఱంగునసే మిగిలిన శ్లోకంబుల నంతట నర్థవిచారంబు సేయవలయును.

దీనికిఁ బరిహారము.

ఓజాలయస్త్రియో యత్ర మిత్రం షష్ఠాష్టమం వదేత్,
యుగ్మే ద్విద్వాదశం చైవ దంపత్యోశ్శుభదం భవేత్. 152

టీ. యత్ర=ఎచ్చట, స్త్రియః=కన్యకలు, ఓజాలయః = ఓజరాశిగలుగుచున్నదో, తత్ర = అచ్చట, ఆస్త్రీయొక్క ఓజరాశికి, షష్ఠాష్టమం = ఆఱవది ఎనిమిదవదియైన పురుషరాశిని మిత్రం = ఇష్టమైనదానిఁగా, వదేత్=చెప్పవలయును. యుగ్మే= యుగ్మ రాశియందు, ద్విద్వాదశం=రెండవది పండ్రెండవదియైన పురుషరాశి, దంపత్యోః = జాయాపతులకు, శుభదం = శుభప్రదమైనదై, భవేత్=అగుచున్నది.

ద్విద్వాదశేవా నవపంచమేవా షష్ఠాష్టకే రాక్షసకన్యకాయాః,
ఏకాధిపత్యేఽప్యుభయోస్సుహృత్త్వే పాణిగ్రహోమంగళమాతనోతి.

టీ. ద్విద్వాదశేవా=రెండవది పండ్రెండవది యగురాసులయందైనను, నవపంచ మేవా=తొమ్మిదవయైదవరాసులయందైనను, షష్ఠాష్టకే=ఆఱవయెనిమిదవరాసులయందైన నారాసులకు, ఏకాధిపత్యేను = ఏకగ్రహాధిపత్యము గలుగుచుండఁగానైనను, ఉభయోః= ఆరాశిద్వయాధిపతులకు, సుహృత్త్వేపి=మైత్రి గలుగుచుండఁగానైనను, రాక్షసకన్యకాయా అపి = రాక్షసగణముతోఁ జేరినకన్యకయైనను, పాణిగ్రహః=వివాహము, మంగళం = శుభముకు, ఆతనోతి=విస్తరింపఁజేయుచున్నది.

తృతీయైకాదశౌ యత్ర చతుర్థదశమావపి,
ఉభయోస్సప్తమస్తత్ర గ్రహమైత్రం న శోధయేత్. 154

టీ. యత్ర=ఎచ్చటనైనను, తృతీయైకాదశౌ=దంపతులకుఁ బరస్పరముమూఁడవ పదునొకండవరాసులగుచున్నవో, చతుర్థదశమావపి = నాలుగవ పదియవరాసులగు చున్నవో, ఉభయోః = దంపతులకు, సప్తమః=సమసప్తకంబగుచున్నదో, తత్ర=అచ్చ

టచ్చుట, గ్రహమైత్రిం=గ్రహమైత్రి యనుశాంతనమును, నశోధయేత్ = శోధింపవల సిన నిమిత్తము లేదు.

వర్ణకూటము.

ఝషాలికర్కటా విప్రాః క్షత్రాస్సింహధనుస్తులాః,
మేషయుగ్మఘటా వైశ్యాశ్శూద్రా వృషమృగాంగనాః. 155

టీ. ఝషాలికర్కటాః = మీనవృశ్చికకటకములు విప్రాః = బ్రాహ్మణరాసులు. సింహధనుస్తులాః=సింహధనుస్తులలు, క్షత్రాః=క్షత్రియరాసులు. మేషయుగ్మఘటాః = మేషమిథునకుంభములు, వైశ్యాః=వైశ్యరాసులు. వృషమృగాంగనాః = వృషభమకర కన్యలు, శూద్రాః=శూద్రరాసులని యెఱుంగవలయును.

వర్ణశ్రేష్ఠా వర్ణహీనవివాహం నైవ కారయేత్,
యది కుర్యాత్తు మోహేన సద్యో భర్తా వినశ్యతి. 156

టీ. వర్ణశ్రేష్ఠా వర్ణహీనవివాహం = ఎక్కువజాతిరాశియందుఁ బుట్టిన స్త్రీకిని, తక్కువజాతిరాశియందుఁ బుట్టిన పురుషునకును వివాహమును, నైవకారయేత్ =చేయఁ గూడదు. మోహేన=అజ్ఞానముచేత, కుర్యాద్యది=చేసినట్లైతే, సద్యః=తక్షణంబున, భర్తా=పెనిమిటి, వినశ్యతి = నశించుచున్నవాఁడు.

సింహాలీ కర్కివణిజౌ కన్యావృశ్చికకార్ముకౌ,
తులా మీనయమా నక్రకన్యే కర్కటక స్తిమిః. 157
మేషకుంభా వజో నక్రో మేషాదేర్వశ్యరాశయః,

టీ. సింహాలీ=మేషరాశికి సింహవృశ్చికములును, కర్కివణిజౌ = వృషభరాశికి కటకతులలును, కన్యా=మిథునరాశికి కన్యయును, వృశ్చికకార్ముకౌ=కటకరాశికి వృశ్చిక ధనుస్సులును, తులా=సింహమునకు తులయును, మీనయమౌ=కన్యకు మీనమిథునము లును, నక్రకన్యే = తులకు మకరకన్యారాసులును, కర్కటకః = వృశ్చికమునకుఁ గటక రాశియును, తిమిః=ధనుస్సునకు మీనమును, మేషకుంభౌ=మకరమునకు మేషకుంభము లును, అజః=కుంభమునకు మేషమును, నక్రః=మీనమునకు మకరమును వశ్యంబులు అనఁగా స్వాధీనములు. ఏనం=ఈప్రకారముగా, మేషాదేః=మేషము మొదలగు ద్వాదశ రాసులకును, వశ్యరాసులని తెలియవలయును.

వశ్యయోగాచ్ఛుభం ప్రోక్తం స్త్రీరాశేః పురుషస్యచ. 158
కన్యకావరయోర్నిత్యం శోధయేన్నృపభృత్యయోః,

టీ. స్త్రీరాశేః = స్త్రీరాశికిని, పురుషస్య=పురుషరాశికిని, వశ్యయోగాత్ = వశ్య యోగముగలుగుటవలన, శుభం=శుభము, ప్రోక్తం=చెప్పఁబడియున్నది. ఈచెప్పఁబడిన వశ్యయోగమును, కన్యకావరయోః=కన్యావరులయందును, నృపభృత్యయోః=రాజభృ

త్కూటయందును, నిత్యం=నిత్యముగా, శోధయేత్=శోధింపఁదగినది యనఁగా వివాహమందు స్త్రీపురుషరాసులకు వశ్యయోగం బనుపొంతనము విచారింపవలయు ననుట.

—◆ గ్రహమైత్రకూటము. ◆—

దీని నీశ్లోకద్వయప్రకారము చూచునది.

“శత్రూ మందసితౌ సమశ్చ శశిసుతో మిత్రాణి శేషా రవే, స్తీక్ష్ణాంశు ర్హిమరశ్మిజశ్చ సుహృదౌ శేషా స్సమాః శీతగోః, జీవేందూష్ణకరాః కుజస్య సుహృదో జ్ఞోఽరి స్సితార్కీ సమౌ, మిత్రే సూర్యసితౌ బుధస్య హిమగు శ్శత్రు స్సమా శ్చాపరే. సూరే స్సౌమ్యసితావరీ రవిసుతో మధ్యః పరే త్వన్యథా, సౌమ్యార్కీ సుహృదౌ సమౌ కుజగురూ శుక్రస్య శేషావరీ, శుక్రజ్ఞౌ సుహృదౌ సమ స్సురగురు స్సౌరస్య చాన్యేఽరయో, యే ప్రోక్తా సుహృద స్త్రికోణభవనా త్తేఽమీ మయా కీర్తితాః. 160

వీని కర్థము వెనుక వ్రాయఁబడియున్నది.

ఉత్తమో మిత్రవర్గస్స్యాత్సమమిత్రస్తు మధ్యమః,
కనిష్ఠ స్సమవర్గస్తు వైరివర్గస్తు మారకః 161

టీ. మిత్రవర్గః=వివాహంబునందు వధూవరులకు, మిత్రగ్రహవర్గంబు, ఉత్తమః=శ్రేష్ఠము, స్యాత్=అగును. సమమిత్రస్తు=సమమిత్రమైన గ్రహవర్గమైతే, మధ్యమః=మధ్యమంబయినది, సమవర్గస్తు=సమగ్రహవర్గమైతే, కనిష్ఠః=నికృష్టమైనది, వైరివర్గస్తు=శత్రుగ్రహవర్గమైతే, మారకః=మృతికరంబగును.

కలహః శత్రుమిత్రత్వే వియోగ స్సమశత్రుకే,
అంశనాయకయోః ప్రీతా వుత్తమం పాణిపీడనమ్. 162

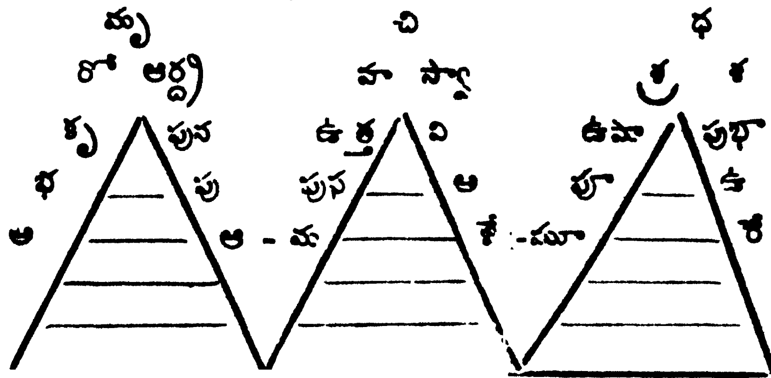
టీ. శత్రుమిత్రత్వే = శత్రుమిత్రగ్రహవర్గంబునందు, కలహః = దంపతులకు కలహసంభవించును, సమశత్రుకే=సమశత్రుగ్రహవర్గంబునందు, వియోగః = జాయాపతులకు వియోగము సంభవించును. అంశనాయకయోః ప్రీతౌ=స్త్రీపురుషులయొక్క రాశ్యధిపతులకుఁ బరస్పరము మిత్రత్వము లేకపోయినప్పటికిని షడ్రాశ్యంశాధిపతులకైనను మిత్రత్వంబుగలిగినపక్షమునందు, పాణిపీడనం=వివాహము, ఉత్తమం=శ్రేష్ఠమైనదియనుట.

—◆ రజ్జుకూటము. ◆—

విధుబింబత్రయం చైవ తిర్యగ్రేఖాచతుష్టయం,
అశ్విన్యాదీని ధిష్ణ్యాని వామపార్శ్వాది విన్యసేత్. 163

టీ. విధుబింబత్రయంచైవ = చంద్రబింబాకారంబుగా మూఁడురేఖలను నిడుపుగాను, తిర్యగ్రేఖాచతుష్టయం = నాలుగురేఖల నడ్డముగాను, లిఖిత్వా = లిఖించి, అందు

అశ్విన్యాదీనిధిష్ణ్యాని = అశ్విని మొదలగు నక్షత్రములను, వామపార్శ్వాది = చక్రమున యెడమవైపుననుండి, విన్యసేత్ = విన్యసింపవలయును.

శిరఃకంఠోదరకటిపాదరేఖాదిభేదతః,

ఏకరేఖా భవేన్నాశో భిన్నరేఖాస్సుభావహాః. 164

టీ. శిరఃకంఠోదరకటిపాదరేఖాదిభేదతః-శిరః = శిరోరేఖయనియు, కంఠ=కంఠరేఖయనియు, ఉదర=ఉదరరేఖయనియు, కటి=కటిరేఖయనియు, పాదరేఖా=పాదరేఖయనియు, ఆదిభేదతః=ఇట్టి రేఖాభేదమువల్ల నక్షత్రములను వ్రాయవలయును. ఏకరేఖా=వధూవరులిద్దఱినక్షత్రంబులుగలది యొకరేఖయయ్యేని, నాశః=నాశనము, భవేత్ = అగును. భిన్నరేఖా=కన్యావరనక్షత్రంబులలోపల నొకనక్షత్రంబు గలది యొకరేఖయు నొకనక్షత్రంబుగలది మఱియొక రేఖయునైన, వివాహః = ఉద్వాహము, శుభావహాః=శుభసంపాదకంబగును.

అశ్విసార్పముఖా జ్యేష్ఠామూలాంత్యాః పాదరజ్జవః, యమార్యభాగ్యమైత్రాప్య మహిర్బుధ్న్యాః కటీరితాః. 165 అగ్న్యాదిత్యార్యమాఖ్యార్ప విశ్వప్రోష్ఠపదోదరే, బ్రహ్మరుద్రకరస్వాతీశ్రవణం వారుణం తథా. 166 కంఠరజ్జుర్విజానీయా ద్వసుచిత్రేందు మస్తకం,

టీ. అశ్విసార్పముఖా జ్యేష్ఠామూలాంత్యాః=అశ్విన్యాశ్లేషాముఖా జ్యేష్ఠా మూలారేవతులను నక్షత్రములు, పాదరజ్జవః=పాదరజ్జువులనియు, యమార్యభాగ్య మైత్రాప్యం=భరణిపుష్యపుబ్బానూరాధాపూర్వాషాఢలు, అహిర్బుధ్న్యః=ఉత్తరాభాద్రయు నీయాఱు నక్షత్రములు, కటీరితాః=కటిరజ్జువులనియు, అగ్న్యాదిత్యార్యమా=కృత్తికాపునర్వసూత్తరఫల్గునులును, ఖార్పవిశ్వప్రోష్ఠపదాః= విశాఖోత్తరాషాఢా పూర్వాభాద్రలు నీయాఱు నక్షత్రములు, ఉదరం=ఉదరరజ్జువులనియు, తథా=ఆప్రకారమే, బ్రహ్మరుద్రకరస్వాతీశ్రవణం=రోహిణ్యార్ద్రాహస్తస్వాతీ శ్రవణములును, వారుణం=శతభిషము నీయాఱునక్షత్రములు, కంఠరజ్జుః=కంఠరజ్జువులనియు, వసుచిత్రేందుః = ధనిష్ఠాచిత్రామృగశీర్షలు మూఁడు నక్షత్రములు, మస్తకం=శిరోరజ్జువులనియు నిట్లు క్రమము, విజానీయాత్ = తెలియవలయును.

ఏకరేఖారజ్జుఫలము.

ముఖే పతిం గళే కన్యాం కుక్షౌ స్వస్యాత్మజాన్ హరేత్. 167

దరిద్రతా భవేత్కట్యాం పాదేవా భ్రమణం తథా,

టీ. ముఖే=శిరోరేఖయందుండిన స్త్రీపురుషనక్షత్రము, పతిం = భర్తను, గళే = కంఠరేఖయందుండిన స్త్రీపురుషనక్షత్రము, కన్యాం = కన్యకను, కుక్షౌ = ఉదరరేఖయందుండిన స్త్రీపురుషనక్షత్రము, స్వస్యాత్మజాన్ = దంపతులయొక్క కుమారులను, హరేత్ = హరించును. కట్యాం = కటిరేఖయందుగల స్త్రీపురుషనక్షత్రములుండిన, దరిద్రతా=దారిద్ర్యమును, తథా = అప్రకారము, పాదేవా = పాదరేఖయందుండిన, భ్రమణం=తిరుగుటయును, భవేత్=అగును.

వేధాకూటము.

అశ్వ్యాదిమూలాదిమఖాదిభానాం క్రమాచ్చతుర్ణామపి వేధితాస్స్యుః,
పురాణరాజామనుభానుసంఖ్యయా చాన్యోన్యవేధావసుసోమచిత్రాః.

టీ. అశ్వ్యాదిమూలాది మఖాదిభానాం-అశ్వ్యాది = అశ్విని మొదలైనట్టియు, మూలాది=మూల మొదలుకొనినట్టియు, మఖాది=మఖ మొదలుకొనినట్టి, భానాం=నక్షత్రముల లోపల, చతుర్ణామపి = నాలుగు నక్షత్రములకును, క్రమాత్ = ఈచెప్పిన యశ్విన్యాది క్రమముగాను, పురాణరాజామనుభానుసంఖ్యయా = పదునెనిమిది పదియారు పదునాలుగు పండ్రెండుసంఖ్యలచేత, వేధితాః = వేధలు, స్యుః = అగును. వసుసోమచిత్రాశ్చ=ధనిష్ఠమృగశీర్ష చిత్రలును, అన్యోన్యవేధాః = పరస్పరము వేధగలిగినవి అనఁగా నశ్వినికిఁబదునెనిమిదవనక్షత్రమును, రోహిణికిఁబండ్రెండవనక్షత్రమును వేధానక్షత్రంబులని తెలిసికొని యట్టినక్షత్రములయందు వివాహము సేయఁగూడదు. ఈప్రకారమే మూలాదినక్షత్రములయందు నూహింపవలయును.

విద్ధా చైవ పరస్పరం యది భవేత్తారా వివాహే తదా,
స్యాచ్ఛీఘ్రం యమరాజపుణ్యలలనాసంగాంగభోగో వరః.

టీ. వివాహే = ఉద్వాహమునందు, తారా = స్త్రీనక్షత్రమును పురుషనక్షత్రమును, పరస్పరం = అన్యోన్యము, విద్ధాచైవ భవేద్యది = వేధింపఁబడినదేని, తదా = అప్పుడు, శీఘ్రం = శీఘ్రముగా, వరః = పెండ్లికుమారుఁడు, యమరాజపుణ్యలలనాసంగాంగభోగః = యమధర్మరాజుయొక్క భార్యతోడ సాంగత్యముచేతనైన శరీరసౌఖ్యము గలవాఁడు, స్యాత్=అగును. అనఁగా మరణించును.

నాడీకూటము.

చతుర్నాడీ తు బాహ్లీకే పాంచాలే పంచపర్వభిః,
అన్యదేశే త్రినాడీ స్యాన్నాడీముఖ్యా కరగ్రహే. 170

టీ. బాహ్లీకే=బాహ్లీకదేశమందు, చతుర్నాడీ = నాలుగుపర్వములచేత నాడిపొంతనము విచారింపవలసినది. పాంచాలే = పాంచాలదేశమునందు, పంచపర్వభిః = అయిదు పర్వములచేత నాడిపొంతనము చూడవలసినది. అన్యదేశే=ఇతరదేశములయందు, త్రినాడీ= మూఁడుపర్వములచేత నాడియనుపొంతనము, ముఖ్యా=అవశ్యకంబైనది, స్యాత్=అగును.

నాద్యస్తిస్రస్త్యక్తనిశ్శేషధిష్ణ్యాస్త్రిభ్యోఽశ్విన్యాదిభ్య ఏవ ప్రశస్తాః,
సర్పాకారాత్ర నాడీసమాయాం నక్షత్రాణామేకనాడీమృతిస్స్యాత్.

టీ. తిస్రః = మూఁడైన, నాద్యః = నాడులు, త్రిభ్యః = మూఁడైన, అశ్విన్యాదిభ్య ఏవ = అశ్విని మొదలగు నక్షత్రములవల్ల, త్యక్తనిశ్శేషధిష్ణ్యాః = విడువఁబడిన సమస్తనక్షత్రములుగలవియై, ప్రశస్తాః = ప్రసిద్ధంబులగుచున్నవి. తత్ర = ఆనక్షత్రములను లెక్కబెట్టెడు పర్వములయందు, నాడీ = నాడి, సర్పాకారా = సర్పాకారముగలదియగుచున్నది. నక్షత్రాణాం = స్త్రీపురుషనక్షత్రములకు, ఏకనాడీ = ఒకనాడియైనపక్షమందు, సమాయాం = సంవత్సరములోపల, మృతిః = వధూవరులకు మరణము, స్యాత్ = అగును. అనఁగా. అశ్విని మొదలుకొని నక్షత్రములను మూఁడుపర్వములమీఁద నారోహణావరోహణక్రమముగా లెక్కఁబెట్టఁగా నందు మూఁడునాడులలో నొకనాడియందు వధూవరనక్షత్రంబు లుండినట్లైతే ఆనక్షత్రమును బరిత్యజింపవలసినది. వధూనక్షత్రం బొకనాడియందును, వరనక్షత్రం బొకనాడియందు నుండినపక్షమువందు నట్టినక్షత్రముల యందు వివాహము సేయఁదగినది యని యెఱుంగవలయును.

బ్రహ్మక్షత్రవిశాం నాడ్యో మధ్యదక్షిణవామతః,
బ్రాహ్మణాదేర్విశేషేణ మధ్యనాడ్యాది నిందితమ్. 172

టీ. బ్రహ్మక్షత్రవిశాం = బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యులకు, నాద్యః = నాడులు, మధ్యదక్షిణవామతః = మధ్యదక్షిణవామభాగములవల్లఁ దెలియవలయును. అనఁగా, మధ్యమనాడి = బ్రాహ్మణనాడియనియు, దక్షిణనాడి = క్షత్రియనాడియనియు, వామనాడి = వైశ్యనాడి యనియు నెఱుంగఁదగినది. బ్రాహ్మణాదేః = బ్రాహ్మణులు మొదలగువారికి, విశేషేణ = అతిశయముగా, మధ్యనాడ్యాది = మధ్యనాడి మొదలైనవి, నిందితం = నిందింపఁబడినవి.

సా మధ్యనాడీ పురుషం నిహంతి తత్పార్శ్వనాడీ ఖలు కన్యకాంచ,
ఆసన్నపర్యాయగతా సమా చేద్వర్షేణ వాచ్యం క్రమశస్త్రివర్షైః.

టీ. సామధ్యనాడీ = పూర్వోక్తమైన మధ్యనాడి, పురుషం = పురుషుని, నిహంతి = కొట్టుచున్నది. తత్పార్శ్వనాడీ = ఆపార్శ్వనాడి, కన్యకాంచ = కన్యకను, నిహంతిఖలు = కొట్టుచున్నదిగదా. సమా = సమనాడి, ఆసన్నపర్యాయగతాచేత్ = మొదటి పర్యాయమును బొందినట్టాయెనా, వర్షేణ = ఒకసంవత్సరముచేత, (మరణం = మరణము), వాచ్యం = చెప్పఁదగినది. సమా = సమనాడి, రెండవమూఁడవపర్యాయములను బొందినట్టాయెనా, క్రమశః = వరుసగాను, త్రివర్షైః = రెండుమూఁడుసంవత్సరములచేత మరణము చెప్పఁదగినది.

రజ్జుకూటాపవాదము.

రజ్జోరభావో యద్యస్తి రాశిశ్చ గ్రహమైత్రకం,
దినమాహేంద్రయుక్తోఽపి రజ్జుదోషో న విద్యతే. 174

టీ. రజ్జోః = రజ్జుపొంతనముయొక్క, అభావః = లేకపోవుట, అప్యపి = కలిగి యున్నప్పటికిని, దినమాహేంద్రయుక్తః = దినమాహేంద్రకూటముతోఁగూడిన, రాశి శ్చ=రాశిపొంతనమును, గ్రహమైత్రకం = గ్రహమైత్రియనుపొంతనమును, అస్తియది= ఉండినట్లైతే, రజ్జుదోషః=రజ్జుపొంతనములేనిదోషము, న విద్యతే=లేకపోవుచున్నది.

అహిర్బుధ్న్యద్వయే చైవ ప్రాజాపత్యత్రయే తథా,
శ్రుతిపుష్యవిశాఖాసు నాడీదోషో న విద్యతే. 175

టీ. అహిర్బుధ్న్యద్వయేచైవ = ఉత్తరాభాద్ర రేవతులయందును, తథా=అట్ల కానము, ప్రాజాపత్యత్రయే = రోహిణీమృగశిరార్ద్రలయందును, శ్రుతిపుష్యవిశాఖాసు=శ్రవణపుష్యవిశాఖలయందును, న దోషః = స్త్రీపురుషనక్షత్రంబు లేక నాడియైన సంభవించెడుదోషంబు, న విద్యతే=లేదు.

అంశనాడీప్రకారము.

నక్షత్రాదంశతో నాడీకూటం సామాన్యముచ్యతే,
నక్షత్రపాదభేదేన నాడీ ముఖ్యా కరగ్రహే. 176

టీ. నక్షత్రాత్ = నక్షత్రమువల్లనైన నాడీకూటముకంటె, అంశతః = నక్షత్ర పాదభేదమువల్లనైన, నాడీకూటం = నాడిపొంతనము, సామాన్యం = సాధారణంబని, ఉచ్యతే=చెప్పఁబడుచున్నది. కరగ్రహే=వివాహమునందు, నాడీ = నాడియనుపొంతనము, నక్షత్రపాదభేదేన=నక్షత్రాంశభేదముచేత, ముఖ్యా=అవశ్యకంబైనది.

దస్రాద్యంశాస్తు విజ్ఞేయా అష్టోత్తరశతం క్రమాత్,
పూర్వం నక్షత్రసంఖ్యావ ద్గణయే దంశనాడికాః. 177

టీ. దస్రాద్యంశాస్తు = అశ్వినిమొదలగు నిరువదియేడునక్షత్రములయొక్క యంశములైనను, అష్టోత్తరశతం=నూటయెనిమిదియని, విజ్ఞేయాః = తెలుసుకోఁదగినవి. పూర్వం= పూర్వమందు, నక్షత్రసంఖ్యావత్ = నక్షత్రముల నెంచదమునందువలె, క్రమాత్ =అశ్విన్యాదిక్రమముగాను, అంశనాడికాః= అంశనాడులను, గణయేత్ =ఎంచవలయును.

త్రినాడీస్వరూపము.

అశ్వి	భ	కృ
ఆర్ద్ర	మృ	రో
పు	పుష్య	ఆశ్లే
ఉత్త	పూఫ	మ
హ	చిత్రా	స్వా
జ్యే	అను	వి
మూ	పూషా	ఉషా
శ	ధ	శ్ర
పూభా	ఉభా	రే

చతుర్నాడీస్వరూపము.

కృ	రో	మృ	ఆర్ద్ర
మ	ఆశ్లే	పుష్య	పున
పూఫ	ఉఫ	హ	చి
జ్యే	అనూ	వి	స్వా
మూ	పూషా	ఉషా	శ్ర
ఉభా	పూభా	శత	ధ
రే	అ	భ	౦

పంచనాడీస్వరూపము.

మృ	ఆ	పున	పుష్య	ఆశ్లే
చి	హ	ఉఫ	పూఫ	మఖ
స్వా	వి	అనూ	జ్యే	మూ
శ	ధ	శ్ర	ఉషా	పూషా
పూభా	ఉభా	రే	అ	భ
౦	౦	౦	రో	కృ

నారదీయమున.

చతుస్త్రిద్వ్యంఘ్రిభోత్థాయాః కన్యాయాః క్రమశోఽశ్విభాక్,
వహ్నిభాగిందుభాఙ్నాడీ త్రిచతుఃపంచపర్వసు. 173

టీ. చతుస్త్రిద్వ్యంఘ్రిభోత్థాయాః=చతుష్పాత్త్రిపాద్విపాన్నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన, కన్యాయాః=కన్యకకు, నాడీ=నాడి, త్రిచతుఃపంచపర్వసు=మూఁడునాలుగైదుపర్వములయందు, క్రమశః=చతుష్పాదాదినక్షత్రక్రమముగా, అశ్విభాక్=చతుష్పాన్నక్షత్రంబైన యశ్వినిని బొందినదియును, వహ్నిభాక్=త్రిపాన్నక్షత్రమైన కృత్తికను బొందినదియును, ఇందుభాక్ = ద్విపాన్నక్షత్రంబైన మృగశీర్షను బొందినదియును, భవతి=అగుచున్నది. అనఁగాఁ జతుష్పాన్నక్షత్రంబు మూఁడుపర్వములమీఁదను, త్రిపాన్నక్షత్రంబు నాలుగుపర్వములమీఁదను, ద్విపాన్నక్షత్రంబు నైదుపర్వములమీఁదను లెక్కపెట్టవలసినది.

మాతులసుతోద్వాహము.

రాశిశత్రుత్వమథైకనాడీ షష్ఠాష్టమంవా నవపంచమంవా,
కరగ్రహే మాతులకన్యకాయాశ్శుభోయదిస్యాచ్ఛకునంత్వభీష్టమ్

టీ. అథ=అనంతరమందు, రాశిశత్రుత్వ=స్త్రీపురుషరాశ్యధిపతులకు శత్రుత్వం బయినను, ఏకనాడీ=స్త్రీపురుషనక్షత్రంబు లేకనాడియందుండినను, షష్ఠాష్టమంవా=స్త్రీపురుషరాసులు పరస్పరము షష్ఠాష్టమములైనను, నవపంచమంవా=నవపంచమంబులైనను, మాతులకన్యకాయాః=మేనమామకుమార్తెయొక్క, కరగ్రహే=పాణిగ్రహణమునందు, అభీష్టం శకునం యది=మంచి శకునంబయినట్లాయెనా, శుభః=శుభఫలము, స్యాత్=అగుచున్నది.

గౌతమ్యా యామ్యదిగ్భాగే కావేర్యాశ్చోత్తరే తథా,
మాతులస్య సుతోద్వాహం ప్రశంసంతి మనీషిణః. 180

టీ. గౌతమ్యాః = గౌతమీనదియొక్క, యామ్యదిగ్భాగే = దక్షిణపుదిక్కునను, కావేర్యాః = కావేరియొక్క, ఉత్తరటేచ = ఉత్తరభాగమునందును, మాతులస్యసుతోద్వాహం= మేనమామకొమార్తెను పెండ్లిచేసికొనుటను, మనీషిణః = విద్వాంసులు, ప్రశంసంతి=ప్రశంసించుచున్నారు.

పితృష్వసృసుతాయాశ్చ సుతాయా మాతులస్య చ,
వివాహో దినకూటాదీన్విచార్య ప్రవర్తతే. 181

టీ. పితృష్వసృసుతాయాశ్చ = మేనత్తకొమార్తెయొక్కయు, మాతులస్య సుతాయాశ్చ=మేనమామకొమార్తెయొక్కయు, వివాహః=వివాహము, దినకూటాదీన్ = దినకూటము మొదలైన పొంతనములను, అవిచార్య=విచారింపక, ప్రవర్తతే = ప్రవర్తించుచున్నది. అనఁగా మేనత్తకొమార్తెను మేనమామకొమార్తెను వివాహముచేసికొను నెడల పొంతనములు మొదలైనవాని విచారింపవలసిననిమిత్తము లేదు.

— వివాహాంతరవిషయము. —

భార్యాంతరవివాహస్స్యాదయుగ్మే వత్సరే శుభః,
యుగ్మే భర్తృవినాశాయ గార్గ్యస్య వచనం యథా. 182

టీ. గార్గ్యస్య వచనం యథా = గార్గ్యునివచనముట్లు, భార్యాంతరవివాహః = ద్వితీయవివాహము, అయుగ్మే వత్సరే=విషమసంవత్సరమునందు, శుభః = మంగళకరం బయినది, స్యాత్ = అగును. యుగ్మే = సమసంవత్సరమున, భర్తృవినాశాయ = భర్తృనాశముకొఱకు, స్యాత్ =అగును.

— గ్రంథాంతరమున. —

పత్నీవియోగే ప్రథమేచ వర్షే నో చేద్ద్వితీయవర్షే పునరుద్వహేత్సః,
అయుగ్మమాసేషు శుభం వదంతి వసిష్ఠగార్గ్యాదిమునీంద్రవర్యాః.

టీ. పత్నీవియోగే= శ్రేష్ఠభార్యావియోగము గలుగుచుండఁగా, ప్రథమేచవర్షే = మొదటిసంవత్సరమునందు, నో చేత్ = ద్వితీయవివాహముగాకపోయినట్లయిన, సః = అద్వితీయవివాహేచ్ఛగలపురుషుఁడు, ద్వితీయవర్షే = రెండవసంవత్సరమునందైన, అయుగ్మమాసేషు = బేసిమాసములయందె, ఉద్వహేత్ = ద్వితీయవివాహము చేసుకొనవలసినది. అప్రకారము చేసుకొన్నవివాహమును, వసిష్ఠగార్గ్యాదిమునీంద్రవర్యాః = వసిష్ఠగార్గ్యులు మొదలైన మునిసత్తములు, శుభం=శుభకరమైనదానిఁగా, వదంతి=చెప్పుచున్నారు.

— నారదీయమున. —

యుగ్మేఽబ్దే జన్మతః స్త్రీణాం ప్రీతిదం పాణిపీడనం,
సంపత్ప్రదం పుమాంసయుగ్మేఽబ్దే వ్యత్యయే నాశనం తయోః. 184

టీ. జన్మతః=జన్మము మొదలుకొని, యుగ్మేఽబ్దే=సమసంవత్సరమునందు, స్త్రీణాం =

స్త్రీలకు, పాణిపీడనం = వివాహము, శ్రీతిదం = ఇష్టప్రదంబయినది, పుంసాం = పురుషులకు, అయుగ్మే౽బ్దే=జననము మొదలుకొని విషమసంవత్సరమునందు, పాణిపీడనం = వివాహము, సంపత్ = సంపత్కారంబయినది, వ్యత్యయే = చెప్పినప్రకారమునకు వినిమయము కలుగుచుండఁగా, తయోః=ఆదంపతులకు, నాశనం=అరిష్టముసంభవించును.

న కదాచిద్వింశత్యృక్షే భానోరార్ద్రాప్రవేశనాత్,
వివాహో దేవతానాం చ ప్రతిష్ఠా చోపనాయనమ్. 185
నాస్తంగతే సితే జీవే న తయోర్బాలవృద్ధయోః,
న గురౌ సింహరాశిస్థే సింహాంశకగతే౽పి వా. 186

టీ. భానోః=సూర్యునియొక్క, ఆర్ద్రాప్రవేశనాత్ = ఆర్ద్రానక్షత్రప్రవేశము మొదలుకొని, వింశత్యృక్షే=ఇరువదినక్షత్రములయందు, కదాచిత్ = ఒకానొకప్పుడును, వివాహః=వివాహమును, దేవతానాం ప్రతిష్ఠాచ = దేవతాప్రతిష్ఠయును, ఉపనాయనం= ఉపనయనమును, న=చేయఁగూడదు. తథా=అప్రకారము, సితే=శుక్రుఁడును, జీవే = బృహస్పతియును, అస్తంగతేసతి = అస్తమయమును బొందియుండఁగా, న = కూడదు. తయోః = ఆగురుశుక్రులు, బాలవృద్ధయోః=బాల్యమును వృద్ధత్వమును బొందినవారలగుచుండఁగాను, న=కూడదు, గురౌ = బృహస్పతి, సింహరాశిస్థేసతి = సింహరాశినిబొందుచుండఁగానైనను, సింహాంశకగతేపివా=సింహరాశినవాంశమునుఁ బొందుచుండఁగానైనను, వివాహదేవతాప్రతిష్ఠోపనయనంబులు సేయఁదగినవి గావని తెలియవలయును.

ఇందుకపవాదము, వాసిష్ఠసంహిత.

సింహాంగతే దేవగురౌ వివాహం నేచ్ఛంతి యాత్రాం యమునాతటాన్తే,
కళింగవంగేష్వథ మాగధేషు దోషః ప్రయుక్తో న తథా౽న్యదేశే.

టీ. దేవగురౌ=బృహస్పతి, సింహంగతేసతి = సింహరాశినిఁ బొందినవాఁడగుచుండఁగా, యమునాతటాన్తే = యమునానదీతీరదేశమందును, కళింగవంగేషు = కళింగవంగదేశములయందును, అథ = తర్వాత, మాగధేషు = మగధదేశములయందును, వివాహం = ఉద్వాహమును, యాత్రాం=దేశాంతరయానమును, నేచ్ఛంతి=పెద్దలిచ్ఛయింపరు. తథా = అప్రకారముగా, అన్యదేశే = వెనుకఁజెప్పినదేశములకంటె నితరదేశములయందు, దోషః= ఆ సింహగురుదోషము, నప్రయుక్తః=సంప్రాప్తంబైనది గాదు.

గురుశుక్రుల బాలత్వ వృద్ధత్వములు.

పశ్చాత్ప్రాగుదితశ్శుక్రో దశత్రిదివసం శిశుః,
వృద్ధః పంచదినం పక్షం గురోః పక్షంతు సర్వదా. 183

టీ. పశ్చాత్ప్రాగుదితః = పడమటితూరుపుదెసలయం దుదయించిన, శుక్రః = శుక్రుఁడు, దశత్రిదివసం=క్రమముగాఁ బదిదినములు మూఁడుదినములును, శిశుః=బాలుండగుచున్నాఁడు. అప్రకారమే, పంచదినం = అయిదుదినములును, పక్షం = పదియేనుదినములను, వృద్ధః=వృద్ధుండగుచున్నాఁడు. గురోస్తు=బృహస్పతికైతే, సర్వదా = ప్రాగప

శ్చిమదిక్కులయం దుదయించినప్పుడు నస్తమించినపుడును, షట్కం = ఆరియేసుదినములు వృద్ధత్వబాల్యములు గలుగుచున్నవియని తెలియంగవలయు.

శుక్రో గురుః ప్రాక్పరతశ్చ కాలే వింధ్యేదశావంతిషు సప్తరాత్రం,
వంగేషు హూణేషు చ షట్చ పంచ శేషేతు దేశే త్రిదినంచవర్జ్యమ్.

టీ. శుక్రః = శుక్రుఁడును, గురుః = బృహస్పతియును, ప్రాక్పరతశ్చకాలే = పూర్వపశ్చిమదిక్కుల నుదయాస్తమయములను బొందినకాలమునందు, వింధ్యే = వింధ్యదేశమునందు, దశ = పదిదినములు వర్జింపఁదగినవి. అవంతిషు = అవంతిదేశముల యందు, సప్తరాత్రం = ఏడుదినములు విడువఁదగినవి. వంగేషు = వంగదేశములయందు, షట్చ = ఆఱుదినములును, హూణేషు చ = హూణదేశములయందు, పంచ = ఐదుదినములును పరిత్యజింపఁదగినవి. శేషే దేశేతు = మిగిలినదేశములయందైతే, త్రిదినం = మూఁడుదినములు, వర్జ్యం = విడువఁదగినవి.

వింధ్యస్య దక్షిణే దేశే వృద్ధబాల్యే సితేజ్యయోః,
త్రిదినం వర్జయిత్వా తు తతస్తస్యాం చ శోభనమ్. 190

టీ. సితేజ్యయోః = శుక్రబృహస్పతులకు, వృద్ధబాల్యేసతి = వృద్ధత్వబాలత్వములు గలుగుచుండఁగా, వింధ్యస్య = వింధ్యపర్వతముయొక్క, దక్షిణే దేశే = దక్షిణదేశమునందు, త్రిదినం = మూఁడుదినములను, వర్జయిత్వా = విడిచిపెట్టి, తతః = పిమ్మట, తస్యాం = ఆవింధ్య పర్వత దక్షిణభూమియందు, శోభనం = శుభకార్యము చేయఁదగినది.

మౌఢ్యవర్జ్యములు.

వాపీకూపతటాకయాగగమనక్షౌరప్రతిష్ఠావ్రతం
విద్యామందిరకర్ణవేధనమహాదానం వనస్థాపనం,
తీర్థోద్వాహజపాభిషేః మఖిలాన్దోషప్రయుక్తేతరాన్
దూరేణైవ జిజీవిషుః పరిహరేదార్యేఽస్తగే వా సితే. 191

టీ. ఆర్యే = గురుండైనను, సితేవా = శుక్రుఁడైనను, అస్తగేసతి = అస్తమించిన వాఁడగుచుండఁగా, జిజీవిషుః = జీవితాశగల పురుషుఁడు, వాపీకూపతటాకయాగ గమనక్షౌరప్రతిష్ఠావ్రతం = కొలను బావి చెరువు జన్నము యానము క్షురకర్మ దేవతా ప్రతిష్ఠోపనయనములును, విద్యామందిరకర్ణవేధనమహాదానం = విద్యారంభ నూతనగృహా రంభ కర్ణవేధన మహాదానములు, వనస్థాపనం = తోఁటలువేయించుటయును, తీర్థో ద్వాహజపాభిషేకం = పుణ్యతీర్థసేవ వివాహ నూతనమంత్రానుష్ఠాన పట్టాభిషేకము లును, ఏతాన్ = వీనిని, దోషప్రయుక్తేతరాన్ = దోషప్రయుక్తములైన శాంత్యాది కర్మలకంటెనితరంబులైన, అఖిలాన్ = సమస్తములైనయితరకర్మలను, దూరేణైవ =

దూరముగానే, పరిహరేత్ = పరిత్యజింపవలసినది. అనఁగా గురుశుక్రమౌఢ్యములయందు నీశ్లోకములోఁ జెప్పినట్లు వివాహాదిశుభకార్యములను జేయఁగూడదు.

మౌఢ్యదోషమునఁ జేయఁదగినవి.

భుజంగమూలగ్రహరోగశాంతిష్వలబ్ధయోగే గ్రహణాభిషేకే,
దోషప్రయుక్తేష్వఖిలవ్రతేషు చోత్పాతశాంతౌ న చ మౌఢ్యదోషః.

టీ. భుజంగమూలగ్రహరోగశాంతిషు - భుజంగమూల = ఆశ్రేషామూలాదిగండ నక్షత్రములయొక్క శాంతి యందును, గ్రహ = గ్రహచారసంబంధమైన శాంతియందును, రోగశాంతిషు = వ్యాధివిషయములైన జపహోమదానాదిశాంతులయందును, అలబ్ధయోగే = హఠాల్లబ్ధంబయిన, గ్రహణాభిషేకే = గ్రహణసంబంధమైన శాంతియందును అభిషేకమునందును, దోషప్రయుక్తేషు = దోషప్రయుక్తప్రాయశ్చిత్తాదికార్యములయందును, అఖిలవ్రతేషుచ = సమస్తవ్రతములయందును, ఉత్పాతశాంతౌ = అశనిపాతకము మొదలైన మహోత్పాతములయొక్క, శాంతియందును, మౌఢ్యదోషః = మూఢదోషము, న = లేదు.

మూఢదోషాపవాదము - కాలప్రకాశికయందు.

ఏకో మూఢో భవేదన్యస్స్వోచ్చమిత్రాంశగో యది,
స్వరాశిమూర్తిగశ్చైవ మౌఢ్యదోషో న విద్యతే. 193

టీ. ఏకోమూఢః=గురుశుక్రులలో నొకఁడస్తమించి యుండఁగా, అన్యః = మఱియొకఁడు, స్వోచ్చమిత్రాంశగః=తనయొక్క ఉచ్చమిత్రాంశములను బొందినవాఁడైనను, స్వరాశిమూర్తిగశ్చైవ=స్వక్షేత్రమునుఁబొందినవాఁడైనను, భవేద్యది=అయినట్లాయెనా, మౌఢ్యదోషః=మూఢదోషము, న విద్యతే=లేదు.

జీవే లగ్నే బలోపేతే పాపాస్త్ర్యాయారిరాశిషు,
స్థితాశ్చేదస్తశుక్రస్య దోషో నాస్తీతి భార్గవః. 194

టీ. జీవే=బృహస్పతి, లగ్నే = సుముహూర్తమునందు, బలోపేతేసతి = బలసహితుఁడై యుండఁగా, పాపాః = కుజాది పాపగ్రహములు, త్ర్యాయారిరాశిషు = తృతీయలాభషష్ఠస్థానములయందు, స్థితాశ్చేత్ = ఉండిరేని, అస్తశుక్రస్య = అస్తమించిన శుక్రునియొక్క, దోషః=దోషము, నాస్తీతి=లేదని, భార్గవః = భార్గవమహాముని యొక్క మతము.

గురోరస్తంగతో దోషో నాస్తి శుక్రోదయో యది,
ద్వయోరస్తమయస్స్యాచ్చేదపవాదైర్న భిద్యతే. 195

టీ. శుక్రోదయో యది = శుక్రోదయంబయినట్లాయెనా, గురోః = బృహస్పతి యొక్క, అస్తంగతో దోషః = అస్తమించినందువల్లనైన దోషము, నాస్తి = లేదు.

ద్వయోః = గురుశుక్రుల కిద్దఱికి, అస్తమయః = అస్తమించుట, స్యాచ్చేత్ = అయిన ట్లాయెనా, అపవాదైః = విశేషవచనములచేత, నభిద్యతే = భేదింపఁబడదు. అనఁగా మూఢదోషము గలదని తెలియఁగఁదగినది.

వర్షమాసషష్ట్యబ్దాంతవర్జ్యములు.

వర్షాంతే వర్జయేత్పక్షం మాసాంతే చ దినత్రయం,
ఋక్షాంతే ఘటికే ద్వే చ గ్రహణే దినసప్తకమ్. 196
మాసాంతే త్రిదినం నేష్టం వర్షాంతే దినపంచకం,
షష్ట్యంతే వత్సరస్త్యాజ్యో షణ్మాసం వా విసర్జయేత్. 197

టీ. వర్షాంతే=సంవత్సరాంతమునందు, పక్షం = పదియేను దినములు, మాసాంతే = మాసాంతమునందు, దినత్రయం = మూఁడు దినములును, ఋక్షాంతే=నక్షత్రాంతమునందు, ఘటికేద్వేచ=రెండుఘడియలును, గ్రహణే=గ్రహణమునందు, దినసప్తకం = ఏడుదినములును, వర్జయేత్ = పరిత్యజింపవలయును. మాసాంతే = మాసాంతమునందు, త్రిదినం = మూఁడుదినములు, నేష్టం = శుభకరములైనవిగావు. వర్షాంతే = సంవత్సరాంతమునందు, దినపంచకం = ఐదుదినములు, షష్ట్యంతే = ప్రభవాదిషష్టిసంవత్సరాంతమునందు, వత్సరం = ఒకసంవత్సరమును, త్యాజ్యః = విడిచిపెట్టఁదగినది. షణ్మాసంవా = షష్ట్యంతమునందు నాఱుమాసములనైనను, విసర్జయేత్ =త్యజింపవలయును.

ప్రాకృతాబ్దో గురోరబ్దస్సౌరాబ్దస్త్రివిధస్స్మృతః,
తేషామాదౌ తథాఽంతేచ వర్జయేచ్చ దినత్రయమ్. 198
అంగవంగకళింగేషు మాసషట్కం విసర్జయేత్,
ఆంధ్రదేశేషు సర్వత్ర త్రిమాసం వర్జయేద్బుధః. 199

టీ. అబ్దః=సంవత్సరము. ప్రాకృతాబ్దః = చాంద్రమానాబ్దంబనియు, గురోరబ్దః = బార్హస్పత్యాబ్దంబనియు, సౌరాబ్దః = సౌరాబ్దంబనియు, త్రివిధః = మూఁడువిధంబులు గలదని, స్మృతః = స్మరింపఁబడినది. తేషాం = ఆచాంద్రమాన బార్హస్పత్యమాన సౌరమానాబ్దంబులలోపల, ఆదౌ = మొదటిదైన చాంద్రమానాబ్దమునందును, తథా = అప్రకారముగా, అంతేచ = సౌరమానాబ్దంబునందును, దినత్రయం = మూఁడుదినములు, వర్జయేత్ =విడిచిపెట్టవలయును. అంగవంగకళింగేషు = అంగవంగకళింగదేశములయందు, మాసషట్కం=షష్ట్యంతమునందాఱుమాసములను, విసర్జయేత్ = విడువవలయును. ఆంధ్రదేశేషు సర్వత్ర=తెనుఁగుదేశములయందంతట, త్రిమాసం=మూఁడుమాసములును, బుధః= తెలిసినవాఁడు, వర్జయేత్ =త్యజింపవలయును.

జన్మమాసాదివర్జ్యములు.

జన్మోదయే జన్మరాశౌ జన్మర్క్షే జన్మవాసరే,
జన్మమాసే చ దంపత్యోర్వివాహోఽత్యంతదుఃఖదః. 200

టీ. జన్మోదయే = జననకాలలగ్నమునందును, జన్మరాశౌ = జన్మనక్షత్రరాశియందును, జన్మర్క్షే = పుట్టిననక్షత్రమందును, జన్మవాసరే = పుట్టినదినమునందును, జన్మమాసేచ = పుట్టిన నెలయందును, దంపత్యోః = జాయాపతులకు, వివాహః = ఉద్వాహము, అత్యంత దుఃఖదః = మిక్కిలిదుఃఖకరము.

సాంఘాతికే జన్మని సాముదాయే వైనాశికే కర్మణి మానసర్క్షే,
చౌలవ్రతే హోమవిధిర్న కార్యః కర్తుః క్రియానష్టకరీభవేత్సా.

టీ. సాంఘాతికే = సాంఘాతికనక్షత్రమందును, జన్మని = జన్మతారయందును, సాముదాయే = సాముదాయనక్షత్రమందును, వైనాశికే = వైనాశికనక్షత్రమందును, కర్మణి = కర్మనక్షత్రమునందును, మానసర్క్షే = మానసాఖ్యనక్షత్రమునందును, చౌలవ్రతే = చూడాకర్మోపనయనములు, హోమవిధిః = వివాహమును, న కార్యః = చేయఁదగినవి గావు. కర్తుః = చేసినవానికి, సాక్రియా = ఆచూడాకర్మాదివిధానము, నష్టకరీ = నాశకరంబైనది, భవేత్ = అగును.

వివాహయోగ్యాయోగ్యమాసములు.

మాఘఫాల్గునవైశాఖజ్యేష్ఠమాసాశ్శుభప్రదాః,
మధ్యమా కార్తికో మార్గశీర్షో వై నిందితాః పరే. 202

టీ. మాఘఫాల్గునవైశాఖజ్యేష్ఠమాసాః = మాఘఫాల్గునవైశాఖజ్యేష్ఠమాసములు, శుభప్రదాః = శుభకరములైనవి-అనఁగా నుత్తమంబులు. కార్తికః = కార్తికమాసమును, మార్గశీర్షోవై = మార్గశీర్షమును, మధ్యమా = మధ్యమములైనవి. పరే = శేషించినమాసములు, నిందితాః = నిందింపఁబడినవి. అనఁగా నధమములు.

అజగోయుగ్మకుంభాళిమృగరాశిగతే రవౌ,
ముఖ్యః కరగ్రహ స్త్వన్యరాశిగే న కదాచన. 203

టీ. రవౌ = సూర్యుఁడు, అజగోయుగ్మకుంభాళిమృగరాశిగతేసతి = మేషవృషభమిథునకుంభవృశ్చికరాసులను, బొందియుండఁగా, కరగ్రహః = వివాహము, ముఖ్యః = శ్రేష్ఠమైనది. అన్యరాశిగేతు = ఇతరరాసులఁ బొందియుండఁగా నైతే, కదాచన = ఒకానొకప్పుడు, న = వివాహము చేయఁగూడదు.

శూన్యమాసములు.

ఉత్తరాయణగే సూర్యే మీనచైత్రంతు వర్జయేత్,
మీనచైత్రో ధనుఃపుష్యో మిథునాషాఢకోఽపి చ. 204
కన్యాభాద్రపదో మాసశ్శూన్యమాసాః ప్రకీర్తితాః,

టీ. సూర్యే=సూర్యుఁడు, ఉత్తరాయణగేసతి = ఉత్తరాయణమును జెందియుండఁగా, మీనచైత్రంతు=మీనచైత్రమాసమును, వర్జయేత్ = విడిచిపెట్టవలయును. మీనచైత్రః=మీనచైత్రమును, ధనుఃపుష్యః = ధనూరాశియుక్తమైన పుష్యమాసమును, మిథునాషాఢకోఽపిచ = మిథునరాశిసమేతంబయిన యాషాఢమాసమును, కన్యాభాద్రపదః = కన్యారాశితోఁగూడిన భాద్రపదమాసమును, శూన్యమాసాః = శూన్యమాసంబులని, ప్రకీర్తితాః=చెప్పఁబడినవి. అనఁగా నట్టిమాసములయందు వివాహము సేయఁదగదు.

పౌష్యో న దూష్యో మకరేణయుక్తశ్చైత్రస్తథా మేషసమన్వితశ్చ,
శుచిశ్చ కేచిన్మిథునేన యుక్తో వివాహకార్యం శుభదం వదంతి.

టీ. మకరేణయుక్తః=మకరరాశిసహితమైన, పౌష్యః = పుష్యమాసమును, తథా= ఆప్రకారము, మేషసమన్వితః = మేషరాశితోఁగూడిన, చైత్రశ్చ = చైత్రమాసమును, మిథునేనయుక్తః = మిథునయుక్తంబయిన, శుచిశ్చ = ఆషాఢమాసమును, న దూష్యః = నిందింపఁదగినదిగాదు. విశేషః=ఈమాసములయందు, కేచిత్=కొందఱు, వివాహకార్యం= ఉద్వాహకార్యమును, శుభదం=శుభప్రదంబయినదానిఁగా, వదంతి=చెప్పుచున్నారు.

ముండనం మీనచైత్రే తు మండనం మేషచైత్రకే,
ముండనం మండనం చైవ మేషచైత్రే విధీయతే. 206

టీ. మీనచైత్రేతు = మీనచైత్రమునందైన, ముండనం = ఉపనయనవ్రతమును, మేషచైత్రకే = మేషసహితంబగు చైత్రమాసమునందు, మండనం = వివాహకార్యమును చేయవచ్చును. మేషచైత్రేతు = మేషచైత్రమునందైన, ముండనం = ఉపనయనమును, మండనం=వివాహమును, విధీయతే=విధింపఁబడుచున్నది.

సూర్యుఁ డార్ద్రయందుండఁగా కూడదనుటకు గర్గసంహిత.

ఆర్ద్రాదికే స్వాతివిరామకాలే నక్షత్రబృందే దశకే తదైవ,
వివాహచౌలవ్రతబంధనాఖ్యం సురప్రతిష్ఠా చ న కార్యమేవ.

టీ. ఆర్ద్రాదికే=ఆర్ద్రానక్షత్రము మొదలుగాఁ గలిగినట్టియు, స్వాతివిరామకాలే= స్వాతీనక్షత్రంబంతముగాఁగలిగినట్టి దశకే = పదియైన, నక్షత్రబృందే = నక్షత్రసమూ

హామునందు, తద్వత=అట్లుదుం వివాహచౌలవ్రతబంధవాక్యం = వివాహచూడాకర్మోప
నయనములును, సురప్రతిష్ఠాచ=దేవతాప్రతిష్ఠయును, నకార్యమేవ=చేయఁదగినవికావు.

కాశ్యపసంహిత.

జ్యేష్ఠమాసే యదా సూర్యో రుద్రర్క్షే చార్ధభోగవాన్,
వివాహాదిశుభం కార్యం కేచి దాహు స్త్రయోంశకాః. 208

టీ. జ్యేష్ఠమాసే = జ్యేష్ఠమాసమునందు, యదా=ఎప్పుడు, సూర్యః = సూర్యుఁడు, రుద్రర్క్షేచ = ఆర్ద్రానక్షత్రమందును, అర్ధభోగవాన్ = సగ మనుభవించుచున్నాఁడో, తదా=అప్పుడు, వివాహాదిశుభం=వివాహము మొదలైనశుభకార్యము, కార్యం = చేయవచ్చును. కేచిత్=కొందఱుమునులు, త్రయోంశకాః = ఆర్ద్రానక్షత్రములో మూఁడు పాదములు, యోగ్యాః=వివాహాదియోగ్యంబులని, వదంతి=చెప్పుచున్నారు.

ఆషాఢమాసాదివర్జ్యము.

శుచిమాసే నవోఢాయాః ప్రవేశం శ్వశ్రుమందిరం,
వర్జయే న్మతిమాం స్తత్ర మునయోఽపి వదంతి హి. 209

టీ. మతిమాన్ = బుద్ధిమంతుఁడైనవాఁడు, శుచిమాసే = ఆషాఢమాసమునందు, శ్వశ్రుమందిరం=అత్తవారింటినిఁగూర్చి, నవోఢాయాః ప్రవేశం = నూతనవధూప్రవేశమును, వర్జయేత్=విడిపింపవలసినది. తథా=అట్లు కారణముగా, తత్ర = ఆయాషాఢమాసమునందు, మునయోఽపి = ఇతరమునీశ్వరులును, వదంతిహి = చెప్పుచున్నారు. అనఁగా నాషాఢమాసమునందు నూతనగృహప్రవేశము చేయఁగూడదు.

చాతుర్మాస్యే న దూష్యస్స్యా ద్గంధర్వాఖ్యకరగ్రహః,
మాసప్రాధాన్యకర్మాణి కర్తవ్యాని మనీషిభిః. 210

టీ. చాతుర్మాస్యే = ఆషాఢమాసము మొదలుకొని నాలుగుమాసములయందు, గంధర్వాఖ్యకరగ్రహః = అష్టవిధవివాహంబులలోపల గాంధర్వంబనియెడు పాణిగ్రహణము, దూష్యః = దూషింపఁదగినది, న స్యాత్=కాదు. (తత్ర = ఆనాలుగుమాసములయందు), మనీషిభిః = విద్వాంసులచేత, మాసప్రాధాన్యకర్మాణి = మాసమునప్రధానముగాఁ జేయఁదగిన వ్రతాదికార్యములు, కర్తవ్యాని=చేయఁదగినవి.

వధూకృత్యము.

కుర్యాచ్ఛ్వశురయోః పాదవందనం భర్తృతత్పరా,
ద్వారోపసేవనం నిత్యం గవాక్షావేక్షణం తథా. 211

టీ. (స్త్రీ=స్త్రీ,) శ్వశురయోః = అత్తమామలకు, నిత్యం = నిరంతరమును, పాదవందనం=పాదములనుగూర్చి నమస్కారమును, తథా= అట్లు ప్రకారము, భర్తృతత్పరా =

పతియందత్యంతానసక్తిగలిగినదియై, ద్వారోపసేవనం = వెనిమిటివచ్చుపర్యంతము వాకిట గాచియుండుటను, గవాక్షవీక్షణం=గవాక్షనిరీక్షణమును, కుర్యాత్ = చేయవలయును.

వివాహే బలమావశ్యం దంపత్యోర్గురుసూర్యయోః,
చేత్పూజాం యత్నతః కుర్యాద్దుర్బలప్రదయోస్తయోః. 212

టీ. వివాహే=వివాహమునందు, దంపత్యోః=జాయాపతులకు, గురుసూర్యయోః=గురుసూర్యులయొక్క, బలం=బలము, ఆవశ్యం=ముఖ్యముయినది. దుర్బలప్రదయోశ్చేత్ = దౌర్బల్యమునిచ్చువారైనట్టాయెనా, తయోః = ఆగురుసూర్యులకు, యత్నతః=ప్రయత్నపూర్వకముగా, పూజాం=పూజను, కుర్యాత్=చేయువలయును.

శుభేక్షితయుతాశ్శస్తా ఉద్వాహేఽఖిలరాశయః,
శుభషడ్వర్గగే లగ్నే మహాదోషవివర్జితే. 213
జామిత్రశుద్ధిసంయుక్తే వివాహశ్శుభదో మతః,

టీ. ఉద్వాహే = వివాహమునందు, అఖిలరాశయః = సమస్తరాసులును, శుభేక్షితయుతాః = శుభగ్రహములచేత వీక్షితంబులును సంయుక్తంబులునునై, శస్తాః = ప్రసిద్ధంబులగుచున్నవి. శుభషడ్వర్గగే=శుభగ్రహషడ్వర్గమునుబొందియున్నట్టియు, మహాదోషవివర్జితే = ఏకవింశతిమహాదోషంబులచేత, వర్జితంబయినట్టియు, జామిత్రశుద్ధిసంయుక్తే=సప్తమశుద్ధితోఁగూడినట్టి, లగ్నే = ముహూర్తమునందు, వివాహః=వివాహము, శుభదః=శుభప్రదంబయి, మతః=సమ్మతంబయినది.

పుష్కరాంశలు.

ఏకవింశో మనుశ్చైవ జినాశ్చ మునయః క్రమాత్. 214
మేషాదిమీనపర్యంతం పుష్కరాంశాః ప్రకీర్తితాః,

టీ. ఏకవింశః = ఇరువదియొకటవభాగమును, మనుశ్చైవ = పదునాలుగవభాగమును, జినాశ్చ=ఇరువదినాలుగవభాగమును, మునయః = ఏడవభాగమును, క్రమాత్ = మేషాదిక్రమముగా, మేషాదిమీనపర్యంతం = మేషముమొదలుకొని మీనపర్యంతమును, పుష్కరాంశాః=పుష్కరాంశములు, ప్రకీర్తితాః=చెప్పఁబడినవి.

శ్వశురోఽర్కస్పితశ్శ్వశ్రూ స్త్రీణామస్తపతిః పతిః. 215
తేషూచ్చాదిస్థితేష్వేషు శుభం నీచారిగేష్వసత్,

టీ. స్త్రీణాం = స్త్రీలకు, అర్కః = సూర్యుఁడు, శ్వశురః = మామ, పితః = శుక్రుఁడు, శ్వశ్రూః = అత్త, అస్తపతిః = శనైశ్చరుఁడు, పతిః=భర్త, తేషు=ఆసూర్యశుక్రశనైశ్చరులు, ఉచ్చాదిస్థితేషు = ఉచ్చమూలత్రికోణ స్వక్షేత్రమిత్రక్షేత్రములను బొందియుండఁగా, శుభం = శుభములు గలుగును. నీషు = ఈగ్రహములు, నీచారి

గేహ పత్నీచరత్రుక్షేత్రములను బొందుచుండఁగా, అసత్ = శుభము గలుగకపోవు చున్నది.

వివాహవేదికాలక్షణము.

హస్తోచ్ఛ్రితాం హస్తచతుష్టయేన విస్తీర్ణికాం మందిరవామభాగే,
విచిత్రితాం స్తంభచతుష్కయుక్తాం సోపానరమ్యాంచ వివాహ
వేదిమ్. 216

టీ. హస్తోచ్ఛ్రితాం = ఒకహస్తప్రమాణం మున్నతంబైనట్టియు, హస్తచతుష్టయేనవిస్తీర్ణికాం = నాలుగుహస్తములు ప్రమాణము విశాలంబయినట్టియు, స్తంభచతుష్కయుక్తాం = నాలుగు స్తంభములతోఁగూడినట్టియు, సోపానరమ్యాం = మెట్లచేత సుందరమైనట్టియు, విచిత్రితాం = చిత్రితం బయినట్టి, వివాహవేదిం = పెండ్లియరుగును, మందిరవామభాగే = గృహంబున కీశాన్యభాగమునందు నిర్మించవలయుననుట.

వివాహపీఠలక్షణము.

కుర్యాద్వివాహపీఠంతు శుభలక్షణసంయుతం,
సప్తత్రింశతకం దీర్ఘ మాయామం పంచకం తథా. 217
షడున్నతం చాంగుళానాం వివాహే పీఠముచ్యతే,

టీ. సప్తత్రింశతికందీర్ఘం = ముప్పదియేడంగుళములపొడవుగలిగినట్టియు, తథా = ఆప్రకారము, పంచకమాయామం = అయిదంగుళముల వెడల్పుగలిగినట్టియు, అంగుళానాం షడున్నతంచ = ఆఱంగుళములయెత్తుగలిగినట్టియు, శుభలక్షణసంయుతం = శుభకరములైన పుష్పకుంభములతోరణము మొదలుగాఁగలచిహ్నంబులుగలిగినట్టి, వివాహపీఠంతు = పెండ్లిపీటను, కుర్యాత్ = చేర్పఱచవలసినది. ఇది = ఈప్రకారము, వివాహే = వివాహమునందు, పీఠం = పెండ్లిపీటయొక్కలక్షణము, ఉచ్యతే = చెప్పఁబడుచున్నది.

పంచకము.

తిథివారోడుభిర్యుక్తం తత్కాలోదయమిశ్రితమ్. 218
నవభిస్తు హరేర్భాగం శేషం పంచక మీరితం,

టీ. తిథివారోడుభిః = తిథివారనక్షత్రములతోడ, యుక్తం = కూడినట్టి, తత్కాలోదయమిశ్రితం = తత్కాలలగ్నముతోఁ గలిపినమొత్తము, నవభిః = తొమ్మిదింటిచే, భాగం = భాగమును, హరేత్ = హరించినయెడల, శేషం = మిగిలినసంఖ్య, పంచకం = పంచకమనంబడు. అనఁగా మూఁడు అయిదు ఏడు తొమ్మిది మిగిలినట్లైతే పంచకరహితం బయినదియని తెలియవలయును.

ఏకో మృత్యుర్ద్వయం వహ్నిశ్చత్వారో రాజపంచకమ్. 219
షట్చోరో వసు రోగస్స్యాదిత్యేతత్పంచకం స్మృతం,

టీ. వికః = ఒకటిమిగిలితే, మృత్యుః = మృత్యుపంచకము, ద్వయం = రెండు, వహ్నిః = అగ్నిపంచకము, చత్వారః = నాలుగు, రాజపంచకం = రాజపంచకము, షట్ = ఆఱు, చోరః = చోరపంచకము, వసు = ఎనిమిది, రోగః = రోగపంచకము, స్యాత్ = అగుచున్నది. ఇతి = ఈప్రకారము, వికల్ = ఈచెప్పినది, పంచకం = పంచకంబని, స్మృతం = స్మరింపఁబడినది. అనఁగా నిట్టుల చెప్పినపంచకములు మంచివి గావనుట.

సేవాయాం రాజకం మార్గే చోరం రాజాగ్ని మాలయే. 220
మౌంజీబంధన ఉద్వాహే రోగం మృత్యుం చ వర్జయేత్,

టీ. సేవాయాం = రాజును సేవింపఁబోవునప్పుడు, రాజకం = రాజపంచకమును, మార్గే = ప్రయాణమునందు, చోరం = చోరపంచకమును, ఆలయే = నూతనగృహారంభము నందు, రాజాగ్నిం = రాజపంచకమును-అగ్నిపంచకమును, మౌంజీబంధనే = ఉపనయనము నందు, ఉద్వాహే = వివాహమునందును, రోగం = రోగపంచకమును, మృత్యుంచ = మృత్యు పంచకమును, వర్జయేత్ = విడిచిపెట్టవలయును.

త్యజేద్భానువారేతురోగంశనౌమృత్యుకంభూమిపుత్రేతువహ్నిం,
గురౌ సోమవారేచ రాజాన మేవం బుధే భార్గవే తస్కరాఖ్యమ్.

టీ. భానువారేతు = ఆదివారమునాఁడైతే, రోగం = రోగపంచకమును, శనౌ = శని వారమునందు, మృత్యుకం = మృత్యుపంచకమును, భూమిపుత్రేతు = అంగారకవారమునం దైతే, వహ్నిం = అగ్నిపంచకమును, గురౌ = గురువారమునందును, సోమవారేచ = ఇందు వారమునందును, రాజానం = రాజపంచకమును, ఏవం = ఈప్రకారముగా, బుధే = సౌమ్య వారమునందును, భార్గవే = శుక్రవారమునందును, తస్కరాఖ్యం = చోరపంచకమును, త్యజేత్ = పరిత్యజింపవలయును.

చోరం రోగం త్యజేద్రాత్రౌ దివా రాజాగ్ని మేవ చ,
అర్ధరాత్రే త్యజే న్మృత్యుపంచకం యత్ర దృశ్యతే. 222

టీ. రాత్రౌ = రాత్రికాలమునందు, చోరరోగం = చోరరోగపంచకములను, దివా = పగటియందు, రాజాగ్ని మేవచ = రాజాగ్నిపంచకములను, అర్ధరాత్రే = నిశీథ కాలమునందు, మృత్యుం = మృత్యుపంచకమును, త్యజేత్ = విడిచిపెట్టవలసినది. యత్ర = ఏవివాహమునందు, పంచకం = చోరరోగరాజాగ్ని మృత్యుపంచకములలో నేదైనను, దృశ్యతే = కనఁబడుచున్నదో, అది త్యజింపఁదగినదని యభిప్రాయము.

స్వల్పదోషములు.

ఉపగ్రహాఖ్యం దూష్యంచ ఖగ్రహం యుద్ధదూషితం,
విరుద్ధయోగవాద్యశ్చ సంగ్రహంధగ్రహాజన్మభమ్. 223

టీ. దూష్యం=దూషింపఁబడిన, ఉపగ్రహాఖ్యం=ఉపగ్రహంబను పేరుగల దోషమును, యుద్ధదూషితం=యుద్ధమునందు దూషింపఁబడిన, ధగ్రహం=ధగ్రహం బనుదోషమును, విరుద్ధయోగనాద్యశ్చ=విరుద్ధంబులైన మరణయోగనాశయోగాదులయొక్క ఘడియలును, పంగ్వంధగ్రహజన్మభం = కుంటిరాసులు గ్రుడ్డిరాసులు జన్మనక్షత్రమును ఈ చెప్పినవి స్వల్పదోషంబులని తెలియవలసినది.

ఈదోషములకు దేశవ్యవస్థ.

ఉపగ్రహర్క్షం కురుబాహ్లీకేషు కళింగవంగేషుచ లత్తసంభవం,
సౌరాష్ట్రఘూర్జేషుచ పాతజన్యం శేషేతు దేశే న విరుద్ధదోషః 224

టీ. కురుబాహ్లీకేషు = కురుదేశబాహ్లీకదేశములయందు, ఉపగ్రహర్క్షం = ఉపగ్రహనక్షత్రదోషమును, కళింగవంగేషుచ=కళింగవంగదేశములయందు, లత్తసంభవం = లత్తవలనఁబుట్టినదోషమును, సౌరాష్ట్రఘూర్జేషుచ = రాష్ట్రఘూర్జరదేశములయందు, పాతజన్యం = పాతమువల్లఁ బుట్టినదోషమును (అగుచున్నది.), శేషేతు దేశే = మిగిలిన దేశములయందైతే, న విరుద్ధదోషః = ఈచెప్పిన విరుద్ధదోషంబులు లేవని తెలియవలయును.

యే మానదగ్ధాదయ ఏవ దోషా వివర్జనీయాః ఖలు మధ్యదేశే,
దుస్స్వప్నదుర్దర్శనదుర్నిమిత్తదుశ్శాకునాద్యా అపి యత్ర తత్ర.225

టీ. మానదగ్ధాదయః = కర్మనక్షత్రదగ్ధనక్షత్రములు మొదలైనవి, యే = ఏవో, తేదోషాః = ఆదోషంబులన్నియు, మధ్యదేశే = మధ్యదేశంబునందు, వివర్జనీయాఃఖలు= విడువఁదగినవిగదా, దుస్స్వప్నదుర్దర్శనదుర్నిమిత్తదుశ్శాకునాద్యా అపి = చెడుకలలు దుష్టవస్తువలోకనములు అశనిపాతము మొదలగుదుర్నిమిత్తములు దుష్టశకునములు మొదలైనవి యన్నియును, యత్ర = ఏదేశమునందుఁ గనఁబడుచున్నవో, తత్ర = ఆదేశమెల్ల పరిత్యజింపవలసినది.

వజ్రే తు ఘటికాషట్కం జ్వాలాఖ్యే ఘటికాష్టకం,
తిస్రః పంచోత్పాతమృత్యోర్నవ స్యుర్యమకంటకే. 226

టీ. వజ్రే = వజ్రనామయోగమునందు, ఘటికాషట్కం = ఆఱుగడియలును, జ్వాలాఖ్యే = జ్వాలాముఖనామయోగమునందు, ఘటికాష్టకం = ఎనిమిదిగడియలును, ఉత్పాతమృత్యోః=ఉత్పాతమృత్యునామయోగములయందు, తిస్రఃపంచ = క్రమముగా 3, ౫ గడియలును, యమకంటకే=యమకంటకయోగమునందు, నవ = ౯ గడియలును, వర్జ్యాః=వర్జింపఁదగినవి, స్యుః=అగును.

దోషభంగములు.

శుక్రః పంచసహస్రాణి బుధః పంచశతానిచ,
లక్షమేకం తు దోషాణాం గురుః కేంద్రే వ్యపోహతి. 227

టీ. కేంద్రే=కేంద్రమునందుండిన, శుక్రః = శుక్రుఁడు, పంచసహస్రాణి = ఐదు వేలదోషములను, బుధః = కేంద్రమందున్న బుధుఁడు, పంచశతాని = ఐదునూర్ల దోషంబులను, కేంద్రేగురుః = కేంద్రస్థుఁడైన బృహస్పతి, దోషాణాం = దోషములయొక్క, ఏకంలక్షం=ఒకలక్షను, వ్యపోహతి=నశింపఁజేయుచున్నాఁడు.

యే లగ్నదోషాఃకునవాంశదోషాఃపాపగ్రహైర్దృష్టినిపాతదోషాః,
లగ్నే గురుస్తాన్విమలీకరోతి బీజం యథాంభః కతకద్రుమస్య. 228

టీ. లగ్నేగురుః = వివాహలగ్నస్థితుండైనగురుఁడు, లగ్నదోషాః = లగ్నదోషములును, కునవాంశదోషాః = కునవాంశదోషములును, పాపగ్రహైర్దృష్టినిపాతదోషాః = పాపగ్రహములు లగ్నమును జూచినందువలనఁ గలిగినదోషములును, యే=ఏవో, తాన్ = ఆదోషంబులన్నిటిని, కతకద్రుమస్య = చిల్లచెట్టుయొక్క, బీజం = విత్తనము, అంభః యథా=ఉదకమునువలె, విమలీకరోతి=పరిశుద్ధములనుగాఁ జేయుచున్నాఁడు.

గురుస్సుదీప్తస్తనుకేంద్రసంస్థిత
స్స్వవర్గసంస్థో భృగుజో బుధో వా,
బలాధికో లగ్నగతో విశేషతో
నిహంతి దోషాన్ సకలాంస్తథావిధాన్. 229

టీ. గురుః=బృహస్పతి, సుదీప్తః = అస్తమునొందక మిక్కిలి ప్రకాశించువాఁడై, తనుకేంద్రసంస్థితః = లగ్నకేంద్రమునందుండినవాఁడై, స్వవర్గసంస్థః = స్వకీయశుభషడ్వర్గమునందున్నవాఁడైనను, భృగుజః = శుక్రుఁడైనను, బుధో వా = సౌమ్యుఁడైనను, బలాధికః = షడ్బలయుక్తుఁడై, లగ్నగతః = లగ్నంబును బొందియుండినట్లయితే, తథావిధాన్ = పూర్వోక్తంబులైన, సకలాన్దోషాన్ = సమస్తదోషంబులను, విశేషతః=అతిశయంబుగా, నిహంతి=కొట్టుచున్నాఁడు.

కావ్యో గురుర్వా సౌమ్యో వా యదా కేంద్రత్రికోణగః,
నశ్యంతి సకలా దోషాః పాపానీవ హరిస్మృతేః. 230

టీ. కావ్యః=శుక్రుఁడైనను, గురుర్వా=జీవుండైనను, సౌమ్యో వా=బుధుండైనను, యదా=ఏముహూర్తమునందు, కేంద్రత్రికోణగాః=కేంద్రకోణములను బొందుచున్నారో, తస్మిన్ = ఆముహూర్తమునందలి, సకలాదోషాః = సమస్తదోషంబులు, హరిస్మృతేః = విష్ణుస్మరణమువల్ల, పాపానీవ=దురితంబులవలె, నశ్యంతి=నశించుచున్నవి.

ముహూర్తలగ్నషడ్వర్గనవాంశగ్రహోద్భవాః,
యే దోషాస్తాన్నిహంత్యేవ యత్రైకాదశగశ్శశీ. 231

టీ. ఏకాదశగః=పదునొకండవయింటనుండిన, శశీ=చంద్రుఁడు, యత్ర = ఏలగ్నమునందలి, ముహూర్తలగ్నషడ్వర్గనవాంశగ్రహోద్భవాః = ముహూర్తలగ్నషడ్వర్గను

నవాంశగ్రహములవల్ల నుత్పన్నంబులైన, దోషాః = దోషములు, యే=ఏవో, తాన్= ఆదోషంబుల నన్నిటిని, నిహంత్యేవ=కొట్టివేయుచున్నాఁడు.

యత్రైకాదశగస్సూర్యో దోషా నాశం యయుస్తదా,
స్మరణాదివ రుద్రస్య పాపం జన్మశతోద్భవమ్. 232

టీ. యత్ర=ఏలగ్నమునందు, సూర్యః=సూర్యుఁడు; ఏకాదశగః=పదునొకొండవ యింటనున్నాఁడో, తదా (తత్ర)=అప్పుడాలగ్నమందలి, దోషాః = దోషములు, రుద్రస్య స్మరణాత్=శివస్మరణమువల్ల, జన్మశతోద్భవం = అనేకజన్మములవలన నుద్భవించిన, పాపమివ=దురితంబువలె, నాశం=నాశనమును, యయుః=పొందుచున్నవి.

బుధోఽపి మిత్రర్క్షగతస్తదంశసంస్థోఽపివా తేన నిరీక్షితో వా,
చేల్లగ్నగోదోషచయంనిహంతి రామోయథా రావణదైత్యబృన్దమ్.

టీ. బుధోఽపి = బుధుఁడును, మిత్రర్క్షగతః = మిత్రక్షేత్రములను పొందినవాఁడైనను, తదంశసంస్థోఽపివా = ఆమిత్రరాశ్యంశములయందున్నవాఁడైనను, తేన నిరీక్షితో వా=ఆమిత్రునిచేఁజూడఁబడినవాఁడైనను, లగ్నగశ్చేత్ = లగ్నముననుండినయెడల, దోషచయం=దోషరాశిని, రామః=శ్రీరాములు, రావణదైత్యబృందంయథా = రావణాసురుని నితరరాక్షససమూహమునువలెనే, నిహంతి=కొట్టుచున్నాఁడు.

లగ్నస్థో భార్గవో జీవో యదివా చంద్రనందనః,
నాశయత్యఖిలాన్దోషాన్ తూలసంఘమివానలః. 234

టీ. భార్గవః=శుక్రుఁడైనను, జీవః = గురుండైనను, చంద్రనందనోవా = బుధుండైనను, లగ్నస్థోయది = లగ్నమునందుండినట్లాయెనా, అఖిలాన్ = సమస్తములైన, దోషాన్ = దోషంబులను, అనలః=అగ్ని, తూలసంఘమివ = దూదిరాశినిగాల్చు తెఱంగున, నాశయతి=నశింపఁజేయుచున్నాఁడు.

కాణాంధబధిరోద్భూతా దగ్ధలగ్నాదికోద్భవాః,
తే దోషా నాశమాయాంతి కేంద్రసంస్థాశ్శుభగ్రహాః. 235

టీ. కాణాంధబధిరోద్భూతాః = కుంటిగ్రుడ్డిచెవిటిరాసులవల్ల నుత్పన్నంబులైనట్టియు, దగ్ధలగ్నాదికోద్భవాః = దగ్ధలగ్నము మొదలైనవానివలన నుద్భవించినట్టియు, దోషాః=దోషంబులు, యే=ఏవో, తే = ఆదోషంబులు, శుభగ్రహాః=గుర్వాదిశుభగ్రహంబులు, కేంద్రసంస్థాః= కేంద్రములయందుండఁగా, నాశం = నాశనమును, ఆయాంతి = పొందుచున్నవి.

ఉచ్చగశ్శుభ ఏకోఽపి లగ్నగో దోషసంచయం,
హంతి పాపాన్ హరితిథౌ చోపవాసవ్రతం యథా. 236

టీ. శుభః=శుభగ్రహము, ఏకోపి = ఒకటియైనను, ఉచ్చగః = ఉచ్చమునొందిన దైనను, లగ్నగః = లగ్నమును బొందినదైనను, దోషసంచయం = దోషపుంజమును, హరి శిఖాచ=ఏకాదశియందు, ఉపవాసవ్రతం = ఉపవాసవ్రతము, పాపం యథా = కల్మిష మునువలెనే, హంతి=పోగొట్టుచున్నది.

ఏకోఽపి మిత్రరాశిస్థశ్శుభో యది విలగ్నగః,
హంతి దోషాన్మహాదోషాౝ శివరాత్రివ్రతం యథా. 237

టీ. శుభః = శుభగ్రహము, ఏకోపి = ఒకటియైనను, మిత్రరాశిస్థః=మిత్రరాశి యందును, విలగ్నగః = లగ్నగతముగా, స్యాద్యది = అయ్యెనేని, శివరాత్రివ్రతం = మహాశివరాత్రివ్రతము, మహాదోషాౝ యథా=మహాపాతకాదిదోషంబులవలె, దోషాౝ = దోషంబుల, హంతి=నశింపఁజేయుచున్నది.

విపది ప్రత్యగే చైవ చరమం చాద్యకం వినా,
స్వోచ్చస్వర్క్షగతశ్చంద్రశ్శుభదస్సర్వకర్మసు. 238

టీ. చరమం=చరమమైనతారను, అద్యకంచ=జన్మతారను, వినా = విడిచిపెట్టి, విపది = విపత్తారయందును, ప్రత్యగేచైవ = ప్రత్యక్తారయందును, స్వోచ్చస్వర్క్షగతః = స్వోచ్చక్షేత్రస్వనక్షత్రములయందుండిన, చంద్రః=చంద్రుఁడు, సర్వకర్మసు = సమస్త శుభకర్మములయందును, శుభదః=శుభదాయకుండని యెఱుంగవలయును.

జన్మర్క్షలగ్నయోర్వాపి చంద్రశ్చ స్తశ్శుభేక్షితః,
కేంద్రే శుభే స్వవర్గే వా లగ్నాదుపచయేఽపి వా. 239

టీ. జన్మర్క్షలగ్నయోర్వాపి = జన్మతారాలగ్నములయం దుండినను, చంద్రః = చంద్రుఁడు, శుభేక్షితః=శుభగ్రహవీక్షితుండై, కేంద్రే=కేంద్రమునందైనను, శుభే = శుభకరంబైన, స్వవర్గేవా=స్వోచ్చమిత్రములత్రికోణములయందైనను, లగ్నాదుపచయేపివా = లగ్నముకంటె నుపచయస్థానములగు తృతీయ షష్ఠదశమైకాదశస్థానములయం దైనను, స్థితశ్చేత్=ఉన్నవాఁడేని, శస్తః=శుభప్రదుం డగుచున్నాఁడు.

జీవే సితే కంటకస్థే పాపేవా త్రిషడాయగే,
వారర్క్షతిథియోగానాం దోషమాశు వ్యపోహతి. 240

టీ. జీవే=గురుండైనను, సితే=శుక్రుండైనను, కంటకస్థేసతి = కేంద్రములయం దుండఁగాను, పాపే = పాపగ్రహము, త్రిషడాయగేసతి = తృతీయషష్ఠలాభస్థానము లను బొందియుండఁగాను, వారర్క్షతిథియోగానాం = వారనక్షత్రతిథియోగములయొక్క, దోషం=దోషమును, ఆశు=శీఘ్రముగా, వ్యపోహతి=నశింపఁజేయును.

ఏవం గుణాగుణాన్వీక్ష్య లగ్నం నిశ్చిత్య యత్నతః,
సిద్ధాంతోక్తేన మార్గేణ లగ్నకాలం సమానయేత్. 241

టీ. ఏవం=ఈప్రకారముగా, గుణాగుణాన్ = గుణదోషములను, వీక్ష్య=లెస్సగా విమర్శించి, యత్నతః = ప్రయత్నమువల్ల, లగ్నం = ముహూర్తమును, నిశ్చిత్య = నిశ్చయించి, సిద్ధాంతోక్తేనమార్గేణ=సిద్ధాంతమునందుఁ జెప్పఁబడినమార్గముచేత, లగ్నకాలం= లగ్నసమయమును, సమానయేత్ = పొందింపవలయును. అనఁగా సిద్ధాంతోక్తప్రకారముగా ముహూర్తనిశ్చయము సేయవలయును.

వైధవ్యం తరణిస్తనోతి హిమగుస్తామేవ హంత్యాదరా
ద్భౌమో దంపతిహా శశాంకతనయస్సౌభాగ్యమాయచ్ఛతి,
ఆయుర్దా గురుభార్గవౌ మృదుగతిర్దారిద్ర్యదస్సర్వదా
రాహుశ్చాప్యనపత్యకృన్నిజగుణైర్లగ్నే వివాహేఽష్టభిః.

టీ. వివాహేలగ్నే=వివాహముహూర్తమునందుండినేని, అష్టభిః = ఎనిమిదియైన, నిజగుణైః = తమతమయందుండుసైజగుణవిశేషములచేత, తరణిః = సూర్యుఁడు, వైధవ్యం = విధవత్వమును, తనోతి = విస్తరింపఁజేయుచున్నాఁడు. హిమగుః = చంద్రుఁడు, తామేవ=ఆతన్యకనే, ఆదరాత్ =పట్టుదలతో, హంతి=చంపుచున్నాఁడు, భౌమః=అంగారకుఁడు, దంపతిహా=వధూవరులనిద్దఱనుహరింపుచున్నాఁడు, శశాంకతనయః=బుధుఁడు, సౌభాగ్యం=ఐశ్వర్యమును, ఆయచ్ఛతి=ఇచ్చుచున్నాఁడు. గురుభార్గవౌ=గురుశుక్రులు, ఆయుర్దౌ=ఆయుర్దాయము నిచ్చువారలు, మృదుగతిః = శనైశ్చరుఁడు, దారిద్ర్యదః= పేదరికమునిచ్చువాఁడు, సర్వదా = ఎల్లపుడు, రాహుశ్చాపి = రాహువును, అనపత్యకృత్ =సంతానాభావమును జేయువాఁడు, భవతి=అగుచున్నాఁడు.

వివాహలగ్నమునకు సుగుణములు.

ధనత్రిబంధుతనయ ధర్మాఽఽఙ్ఞాఽఽయేషు చంద్రమాః,
కరోతి సుతసౌభాగ్యభోగయుక్తా న్వివాహితాన్. 243

టీ. ధనత్రిబంధుతనయధర్మాఙ్ఞాయేషు = వివాహలగ్నంబులకు ద్వితీయ తృతీయ చతుర్థపంచమ నవమదశ మైకాదశస్థానంబులయందుండెడి, చంద్రమాః = చంద్రుఁడు, వివాహితాన్ = వివాహముసేయఁబడిన వధూవరులను, సుతసౌభాగ్యభోగయుక్తాన్ = పుత్రసంతాన సౌభాగ్యభోగయుతులనుగా, కరోతి=చేయుచున్నాఁడు.

పాతాళాంబరపంచమే ద్వినవమే లగ్నే చ సౌమ్యగ్రహాః
క్రూరాష్షట్ప గతాశ్శశీ ధనగతస్సర్వే త్రిరేకాదశం,
జామిత్రం గ్రహవర్జితం న చ భృగోష్షట్కం కుజస్యాష్టమం
దంపత్యోర్జనితోడులగ్నసమయం లగ్నాష్టమద్వాదశమ్. 244

టీ. వివాహే=వివాహముహూర్తమునందు, సౌమ్యగ్రహాః = సౌమ్యగ్రహంబులైనగురుశుక్రబుధులు, పాతాళాంబరపంచమే = నాలుగు పది ఐదుస్థానములయందును, ద్వినవమే = రెండు తొమ్మిదియింట్లయందును, లగ్నేచ = వివాహముహూర్తమునందును నుండవలసినది. శశీ=చంద్రుడు, ధనగతః = రెండవయింటనుండవలసినది, సర్వే=ఎల్లరు, క్రూరాః = రవ్యంగారకరాహుకేతువులు. త్రిరేకాదశం = మూడు పదునొకండుస్థానములను, షట్చ=ఆఱవస్థానమును, గతాః = పొందియుండవలయును, జామిత్రం = ఏడవయిల్లు, గ్రహవర్జితం=శుభపాపగ్రహరహితంబుగా నుండునది, భృగోష్షట్కం = ఆఱింట శుక్రుడుండుటయును, కుజస్యాష్టమం = ఎనిమిదింట నంగారకుడుండుటయు, దంపత్యోః=వధూవరులయొక్క, జనితోడులగ్నసమయం=జననకాల లగ్ననక్షత్రరాసులును, లగ్నాష్టమద్వాదశం=వధూవరలగ్నంబుల కష్టమద్వాదశంబులైనరాసులు, నచ=శుద్వాహక్రియలయం దొప్పిదంబులుగావని తెలియంగవలయును.

> కేంద్రత్రికోణభవనే యది శోభనైకస్స్వోచ్చస్వవర్గసహితో బలవాన్ప్రవిష్టః, పాపైస్తథావిధగతైస్త్రిషడాయగైశ్చ యోగో వివాహసమయే బహుపుత్రదాతా. 245

టీ. శోభనైకః = శుభగ్రహంబొకండు, స్వోచ్చస్వవర్గసహితః=స్వోచ్చమూలత్రికోణస్వకీయ షడ్వర్గయుక్తుండై, బలవాన్ = స్థానాదిషడ్బలయుతుండై, కేంద్రత్రికోణభవనే- కేంద్ర=కేంద్రములందైనను, త్రికోణభవనే = త్రికోణస్థానములయందైనను, ప్రవిష్టోయది=ప్రవేశించియుండెనేని, పాపైః=పాపగ్రహములు, తథావిధగతైః= ఆట్టిస్వోచ్చస్వవర్గసహితత్వాదిగుణసంపన్నులై, త్రిషడాయగైస్సద్భిశ్చ = తృతీయషష్ఠలాభస్థానములను బొందియుండగాను, వివాహసమయే = వివాహముహూర్తసమయమునందు, బహుపుత్రదాతా=దీర్ఘాయుష్మంతులైనయనేకపుత్త్రులనిచ్చెదు, యోగః = శుభయోగము వధూవరులకుఁ గలుగుచుండునని తెలియవలయును.

> లాభస్థే సూర్యపుత్రేచ షష్ఠే సూర్యేచ తిష్ఠతి,
> విలగ్నే తు స్థితే జీవే తృతీయే ధరణీసుతే. 246
> చంద్రేచ దశమస్థేతు శుక్రేరంధ్రే చ సుస్థితే,
> ఏకస్తు స్యాత్సమాయోగో దంపత్యోః పుత్రపౌత్రదః. 247

టీ. సూర్యపుత్రే = శనైశ్చరుడు, లాభస్థే = పదునొకండవయింట నుండఁగా, సూర్యేచ = సూర్యుఁడు, షష్ఠే = ఆఱవస్థానమందు, తిష్ఠతిసతి = ఉండఁగా, జీవే = బృహస్పతి, విలగ్నే = వివాహలగ్నమునందు, స్థితేసతి = వర్తించుచుండఁగాను, ధరణీసుతే = అంగారకుఁడు, తృతీయే = మూఁడింటనొప్పుచుండఁగాను, చంద్రేచ=చంద్రుఁడును, దశమస్థేతు = దశమస్థానమునందు నొప్పియుండఁగాను, శుక్రే = భార్గవుఁడు,

రంధ్రదః=త్రొమ్మిదింట, సంస్థితే = ప్రవర్తించుచుండఁగా, మిథః = ముఖ్యమయిన, సమాయోగః=శుభయోగము, దంపత్యోః=దంపతులకు, పుత్రపౌత్రదః = పుత్రపౌత్రప్రదంబైనది, స్యాత్=అగును.

లగ్నే గురుః కుజో లాభే దశమే భాస్కరో భవేత్,
ఉమాశంకర మిత్యాహు ర్దంపత్యోశ్చ సుఖావహమ్. 248

టీ. లగ్నే=వివాహలగ్నమునందు, గురుః = బృహస్పతియు, లాభే = పదునొకండవయింట, కుజః = భౌముండును, దశమే = పదియవస్థానమునందు, భాస్కరః = సూర్యుండును, భవేచ్చేత్ = ఆయెనేని, అనఁగా, నాయాస్థానంబుల నీగ్రహంబులుండిరేని, ఉమాశంకరమితి=పార్వతీపరమేశ్వరయోగంబనియు,నట్టియోగంబును, దంపత్యోః= వధూవరులకు, సుఖావహం = సుఖసంపాదకం బగుదానినిగా, ఆహుః = పెద్దలు చెప్పుచున్నారు.

కుజార్కశుక్రజీవా స్స్యు స్త్ర్యాపోక్లిమగతా యది,
రమావిష్ణురితి ఖ్యాతో ర్దంపత్యోశ్చ సుఖావహః. 249

టీ. కుజార్కశుక్రజీవాః = కుజరవిశుక్రగురులు, ఆపోక్లిమగతాః= లగ్నంబునకు తృతీయషష్ఠద్వాదశస్థానంబులనుండువారు, స్స్యుర్యది = ఐరేని, రమావిష్ణురితి = లక్ష్మీనారాయణం బనుయోగంబు, ఖ్యాతః=ప్రసిద్ధంబై, దంపత్యోశ్చ = జాయాపతులకుభయులకును, సుఖావహః=సుఖకరంబైనదిగా నెఱుఁగుచుండును.

రాహుకేతుదోషము.

లగ్నాస్తసంస్థౌ యది రాహుకేతూ న దోషదావేతి వదంతి కేచిత్,
త్రిస్కంధశాస్త్రాగమవేదినస్తు లగ్నాస్తగౌ తౌ చ హి వర్జయంతి.

టీ. రాహుకేతూ = ఛాయాగ్రహంబులైన రాహుకేతువులు, లగ్నాస్తసంస్థౌ యది=వివాహలగ్నజామిత్రస్థానంబులనుండినను, నదోషదావేతి = దోషముసేయువారు గారని, కేచిత్=కొందఱుమునులు, వదంతి=పలుకుచున్నారు. త్రిస్కంధశాస్త్రాగమవేదినస్తు = త్రిస్కంధశాస్త్రాగమవేత్తలైతే, లగ్నాస్తగౌ=లగ్నసప్తమస్థానంబులఁ బొందిన, తౌచ = ఆరాహుకేతువులును, వర్జయంతిహి = పరిత్యజించుచున్నారు. అనఁగా, వివాహముహూర్తవిషయమయి లగ్నాస్తగతరాహుకేతుదోషంబులు కొందఱిచేత నవలంబింపఁబడినవనియుఁ గొందఱిచేత నంగీకరింపఁబడలేదనియుఁ దెలియఁగవలయును.

లగ్నాస్తగతరాహుకేతుదోషభంగము.

వివాహేషు చ దేవానాం ప్రతిష్ఠాసూపనాయనే,
ఛాయాగ్రహౌతు విజ్ఞేయౌ రాహుకేతూ న దోషదౌ. 251

టీ. వివాహేషుచ=వివాహకార్యములయందును, దేవానాం ప్రతిష్ఠాసుచ = దేవ

తాప్రతిష్ఠలయందును, ఉపనాయనే = ఉపనయనవ్రతమునందును, ఛాయాగ్రహౌ = ఛాయాగ్రహంబులైన, రాహుకేతూ = లగ్నాస్తగతులైన రాహుకేతువులు, నదోషదౌ = దోషప్రదులుగారని, విజ్ఞేయౌ = తెలియఁదగినవారు.

చంద్రునిబాలత్వవృద్ధత్వాస్తమయములు.

వృద్ధత్వ మిందో స్త్రిదినం దినార్ధం బాలత్వ మస్తత్వ మహార్ద్వయంచ, అస్తే విధౌ మృత్యుముపైతి కన్యా బాలేఽన్నసక్తా విధవా చ వృద్ధే. 252

టీ. ఇందోః = చంద్రునికి, వృద్ధత్వం = ముసలితనము, త్రిదినం = మూఁడుదినములు, బాలత్వం = బాల్యము, దినార్ధం = అరదినము, అస్తత్వం = అస్తంగతత్వము, అహార్ద్వయంచ = రెండుదినములు క్రమముగా నగుచున్నది. విధౌ = చంద్రుఁడు, అస్తేసతి = అస్తంగతుఁడగుచుండఁగా, కన్యా = కన్యక, మృత్యుం = మృతిని, ఉపైతి = పొందుచున్నది, బాలే = బాలుఁడగుచుండఁగా, అన్నసక్తా = అన్నవాతురాలగును. వృద్ధే = వృద్ధుఁడగునేని, విధవా = భర్తృహీనురాలగుచుండునని తెలియవలయును.

భవత్యమృతరశ్మిత్వా ద్బాలోఽపి శుభదశ్శశీ,
శశీ శిశుర్ద్వితీయాయాం శుభం కార్యం సదా బుధైః. 253

టీ. శశీ = చంద్రుఁడు, బాలోఽపి = బాలుండేనియు, అమృతరశ్మిత్వాత్ = సుధాకరుఁడగుటవలన, శుభదః = శుభం బొనరించువాఁడు, భవతి = అగుచున్నాఁడు. శశీ = చంద్రుఁడు, శిశురపి = చిన్నవాఁడైనను, ద్వితీయాయాం = విదియయందు, బుధైః = పెద్దలచేత, శుభం = శుభకార్యము, సదా = ఎప్పుడును, కార్యం = చేయఁదగినది.

గ్రహణదోషము.

గ్రస్తేస్తే త్రిదినం పూర్వం పశ్చాద్గ్రస్తోదయే తథా,
సంధ్యాకాలే త్రిత్రిదినం నిశ్శేషే సప్తసప్త చ. 254

టీ. గ్రస్తేస్తే = గ్రస్తాస్తమయగ్రహణంబైనప్పుడు, పూర్వం = గ్రహణాత్పూర్వమునందు, త్రిదినం = మూఁడుదినములును, గ్రస్తోదయే = గ్రస్తోదయగ్రహణంబగునప్పుడు, పశ్చాత్ = గ్రహణానంతరమునందు, తథా = అప్రకారము మూఁడుదినములును, సంధ్యాకాలే = సంధ్యాకాలగ్రహణమునందు, త్రిత్రిదినం = పూర్వమందును, పరమందును మూఁడేసిదినములు, నిశ్శేషే = సర్వగ్రాసగ్రహణమునందు, సప్తసప్తచ = పూర్వపరములయందు నేడేసిదినములును, పరిత్యజేత్ = పరిత్యజింపవలయును.

ఉత్పాతగ్రహణాదూర్ధ్వం సప్తాహమఖిలగ్రహే,
నాఖిలే త్రిదినం నేష్టం నేష్టం తద్భమృతుత్రయమ్. 255

టీ. ఉత్పాతగ్రహణాత్=కంకణగ్రహణము మొదలైన యరిష్టగ్రహణములకంటె, ఊర్ధ్వం=పరమునందు, అఖిలగ్రహే = సర్వగ్రాసమునందు, సప్తాహం = ఏడు దినములును, నాఖిలే = అసంపూర్ణగ్రాసగ్రహణమునందు, త్రిదినం = మూఁడుదినములును, నేష్టం=సమ్మతములుగావు. తద్భం=ఆగ్రహణముపట్టిననక్షత్రము, ఋతుత్రయం = ఆఱు మాసములదనుక, నేష్టం=శుభకరంబుగాదని యెఱుంగవలయును.

పక్షగ్రహణమధ్యే తు వివాహం చోపనాయనం,
యది కుర్యాత్స మూఢాత్మా నష్టాయుః స్త్రీవియోగవాన్. 256

టీ. పక్షగ్రహణమధ్యేతు = పూర్ణిమామావాస్యల గ్రహణమధ్యంబునందు, వివాహం=వివాహమును, ఉపనాయనంచ=ఉపనయనమును, కుర్యాద్యది=ఎవ్వండైనను చేసెనేనియు, సః=వాఁడు, మూఢాత్మా = మూఢమనస్కుఁడు, నష్టాయుః = అర్ధాయుష్మంతుఁడును, స్త్రీవియోగవాన్=భార్యావియోగముగలవాఁడును, భవేత్=అగును.

త్రిజ్యేష్ఠస్వరూపము.

జ్యేష్ఠాంగనాకరతలగ్రహణం న కుర్యాజ్జ్యేష్ఠర్క్షజస్య పురుషస్య చ
శుక్రమాసే, చేదర్థహానికలహప్రదమాశు తద్వజ్జ్యేష్ఠాంగనా
పురుషయోశ్చ పరస్పరం చ. 257

టీ. శుక్రమాసే = జ్యేష్ఠమాసమునందు, జ్యేష్ఠర్క్షజస్య=జ్యేష్ఠానక్షత్రమునం దుద్భవించిన, పురుషస్యచ=పురుషునకును, జ్యేష్ఠాంగనాకరతలగ్రహణం = జ్యేష్ఠకన్యకాపాణిపీడనమును, నకుర్యాత్=చేయఁగూడదు. చేత్ = ఒకవేళను జేసినట్లైతే (నట్టివివాహము), ఆశు=శీఘ్రముగా, అర్థహానికలహప్రదం = ద్రవ్యనాశనకలహములం జేయునది. తద్వత్=అత్తెఱంగుననే, జ్యేష్ఠాంగనాపురుషయోశ్చ=జ్యేష్ఠకన్యకా జ్యేష్ఠపురుషుల కుభయులకును, పరస్పరంచ=అన్యోన్యమును వివాహమును సేయనర్హంబు గాదు.

ఆద్యగర్భే ద్వయోర్యత్ర జ్యేష్ఠానక్షత్రజాతయోః,
జ్యేష్ఠమాసే న కుర్వీత జ్యేష్ఠపంచకమీరితమ్. 258

టీ. యత్ర=ఎచ్చటను, ఆద్యగర్భే=ప్రథమగర్భమునందుఁబుట్టిన, జ్యేష్ఠానక్షత్రజాతయోః=జ్యేష్ఠానక్షత్రజనితులైన, ద్వయోః = ఇద్దరైన స్త్రీపురుషులకు, జ్యేష్ఠమాసే=జ్యేష్ఠమాసమునందు, వివాహం=వివాహమును, నకుర్వీత=చేయఁగూడదు. అప్రకారము చెప్పినది. జ్యేష్ఠపంచకం = జ్యేష్ఠపంచకంబని, ఈరితం = చెప్పఁబడినదియై నిషిద్ధంబగుచున్నది.

న కుర్వీత ప్రయత్నేన తథా జ్యేష్ఠచతుష్టయం,
ద్విజ్యేష్ఠం మధ్యమం ప్రోక్తం జ్యేష్ఠ ఏకశ్శుభావహః. 259

టీ. తథా = పూర్వోక్తప్రకారము, జ్యేష్ఠచతుష్టయం = జ్యేష్ఠచతుష్టయమును, ప్రయత్నేన = ప్రయత్నముచేత, నకుర్వీత = చేయఁగూడదు, ద్విజ్యేష్ఠం = జ్యేష్ఠద్వయము, మధ్యమం = మధ్యమంబని, ప్రోక్తం = చెప్పంబడినది. ఏకః = ఒకటియైన, జ్యేష్ఠః = జ్యేష్ఠము, శుభావహః = మంగళకరంబు.

ఆద్యగర్భప్రసూతాయాః కన్యకాయా వరస్యచ,
జ్యేష్ఠమాసే న కుర్వీత కదాచిదపి మంగళమ్. 260

టీ. ఆద్యగర్భప్రసూతాయాః = తొలిచూలునజనించిన, కన్యకాయాః = కన్యకకును వరస్యచ = వరునకును, జ్యేష్ఠమాసే = జ్యేష్ఠమాసమునందు, కదాచిదపి = ఒకప్పుడును, మంగళం = పాణిగ్రహణమును, నకుర్వీత = చేయఁగూడదు.

ఆద్యగర్భద్వయోర్యత్ర వివాహం కారయేద్యది,
మాసాధిపతిమిత్రత్వవశాత్ర శుభావహః. 261

టీ. యత్ర = ఎప్పుడు, ఆద్యగర్భద్వయోః = ప్రథమగర్భజనితులైన స్త్రీపురుషులకు, మాసాధిపతిమిత్రత్వవశాత్ = మాసాధిపతులయొక్క మిత్రత్వానుసారముగా, వివాహం = ఉద్వాహమును, కారయేద్యది = చేసినట్లైన, అత్ర = యీస్థలమునందు, వివాహః = పాణిగ్రహణము, శుభావహః = మంగళకరంబగును. (అనఁగా జ్యేష్ఠగర్భమునందు దుద యించినవారలైనప్పటికిని స్త్రీపురుషులకు మాసాధిపతి మిత్రత్వముగలిగియుండెనేని వివాహము శుభప్రదం బగునునట.)

ఏకోదరవివాహము.

వివాహస్త్వేకజన్యానాం షణ్మాసాభ్యంతరే యది,
అసంశయం త్రిభిర్వర్షైస్తత్రైకా విధవా భవేత్. 262

టీ. ఏకజన్యానాం = ఏకగర్భజనితులగువారలకు, షణ్మాసాభ్యంతరే = ఒకతెకు వివాహంబైన యారుమాసములకులోఁగా, వివాహో యది = రెండవదానికి వివాహం బయ్యెనేని, తత్ర = ఆయిద్దఱిలో, ఏకా = ఒకతె, త్రిభిర్వర్షైః = మూఁడు సంవత్సరముల చేత, అసంశయం = నిస్సందేహంబుగా, విధవా = విధవ, భవేత్ = అగును. (అనఁగా సోదరులకు నారుమాసములలోఁగా వివాహముసేయఁగూడదు. చేసిరేనియు, మూఁడు సంవత్సరముల కాచిన్నది విధవయగుననుట).

కదాచిదేకజన్యానాం నవివాహమ్యతుత్రయే,
యత్ర వర్షేణ తత్రైకా విధవైవ న సంశయః. 263

టీ. యత్ర=ఎచ్చటను, ఏకజన్యానాం=ఏకగర్భజనితులైనవారికి, ఋతుత్రయే = ఆఱుమాసములలోగా, కదాచిత్ = ఒకానొకప్పుడును, వివాహం = కరగ్రహణమును, నకుర్యాత్=చేయఁగూడదు. చేత్=ఒకవేళఁ జేసినట్లైన, తత్ర=ఆయిద్దఱిలో, ఏకా= ఒకతెయైనకన్యక, వర్షేణ = సంవత్సరములో, విధవైవ = భర్తృవిహీనురాలేయగును. నసంశయః=ఈయర్థంబునందు సందియంబు లేదు.

పుత్రీవివాహాత్పరత స్తదైవ శుభప్రదం పుత్రవివాహకర్మ,
పుత్రీద్వయం నైవమృతుత్రయేఽపి పుత్రద్వయంవాపికదాచిదేవ.

టీ. పుత్రీవివాహాత్పరతః=కొమార్తవివాహంబైనపిమ్మట, తదైవ=అప్పుడే, పుత్రవివాహకర్మ=కుమారుని వివాహకార్యము, శుభప్రదం=మంగళకరంబైనది. పుత్రీద్వయం=కొమార్తల నిద్దఱినిఁగూర్చియైన, పుత్రద్వయంవాపి = కుమారులనిద్దఱిని గూర్చియైనను, ఋతుత్రయేపి=ఆఱుమాసములలోగా, కదాచిదేవ = ఒకానొకప్పుడును, వివాహకర్మ = వివాహకృత్యము, నైవ=చేయనర్హంబు గాదు.

మహానదీపర్వతమంతరావా కృత్వా వివాహం సహజస్య తస్య,
తస్యానుజస్యాపి తథైవ కార్యం మౌంజీనిబంధాఖ్యమిదంహిశస్తమ్.

టీ. మహానదీపర్వతమంతరావా=గంగాది మహానదీ వ్యవధానమంతైనను పర్వతవ్యవధానమంతైనను, తస్యసహజస్య=జ్యేష్ఠుండైనసోదరునకు, వివాహం=పాణిపీడనమును, కృత్వా=చేసి, తస్యానుజస్యాపి=వానితమ్మునికిని, తథైవ=అప్రకారమే, మౌంజీ నిబంధాఖ్యం=ఉపనయనకర్మము, కార్యం = చేయఁదగినది, ఇదం=ఈప్రకారముగా నుపనయనంబుసేయుట, శస్తంహి=లోకప్రసిద్ధంబనుట.

శుభకృత్పుత్రికోద్వాహాత్పశ్చాత్పుత్రకరగ్రహః,
ఏకతిథ్యామపి ప్రాహ భార్గవో భిన్నవేళయా. 2?6

టీ. పుత్రికోద్వాహాత్=కొమార్తవివాహముకంటె, పశ్చాత్=అనంతరమునందు, పుత్రకరగ్రహః = కుమారుని పాణిగ్రహణము, ఏకతిథ్యామపి = ఒక్కదినమునందును, భిన్నవేళయా=కాలభేదముచేత, శుభకృత్=శుభముసేయునని, భార్గవః = భార్గవమహాముని, ప్రాహ=పలికెను.

పృథఙ్మంటపయోః కేచిన్నార్యోశ్చైకోదరస్థయోః,
ఇచ్ఛంతి భిన్నవేళాయాం తయోరుద్వాహమంగళమ్. 267

టీ. పృథఙ్మంటపయోః=పృథక్ = ప్రత్యేకముగా నిర్మింపఁబడిన, మంటపయోః = వివాహమంటపములయందు, భిన్నవేళాయాం=భిన్నముహూర్తంబున; ఏకోదరస్థయోః= సహోదరులైన, తయోః నార్యోః = ఆస్త్రీలిద్దఱికిని, ఉద్వాహమంగళం = వివాహశుభకార్యమును, కేచిత్ = కొందఱు, ఇచ్ఛంతి = కోరుచున్నారు. (అనఁగా కొందఱి

కడుపునఁబుట్టిన స్త్రీలకు నిద్దఱికి నేకదినమునందు భిన్నముహూర్తంబుగ వివాహంబుసేయ వచ్చునని యభిప్రాయము.)

ఏకలగ్నే౽పి భిన్నాంశే వసిష్ఠాత్రిపరాశరాః,
తయోర్వివాహమిచ్ఛన్తి పృథగ్గ్రామేఽథ మంటపే. 268

టీ. అథ=తర్వాత, వసిష్ఠాత్రిపరాశరాః = వసిష్ఠాత్రిపరాశరమహామునులు, పృథగ్గ్రామే=భిన్నగ్రామమునందు,మంటపే=భిన్నమంటపమునందు,ఏకలగ్నే౽పి=ఒకముహూర్తమునకైనను, భిన్నాంశే = ... భేదంబుగలిగినేని, తయోః = అన్యోన్యసోదరకన్యకలకు, వివాహం=ఉద్వాహమును, ఇచ్ఛన్తి=అంగీకరించుచున్నారు.

ఫాల్గునే చైత్రమాసేచ పుత్రోద్వాహోపనాయనే,
భేదా దబ్దస్య కుర్వీత న ర్తుత్రయవిలంబనమ్. 269

టీ. అబ్దస్యభేదాత్=సంవత్సరభేదమువలన, ఫాల్గునే = ఫాల్గునమాసమునందును, చైత్రమాసేచ=చైత్రమాసమునందును, పుత్రోద్వాహోపనాయనే=పుత్రులకు వివాహోపనయనములను, కుర్వీత=చేయవలయు. నర్తుత్రయవిలంబనం=అసంవత్సరభేదముచేత నేకగర్భజనితులకుఁజేయు వివాహోపనయనములవిషయమై యాఱుమాసములపర్యంతంబైన కాలవిలంబము గాఁదగిన నిమిత్తంబు లేదని యెఱుంగవలయును.

కుమార్యోస్సుతయోః పుత్రపుత్ర్యోస్సోదరస్థయోః,
వివాహో౽బ్దాంతరే శస్త స్తయోన్నద్యంతరే యథా. 270

టీ. సోదరస్థయోః = ఒకతల్లికడుపున జనించిన, కుమార్యోః = కుమార్తెలకును, సుతయోః=కుమారులకును, పుత్రపుత్ర్యోః = పుత్రికాపుత్రులకును, అబ్దాంతరే = భిన్నసంవత్సరంబునందు, నద్యంతరే యథా = మహానదీవ్యవధానంబునందువలె, వివాహః = ఉద్వాహము, శస్తః=ప్రసిద్ధంబయినది.

కల్పయేద్వేదికాం రమ్యాం మండపంచ పృథక్పృథక్,
భిన్నోదరప్రసూతానామేకతిథ్యాం కరగ్రహః. 271

టీ. (వివాహకర్తా = వివాహముసేయఁబూనినవాఁడు,) రమ్యాం = సుందరంబగు, వేదికాం=పెండ్లియరుగును, మండపంచ=మండపమును, పృథక్పృథక్ = వేఱువేఱుగా, కల్పయేత్=నిర్మించవలసినది. అట్టి భిన్నవేదికామండపములయందు, తిథ్యాం = ఒకదినంబున, భిన్నోదరప్రసూతానాం=భిన్నగర్భజనితులైనవారలకు, అనఁగా సవతితోఁబుట్టువులకు సవతికొమార్తెలకును, కరగ్రహః=పాణిగ్రహణము ప్రసిద్ధంబని యెఱుంగవలయునట.

ముండనాన్మండనం చైవ మండనాన్నతు ముండనమ్,

టీ. ముండనాత్ = ఉపనయనానంతరంబున, మండనంచైవ = వివాహముసేయ నర్హంబుగాని, మండనాత్=వివాహంబయినపిమ్మట, ముండనం = ఉపనయనము, నకు = చేయ నుచితంబుగాదని తెలియవలయు.

అభిజిద్గోధూళిలక్షణము.

మధ్యందినగతే భానౌ ముహూర్తోఽభిజిదాహ్వయః,
సర్వదోషాన్ నిహంత్యాశు పినాకీ త్రిపురం యథా. 272

టీ. భానౌ=సూర్యుఁడు, మధ్యందినగతేసతి=మధ్యాహ్నమును బొందుచుండఁగా, ముహూర్తః = ఆమధ్యాహ్నకాలికంబయిన ముహూర్తంబు, అభిజిదాహ్వయః=అభిజిత్తనెడు పేరుగలది, సః = ఆయభిజిన్ముహూర్తము, సర్వదోషాన్ = సమస్తదోషంబులను, ఆశు=శీఘ్రముగా, పినాకీ=శివుఁడు, త్రిపురం యథా = త్రిపురములనువలె, నిహంతి = సంహరించుచున్నది.

సూర్యాచ్చతుర్థం యల్లగ్నమభిజిత్సంజ్ఞకం చ తత్,
సర్వదేశేష్విదం ముఖ్యం సర్వవర్ణేషు సర్వదా. 273

టీ. సూర్యాత్=సూర్యుఁడుండినరాశికంటె, చతుర్థం = నాలవదియగు, లగ్నం=లగ్నము, యత్=ఏదో, తత్ = ఆలగ్నము, అభిజిత్సంజ్ఞకం = అభిజిత్తనునామముగలది, ఇదం=ఈయభిజిల్లగ్నము, సర్వదేశేషు = సకలదేశములయందును, సర్వవర్ణేషు= సకలవర్ణములయందును, సర్వదా=ఎల్లప్పుడును,ముఖ్యం=శుభకార్యములు సేయ నావశ్యకంబనుట.

అశేషదోషాపహరం శుభప్రదం జగుర్మునీంద్రా అభిజిన్ముహూర్తం,
తథైవ గోధూళికనామధేయం వివాహయాత్రాద్యఖిలోత్సవేషు.

టీ. మునీంద్రాః = మునిసత్తములు, అభిజిన్ముహూర్తం = అభిజిల్లగ్నంబును, అశేషదోషాపహరం = విష్టివ్యతీపాతాదిదోషంబులనెల్ల నపహరించుదానిఁగా, శుభప్రదం = మంగళప్రదమునుగా, జగుః=పలికిరి. తథైవ = అప్రకారమే, గోధూళికనామధేయం = గోధూళికయనిపేర్కొనంబడినలగ్నము, వివాహయాత్రాద్యఖిలోత్సవేషు= వివాహము ప్రయాణము గృహప్రవేశము వాస్తుకర్మము మొదలైన శుభకర్మలయందు, ముఖ్యం=శ్రేష్ఠంబయినది.

అభిజిత్సర్వకార్యేషు శస్తం నాత్రోపనాయనం,
సూర్యాత్సప్తమలగ్నం యద్గోధూళికమితి స్మృతమ్. 275

టీ. అభిజిత్ = అభిజిల్లగ్నము, సర్వకార్యేషు = సమస్తశుభకార్యములయందు, శస్తం=ప్రసిద్ధంబుగాని, అత్ర=ఈయభిజిన్ముహూర్తంబునందు, ఉపనాయనం = ఉపనయనము, నశస్తం=ప్రశస్తంబయినదిగాదు. సూర్యాత్ = సూర్యుఁడున్నరాశికంటె, సప్తమలగ్నం=ఏడవలగ్నము, యత్=ఏదో, తత్ = అది, గోధూళికమితి=గోధూళికలగ్నంబని, స్మృతం=చెప్పఁబడినది.

ప్రాచ్యానాం కళింగానాం ముఖ్యం గోధూళికం స్మృతం,
అభిజిత్సర్వదేశేషు ముఖ్యం దోషవినాశకృత్. 276

టీ. పాశ్చాత్యానాం = పశ్చిమదేశ్యులకును, కళింగానాం = కళింగదేశ్యులకును, గోధూళికం=గోధూళిలగ్నము, ముఖ్యం=ఆవశ్యకమని, స్మృతం = స్మరింపఁబడినది. అభిజిత్=అభిజిన్ముహూర్తము, సర్వదేశేషు=సకలదేశములయందు, దోషవినాశకృత్ = సకలదోషహరంబై, ముఖ్యం=ఉత్తమమయినది.

నూతనవధూప్రవేశము.

వాసిష్ఠమందు:—

షష్ఠేఽష్టమేవా దశమే దినేవా వివాహమారభ్య వధూప్రవేశః,
పంచాంగశుద్ధంచ దినం వినాపి తిథౌ న సద్గోచరకేఽపి కార్యః. 177

టీ. పంచాంగశుద్ధంచదినంవినాపి = తిథివారనక్షత్రయోగకరణములచేత శుద్ధమైనదినము గాకపోయినప్పటికిని, తిథౌనసద్గోచరకేపి = శుభగ్రహసంపత్తిలేకుండిన దినము గాకపోయినప్పటికిని, వివాహమారభ్య = వివాహమైనది మొదలుకొని, షష్ఠే = ఆఱవదినమందైనను, అష్టమేవా=ఎనిమిదవదినమందైనను, దశమేదినేవా=పదియవదినమందైనను, వధూప్రవేశః=నూతనవధూగృహప్రవేశము, కార్యః=చేయదగినది.

వివాహమారభ్య వధూప్రవేశో యుగ్మే దినే షోడశవాసరాంతే,
తదూర్ధ్వమబ్దే యుజిపంచమేవా తతస్తదూర్ధ్వం విషమేవమేవా.

టీ. వివాహమారభ్య=వివాహమైనదినము మొదలుకొని, షోడశవాసరాంతే = పదియాఱుదినంబులలోపల, యుగ్మేదినే=సరిదినమునందు, వధూప్రవేశః = నూతనవధూప్రవేశము, కార్యః=చేయఁదగినది. తదూర్ధ్వం = ఆపైనూరాఱుదినము లతిక్రమించినపిమ్మట, అబ్దేయుజి=సరిసంవత్సరమునందైనను, పంచమేవా=బేసియైనప్పటికి ఐదవసంవత్సరమందైనను చేయఁదగినది. తదూర్ధ్వం = ఆయైదుసంవత్సరములును గడచినపిమ్మట, విషమేవమేవా=బేసిసంవత్సరమునందైనను సరిసంవత్సరమునందైనను, వధూప్రవేశః = వివాహమైనకన్యక క్రొత్తగా నత్తగారింటికివచ్చుట, శస్తః=ప్రశస్తమైనది.

మఱియొకవిధము.

వధూప్రవేశం ప్రథమేచ వర్షే తృతీయవర్షేఽపి శుభం వదంతి,
వర్షే ద్వితీయేఽప్యథవా చతుర్థే వధూప్రవేశస్త్వథ భర్తృనాశః.

టీ. ప్రథమేచవర్షే=వివాహమైన మొదటిసంవత్సరమునందును, తృతీయవర్షేఽపి=మూఁడవసంవత్సరమునందైనను, వధూప్రవేశం=క్రొత్తవధూప్రవేశమును, శుభం=మంగళమునుగా, వదంతి=కొందఱుమునులు, చెప్పుచున్నారు. అథ=పిమ్మట, వర్షేద్వితీయేఽపి = రెండవసంవత్సరమునందైనను, అథవా = అటుగాకపోతే, చతుర్థే = నాలవసంవత్సరమం

నందును, వధూప్రవేశః=నవీనకన్యకాగృహప్రవేశము, భర్తృనాశః=భర్తవినాశకరంబని తెలియవలయును.

ప్రవేశవైశిష్ట్యము.

వధూప్రవేశో న దివా ప్రశస్తో నృపప్రవేశో న నిశి ప్రశస్తః,
దివాచరాత్రౌచ గృహప్రవేశః కరోతి కర్తుశ్శుభకార్యసిద్ధిమ్.

టీ. వధూప్రవేశః=నూతనవధూశ్వశురగృహప్రవేశము, దివా = పగటియందు, నప్రశస్తః = ప్రసిద్ధంబుగాదు. నృపప్రవేశః=రాజగృహప్రవేశము, నిశి=రాత్రియందు, నప్రశస్తః = ప్రసిద్ధంబయినదిగాదు. గృహప్రవేశః = గృహకర్తయొక్క నూతనగృహప్రవేశము, దివా=పగటియందును, రాత్రౌచ=రాత్రికాలమునందును, కర్తుః=గృహయజమానునికి, శుభకార్యసిద్ధిం=మంగళకరములైన కార్యములయొక్కసిద్ధిని, కరోతి = చేయుచున్నది.

వధూప్రవేశనక్షత్రవారాదులు.

నీహారాంశువసూత్తరాదితిగురుప్రాష్ట్రానురాధాశ్వినీ
శక్రాహస్కరవాయువారుణహరిత్వాష్ట్రేషు శస్తే తిథౌ,
కుంభాజాలిగతే తదా ఖరకరే ప్రాప్తోదయే భార్గవే
జీవేఽర్కాస్ఫుటితాధిపే నవవధూసద్మప్రవేశశ్శుభః. 231

టీ. నీహారాంశువసూత్తరాదితిగురు ప్రాష్ట్రానురాధాశ్వినీ శక్రాహస్కరవాయు వారుణహరిత్వాష్ట్రేషు=మృగశీర్ష ధనిష్ఠోత్తరోత్త రాషాఢోత్తరాభాద్రా పునర్వసు పుష్య రోహిణ్యనూరాధాశ్వినీ జ్యేష్ఠాహస్తస్వాతీశతభిషక్ శ్రవణచిత్తానక్షత్రములయందును, శస్తతిథౌ = ప్రశస్తతిథులయందును, ఖరకరే = సూర్యుఁడు, కుంభాజాలిగతేసతి = కుంభమేషవృశ్చికరాసుల బొందియుండఁగా, తదా = అప్పుడు, భార్గవే=శుక్రుఁడును, జీవే=బృహస్పతియును, ప్రాప్తోదయేసతి=పొందఁబడిన యుదయముగలవారగుచుండఁగా, అర్కః = సూర్యుఁడు, అస్ఫుటితాధిపే = కేంద్రగతుఁడు గాకుండఁగా, నవవధూసద్మప్రవేశః=నూతనవధూగృహప్రవేశము, శుభః=శుభకరంబు.

పౌషేఽధిమాసేచ హరౌ ప్రసుప్తే ద్వితీయవర్షే గురుశుక్రమూఢే,
నవోఢికాయా నకరోతి మందిరప్రవేశమేవం మునయో వదంతి.

టీ. పౌషే = పుష్యమాసమునందును, అధిమాసేచ = అధికమాసమునందు, హరౌ ప్రసుప్తేసతి=విష్ణుదేవుండు నిద్రపోవుచుండఁగాను, ద్వితీయవర్షే = వివాహంబైనరెండవ సంవత్సరమునందును, గురుశుక్రమూఢే=గురుశుక్రమౌఢ్యమునందును, నవోఢికాయాః = నూతనవివాహితవధువునకు, మందిరప్రవేశం=గృహప్రవేశము, నకరోతి=చేయఁగూడదు: ఏవం=ఈప్రకారము, మునయః=మునివరులు, వదంతి = చెప్పుచున్నారు. (ఇవ్విధంబుగా షోడశకర్మంబులు ముగిసెననుట.)

సిద్ధాన్తశిరోమణియందు

అసంక్రాంతిమాసోఽధిమాస స్స్ఫుటస్స్యా
ద్ద్విసంక్రాంతిమాసః క్షయాఖ్యః కదాచిత్,
క్షయః కార్తికాదిత్రయే నాన్యథా స్యా
త్తదా వర్షమధ్యేఽధిమాసద్వయం చ. 283

టీ. అసంక్రాంతిమాసః = సూర్యసంక్రమణంబులేకయుండుమాసము, అధిమాసః = అధికమాసంబని, స్ఫుటః = స్పష్టంబయినది, స్యాత్ = అగును. ద్విసంక్రాంతిమాసః = రెండుసూర్యసంక్రమణములు గలిగినమాసము, క్షయాఖ్యః = క్షయమాసం బను నామము గలదియై, కదాచిత్ = ఒకానొకప్పుడు (సంభవించును.) క్షయః = అట్టి క్షయమాసంబు, కార్తికాదిత్రయే = కార్తికమార్గశీర్షపుష్యమాసంబులమూఁటియందే, స్యాత్ = అగును. అన్యథా = మఱియొకమాసమందు, నస్యాత్ = కలుగదు. తథా = అక్షయమాసముసంభవించునప్పుడు, వర్షమధ్యే = సంవత్సరములోన, అధిమాసద్వయంచ = అధికమాసద్వయమును సంభవించుచున్నది యని యెఱుంగవలయును.

క్షయమాసో యదా జాతస్సంసర్పాఖ్యద్వయం భవేత్,
సంసర్పః పూర్వమాస స్స్యా దధిమాసః పర స్స్మృతః. 284

టీ. యదా = ఏసంవత్సరమునందు, క్షయమాసః = క్షయమాసము, జాతః = పుట్టునో, తదా = ఆసంవత్సరమునందు, సంసర్పాఖ్యద్వయం = సంసర్పంబను పేరుగల యధికమాసద్వయము, భవేత్ = అగును. తథా = ఆయధిమాసద్వయము సంభవించునపుడు, పూర్వమాసః = పూర్వమాసము, సంసర్పః = సంసర్పంబనునామముగలది, స్యాత్ = అగును. పరః = అనంతరమాసము, అధిమాసః = అధికమాసంబని, స్మృతః = స్మరింపఁబడును.

గర్భే వార్ధుషికే భృత్యే శ్రాద్ధకర్మణి మాసికే,
సపిండీకరణే నిత్యే నాధిమాసం వివర్జయేత్. 285

టీ. గర్భే = స్త్రీగర్భవిషయమైనకార్యమునందు, వార్ధుషికే = ఒకని కప్పిచ్చితిరుగ వడ్డితోఁ దెచ్చుకొనువిషయమునందును, భృత్యే = జీతగానివిషయమునందును, శ్రాద్ధకర్మణి = ఆబ్దికమునందును, మాసికే = మాసికమునందును, సపిండీకరణే = సాపిండ్యమునందును, నిత్యే = నిత్యశ్రాద్ధమునందును, అధిమాసం = అధికమాసమును, నవివర్జయేత్ = విడిచిపెట్టఁగూడదు. అనఁగా నీశ్రాద్ధాదికార్యములను మలమాసమునందు విడిచిపెట్టక అవశ్యకముగా చేయవలయును.

మఱియు,

చంద్రసూర్యగ్రహస్నాన శ్రాద్ధదాన జపాదికం,

కార్యం స్యాన్మలమాసేఽపి నిత్యనైమిత్తికం యథా. 286

టీ. మలమాసేఽపి = అధికమాసమునందును, నిత్యనైమిత్తికం యథా = నిత్యనైమిత్తికంబులైన శ్రాద్ధహోమాదికార్యంబులవలె, చంద్రసూర్యగ్రహస్నానశ్రాద్ధదానజపాదికం = సూర్యచంద్రగ్రహణప్రయుక్తంబులగు స్నానహిరణ్యశ్రాద్ధదానజపంబులు మొదలైనది, కార్యం = చేయఁదగినది, స్యాత్ = అగును.

వాపీకూపతటాకాదిప్రతిష్ఠాయజ్ఞకర్మణీ,
గృహప్రవేశహోమాది నానాక్రతుమహోత్సవాన్. 287
తీర్థయాత్రోత్సవాదీని మహాదానవ్రతాని చ,
మాసప్రాధాన్యకం కర్మ ముక్త్వా తత్కామ్యకర్మ చ. 288

టీ. (మలమాసేఽపి = మలమాసమునందు, గురౌ = గురుఁడైనను, శుక్రేవా = శుక్రుండైనను, అస్తగేసత్యపి = అస్తంగతుం డగుచుండఁగా.) మాసప్రాధాన్యకంకర్మ = మాసప్రయుక్తంబయినకర్మను, తత్కామ్యకర్మచ = కామనచేఁ జేయుకర్మంబును, ముక్త్వా = విడిచిపెట్టి, అనఁగా నీవి వినాగా వాపీకూపతటాకాదిప్రతిష్ఠాయజ్ఞకర్మణీ = బావులు నూతులు చెరువులు మొదలైన ఖాతకర్మలయొక్క ప్రతిష్ఠను యాగకర్మంబును, గృహప్రవేశహోమాది నానాక్రతుమహోత్సవాన్ = నూతనగృహప్రవేశము హోమము నానావిధంబులైన యాగంబులను మహోత్సవంబులను, తీర్థయాత్రోత్సవాదీని = పుణ్యతీర్థయాత్రలు సేవించుటయు దేవతోత్సవము మొదలైనవానిని, మహాదానవ్రతానిచ = భూదానాదిమహాదానంబులను వ్రతంబులను, నకుర్యాత్ = చేయఁగూడదు. అనఁగా నధికమాసమునందు, వాపీకూపతటాకప్రతిష్ఠాదికర్మంబులు సేయనర్హంబులు గావు. మాసోక్తకర్మములును, కామ్యకర్మములును జేయనగును.

నూతన రజోదర్శనవిషయము.

అనుపచయస్థే చంద్రే ధరణీసుతవీక్షణాద్వాపి,
ప్రథమరజోదర్శనతశ్శుభాశుభం భవతి వనితానామ్. 289

టీ. చంద్రే = చంద్రుఁడు, అనుపచయస్థే సతి = రజోలగ్నంబున కుపచయస్థానంబులయందు అనఁగా ౬-౧౦-౧౧-3 స్థానములం దుండక పోవుచుండఁగాను, ధరణీసుతవీక్షణాద్వాపి = రజోముహూర్తంబున నంగారకవీక్షణముగలుగుటవల్లను, వనితానాం = స్త్రీలకు, ప్రథమరజోదర్శనతః = ప్రథమరజోదర్శనమువలన, శుభాశుభం = శుభము అశుభమును, భవతి = అగుచున్నది.

దిక్ఫలము.

శైలచంద్రాష్టజలధిరసాశ్వినవదిక్క్రిమాత్,
ప్రాగాది స్యాత్త్రిజాసంఖ్యా బాలికాప్రథమార్తవే. 290

టీ. బాలికా ప్రథమార్తవే=కన్యకలకు ప్రథమరజోదర్శనమునందు, ప్రాగాది = తూర్పుదిక్కు మొదలుకొని, క్రమాత్=క్రమముగా, ప్రజాసంఖ్యా = సంతానసంఖ్య, శైలచంద్రాష్టజలధిరసాక్షినవదిక్=౭, ౧, ౮, ౪, ౬, ౨, ౯, ౧౦, స్యాత్.

ఆర్తవవస్త్రనిర్ణయము.

మేషసింహోక్షచాపానా ముదయే ధవళాంబరా,
అళికర్కటనక్రాణా ముదయే మలినాంబరా. 291
ఘటయుగ్మాంగనాతౌళిలగ్నే రక్తయుతాంబరా,
పృచ్ఛకాలే భవత్యేవం బాలికా ప్రథమార్తవే 292

టీ. ప్రథమార్తవే = ప్రథమరజోదర్శనమునందలి, పృచ్ఛకాలే = ప్రశ్నచేసిన కాలమునందు, బాలికా=కన్యక, మేషసింహోక్షచాపానాముదయే = మేషసింహవృషభ ధనుర్లగ్నములయందు, ధవళాంబరా=తెల్లనివస్త్రములుంగలిగినదియు, అళికర్కటనక్రాణా ముదయే=వృశ్చికకర్కాటక మకరరాసులయందు, మలినాంబరా=మాసినబట్టగట్టుకొనినది యు, ఘటయుగ్మాంగనాతౌళిలగ్నే=కుంభమిథునకన్యాతులాలగ్నములయందు, రక్తయు తాంబరా=ఎఱ్ఱనివస్త్రముధరించినది, ఏవం=ఈచెప్పినప్రకారము, భవతి=అగుచున్నది.

వస్త్రఫలము.

సుభగా శ్వేతవస్త్రా స్యా ద్దృఢవస్త్రా పతివ్రతా,
క్షౌమవస్త్రా మహిషీ స్యా న్నవవస్త్రా శుభాన్వితా. 293
దుర్భగా జీర్ణవస్త్రా స్యా ద్రోగిణీ రక్తధారిణీ,
నీలాంబరధరా నారీ విధవా పుష్పిణీ భవేత్. 294
మలినాంబరసంవీతా దరిద్రా స్యా ద్రజస్వలా,
దృఢవస్త్రఫలం సమ్యగ్గదితం మునిపుంగవైః. 295

టీ. శ్వేతవస్త్రా=తెల్లనిబట్టగట్టుకొని రజస్వలయైనచిన్నది, సుభగా=సౌభాగ్యవతి యును, దృఢవస్త్రా=గట్టిబట్టగట్టుకొనినది, పతివ్రతా=పాతివ్రత్యముగలదియును, స్యాత్ = అగును. క్షౌమవస్త్రా=దుకూలవస్త్రధారిణియై పుష్పించినపడుచుక, మహిషీ = పట్టపురాణి యును, నవవస్త్రా=నూతనవస్త్రమును ధరించినది, శుభాన్వితా = శుభసంపన్నురాలును, స్యాత్=అగును. జీర్ణవస్త్రా=శిథిలవసనమును గట్టుకొనినది, దుర్భగా=దౌర్భాగ్యవంతు రాలును, రక్తధారిణీ = ఎఱ్ఱనిపుట్టము గట్టుకొనినది, రోగిణీ = వ్యాధిగ్రస్తురాలును, స్యాత్=అగును. నీలాంబరధరా=నల్లనివస్త్రముధరించినదియై, పుష్పిణీ = పుష్పించిన,

నారీ=స్త్రీ, విధవా=వైధవ్యమునుబొందినది, భవేత్=అగును. మలినాంబరసంవీతా = మాసినవస్త్రమును కట్టుకొనినదియై, రజస్వలా=రజోవంతురాలైన కన్యక, దరిద్రా=దారిద్ర్యమునుబొందునది, స్యాత్=అగును. మునిపుంగవైః=ఋషిశ్రేష్ఠులచేత, దృఢవస్త్రఫలం=కట్టిలట్టయొక్క ఫలము, సమ్యక్=లెస్సగా, గదితం=చెప్పఁబడినది.

రజోబిందుఫలము.

ఇంద్రే గుణో౽గ్నౌ యమపేవ వార్ధిర్నైరృత్య వృషే వాయుదిశి ద్విసంఖ్యాం,
కుబేర ఈశే శశిబిందు రేకో వస్త్రేషు సక్తా నవపుష్పవత్యాః. 296

టీ. ఇంద్రే=తూర్పుదిక్కునను, అగ్నౌ=ఆగ్నేయమూలయందును, గుణః=మూఁడు బిందువులును, యమపేవ=దక్షిణదిక్కునందును, అస్యే=నైరృతిమూలయందును, వార్ధిః = నాలుగుబిందువులును, వృషే = పశ్చిమదిక్కునందును, వాయుదిశి = వాయవ్యమూలయందును, ద్విసంఖ్యాం=రెండుబిందువులును, కుబేరఈశే=ఉత్తరఈశానదిక్కులయందు, శశిబిందురేకః=ఒకబిందువును, నవపుష్పవత్యాః=నూతనముగా రజోవతియైన స్త్రీయొక్క, వస్త్రేషు = కట్టుపుట్టములయందు, సక్తాః = కూడుకొనినవి, అనఁగా దైవజ్ఞుఁడు పృచ్ఛకునియొక్క దిక్కునుబట్టి ప్రాగాదిక్రమముగా ౩, ౪, ౨, ౧ రజోబిందువులు పడినవి యని చెప్పవలయును.

ప్రాప్నోతి బిందునైకేన సౌభాగ్యం చ ద్విబిందునా,
భోగ స్త్రిబిందునా రోగో దారిద్ర్యం బహుబిందునా. 297

టీ. రజోవతియైనస్త్రీకి, ఏకేన బిందునా = ఒకబిందువుచేత, సౌభాగ్యంచ = ఐశ్వర్యము, ప్రాప్నోతి=పొందుచున్నది. ద్విబిందునా = రెండుబిందువులచేత, భోగః = భోగమును, త్రిబిందునా = మూఁడుబిందువులచేత, రోగః = వ్యాధియును, బహుబిందునా = నాలుగుమొదలైన యనేకబిందువులచేత, దారిద్ర్యం = పేదరికమును, ప్రాప్నోతి=పొందుచున్నది.

కాలఫలము.

పుష్పవత్యా శ్శుభం ప్రాతః పూర్వాహ్ణే తీర్థగామినీ,
మధ్యాహ్నే సుతసౌభాగ్య మ్పరాహ్ణే తు జారిణీ. 298
సాయాహ్నే బహుపత్నీ స్యాత్సంధ్యయో ర్వేశ్యతాం వ్రజేత్,
పూర్వరాత్రే చిరాయు స్స్యా న్నిశీథే విధవా భవేత్. 299
నిశాంతే సుఖహీనా స్యా ద్దుర్భగా సర్వసంధిషు,

టీ. ప్రాతః = ఉదయకాలమునందు, పుష్పవత్యాః=రజస్వలయైనస్త్రీకి, శుభం = మంగళము, పూర్వాహ్ణే = పూర్వాహ్ణమునందు, తీర్థగామినీ = దివ్యక్షేత్రములు

సేవించునది, మధ్యాహ్నే = మధ్యాహ్నకాలమునందు, సుతసౌభాగ్యా = పుత్రధనము గలిగినది, అపరాహ్ణేతు = పగటియుత్తరభాగమునందైతే, జారిణీ = వ్యభిచరించునది, సాయాహ్నే=సాయంకాలంబున, బహుపత్నీ = అనేకమందిమగలు గలిగినది. స్యాత్ = అగును. సంధ్యయోః = సాయంప్రాతస్సంధ్యలయందు, వేశ్యతాం = వెలయాలితనమును, వ్రజేత్ =పొందును. పూర్వరాత్రే=పూర్వరాత్రియందు, చిరాయుః=మిక్కిలి ఆయుస్సు గలది, స్యాత్ =అవును. నిశీథే = అర్ధరాత్రమునందు, విధవా=వైధవ్యమును బొందునది, భవేత్ =అగును. నిశాంతే=ఉషఃకాలమునందు, సుఖహీనా = సౌఖ్యములేనిదియు, సర్వసంధిషు = ఈచెప్పఁబడిన సంధికాలములయందు, దుర్భగా = దౌర్భాగ్యము గలదియు, స్యాత్ =అవును.

తిథిఫలము.

సంతానహీనా ప్రతిపద్దినేచ భవే, ద్ద్వితీయేఽల్పసుఖా, తృతీయే,
సమస్తసౌభాగ్యవతీ, చతుర్థ్యాం పాపాలయా భోగవివర్జితా చ.
పంచమ్యాం బహుపుత్రభోగసహితా షష్ఠ్యాంతు దుర్భాషిణీ.
సప్తమ్యాం ధనధాన్యభూషణయుతా శౌర్యాన్వితా హ్యష్టమే,
దుఃఖార్తా నవమే దినేఽహ్ని దశమే సౌభాగ్యయుక్తా వరా
శుద్ధా రుద్రదినే తథార్కదివసే స్యా ద్దూషిణీ సర్వదా. 301
త్రయోదశ్యాంతు సంతుష్టా భూతాయాం పాపినీ భవేత్,
పూర్ణిమాయాంతు సంపుష్టా చామాయా మల్పభోగినీ, 302

టీ. ప్రతిపద్దినేచ = పాడ్యమినాఁడు రజస్వలయైనకన్య, సంతానహీనా= సంతానములేనిదియు, ద్వితీయే = విదియయందు, అల్పసుఖా= స్వల్పసౌఖ్యముగలది, తృతీయే= తదియయందు, సమస్తసౌభాగ్యవతీ = సకలైశ్వర్యములు గలిగినదియును, చతుర్థ్యాం = చవితినాఁడు, పాపాలయా = పాపంబులకు స్థానభూతురాలును, భోగవివర్జితాచ = భోగములేనిదియును, భవేత్ = అగును. పంచమ్యాం = పంచమియందు, బహుపుత్రభోగసహితా=అనేకపుత్రికాపుత్రులును భోగములును గలిగినదియు, షష్ఠ్యాంతు = షష్ఠియందైతే, దుర్భాషిణీ = దుష్టవాక్యములు బలుకునదియును, సప్తమ్యాం = సప్తమితిథియందు, ధనధాన్యభూషణయుతా=ధనధాన్యాభరణంబులతోఁ గూడినదియు, అష్టమే = అష్టమినాఁడు, శౌర్యాన్వితా = మిక్కిలి శూరురాలును, నవమేదినే = నవమియందు, దుఃఖార్తా =దుఃఖముచే పీడింపఁబడునదియును, దశమేఽహ్ని = దశమియందు, సౌభాగ్యయుక్తా = సౌభాగ్యవతియును, వరా = శ్రేష్ఠురాలును, రుద్రదినే = ఏకాదశినాఁడు, శుద్ధా = శుచిర్భూతురాలును, తథా = ఆప్రకారము, అర్కదివసే = ద్వాదశియందు, సర్వదా=ఎల్లప్పుడును, దూషిణీ = పరులదూషించునదియు, స్యాత్ = అగును. త్రయో

త్రయోదశ్యాం=త్రయోదశియందు, సంతుష్టా = సంతోషవతియును. భూతాయాం = చతుర్దశి యందు, పాపినీ = పాపాత్మురాలును, పూర్ణిమాయాంతు = పున్నమయందైతే, సంపుష్టా= బలిసినదియును, అమాయాం=అమావాస్యయందు, అల్పభోగినీ=స్వల్పభోగముగలదియును, భవేత్=అగును.

వారఫలము - కాశ్యపసంహితయందు.

రోగిణీ రవివారేచ సోమవారే పతివ్రతా,
దుఃఖితా భౌమవారేతు బుధే సౌభాగ్యసంయుతా. 303
శ్రీసంయుతా గురోర్వారే పతిభక్తా భృగోర్దినే,
మలినా మందవారే తు రాత్రావపి తథైవ చ. 304

టీ. రవివారేచ=భానువారమునందు బుష్పించిన పడుచుక, రోగిణీ= వ్యాధిపీడితురాలును, సోమవారే=ఇందువాసరమునందు, పతివ్రతా=పతివ్రతయును, భౌమవారేతు=కుజవారమునందైతే దుఃఖితా = దుఃఖపడుచురాలును, బుధే = బుధవారమునందు, సౌభాగ్యసంయుతా = సౌభాగ్యవతియును, గురోర్వారే = గురువారమునందు, శ్రీసంయుతా=సంపన్నురాలును, భృగోర్దినే=శుక్రవారమునందు, పతిభక్తా = పెనిమిటియందత్యంతభక్తిగలదియును, మందవారేతు=శనివారమందైతే, మలినా = కలుషస్వభావము గలదియును, తథైవ=ఆప్రకారమే, రాత్రావపి = రాత్రియందును, మలినా = మలినాత్మురాలగునని తెలియవలయును.

శుభనక్షత్రములు.

కరాదిపంచోత్తరమూలపూషవిష్ణుత్రయాశ్వీజ్యవిధీందుభేషు,
ఆద్యంరజస్సౌఖ్యసుతాయురర్థంసౌభాగ్యవృద్ధింకురుతేఽంగనానామ్.

టీ. కరాదిపంచోత్తరమూలపూషవిష్ణుత్రయాశ్వీజ్యవిధీందుభేషు - కరాదిపంచ = హస్తచిత్తస్వాతీవిశాఖానూరాధలయందును, ఉత్తర = ఉత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రలయందును, మూల=మూలయందును, పూష=రేవతియందును, విష్ణుత్రయ = శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషములయందును, అశ్వి = అశ్వినియందును, ఇజ్య=పుష్యమియందును, విధి = రోహిణియందును, ఇందుభేష = మృగశీర్షయందును, ఆద్యం = మొదటిదైన, రజః = ఆర్తవము, అంగనానాం = స్త్రీలకు, సౌఖ్యసుతాయురర్థం-సౌఖ్య=సౌఖ్యమును, సుత=కుమారులను, ఆయుః=ఆయుష్యమును, అర్థం = ధనంబును, సౌభాగ్యసిద్ధిం = సుభగత్వసిద్ధిని, కురుతే=చేయుచున్నది.

దుష్టనక్షత్రములు.

పూర్వాత్రయేయామ్యభుజంగభేష్వే తాంబూలతైలం కుసుమంహరిద్రాం,
తత్ఫల్గుత్ప్రసందర్శనమేవ వర్జ్యం తాత్కాలికం శాంతివిధిం ప్రకుర్యాత్.

రౌద్రే మఖే శోకయుతాఽదితేర్భేసాబంధకీంద్రేఽప్యనలే దరిద్రా.

టీ. పూర్వత్రయే=పుబ్బపూర్వాషాఢాపూర్వభాద్రలయందును, యామ్యభుజంగధిష్ణ్యే = భరణ్యాశ్లేషానక్షత్రములయందును (రజస్వలయైనస్త్రీ వేశ), తాంబూలతైలం- తాంబూలం = తాంబూలచర్వణము, తైలం = తైలాభ్యంగమును, కుసుమం = పుష్పధారణమును, హారిద్రాం=పసుపుపూఁతయు, తద్భర్తృసందర్శనమేవ = పెనిమిటినిఁజూచుటయును, వర్జ్యం = పరిత్యజింపఁదగినది. ఇవియునుంగాక, తాత్కాలికం = ఆరజోదర్శనకాలోచితంబయిన, శాంతివిధిం=శాంతికర్మవిధానమును, ప్రకుర్యాత్ = చేయవలసినది. రౌద్రే = ఆర్ద్రానక్షత్రమునందు, మఖే = మఖానక్షత్రమునందున (రజోవతియైనస్త్రీ), శోకయుతా = దుఃఖవతియగును, అదితేర్భే = పునర్వసునక్షత్రమునందును, ఇంద్రేపిచ= జ్యేష్ఠయందును, సా = ఆసమర్తాడినస్త్రీ, బంధకీ = వ్యభిచారిణి యగును. అనలే = కృత్తికానక్షత్రంబునందు, దరిద్రా=దారిద్ర్యముగలది యగుచున్నది.

కృత్తికాదిత్యరౌద్రేఽపి మఖాజ్యేష్ఠే రజస్వలా,
ఆదిపాదే శుభం ప్రోక్తం సా కన్యా మంగళప్రదా. 307
ద్విపాదే చేద్రజో దృష్టం పంచవింశతిభోజనం,
త్రిపాదేచ చతుష్పాదే శాంతిం కుర్యాద్యథావిధి. 308

టీ. కృత్తికాదిత్యరౌద్రేఽపి = కృత్తికాపునర్వస్వార్ద్రానక్షత్రములయందును, మఖాజ్యేష్ఠే=మఖాజ్యేష్ఠనక్షత్రములయందును, ఆదిపాదే= ప్రథమపాదమందు, రజస్వలాచేత్ =రజోవతియైన, శుభం = మంగళంబని, ప్రోక్తం = పలుకఁబడినది. సాకన్యా = ఆచిన్నది, మంగళప్రదా=శుభకరురాలగును. ద్విపాదే = రెండవపాదమునందు, రజః= ఆర్తవము, దృష్టంచేత్ =చూడఁబడినట్లైతే, పంచవింశతిభోజనం = తచ్ఛాంతినిమిత్తముగా నిరువదియైదుగురికి భోజనంబు షడ్రసోపేతముగాఁ బెట్టవలయును. త్రిపాదేచ=మూఁడవ చరణమునందును, చతుష్పాదే=నాలవపాదమునందును, యథావిధి=విధ్యుక్తప్రకారముగా, శాంతిం=శాంతిని, కుర్యాత్ =చేయవలయును.

శుభనక్షత్రఫలము - గ్రంథాంతరమున.

ధనిష్ఠావిష్ణుమూలాసు నార్యాస్స్యాత్సుతపంచకం,
మృగోత్తరకరత్వష్ట్రశతతారాసువై దశ. 309
ద్విదైవస్వాతిమూలాశ్విమైత్రేషు చ సుతాష్టకం,
ప్రాజాపత్యే సుతాస్సప్త చాంత్యేచ నవకం భవేత్ 310

టీ. ధనిష్ఠావిష్ణుమూలాసు = ధనిష్ఠాశ్రవణమూలానక్షత్రంబులయందు రజస్వలయైన, నార్యాః = ఆఁడుదానికి, సుతపంచకం = పుత్రపంచకము, స్యాత్ = అగును.

మృగోత్తరత్రయత్వష్ట్రశతతారాసు = మృగశిరోత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రలయందును, దశ=పుత్రదశకమును, ద్విదైవస్వాతిమూలాశ్విమైత్రేషు చ=విశాఖస్వాతిమూలాశ్వినన్యనూరాధలయందు, సుతాష్టకం=కుమారాష్టకమును, ప్రాజాపత్యే = రోహిణియందు, సుతాస్సప్త=పుత్రసప్తకమును, అంత్యే చ=రేవతియందును, నవకం = పుత్రనవకమును, భవేత్ = అగును. అనఁగా నాయానక్షత్రములయందు నయ్యాసంఖ్యగల కుమారులు గలుగుదురు.

దుష్టనక్షత్రఫలము.

> పూర్వత్రయే దరిద్రా స్యాత్కృత్తికాయాం తు దుర్భగా,
> ఆర్ద్రాయాం పుత్రనాశ స్స్యాద్భరణ్యాం స్వమృతిర్భవేత్. 311
> మఘాయాం భర్తృనాశస్స్యాత్సార్పే చండాలగామినీ,
> దరిద్రిణీ చ జ్యేష్ఠాయాం రతిహీనా చ జాయతే. 312

టీ. పూర్వత్రయే = పుబ్బపూర్వాషాఢ పూర్వాభాద్రలయందు రజస్వలయైన పడుచు, దరిద్రా=ధనహీనురాలు, స్యాత్ = అగును. కృత్తికాయాం=కృత్తికానక్షత్రమునందు, దుర్భగా = దౌర్భాగ్యవతి యగును. ఆర్ద్రాయాం = ఆర్ద్రానక్షత్రమందు, పుత్రనాశః=పుత్రసంతానంబులేకపోవుట, స్యాత్ = అగును. భరణ్యాం = భరణీనక్షత్రమునందు, స్వమృతిః=రజస్వలయైనస్త్రీ మరణము, భవేత్ = అగును. మఘాయాం = మఘానక్షత్రమునందు, భర్తృనాశః = పతివియోగము, స్యాత్ = అగును. సార్పే = ఆశ్లేషానక్షత్రమునందు, చండాలగామినీ=చండాలపురుషులతో విహరించునదియును, జ్యేష్ఠాయాం=జ్యేష్ఠానక్షత్రమునందు, దరిద్రిణీచ = పేదరికముగలిగినదియును, రతిహీనాచ = సురతవిహీనురాలును, జాయతే=అగుచున్నది.

> పూర్వత్రయే భుజంగర్క్షే యామ్యర్క్షే చ రజస్వలా,
> ప్రథమాంశే పతిఘ్నీ స్యాద్ద్వితీయే మృతపుత్రకా. 313
> తృతీయేతు దరిద్రా స్యాచ్చతుర్థే త్వశుభావహా,

టీ. పూర్వత్రయే = పుబ్బపూర్వాషాఢపూర్వాభాద్రలయందును, భుజంగర్క్షే = ఆశ్లేషానక్షత్రమునందును, యామ్యర్క్షేచ = భరణీనక్షత్రమునందును, ప్రథమాంశే = మొదటిపాదమునందును, రజస్వలా = రజోవతియైతే, పతిఘ్నీ = మగనిఁజంపునదియును, ద్వితీయే=రెండవపాదమునందు, మృతపుత్రకా=చచ్చిపోవుచుండు పుత్రసంతానము కలిగినదియును, స్యాత్ = అగును. తృతీయేతు = మూఁడవపాదమందైతే, దరిద్రా = భాగ్యహీనురాలును, చతుర్థేతు = నాలవపాదమందైతే, అశుభావహా = అమంగళకరురాలును, స్యాత్=అగును.

దుష్టతిథ్యాదులు.

అమా రిక్తాఽష్టమీ షష్ఠీ ద్వాదశీ ప్రతిపత్స్వపి. 314
పరిఘస్య చ పూర్వార్ధే వ్యతీపాతే చ వైధృతౌ,
సంధ్యాసూపప్లవే విష్ట్యామశుభం ప్రథమార్తవమ్. 315

టీ. అమారిక్తాష్టమీ షష్ఠీ ద్వాదశీ ప్రతిపత్స్వపి-అమా=అమావాస్యయందును, రిక్త=రిక్తతిథులయందును, అష్టమీ = ఉభయాష్టములయందును, షష్ఠీ = ఉభయషష్ఠుల యందును, ద్వాదశీ = ఉభయద్వాదశులయందును, ప్రతిపత్స్వపి = ఉభయప్రతిపత్తుల యందును, పరిఘస్యచపూర్వార్ధే = పరిఘనామయోగముయొక్క పూర్వభాగమునం దును, వ్యతీపాతేచ = వ్యతీపాతనామయోగమందును, వైధృతౌ = వైధృతినామ యోగమునందును, సంధ్యాసు = సంధ్యాకాలములయందును, ఉపప్లవే = అశనిపాతము మొదలైన యుపద్రవకాలములయందును, విష్ట్యాం = భద్రాకరణమునందును, ప్రథ మార్తవం=స్త్రీలకొలుతటిసమర్త, అశుభం=శుభకరంబు గాదు.

ఆర్తవలగ్నగ్రహఫలము.

కేంద్రత్రికోణాయధనస్థితాశ్చ శుభా స్త్రిషష్ఠాయగతాశ్చ పాపాః,
శుభప్రదాస్స్యుః ప్రథమర్తుకాలే తథా విధిజ్ఞా జగురార్యవర్యాః.

టీ. ప్రథమర్తుకాలే=స్త్రీలకు ప్రథమరజోదర్శనకాలమునందు, కేంద్రత్రికోణా యధనస్థితాః=కేంద్రత్రికోణలాభస్థానంబులయందుండిన,శుభాశ్చ=సౌమ్యగ్రహములును, త్రిషష్ఠాయగతాః=తృతీయషష్ఠలాభస్థానంబులనొందిన, పాపాశ్చ=క్రూరగ్రహములును, శుభప్రదాః=శుభమునిచ్చునవి, స్యుః=అగును. తథా=అప్రకారము, విధిజ్ఞాః=దైవజ్ఞులైన, ఆర్యవర్యాః=పూజ్యులగు మునిసత్తములు, జగుః=పలికిరి.

అష్టమస్థే నిశానాథే భర్తుర్నైధనకారకం,
చంద్రతారాబలయుతే రజః పుత్రార్థసంపదః. 317
లగ్నాద్వా జన్మలగ్నాద్వా భూమిజే వాఽథవా విధౌ,
పత్పుత్రా ప్రథమర్తౌ స్యాత్కన్యా చోపచయే స్థితే. 318

టీ. నిశానాథే = చంద్రుడు, అష్టమస్థేసతి = అష్టమస్థానగతుడగుచుండఁగా, రజః=ఆర్తవము, భర్తుర్నైధనకారకం = పతినాశనముఁజేయునది, చంద్రతారాబల యుతే = చంద్రతారాబలసంపన్నంబు లగునపుడు, రజః=ప్రథమార్తవము, పుత్రార్థసం పదః=పుత్రధనసంపత్తులనుఁజేయునది, లగ్నాద్వా = రజోలగ్నమునుండిగాని, జన్మలగ్నా ద్వా = జననకాలలగ్నమునుండిగాని, భూమిజేవా = అంగారకుఁడైనను, అథవా = అటు గాకపోతే, విధౌవా = చంద్రుఁడైనను, ఉపచయస్థితేపి = తృతీయషష్ఠదశమలాభస్థా

సంబులయందుండఁగా, ప్రథమర్తౌ=తొలికటిసమయమందు, కన్యా = కన్య, సత్పుత్రా= సద్గుణసంపన్నులగు కొమాళ్లుగలది, స్యాత్ =అగును.

ఆర్తవలగ్నశుభాశుభఫలము.

మేషే తు వ్యభిచారస్స్యాద్వృషభే సౌఖ్యవర్ధనం,
మిథునే స్యాత్పుత్రవతీ కర్కటే చాతిజారిణీ. 319
సింహే పుత్రవతీ నారీ కన్యాయాం శ్రీమతీ భవేత్,
భాగ్యయుక్తా తులాయాం చ వృశ్చికే వ్యభిచారిణీ. 320
దుశ్చరీ ధనుఃపూర్వే స్యా దపరే తు పతివ్రతా,
మకరే మానహీనా స్యాత్కుంభే ధనవతీ భవేత్. 321
మీనే పుత్రవతీచైవ ప్రథమర్తౌ విదం ఫలమ్. 322

టీ. మేషేతు=మేషలగ్నమునందైతే, వ్యభిచారః = వ్యభిచారమును, వృషభే = వృషభలగ్నమునందు, సౌఖ్యవర్ధనం=సౌఖ్యాభివృద్ధియు, స్యాత్ = అగును. మిథునే = మిథునలగ్నమునందు, పుత్రవతీ = పుత్రసంతానవతియును, కర్కటేచ=కర్కటకలగ్నమునందు, అతిజారిణీ = మిక్కిలి జారసాంగత్యము గలిగినదియును, స్యాత్ = అగును. సింహే = సింహలగ్నమందును, నారీ = రజస్వలయైనస్త్రీ, పుత్రవతీ = పుత్రవంతురాలును, కన్యాయాం = కన్యాలగ్నమునందు, శ్రీమతీ = సంపద్యుక్తురాలును, భవేత్ = అగును. తులాయాం = తులాలగ్నమునందు, భాగ్యయుక్తా = భాగ్యవంతురాలును, వృశ్చికే = వృశ్చికలగ్నమున, వ్యభిచారిణీ = వ్యభిచారముగలదియును, స్యాత్ = అగును. ధనుః పూర్వే = ధనుర్లగ్నము యొక్క పూర్వభాగమునందు, దుశ్చరీ = జారిణి యును, అపరేతు=ధనుస్సుయొక్క యపరభాగమునందైతే, పతివ్రతా=పాతివ్రత్యము గలిగినదియును, మకరే = మకరలగ్నమునందు, మానహీనా = అభిమానము లేనిదియును, స్యాత్=అగును కుంభే = కుంభరాశియందు, ధనవతీ = ధనధాన్యసమృద్ధిగలిగినదియును, మీనే=మీనలగ్నమునందు, పుత్రవతీ = పుత్రసంతానముగలదియును, భవేత్ = అగును. ప్రథమర్తౌ = ప్రథమరజస్సునందు, ఇదంఫలం = ఈపూర్వోక్తప్రకారమైన ఫలంబు గలుగును.

గ్రంథాంతరమందు,

మేషేఽపి సింహేఽపి చ కన్యకాయాం
గ్రామస్య బాహ్యే ప్రథమార్తవం స్యాత్,
వృషే చ గోష్ఠే ధనుషి స్వగేహే
గ్రామ్యేఽథ ఘటేఽన్యస్య గృహేఽంగనాయాః. 323
మీనే మృగే కర్కటకే ఘటేఽంబు
తీరే నృయుగ్మే తు దిగంబరా స్యాత్,

వనే చ మధ్యేఽప్యథ వృశ్చికే చ
గర్గాదయోఽప్యేవముదీరయంతి. 324

టీ. మేషేచ = మేషమందును, సింహేఽపిచ=సింహారాశియందును, కన్యకాయాం=కన్యారాశియందును, గ్రామస్య=గ్రామమునకు, బాహ్యే=బయలున, ప్రథమార్తవం=ప్రథమరజోదర్శనము, స్యాత్=అగునని, పృచ్ఛకునకు దైవజ్ఞుఁడు చెప్పవలయు. వృషేచ=వృషభలగ్నమందు, గోష్ఠే=గోష్ఠావమందనియు, ధనుషి=ధనుర్లగ్నమునందు, స్వగేహే=తనయింటిలోననియు, ఘటే=తులయందు, అంగనాయాః = కన్యయొక్క, గ్రామే=గ్రామమునందు, అన్యస్యగృహే=మఱియొకనియింటిలోననియు, మీనే = మీనరాశియందును, మృగే=మకరమందును, కర్కటకే=కటకరాశియందును, ఘటే=కుంభరాశియందును, అంబుతీరే=జలసమీపంబునందనియు, నృయుగ్మేతు = మిథునమునందైతే రజస్వలయైనస్త్రీ, దిగంబరా = దిసమొలగలది, స్యాత్=అగునదియు, అథ = పిమ్మట, వృశ్చికేచ = వృశ్చికరాశియందు, వనేచమధ్యే = అరణ్యమధ్యమునందనియుఁ చెప్పవలయు. ఏవం=ఈప్రకారమే, గర్గాదయోఽపి=గర్గుఁడు మొదలగుమహామునులు, ఉదీరయంతి=చెప్పుచున్నారు.

రజోదర్శనస్థానఫలము.

గ్రామబాహ్యే పరగ్రామే సా స్త్రీ స్యాద్వ్యభిచారిణీ,
పతివ్రతా పశుస్థానే సుఖీవా గృహమధ్యమే. 325
గ్రామమధ్యే సువృద్ధిస్స్యాద్విధవా స్యాద్దిగంబరా,
అన్యస్య గేహే దుశ్శీలా దీర్ఘాయుర్జలసన్నిధౌ. 326
వనమధ్యే తు సౌభాగ్యధనధాన్యసమన్వితా,

టీ. గ్రామబాహ్యే = గ్రామంబునకు బహిఃప్రదేశమునందు, పరగ్రామే=అన్యగ్రామమునందు, యా = ఏకన్యక, రజస్వలా = రజోవతియగునో, సాస్త్రీ=ఆదియ్యది, వ్యభిచారిణీ=వ్యభిచారముకలది, స్యాత్ = అగును. పశుస్థానే=గోష్ఠదొడ్డియందు, పతివ్రతా=పాతివ్రత్యముగలిగినదియు, గృహమధ్యమే = స్వకీయగృహాభ్యంతరమునందు, సుఖీవా=సుఖజీవనంబుగలిగినదియును, గ్రామమధ్యే=స్వగ్రామమధ్యమునందు, సువృద్ధిః=మిక్కిలివృద్ధిచేత నొప్పుచుండునదియును, దిగంబరా=దిసమొలతో రజస్వలయైన పడఁతి, విధవా=వైధవ్యమును బొందునదియు, స్యాత్ = అగును. అన్యస్యగేహే = పరగృహమందు, దుశ్శీలా=దుష్టస్వభావము కలిగినదియనియు, జలసన్నిధౌ=జలసమీపమందైన, దీర్ఘాయుః=దీర్ఘాయుష్మంతురాలనియు, వనమధ్యేతు = అరణ్యమధ్యమునందైతే, సౌభాగ్య ధనధాన్యసమన్వితా = ధనధాన్యైశ్వర్యములతోఁ గూడియుండునదియు నని చెప్పవలయును.

ఆర్తవనక్షత్రమందలి గ్రహఫలము.

ప్రథమార్తవనక్షత్రే సమహీజే మృతప్రజా. 327

జ్ఞశుక్రసహితే వంధ్యా సగురౌ స్యా త్తపస్వినీ,
సాదిత్యేతు పతిఘ్నీ స్యా ద్రాహుయుక్తే తు జారిణీ. 328
శనౌ తిష్ఠతి చేద్దాసీ గ్రహహీనే సువాసినీ.

టీ. ప్రథమార్తవనక్షత్రే=ప్రథమరజోదర్శననక్షత్రము, సమహీతేసతి = అంగారక సహితంబగుచుండఁగా, మృతప్రజా=చచ్చిపోయిన సంతానముగలిగినదియు, జ్ఞశుక్ర సహితే = బుధశుక్రసహితంబగునక్షత్రమునందు, వంధ్యా=గొడ్డుబోతురాలును, సగురౌ= బృహస్పతియున్ననక్షత్రంబునందు, తపస్వినీ=తపోవంతురాలును, స్యాత్ = అగును. సాదిత్యేతు=సూర్యాధిష్ఠితంబైన నక్షత్రంబునందైతే, పతిఘ్నీ = పెనిమిటిని జంపునది యును, రాహుయుక్తేతు=రాహుసంయుక్తనక్షత్రంబునందైతే, జారిణీ=జారులు గలిగి నదియును, శనౌ=శనైశ్చరుఁడు, తిష్ఠతిచేత్ = ఆర్తవనక్షత్రమునం దుండినటు లాయెనా, దాసీ=దాస్యము సేయునదియు, గ్రహహీనే = ఏగ్రహములేకయుండునక్ష త్రమునందు, సువాసినీ = దీర్ఘసౌమంగళ్యము గలిగినదియును,స్యాత్=అగును.

రజస్వలాచక్రము.

రజస్వలాయాం కన్యాయాం దిక్చక్రే భాని విన్యసేత్. 329
ప్రాచ్యాదిదిక్షు చత్వారి త్రీణి త్రీణి విదిక్షు చ,

టీ. కన్యాయాం=కన్యక, రజస్వలాయాం రజస్వలయగుచుండఁగా, దిక్చక్రే = దిగాకారంబుగాఁ జక్రంబు సేర్పఱచి, యందలి ప్రాచ్యాదిదిక్షు = ప్రాగ్ద క్షిణపశ్చిమోత్తరదిక్కులయందు, చత్వారి=సూర్యుఁడున్న నక్షత్రము మొదలుకొని నాలుగేసినక్షత్రములను, విదిక్షుచ=ఆగ్నేయాదిదిక్కులయందు, త్రీణిత్రీణి=మూఁడేసి నక్షత్రంబులను, విన్యసేత్=లిఖింపవలయును.

భానుభాచ్చంద్రనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్క్రమాత్. 330
ఆయుస్సంపదవైధవ్యపుత్రాన్దిక్షు వినిర్దిశేత్,
విదిక్షు క్షతరోగార్తి మరణాని వదేత్క్రమాత్. 331

టీ. భానుభాత్ = సూర్యుఁడున్ననక్షత్రము మొదలుకొని, చంద్రనక్షత్రపర్యం తం=చంద్రాధిష్ఠితనిత్యనక్షత్రపర్యంతమును, క్రమాత్=వరుసగా, గణయేత్=లెక్కింప వలయు. దిక్షు = ప్రాగాదిదిక్కులయందు, క్రమాత్ = క్రమముగా, ఆయుస్సంపద వైధవ్యపుత్రాన్ =ఆయుష్యము సంపదను వైధవ్యము లేకపోవుటయును పుత్రసంతాన మును, వినిర్దిశేత్ = నిర్దేశింపవలసినది. విదిక్షు=విదిక్కులయందు, క్రమాత్=క్రమ ముగా, క్షతరోగార్తిమరణాని-క్షత = గాయమును, రోగ=వ్యాధిని, ఆర్తి = పీడను, మరణాని = మ రణిని, వదేత్ = చెప్పవలయును.

రజస్వలాశుద్ధి.

ప్రథమేఽహని చండాలీ ద్వితీయే పతితా స్మృతా,
తృతీయే రజకీ ప్రోక్తా చతుర్థే శూద్రికా భవేత్. 332
పంచమేఽహని శుద్ధా స్యాద్ధవ్యకవ్యాదికర్మసు,
చతుర్థేఽహని భర్తుస్స్యాచ్ఛుద్ధా సంభోగకర్మణి. 333

టీ. రజస్వలా=రజోవతియైనకన్యక, ప్రథమేఽహని = మొదటిదినమునందు, చండాలీ = చండాలస్త్రీతుల్యురాలు, ద్వితీయే = రెండవదినమునందు, పతితా = పతితురాలితో సమానురాలని, స్మృతా=చెప్పఁబడినది. తృతీయే = మూఁడవదినమునందు, రజకీ = చాకలిదెలఁదుకతో సమానమని, ప్రోక్తా = చెప్పఁబడినది. చతుర్థే = నాలవదినమునందు, శూద్రికా = శూద్రస్త్రీసమురాలు, భవేత్ =అగును. పంచమేఽహని=ఐదవదినమునందు హవ్యకవ్యాదికర్మసు=దేవపితృకార్యములవిషయమై, విశుద్ధా=పరిశుద్ధురాలు, స్యాత్ = అగును. చతుర్థేఽహని=నాలుగవదినమునందు, భర్తుః = పెనిమిటికి, సంభోగకర్మణి=సురతకర్మయందు, శుద్ధా=స్నానముచేత శుచియ్యైతురాలు, స్యాత్ =అగును.

నారదీయమందు,

రజస్వలా యది స్నాతా పునరేవ రజస్వలా,
అష్టాదశదినాదర్వాగశుచిత్వం న విద్యతే. 334

టీ. రజస్వలా=బహిష్ఠయైనస్త్రీ, స్నాతా = స్నానముచేత శుచియై, పునరేవ = తిరుగ, అష్టాదశదినాదర్వాక్ = పదునెనిమిదిదినంబులలోఁగా, రజస్వలాయది=రజస్సుచే నొనరిన ట్లైతే, అశుచిత్వం=అపవిత్రత, నవిద్యతే=లేదు. అనఁగా బహిష్ఠయైనస్త్రీ తిరుగఁ బదునెనిమిదిదినములలోఁగా బయట నుండె నేనియు నాచిన్నది స్నానమాత్రముచేఁ బవిత్రురా లగుచుండుఁగాని యపవిత్రురాలుగాదని యెఱుంగఁదగినది.

ఏకోనవింశతేరర్వాగేకాహం స్యాత్తదూర్ధ్వతః,
వింశత్యుత్తరకాలేతు త్రిరాత్రం తు శుచిర్భవేత్. 335

టీ. ఏకోనవింశతేరర్వాక్ = పందొమ్మిది దినములలోపలనైతే, ఏకాహం = ఒకదినము, స్యాత్ = అగును. తదూర్ధ్వతః = ఆపందొమ్మిదిదినములకుపైన, వింశత్యుత్తరకాలేతు=ఇరువది దినంబులకు మిగిలినకాలంబునందైతే, త్రిరాత్రం = మూఁడుదినములయందు, శుచిః = పరిశుద్ధురాలు, భవేత్ = అగును. అనఁగాఁ బందొమ్మిది దినములలోఁగాఁ దిరుగ రజోవతియయ్యెనేని యొకదినముచేతఁ బరిశుద్ధురాలగుననియు, నిరువది దినంబుల కనంతరకాలంబునం దయ్యెనేని మూఁడురాత్రులచే శుచియ్యైతురా లగుననియు నెఱుంగవలయును.

నిషేకము.

విష్ణు ప్రజేశ రవి మిత్ర సమీర పౌష్ణ
మూలోత్తరా వరుణభాని నిషేక కార్యే,
పూజ్యాని పుష్య వసు శీతకరాశ్వి చిత్రా
దిత్యాశ్చ మధ్యమఫలా విఫలాస్స్యురన్యే. 336

టీ. నిషేక కార్యే = పునస్సంధాన ప్రయోజనమునందు, విష్ణుప్రజేశరవిమిత్ర సమీరపౌష్ణమూలోత్తరావరుణభాని = శ్రవణరోహిణీ హస్తానూరాధాస్వాతీరేవతీ మూలోత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రాశతభిషన్నక్షత్రములు, పూజ్యాని = పూజింపదగినవి. అనఁగా మంచినక్షత్రంబులు, పుష్యవసుశీతకరాశ్విచిత్రాదిత్యాశ్చ = పుష్యధనిష్ఠ మృగశిర్షాశ్వినీచిత్రాపునర్వసునక్షత్రంబులు, మధ్యమఫలాః = మధ్యమఫలదాయకంబులు. అనఁగా మధ్యనక్షత్రంబులు. అన్యే = తద్వ్యతిరిక్తనక్షత్రంబులన్నియుం, విఫలాః = విగతఫలంబులుగలవి. అనఁగా నధమనక్షత్రంబులు.

షష్ఠ్యష్టమీ పంచదశీ శ్చతుర్థీం
చతుర్దశీమప్యుభయత్ర హిత్వా,
శేషా శ్శుభా స్స్యుస్తిథయో నిషేకే
వారా శ్శశాంకార్యసితేందుజానామ్. 337

టీ. షష్ఠ్యష్టమీపంచదశీః=షష్ఠ్యష్టములను పూర్ణిమను, అమావాస్యను, చతుర్థీం = చవితిని, చతుర్దశీమపి = చతుర్దశిని, ఉభయత్ర = శుక్లకృష్ణపక్షంబుల రెంటియందును, హిత్వా=పరిత్యజించి, శేషాః = మిగిలిన, తిథయః = తిథులును, శశాంకార్యసితేందుజానాం = చంద్రగురుశుక్రబుధులయొక్క, వారాశ్చ = వారములును, నిషేకే = నిషేక ముహూర్తమునందు, శుభాః=శుభకరంబులు, స్యుః=అగును.

వృషమిథునకుళీరసింహకన్యాతులఘటచాపఝషాశ్శుభం వహంతి,
యదిశుభఫలశాలినోఽనుకూలేనిధనవిశుద్ధియుతే నిషేకకార్యే. 338

టీ. నిషేకకార్యే=నిషేకప్రయోజనమునందు,నిధనవిశుద్ధియుతే=అష్టమశుద్ధితోఁగూడినముహూర్తము, అనుకూలేఁది = అనుగుణంబైనట్టులైతే, శుభఫలశాలినః = శుభఫలంబుచేత నొప్పరుచుండు, వృషమిథునకుళీరసింహకన్యాతులఘటచాపఝషాః = వృషభమిథునకటక సింహ కన్యా తులా కుంభ ధనుర్మీనరాసులు, శుభం = మంగళమును, వహంతి = వహించుచున్నవి. అనఁగా నీచెప్పఁబడిన లగ్నంబులు నిషేకముహూర్తవిషయమై శుభకరంబులని యెఱుంగవలయును.

పుంసవనము.

కుర్యాత్పుంసవనం ప్రసిద్ధవిషయే మాసే తృతీయే ధవః

పశ్యన్ స్త్రీన్స్ఫుటతనౌ తుషారకిరణే పుష్యేఽథవా వైష్ణవే,
హిత్వా కర్కటకన్యయుగ్మమఖిలేష్వన్యేష్వరిక్తే తిథౌ
శుద్ధే నైధనధామ్ని శుక్రశశభృద్విణ్మంత్రిణాం వాసరే. 339

టీ. ప్రసిద్ధవిషయే = స్పష్టగర్భవిషయమై, తృతీయేమాసే = మూఁడవమాసమునందు, తుషారకిరణే = చంద్రుఁడు, పుష్యే = పుష్యమీనక్షత్రమందైనను, అథవా = అటుగాకయుండిన, వైష్ణవే = శ్రవణమందైనను, స్ఫుటతనౌ సతి = ప్రకాశించుచుండు శరీరముగలవాఁడగుచుండఁగా, కర్కటకన్యయుగ్మం = కటక కన్యామిథునరాసులను, హిత్వా = విడిచి, అన్యేషు = ఇతరములైన, అఖిలేషు = సమస్తరాసులయందును, నైధనధామ్ని = లగ్నమునుండి యెనిమిదవస్థానము, శుద్ధే సతి = గ్రహవర్జితంబగుచుండఁగా, అరిక్తే తిథౌ = అరిక్తతిథుల యందును, శుక్రశశభృద్విణ్మంత్రిణాం వాసరే = శుక్ర సోమ బుధ గురు వాసరముల యందును, ధవః = పెనిమిటి, పశ్యన్ = చూచుచున్నవాఁడై, పుంసవనం = పుంసవనంబను కర్మను, కుర్యాత్ = చేయవలసినది.

సీమంతము.

చతుర్థషష్ఠాష్టమమాసభేదే భర్త్రాఽద్యగర్భే ప్రథమం విధేయం,
సీమంతకర్మ ద్విజభామినీనాం మాసేఽష్టమే విష్ణుబలించ కుర్యాత్.

టీ. అద్యగర్భే = ప్రథమగర్భమునందు, చతుర్థషష్ఠాష్టమమాసభేదే = నాలుగవనెలలైనను ఆఱవనెలలైనను ఎనిమిదవనెలలైనను, భర్త్రా = పెనిమిటిచేత, సీమంతకర్మ = సీమంతంబనుకర్మము, ప్రథమం = ముఖ్యముగ, విధేయం = చేయఁదగినది. అష్టమేమాసే = ఎనిమిదవమాసమునందు, ద్విజభామినీనాం = బ్రాహ్మణస్త్రీలకు, విష్ణుబలించ = గర్భసంరక్షణార్థంబుగా విష్ణుదేవతాబలిని, కుర్యాత్ = చేయవలయును.

నక్షత్రవారాదులు.

సీమంతే తిష్యహస్తాదితిహరిశశభృత్పౌష్ణవిధ్యుత్తరాఖ్యాః
పక్షచ్ఛిద్రాంశ్చరిక్తాః పితృతిథిమపహాయాపరాస్స్యుః ప్రశస్తాః,
సింహాళీ వర్జయిత్వా శుభఫలబహుళా రాశయోఽప్యంశకాని
శ్రేష్ఠాస్స్యుశ్శీతరోచిర్భృగుబుధధిషణానాం విశుద్ధేఽష్టమేఽపి.

టీ. సీమంతే = సీమంతకర్మయందు, తిష్యహస్తాదితిహరిశశభృత్పౌష్ణవిధ్యుత్తరాఖ్యాః = పునర్వసుశ్రవణమృగశిర్షారేవతీరోహిణ్యుత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రలును, పక్షచ్ఛిద్రాంశ్చ = పక్షఛిద్రతిథులను, రిక్తాః = రిక్తతిథులను, పితృతిథిం = అమావాస్యను, అపహాయ = విడిచి, అపరాః = శేషించినతిథులు, ప్రశస్తాః = ప్రసిద్ధంబులైనవి, స్యుః = అగును. సింహాళీ = సింహవృశ్చికరాసులను, వర్జయిత్వా = పరిత్యజించి, అన్యే = ఇతరములైన,

శుభఫలబహులాః = శుభఫలంబులచేత నధికంబులగు, రాశయోఽంశాః = రాసులును, అంశకాని = ఈచెప్పినరాశ్యంశములును, శశిరోచిర్బుధగురుభిషణానాం = సోమ శుక్ర బుధ గురు సంబంధములైన వారములును, అష్టమేవిశుద్ధేఽపి = సీమంతలగ్నంబున కెనిమిదవ యిల్లు గ్రహవర్జితం బగుచుండఁగా, శ్రేష్ఠాః = శ్రేష్ఠంబులు, స్యుః = అగును.

శుభగ్రహేషు ధీధర్మకేంద్రేష్వరిభవత్రిషు,
పాపేషు షట్సు చంద్రోఽన్త్యనిధనాష్టాదివర్జితః. 342

టీ. శుభగ్రహేషు = సౌమ్యగ్రహములు, ధీధర్మకేంద్రేషు = కోణకేంద్రముల యందుండఁగాను, పాపేషు = క్రూరగ్రహములు, అరిభవత్రిషు = షష్ఠలాభతృతీయస్థానములఁ బొందియుండఁగాను, చంద్రః = చంద్రుఁడు, అన్త్యనిధనాష్టాదివర్జితః = ద్వాదశాష్టమజన్మములయం దుండకున్నవాఁడై, షట్సు = ఈ మొదటఁ జెప్పిన కేంద్రకోణతృతీయ షష్ఠలాభస్థానంబులయం దుండవలయును.

సీమంతలగ్నాదేకోఽపి క్రూరః పంచాష్టరిఃఫగః,
యది సీమంతినీం హన్యాత్తద్గర్భం వా న సంశయః. 343

టీ. సీమంతలగ్నాత్ = సీమంతలగ్నమునకంటెను, ఏకః క్రూరోఽపి = ఒకానొకక్రూర గ్రహము, పంచాష్టరిఃఫగో యది = పంచమాష్టమద్వాదశస్థానంబుల నొందియుండెనేని, సః = ఆ పాపగ్రహము, సీమంతినీం = గర్భిణిస్త్రీనైనను, తద్గర్భం వా = ఆగర్భిణీగర్భంబునైనను, హన్యాత్ = నశింపఁజేయును. న సంశయః = సందియంబు లేదు.

ఏకవింశతిమహాదోషాధ్యాయము.

అవ్దః పంచాంగశుద్ధిస్స్యాద్ద్వితీయ స్సూర్యసంక్రమః,
తృతీయః కర్తరీదోష శ్చంద్ర షష్ఠాష్టరిఃఫగః. 344
ఉదయాస్తాంశదోషశ్చ హిమాంశో సంస్థమహాగ్రజః,
గండాంతం పాపషడ్వర్గో భృగుషట్కం కుజాష్టమమ్. 345
దంపత్యోర్నరష్టమం లగ్నం రాశేశ్వాష్టాఘ్నికో భవేత్,
కునవాంశో వారదోష ఖర్జూరికసమాంఘ్రిభమ్. 346
గ్రహణోత్పాతభం క్రూరవిద్ధక్షం క్రూరసంయుతం,
అకాలగర్జితం వృష్టి ర్మహాపాత స్తథైవ ధృతిః. 347
మహాదోషా అమీ చైషాం ఫలం వక్ష్యే పృథక్పృథక్,

టీ. పంచాంగశుద్ధిః=పంచాంగశుద్ధియనుపేరుగలదోషము, ఆద్యః = ౧. సూర్య సంక్రమః=సూర్యసంక్రమణము, ద్వితీయః=౨. కర్తరీదోషః=కర్తరిదోషము, తృతీయః= ౩. చంద్రషష్ఠాష్టరిష్ఫగః = చంద్రదోషము ౪. ఉదయాస్తాంశసంశుద్ధిసంజ్ఞితః = ఉదయాస్తశుద్ధియనుదోషము, ౫. దుర్ముహూర్తజః = వారజనితదుర్ముహూర్తదోషము ౬. గండాంతం = గండాంతదోషము, ౭. పాపషడ్వర్గం=క్రూరగ్రహషడ్వర్గము, ౮. భృగుషట్కం=భృగుషట్కము, ౯. కుజాష్టమం=కుజాష్టమము ౧౦. దంపత్యోరష్టమం లగ్నం = దంపత్యష్టమలగ్నదోషము, ౧౧. రాశేర్విషఘటీ=రాశి విషఘటికాదోషము, ౧౨. కునవాంశః=కునవాంశము. ౧౩. వారదోషః = వారజనితదోషము, ౧౪. ఖర్జూరిక సమాంఘ్రిభమ్=ఖర్జూరచక్రసమాంఘ్రిభదోషము, ౧౫. గ్రహణోత్పాతభం=గ్రహణో త్పాతదోషము, ౧౬. క్రూరవిద్ధర్క్షం = క్రూరగ్రహవిద్ధనక్షత్రదోషము, ౧౭. క్రూర సంయుతం = క్రూరసంయుతదోషము, ౧౮. అకాలగర్జితం వృష్టిః = అకాలగర్జితవృష్టి దోషము, ౧౯. మహాపాతః=మహాపాతాదిదోషము, ౨౦. వైధృతిః=వైధృతిదోషము, ౨౧. అమీ=ఈచెప్పినదోషములు, మహాదోషాః=ఏకవింశతిమహాదోషంబులు, ఏషాం=ఈ యేకవింశతిమహాదోషంబులయొక్క, ఫలం = ఫలమును, పృథక్పృథక్ = వేఱువేఱుగా, వక్ష్యే=ముందుఁ జెప్పఁబోవుచున్నాను.

పంచాంగశుద్ధిదోషస్వరూపము.

తిథిర్వారశ్చ నక్షత్రం యోగశ్చ కరణం తథా. 348
ఏతే పంచ శుభా యత్ర పంచాంగం శుద్ధిమద్భవేత్,
యస్మిన్పంచాంగజో దోష స్తల్లగ్నం పరివర్జయేత్. 349
త్రిద్యుస్పృగవమా వేధ క్రాంతవైప్రాస్తథైవచ,
ఏతే పంచవిధా దోషాః పంచాంగదశదోషకాః. 350

టీ. యత్ర=ఏముహూర్తమునందు, తిథిఃవారశ్చ=తిథివారములును, నక్షత్రం = నక్షత్రమును, యోగశ్చ=యోగమును, తథా = అప్రకారము, కరణంచ = కరణమును, ఏతేపంచ=ఈయైదును, శుభాః=శుభకరములైనవో, సః=అది, పంచాంగం = ఆశుభతిథి వారనక్షత్రయోగకరణస్వరూపంబయిన పంచాంగము, శుద్ధిమత్=శుద్ధిగలది, భవేత్ = అగును. యస్మిన్=ఏముహూర్తమునందు, పంచాంగజో దోషః=పంచాంగదోషముసంప్రా ప్తంబగునో, తల్లగ్నం=ఆపంచాంగదోషగ్రస్తంబైన లగ్నమును, పరివర్జయేత్ = విడువ వలెను. తిథివారనక్షత్రయోగకరణంబులైదును శుభకరంబులుగా నుండవలయుననుట, త్రిద్యుస్పృగవమా=దినత్రయత్రిద్యుస్పృక్కులును, వేధ=వేధలును, క్రాంత = క్రాంత లును, వైప్రాః=వైప్రయును, తథైవ=అప్రకారము, ఏతే=ఈచెప్పిన, పంచవిధాః=ఐదు

విధంబులైన దోషాశ్చ = దోషములును, పూర్వశ్లోకమునందు చెప్పఁబడిన ప్రైదుదోషములను గలసి యీరుదియును, పంచాంగదశదోషకాః = పంచాంగదోషంబు లని పేర్కొనఁబడుచుండును.

సూర్యసంక్రాంతిదోషము.

త్యాజ్యాస్సూర్యస్య సంక్రాంతేః పూర్వతః పరతస్సదా,
వివాహాదిషు కార్యేషు నాడ్యష్షోడశ షోడశ. 351

టీ. సూర్యసంక్రాంతేః = సూర్యసంక్రమణప్రవేశకాలంబునకు, పూర్వతః = పూర్వమందును, పరతః = పరమునందును, షోడశషోడశ = పదియాఱుపదియాఱైన, నాడ్యః=ఘటికలు, వివాహాదిషు=వివాహము మొదలయిన, కార్యేషు = సకలశుభకార్యంబులయందును, సదా=ఎల్లప్పుడును, త్యాజ్యాః=పరిత్యజింపఁదగినవి. అనఁగా నిది సూర్యసంక్రమణదోషం బనుట.

కర్తరీదోషము.

లగ్నాంత్యముఖయోః పాపవక్రయోశ్శుభయోనయోః,
సా కర్తరీతి విజ్ఞేయా దంపత్యోర్గళకర్తరీ. 352

టీ. లగ్నాంత్యముఖయోః=వివాహముహూర్తంబునకు ద్వాదశద్వితీయస్థానంబులయందు, పాపవక్రయోః=వక్రించిన క్రూరగ్రహంబులు, శుభయోనయోః = శుభగ్రహసంబంధముగలిగినప్పటికిని, స్థితయోశ్చేత్ =ఉండెనేని, సా=అది, కర్తరీతి = కర్తరిదోషమనంబడునట్టిదోషము, దంపత్యోః = వధూవరులకు, గళకర్తరీ=కంఠమును గత్తిరించెడు కత్తెరయని, విజ్ఞేయా= తెలియఁదగినది.

కర్తరీదోషదుష్టం యల్లగ్నం తత్పరివర్జయేత్,
యది సౌమ్యగ్రహైర్యుక్తం గుణైస్సర్వైస్సమన్వితమ్. 353

టీ. కర్తరీదోషదుష్టం=కర్తరిదోషముచే దూషింపఁబడిన, యల్లగ్నం=ఏలగ్నమో, తత్ = ఆలగ్నము, సౌమ్యగ్రహైర్యుక్తంయది=శుభగ్రహంబులచేఁ గూడియుండినను, సర్వైః=సమస్తంబులైన, గుణైః=గుణంబులతోడ, సమన్వితం యది = సంయుక్తంబైనను, పరివర్జయేత్ =వివాహాదిశుభకార్యములయందుఁ బరిత్యజింపవలయు.

షష్ఠాష్టరిఫగచంద్రదోషము.

షడష్టరిఫగే చంద్రే లగ్నదోష స్స్వసంజ్ఞితః,
తల్లగ్నం వర్జయేద్యత్నాజ్జీవశుక్రసమన్వితమ్. 354

టీ. యస్మిన్ లగ్నే=ఏలగ్నమునందు, చంద్రే=చంద్రుఁడు, షడష్టరిఫగేసతి = షష్ఠాష్టమవ్యయస్థానంబులనొందియుండఁగా, స్వసంజ్ఞితః=తనసంజ్ఞగల, దోషః=దోషము గలుగుచున్నదో, తల్లగ్నం = అట్టిచంద్రషష్ఠాష్టరిఫదోషగ్రస్తం బైనలగ్నమును, జీవ

శుక్రసమన్వితమపి = గురుశుక్రసహితంబైనప్పటికిని, యత్నాత్ = ప్రయత్నమువల్ల వర్జయేత్ = పరిత్యజించవలయును.

సగ్రహచంద్రదోషము.

శశాంకే గ్రహసంయుక్తే దోష స్సగ్రహసంజ్ఞితః,
తస్మిం త్సగ్రహదోషేతు వివాహం నైవ కారయేత్. 355

టీ. శశాంకే = చంద్రుఁడు, గ్రహసంయుక్తే = శుభపాపగ్రహాన్యతరగ్రహంబులతోఁ గూడియుండెనేని, సగ్రహసంజ్ఞితః = చంద్రసగ్రహంబను పేరుగల, దోషః = దోషము, తస్మిన్ సగ్రహదోషేతు = ఆసగ్రహదోషమునందైతే. వివాహం = ఉద్వాహమును, నైవకారయేత్ = చేయఁదగదు.

ఉదయాస్తశుద్ధి.

లగ్నలగ్నాంశకౌ స్వస్వ పతినా వీక్షితౌ యుతౌ,
న చేదన్యోన్యపతినా శుభమిత్రేణ వా తథా. 356
వ్యత్యయశ్చేత్తదా మృత్యుస్తాభ్యాం సప్తోదయాంశకౌ,
ఏవం యుతౌ మృత్యుకరౌ క్రూరగ్రహయుతౌ యదా. 357

టీ. లగ్నలగ్నాంశకౌ = వివాహలగ్నమును లగ్ననవాంశమును, స్వస్వపతినా = లగ్ననవాంశాధిపతులచేత, వీక్షితౌ = చూడఁబడినవియైనను, యుతౌ = కూడుకొనినవియైనను యుండవలయును. తథా = ఆప్రకారము, నచేత్ = కాకయుండిన, అన్యోన్యపతినా = పరస్పరాధిపతులచేతనైన, శుభమిత్రేణవా = శుభగ్రహములచేతనైన మిత్రులచేతనైనను వీక్షితయుతములై యుండవలయు. వ్యత్యయశ్చేత్ = పూర్వముకంటె విపర్యయంబయినట్లైతే, తదా = అప్పుడు, తాభ్యాం = ఆలగ్ననవాంశములవల్ల, మృత్యుః = మృత్యువు సంభవించుచున్నది. సప్తోదయాంశకౌ = వివాహలగ్నంబునకు సప్తమలగ్నతన్నవాంశంబులు, ఏవంయుతౌ = వెనుకచెప్పినరీతిగా శుభమిత్రాదిగ్రహంబులతోఁ గూడియుండెనేని, క్రూరగ్రహయుతౌయదా = పాపగ్రహయుక్తములైనవానివలె, మృత్యుకరౌ = మృత్యుప్రదంబులైనవి, భవతః = అగుచున్నవి. అనఁగా వివాహలగ్నవిషయమై లగ్నాధిపతి బలవంతుఁడై లగ్నమందుండవలయు. నట్లుగాకుండిన శుభమిత్రగ్రహంబులలో నేదైననొకటి లగ్నమందుండినఁగాని లేక చూచిగాని యుండవలసినది. ఆప్రకారమే సప్తమాధిపతియును బలములైనస్థానములయం దుండవలయు. లేదా యుచ్చమిత్రస్వక్షేత్రాదులయందైన నొనరియుండవలయును.

దగ్ధముహూర్తవిషయము.

రుద్రాహిమిత్రపితరో వసువారవిశ్వే వేదో విధిశ్శతమఖః పురు

హూతవహ్నీ, నక్తంచరాఖ్యవరుణార్యమయోనయశ్చప్రోక్తందినస్య
దశపంచ దివా ముహూర్తమ్. 359

టీ. రుద్రాహిమిత్రపితరః=రుద్రాహిమిత్రపితృసంజ్ఞకంబులనియు, వసువారవిశ్వే=వసువారవిశ్వేదేవతలనియు, వేదః = వేదంబనియు, విధిః = విధియనియు, శతముఖః = శతముఖంబనియు, పురుహూతవహ్నీ = పురుహూతవహ్నులనియు, నక్తంచరాఖ్యవరుణార్యమయోనయశ్చ = రాక్షసవారుణార్యమంబులనియు, దశపంచ = ఈపదియేను, దినస్య = దినముయొక్క, దివా = పగటియందు, ముహూర్తం = ముహూర్తంబులనియెఱుంగునది.

రాత్రిముహూర్తములు.

నిశాముహూర్తాగిరిశాజపాదాహిర్బుధ్న్యపూషాశ్వియమాగ్నయ
శ్చ, విధాతృచంద్రాదితిజీవవిష్ణుతిగ్మద్యుతిత్వష్టృసమీరణాశ్చ.

టీ. గిరిశాజపాదాహిర్బుధ్న్యపూషాశ్వియమాగ్నయశ్చ = గిరిశాజపాదాహిర్బుధ్న్యపూషాశ్వియమాగ్ని నామకంబులనియు, విధాతృచంద్రాదితిజీవవిష్ణుతిగ్మద్యుతిత్వష్టృసమీరణాశ్చ = విధాతృచంద్రాదితిజీవవిష్ణుతిగ్మద్యుతిత్వష్టృసమీరణంబు లనియు నీపదియేను, నిశాముహూర్తాః=రాత్రి ముహూర్తములు అనఁగా రెండుగడియలకాలము హూర్తంబని యెఱింగి యెన్నిగడియలకు ముహూర్తంబు నిశ్చయింపవలసియుండునో యాకాలంబునకు సరిగా వెనుకచెప్పిన లెక్కప్రకారం బెంచఁగా నైనముహూర్తంబు ఫలాని ముహూర్తంబని తెలిసినట్టిముహూర్తంబులలో 'భగఇంద్రాగ్ని అహిర్బుధ్న్యాఖ్య రౌద్రపితృ' ఈయాఱుముహూర్తంబులు కొఱగానివియనియు, కడమముహూర్తంబులు శుభంబులనియు, రాత్రిముహూర్తంబులలో, రౌద్రఅజాంఘ్రియమఅగ్ని = ఈనాలుగు ముహూర్తంబులు మంచివిగావు. మిగిలిన పదునొకొండుముహూర్తములు మంచివనియుం దెలియవలయుననుట.

వారజనితదుర్ముహూర్తములు.

అర్యమ్ణోఽర్కే తుహినకిరణే రాక్షసబ్రహ్మసంజ్ఞౌ
పిత్ర్యాగ్నేయౌ క్షితిసుతదినే చంద్రపుత్రేఽభిజిచ్చ,
పైత్రబ్రాహ్మౌ భృగుసుతదినే రాక్షసాప్యౌచ జీవే
భౌజంగేశౌ సవితృజదినే వర్జనీయా ముహూర్తాః. 360

టీ. అర్కే = ఆదివారమునాఁడు, అర్యమ్ణః = అర్యమముహూర్తమును, తుహినకిరణే = సోమవారమునాఁడు, రాక్షసబ్రహ్మసంజ్ఞౌ = రాక్షసబ్రహ్మముహూర్తంబులు రెండును, క్షితిసుతదినే=అంగారకవారమునాఁడు, పిత్ర్యాగ్నేయౌ = పితృవహ్నిముహూ

ర్తంబులు రెండును, చంద్రపుత్రే = బుధవారమునాఁడు, అభిజిచ్చ = అభిజిన్ముహూర్తమును, భృగుసుతదివసే = శుక్రవారమునాఁడు, పైత్రబ్రాహ్మే = పిత్రులబ్రహ్మముహూర్తంబులు రెండును, జీవే=గురువారమునాఁడు రాక్షసాప్యాచ = రాక్షసోదకముహూర్తంబులు రెండును, పవిత్రజదివసే = శనివారంబున, భాజంగేశౌ = భుజంగేశానముహూర్తంబులు రెండును, నివి, ముహూర్తాః = వారజనితదుర్ముహూర్తంబులుగాన నివియన్నియును, వర్జనీయాః = వివాహాది శుభకార్యములయందు విడిచిపెట్టఁదగినవి యని యెఱుంగవలయును.

అహస్కరాదివారేషు యే ముహూర్తాస్తు నిందితాః,
వివాహాదిషు తే వర్జ్యా అపి లక్షగుణైర్యుతాః. 361

టీ. అహస్కరాదివారేషు=భానువాదివారములయందు, యే ముహూర్తాస్తు=ఏముహూర్తంబులైతే, నిందితాః=నిందింపఁబడినవో, తే=ఆదుర్ముహూర్తంబులు, లక్షగుణైర్యుతా అపి=లక్షగుణంబులతోఁ గూడియున్నప్పటికిని, వివాహాదిషు=పాణిగ్రహణాదులయందు, వర్జ్యాః=విడువదగినవి.

గండాంతదోషములు-తిథిగండము.

పూర్ణానందాఖ్యయోస్తిథ్యోస్సంధౌ నాడీచతుష్టయం,
గండాంతం మృత్యుదం జన్మయాత్రోద్వాహవ్రతాదిషు. 362

టీ. పూర్ణానందాఖ్యయోః=పూర్ణనందలను పేరుగల, తిథ్యోః = తిథులయొక్క, సంధౌ = సంధియందు, నాడీచతుష్టయం = పూర్ణతిథ్యంతంబునందు రెండుగడియలును, నందతిథ్యాదియందు రెండుగడియలునుగలసి నాలుగుగడియలపర్యంతమైన సంధికాలము, గండాంతం = గండాంతదోషం అనఁబడునట్టిదోషము, జన్మయాత్రోద్వాహవ్రతాదిషు = జననయానపాణిపీడనోపనయనాదులయందు, మృత్యుదం = మృత్యుప్రదంబు, అనఁగా నిట్టి గండాంతకాలమునందు నేశుభకార్యమును సేయ మేలుగాదు.

లగ్నగండము.

కుళీరసింహయోః కీటచాపయోర్మీనమేషయోః,
గండాంతమంతరాళం స్యాద్ఘటికార్ధం మృతిప్రదమ్. 363

టీ. కుళీరసింహయోః = కటకసింహములయొక్కయు, కీటచాపయోః = వృశ్చికధనుస్సులయొక్కయు, మీనమేషయోః = మీనమేషములయొక్కయు, అంతరాళం = మధ్యమము, ఘటికార్ధం=గడియన్నరకాలము, గండాంతం=లగ్నగండాంతదోషమనంబడునట్టిదోషము, మృతిప్రదం=శుభకార్యంబులయందు మరణకరంబు.

నక్షత్రగండములు.

సార్పేంద్రపౌష్ణభేష్వంత్యే షోడశాంశాభసంధయః,
తదగ్రభేష్వాద్యపాదే పాదగండాంతసంజ్ఞకాః. 364

టీ. సార్పేంద్రపౌష్ణభేషు = అశ్లేషజ్యేష్ఠరేవతీనక్షత్రంబులయందలి, అంత్యే= నాలవపాదములయందును, తదగ్రభేషు = ఆనక్షత్రంబులకు మొదటివియైన మఖమూలాశ్వినీతారలయందలి, ఆద్యపాదే= ప్రథమపాదములయందును, షోడశాంశాః = నాలుగు గడియలపరిమితంబులైన, భసంధయః=నక్షత్రసంధికాలములు, పాదగండాంతసంజ్ఞకాః= పాదగండాంతంబులను సంజ్ఞలచే నొప్పుచుండును, వెనుకఁ జెప్పినరీతిగా నీలగ్నములకు పాపషడ్వర్గము వదలి శుభషడ్వర్గము చూచుకోవలెను.

భృగుషట్కదోషము.

షట్కం విహాయ దోషం చ లగ్నాత్షష్ఠగతే సితే,
ఉచ్చగే శుభసంయుక్తం తల్లగ్నం సర్వదా త్యజేత్. 365

టీ. లగ్నాత్ =వివాహలగ్నముకంటె, సితే=శుక్రుఁడు, షష్ఠగతేసతి=ఆఱవయింట నుండఁగా, షట్కందోషంచ=భృగుషట్కదోషమును, విహాయ = విడిచిపెట్టి, ఉచ్చగే= శుక్రుఁడుచ్చంగతుఁడైనను, తల్లగ్నం = అభృగుషట్కదోషదుష్టంబైనలగ్నంబును, శుభసంయుక్తమపి=శుభగ్రహసహితంబయినను, సర్వదా=ఎల్లప్పుడు, త్యజేత్ =విడువవలయు. అనఁగా నాఱింట శుక్రుఁడుండఁగా, భృగుషట్కదోషంబులుగలుగు. నాదోషమును వివాహాదిశుభకార్యములయందుఁ బరిత్యజించవలయును.

కుజాష్టదోషము.

కుజాష్టమో మహాదోషో లగ్నాదష్టమగే కుజే,
శుభత్రయయుతం లగ్నం త్యజేదత్యుత్తుంగగే యది. 366

టీ. కుజే=అంగారకుఁడు, లగ్నాత్ = ముహూర్తలగ్నముకంటె, అష్టమగేసతి= అష్టమస్థానమునఁ బొందియుండఁగా, కుజాష్టమోమహాదోషః=కుజాష్టమం బను పేరుగల మహాదోషము సంభవించును. తుంగగేయది = అంగారకుఁ డుచ్చంగతుఁ డయ్యెనేని, యత్ = ఏలగ్నము, కుజాష్టమదోషగ్రస్తంబయిన ముహూర్తంబును, శుభత్రయయుతమపి=శుభగ్రహత్రయముతోఁ గూడినను, త్యజేత్=విడువవలయును.

కుజేఽష్టమే షష్ఠగతే భృగౌ వా షష్ఠాష్టమద్వాదశగేచ చంద్రే,
తద్దోషనాశం రవిరాయసంస్థో లగ్నే యదా కేంద్రగతే సురేజ్యే.

టీ. కుజే = అంగారకుఁడు, అష్టమే = ముహూర్తంబున కెనిమిదంట నుండఁగా నైనను, భృగౌ = శుక్రుడు, షష్ఠగతేవా = ఆఱవయింటనుండఁగానైనను, చంద్రే = చంద్రుఁడు, షష్ఠాష్టమద్వాదశగేచ = ఆ యెనిమిది పండ్రెండుస్థానములయందుండఁగా

మైనను, యదా=ఎప్పుడు, సురేజ్యః=బృహస్పతి, కేంద్రగతేసతి=లగ్నాదికేంద్రస్థుఁడై యుండెనేని యాబృహస్పతియు, అయసంస్థః=పదునొకొండవయింటనున్న, రవిః=సూర్యుఁడును, కర్ద్దోషనాశం = అయాకుజాష్టమాదిదోషంబులయొక్క నాశనమును, కరోతి = చేయుచున్నాఁడు.

అష్టమలగ్నదోషము.

ఉభయోరష్టమం లగ్నం వివాహశుభకర్మణి,
యది లగ్నగతస్సోఽపి దంపత్యోర్మరణప్రదః. 368

టీ. ఉభయోః = స్త్రీపురుషరాశి జన్మలగ్నంబులకు, అష్టమం లగ్నం=ఎనిమిదవలగ్నము, వివాహశుభకర్మణి=వివాహశుభకార్యమందు మేలుసేయునదిగాదు, సోఽపి=అయష్టమాధిపతియు, లగ్నగతోయది=లగ్నమునందుండెనేని, దంపత్యోః = దంపతులకు, మరణప్రదః=మృత్యుప్రదుఁ డగును.

విషనాడీదోషము.

ఆద్యే పరే స్యుర్ఘటికాశ్చతస్రో విషనాడికాః,
విషనాడీసమాయుక్తం తల్లగ్నం సర్వథా త్యజేత్. 369

టీ. ఆద్యేపరే=లగ్నంబునకుఁ బూర్వమందను బరమందును, చతస్రః=నాలుగైన, విషనాడికాః=విషనాడికలైన, ఘటికాః=గడియలు, స్యుః = కలుగుచున్నవి. విషనాడీసమాయుక్తం=విషఘటికలతోఁగూడిన, తల్లగ్నం=ఆలగ్నమును, సర్వథా=సర్వప్రకారములచేత, త్యజేత్=విడువవలయును.

ఇందలివిశేషము.

లగ్నస్యాదౌ విషం త్యక్త్వా పశ్చాత్కర్మాణి కారయేత్,
లగ్నాంత్యే విషసంయుక్తం తల్లగ్నం పరివర్జయేత్. 370

టీ. లగ్నస్య = లగ్నముయొక్క, ఆదౌ = మొదటను, విషం = విషఘటికలను, త్యక్త్వా=విడిచిపెట్టి, పశ్చాత్=అనంతరము,లగ్నాంత్యే=లగ్నపుచివరను, కర్మాణి=శుభకర్మలను, కారయేత్=చేయవలసినది. విషసంయుక్తం=విషఘటికాసహితంబైన, తల్లగ్నం=ఆలగ్నమును, పరివర్జయేత్=విడిచిపెట్టవలయునట.

ఖర్జూరచక్రసమాంఘ్రిజదోషము.

ఏకామూర్ధ్వగతాం త్రయోదశ తథా తిర్యగ్గతా స్థాపయే
ద్రేఖాచక్రమిదం బుధై రభిహితం ఖార్జూరికం తత్ర తు,
వ్యాఘాతాదిషు మూర్ధ్ని భంతు కథితం తత్రైక రేఖాస్థయో
స్సూర్యాచంద్రమసోర్మిథో నిగదితో దృక్పాత ఏకార్గళః. 371

వ్యాఘాతశూలపరిఘావ్యతిపాతపూర్వ
గండాతిగండకులిశేషు సవైధృతేషు,
ఆదిత్యచంద్రపిత్రుసార్పభదస్రమూల
మైత్రాఖ్యతిష్య సురవర్ధకిభాని మూర్ధ్ని. 372
చతుర్థగ స్త్వాద్యపాద మాద్యగస్తు చతుర్థకం,
ద్వితీయగ స్తృతీయంచ తృతీయస్తు ద్వితీయకమ్. 373
సమాంఘ్రి వేధస్సర్వత్ర విజ్ఞేయో ధిష్ణ్యమండలే,

టీ. ఏకామూర్ధ్వగతాం=నిడుపుగానొకరేఖను, తథా=అప్రకారము, త్రయోదశతిర్యగ్గతాః =అడ్డముగాఁ బదమూఁడురేఖలను, స్థాపయేత్ = ఏర్పఱచవలెను. ఇదం=ఈప్రకారముగా లిఖింపఁబడిన, రేఖాచక్రం = రేఖాచక్రము, ఖార్జూరికం = ఖార్జూరికచక్రంబని, బుధైః=పెద్దలచేత, అభిహితం = చెప్పఁబడినది. తత్రతు = అఖార్జూరకచక్రమునందైతే, వ్యాఘాతాదిషు = వ్యాఘాతము మొదలైన తొమ్మిదియోగముల యందు, కథితం=చెప్పఁబడిన, భంతు=అయానక్షత్రమును, మూర్ధ్ని = చక్రశిరోభాగమునం దుపన్యసించవలయు. తత్ర=అప్రకారము నక్షత్రవిన్యాసముతోఁగూడిన చక్రమునందలి, ఏకరేఖాస్థయోః=ఒకరేఖయందుండిన, సూర్యాచంద్రమసోః=సూర్యచంద్రులున్న నక్షత్రములకు, మిథః=అన్యోన్యముగలిగిన, దృక్పాతః=దృష్టిప్రసరణము, ఏకార్గళః=ఏకార్గళదోషంబని, నిగదితః=చెప్పఁబడినది. సవైధృతేషు=వైధృతినామయోగముతోఁగూడిన, వ్యాఘాతశూలపరిఘావ్యతిపాతపూర్వగండాతిగండకులిశేషు =వ్యాఘాతశూలపరిఘావ్యతిపాతవిష్కంభగండాతిగండవజ్రనామయోగంబులయందు, ఆదిత్యచంద్రపిత్రుసార్పభదస్రమూలమైత్రాఖ్యతిష్యసురవర్ధకిభాని= పునర్వసుమృగశీర్షమఖాశ్రేషాశ్వనీమూలానూరాధాపుష్యచిత్తానక్షత్రంబులు, మూర్ధ్ని=చక్రపుశిరస్సున క్రమంబుగా నాయాయోగంబులకు నిర్ణీతంబైననక్షత్రమును వ్రాయవలయు, ధిష్ణ్యమండలే=ఖర్జూరచక్రమందు విన్యసింపబడిన నక్షత్రమండలమునందు, సర్వత్ర=అంతట, చతుర్థగస్తు =సూర్యుఁడు నాలవపాదమునందుండెనేని, ఆద్యపాదం=చంద్రుఁడున్ననక్షత్రముయొక్క మొదటిపాదమునుగూర్చియు, ఆద్యగస్తు=ప్రథమపాదమునందుండినట్లైతే, చతుర్థకం=నాలవపాదమునుగూర్చియు, ద్వితీయగః=రెండవపాదమందుండెనేని, తృతీయంచ = మూఁడవపాదమునుగూర్చియు, తృతీయగస్తు=మూఁడవపాదమునందున్నపక్షమునందు, ద్వితీయకం=రెండవపాదమును గూర్చియు, సమాంఘ్రి వేధః=సమపాదవేధయని, విజ్ఞేయః = తెలుసుకోఁదగినది. అనఁగా నిడుపుగా నొకరేఖయు నడ్డముగాఁ బదమూఁడురేఖలను దీసిన నది ఖార్జూరికచక్రమనంబడు నట్టిచక్రంబునందు, వ్యాఘాతమునకుఁ బునర్వసు, విష్కంభమునకశ్విని, గండకు మూల, అతిగండమునకనూరాధ, వజ్రమునకుఁ బుష్యమి, వ్యతీపాతకాశ్రేష, శూలకు మృగశీర్ష, వైధృతికి చిత్తయు నగును. ఆయాయోగంబులలో నేయోగంబునందుమహా

త్రం బుంచవలయునో అయోగంబునకు జెప్పియున్న నక్షత్రంబును శిరస్సునందుండి ప్రదక్షిణక్రమంబుగా నిరువదియేడునక్షత్రంబులు లిఖించి చూడఁగా మహానక్షత్రం బున్నరేఖకెదుటిరేఖయందు సూర్యుఁ డున్ననక్షత్రం బచ్చట బడిలియుండెనేని ఖార్జూరికదోషము సంభవించును. భిన్నరేఖయయ్యెనేని దోషంబు లేదు. ఏకార్గళదోషంబు నాఖార్జూరిక చక్రమునందు పాదభేదముచేత జెప్పఁబడినది. ఎట్లనిన; సూర్యుఁడు ప్రథమపాదమం దుండునప్పుడు చంద్రుఁడు నాలవపాదమునందుండినా యేకార్గళ దోషంబు గలుగుచుండు. నీప్రకారంబుగా నాలవపాదంబునకుఁ బ్రథమపాదము, మూఁడవపాదమునకు రెండవపాదము, రెండవపాదంబునకు మూఁడవపాదము, నేకార్గళ దోషంబనియు, పాదభేదము గలిగెనేని దోషము లేదనియుం దెలియవలయును.

—— గ్రహణోత్పాతనక్షత్రదోషము. ——

గ్రహణోత్పాతభం త్యాజ్యం మంగళేతు ఋతుత్రయం,
యావచ్చ రవిణా భుక్తం ముక్తం దగ్ధమివేంధనమ్. 375

టీ. గ్రహణోత్పాతభం=గ్రహణోదయంబయిననక్షత్రమును, ఉత్పాతముపుట్టిన నక్షత్రమును, మంగళేతు = వివాహకర్మయందయితే, ఋతుత్రయం = ఆఱుమాసముల పర్యంతము, త్యాజ్యం = విడువఁదగినది. రవిణా = సూర్యునిచేత, భుక్తం = అనుభవింపఁ బడిన, యావచ్చ=నక్షత్రంబంతయును, దగ్ధం = దహింపఁబడిన, ఇంధనమివ = కాష్ఠము వలె, ముక్తం=విడువఁబడుచున్నది.

—— క్రూరవిద్ధనక్షత్రదోషము. ——

క్రూరగ్రహేణ సంవిద్ధం క్రూరగ్రహసమన్వితం,
అఖిలర్క్షం పంచగవ్యం సురాబిందుయుతం యథా. 376

టీ. క్రూరగ్రహేణ సంవిద్ధం = పాపగ్రహముచేత వేధింపఁబడిననక్షత్రమును, క్రూరగ్రహసమన్వితం = పాపగ్రహముతోఁ గూడియుండునక్షత్రమును, అఖిలర్క్షం = యావన్నక్షత్రమును, సురాబిందయుతం = సురాబిందువుగలిసిన, పంచగవ్యం యథా = పంచగవ్యంబునువలెను, త్యాజ్యం=వివాహాదిశుభకార్యములయందుఁ బరిత్యజింపఁదగినది.

క్రూరవిముక్తం దగ్ధం క్రూరగతం జ్వలితధూమితం పురతః,
తేషాం క్రూరగతాంశాంత్సమస్తకార్యేషు వర్జయేద్ధీమాన్. 377

టీ. క్రూరవిముక్తం=క్రూరగ్రహముచే విడువఁబడిన నక్షత్రము, దగ్ధం = దగ్ధం బనియు, క్రూరగతం=క్రూరగ్రహమును బొందియున్న నక్షత్రము జ్వలితంబనియు, పురతః = క్రూరగ్రహదృష్టినక్షత్రంబునకుఁ బైనక్షత్రము, ధూమితం = ధూమితంబనియు జెప్పంబడియె, తేషాం=ఆనక్షత్రములయొక్క, క్రూరగతాంశాన్ = పాపగ్రహమిళి

తంబులైనయంశములను, సమస్తకార్యేషు=వివాహాది శుభకార్యంబులయందెల్ల, ధీమాన్=బుద్ధిమంతుఁడగువాఁడు, వర్జయేత్=పరిత్యాగము సేయవలయును.

మహాపాతదోషము.

యస్మిన్దినే మహాపాతస్తద్దినం పరివర్జయేత్,
అపి సర్వగుణోపేతం దంపత్యోర్మృత్యుదం భవేత్. 378

టీ. యస్మిన్దినే=ఏముహూర్తదినమునందు, మహాపాతః = వ్యతీపాతనిర్గమాదిదోషంబులు గలుగునో, తద్దినం=ఆదినమును, పరివర్జయేత్=త్యజింపవలయు, తత్ = ఆ మహాపాతాపతితమైనదినంబు, సర్వగుణోపేతమపి = సమస్తగుణంబులతోఁ గూడినను, దంపత్యోః=దాయాపతులకు, మృత్యుదం=మృతికరంబయినది, భవేత్=అగును.

పరిత్యజ్య మహాదోషాం చ్ఛేషయోర్గుణదోషయోః,
గుణాధిక స్వల్పదోషం సకలం మంగళప్రదమ్. 379

టీ. మహాదోషాన్ = ఈచెప్పఁబడినయేకవింశతిమహాదోషంబులును, పరిత్యజ్య = విడిచిపెట్టి, శేషయోః=మిగిలిన, గుణదోషయోః = గుణదోషంబులలోపల, గుణాధికం = గుణములచేత నధికంబయిన, స్వల్పదోషం = అల్పదోషములుగలిగిన, సకలం = సమస్తలగ్నమును, మంగళప్రదం=శుభకరంబు.

గుళికాయమకంటకార్ధప్రహార కాలనిర్ణయము.

అహఃప్రమాణం వసుభాగితంచ తద్వారనాథే ప్రథమాద్యభాగౌ,
శేషం షడంశం క్రమవీక్షణీయం శనేస్తు భాగం గుళికాం వదంతి.
శన్యంశో గుళికా జ్ఞేయా గుర్వంశో యమకంటకః,
అర్ధప్రహారస్సౌమ్యాంశ శ్చార్కాంశః కాలసంజ్ఞికః. 331

టీ. అహఃప్రమాణం = పగటియొక్క ప్రమాణము, వసుభాగితంచ = ఎనిమిదింట భాగించఁగా వాయెనిమిదిభాగములలో, ప్రథమాద్యభాగౌ = ఒకటిరెండుభాగములు, తద్వారనాథే=ఆవారాధిపతియం దగుచున్న, శేషంషడంశం = మిగిలినయాఱంశములు, క్రమవీక్షణీయం=వరుసగాఁ జూడఁదగినవి, శనేర్భాగంతు = శన్యంశమును, గుళికాం = గుళికాకాలమునుగా, వదంతి=చెప్పుచున్నారు. ఇదియుమంగాక, శన్యంశః=శనిభాగము, గుళికా=గుళికాకాలంబనియు, గుర్వంశః = గురుభాగము, యమకంటకః=యమ కంటకంబనియు, సౌమ్యాంశః=బుధభాగము, అర్ధప్రహారః=అర్ధప్రహారంబనియు, అర్కాంశః = సూర్యాంశము, కాలసంజ్ఞికః=కాలంబనియు, జ్ఞేయః=ఎఱుంగవలయును.

యాత్రాప్రకరణము.

నందాభిధానా స్తిథయస్తు పూర్వే భద్రాయ భద్రాః కథితా

యమేచ, జయా జయార్థం యది పశ్చిమేచ పూర్ణాఉదీచ్యాం
నగతం తు రిక్తే. 332

టీ. పూర్వే=ప్రాగ్దిగ్భాగమునందు, నందాభిధానాః = నందలను నామములుగల, తిథయస్తు=తిథులును, యమేచ = దక్షిణదిగ్భాగమునందు, భద్రాః = భద్రతిథులును, భద్రాయ=శుభముకొఱకు, కథితాః=చెప్పఁబడినవి. పశ్చిమేచ = పడమటిదిక్కునను, జయాః= జయతిథులును, ఉదీచ్యాం = ఉత్తరదిగ్భాగమునందు, పూర్ణాశ్చ = పూర్ణతిథులును, జయార్థం=విజయముకొఱకు, కథితాః = పలుకఁబడినవి. రిక్తేతు = రిక్తతిథులయందైతే, నగతం=ఏదిక్కునను గమనము కూడదనుట.

తిథిశూలలు.

ప్రతిపన్నవమీ పూర్వే ద్వితీయాదశ ముత్తరే,
తృతీయైకాదశీ చాగ్నౌ చతుర్ద్వాదశి నైరృతే. 333
పంచత్రయోదశీ యామ్యే జలే షష్ఠీ త్రయోదశీ,
సప్తమీపూర్ణిమావాయౌ నమావాస్యాష్టమీ శివే. 334

టీ. పూర్వే=ప్రాగ్దిశయందు, ప్రతిపన్నవమీ = పాడ్యమినవములును, ఉత్తరే = ఉత్తరదిగ్భాగమునందు, ద్వితీయాదశమీచ = విదియదశములును, అగ్నౌ = ఆగ్నేయమూలయందు, తృతీయైకాదశీ = తృతీయైకాదశులును, నైరృతే = నైరృతిమూలయందు, చతుర్ద్వాదశ=చతుర్థిద్వాదశులును, యామ్యే=దక్షిణదిశయందు, పంచత్రయోదశీ=పంచమీత్రయోదశులును, జలే = పడమటియందు, షష్ఠీత్రయోదశీ=షష్ఠిత్రయోదశులును, వాయౌ=వాయవ్యమూలయందు, సప్తమీపూర్ణిమా = సప్తమీపౌర్ణమాస్యలును, శివే = ఈశాన్యమూలయందు, అమావాస్యాష్టమీ = అష్టమ్యమావాస్యలును తిథిశూలలని యెఱుంగునది.

వారశూలలు.

న పూర్వే శనిసోమౌచ న గురుర్దక్షిణే తథా,
న పశ్చిమే భానుశుక్రౌ చ నోత్తరే బుధమంగళే. 335

టీ. పూర్వే=తూర్పుదిక్కునందు, శనిసోమౌచ = మందసోమవారములు రెండును, న=గమనయోగ్యంబులుగావు. తథా = అప్రకారమే, దక్షిణే = దక్షిణదిక్కునందు, నగురుః = గురువాసరము యుక్తంబుగాదు. పశ్చాత్ = పడమటిదిశయందు, భానుశుక్రౌచ=భానుభార్గవవారములు రెండును, న = గమనమునకుచితంబులుగావు. ఉత్తరే = ఉత్తరాశయందు, బుధమంగళే = సౌమ్యాంగారకవారములు రెండును, న = యాత్రాపాత్రంబులుగాక యొప్పుచుండును. అనఁగా పైశ్లోకోక్తప్రకారంబై యదిక్కులను

పూర్వ మాయావారంబులు నిషేధింపఁబడియున్నవో యాయావారంబులయందు వార కాలాసంజ్ఞికంబైనదోషం బుదయించి గమనప్రతిషేధకం బగుచుండును.

శనిర్గురుశ్చాప్యాగ్నేయే సోమశుక్రౌచ నైరృతే,
కుజాదిత్యౌచ వాయవ్యే బుధ ఈశాన్య ఏవ చ. 336

టీ. ఆగ్నేయే=ఆగ్నేయభాగమునందు, శనిః గురుశ్చాపి = గురుమందవారములును, నైరృతే=నిరృతిభాగమునందు, సోమశుక్రౌచ = ఇందుభార్గవవారములును, వాయవ్యే=వాయవ్యమూలయందు, కుజాదిత్యౌచ=భాన్వంగారకవారములు రెండును, ఈశాన్య ఏవచ = ఈశాన్యమూలయందును, బుధః = సౌమ్యవారమును, త్యాజ్యాః = గమనవర్జనీయంబులు. అనఁగా నీయావారము లీయాదిక్కులయందు గమనవిషయమై వారశూలలని తెలియఁగవలయు.

వారశూలాభంగము.

ద్వావింశతిర్గురౌ చైవ ద్వాదశేందుజభౌమయోః,
పంచాదశ భృగౌ భానౌ మందేంద్వోశ్చాష్టనాడికాః,
వారశూలా ఇమా స్త్యాజ్యా శ్శేషం గమనశోభనమ్. 337

టీ. గురౌ = గురువారమునాఁడు, ద్వావింశతిః = ౨౨ ఘడియలును, ఇందుజభౌమయోః=చంద్రమంగళవారములయందు, ద్వాదశ=౧౨ ఘడియలును, భృగౌభానౌచ =భానుభార్గవవారముల రెంటియందును, పంచదశ=౧౫ ఘడియలును, మందేంద్వోశ్చ = ఇందుమందవారముల రెంటియందు, అష్టనాడికాః = ౮ ఘడియలును, వారశూలాః = వారశూలలను పేరుగలవి. ఇమాః=ఈవారశూలలు, త్యాజ్యాః= యాత్రయందు వర్జింపఁదగినవి. శేషం మిగిలినఘటికలు, గమనశోభనం = ప్రయాణంబునకు శుభకరంబులగును. అనఁగా నీయావారములయం దిన్నిగడియలను విడిచిపెట్టి మిగిలిన ఘటికలయందు గమనముసేయ శుభంబగును.

దిగ్వారఫలము.

అంగారకే ప్రాగ్గమనంచ లాభ స్సోమే శనౌ దక్షిణమర్థలాభః,
గురౌబుధేఽవాగ్దిశి కార్యసిద్ధిః రవౌ భృగౌ చోత్తరధాన్యలాభః.

టీ. అంగారకే = మంగళవారమునాఁడు, ప్రాగ్గమనంచ = తూర్పుదెసకుఁబూర్వ ప్రయాణము చేసిన, లాభః=నవీనవస్తువస్త్రలాభము గలుగును. సోమేశనౌ=ఇందుమంద వారములందు, దక్షిణం=యామ్యదిగ్యానంబుచేసిన, అర్థలాభః=ధనలాభము గలుగును. బుధే గురౌ = బుధగురువారములందు, అవాగ్దిశి = పశ్చిమదిగ్గమనంబుచేసినచో, కార్యసిద్ధిః = సర్వేష్టప్రయోజనంబు సఫలంబగును. రవౌభృగౌచ = భానుభార్గవవారముల

యందు, ఉత్తరధాన్యలాభః=ఉత్తరదిక్ప్రస్థానం బొనటిదైనని ధాన్యలాభము గలుగు నని తెలియవలయును.

ప్రత్యేకవారఫలము.

అర్కే క్లేశ మనర్థకంచ గమనం సోమేచ బంధుప్రియం
భూజాతేఽనలతస్కరజ్వరభయం ప్రాప్తవ్యమర్థం బుధే,
క్షేమారోగ్యమిదం కరోతి ధిషణే శుక్రేచ లాభం స్థిరం
వ్యాధిం భంగమిదం కరోతి సతతం మందే దినే గమ్యతా. 390

టీ. అర్కే=ఆదివారమునాఁడు, గమనం=ప్రయాణము, క్లేశం=కష్టమును, అనర్థకంచ=ప్రయోజనవైఫల్యమును, కరోతి = చేయునది. సోమేచ = ఇందువారమునందు, గమనం=యానము, బంధుప్రియం = బంధువులవలన నమందానందముఁ గలుగఁ జేయును. భూజాతే = భౌమవారమునందలిగమనము, అనలతస్కరజ్వరభయం = అగ్నిభయమును చోరభయమును జ్వరభయమును జేయునది. బుధే = బుధవారమునాఁటి ప్రయాణము, ప్రాప్తవ్యం=పొందఁదగినది, అర్థం = ప్రయోజనము నిచ్చును. ధిషణే=గురువారమునందు, ఇదం=ఈప్రస్థానము, క్షేమారోగ్యం = క్షేమారోగ్యములను, కరోతి = చేయుచున్నది. శుక్రేచ=భార్గవవారమునందు, స్థిరం=స్థిరంబగున, లాభం = లాభమును, కరోతి=చేయుచున్నది. మందేదినే=శనివారమునాఁడు, గమ్యతా = గమనము, వ్యాధిం = రోగమును, భంగం=కార్యభ్రంశమును, కరోతి=చేయుచుండును.

వారజనితదోషభంగము.

క్షీరంచ భానౌ దధి శీతరశ్మౌ కుజేచ మాషాశ్చ బుధే చ లాజాః,
జీవేపి చాజ్యం భృగుపాయసం చ మందేచ వారే తిలపిష్టమాహుః.

టీ. భానౌ = ఆదివారమునాఁడు, క్షీరంచ = పాలును, శీతరశ్మౌ=సోమవారమునాఁడు, దధి=పెరుఁగును, కుజే=అంగారకవాసరమునందు, మాషాః=మినుములు, బుధేచ = బుధవారమునాఁడు, లాజాః = లాజలను, జీవేచ = గురువారమునాఁడు, ఆజ్యం = నేయియు, భృగుపాయసంచ=శుక్రవారమునాఁడు పాయసమును, మందేవారేచ = శనివారమునాఁడు, తిలపిష్టం = నువ్వుపిండియును దానము చేయఁదగినదియని, ఆహుః = పెద్దలు చెప్పిరి. అనఁగా నీప్రకారం బాయావారంబులకుఁ జెప్పిన దానములు చేసిన వారదోషంబును దొలఁగును.

తిథివిషయమున విశేషము.

ద్వితీయాచ తృతీయాచ పంచమీ సప్తమీ తథా,
దశమ్యేకాదశీ చైవ యాత్రాసిద్ధిం త్రయోదశీ. 391

కృష్ణేవా యదివా శుక్లే వర్జనీయా చతుర్దశీ,
పౌర్ణమాస్యామమాయాం చ న గంతవ్యం కదాచన. 392

టీ. ద్వితీయాచ=విదియయును, తృతీయాచ=తదియయును, పంచమీ = పంచమియును, తథా=అప్రకారము, సప్తమీ=సప్తమియును, దశమీ = దశమియును, ఏకాదశీచైవ=ఏకాదశియును, త్రయోదశీ=త్రయోదశియు, నీయేడుతిథులును, యాత్రాసిద్ధిం = గమనసిద్ధిని, కుర్వంతి = చేయుచున్నవి. యని=విచారింపఁగా, కృష్ణేవా = కృష్ణపక్షమందైనను, శుక్లేవా = శుక్లపక్షమునందైనను, చతుర్దశీ = చతుర్దశి, వర్జనీయా=గమనమునందు త్యజింపఁదగినది. పౌర్ణమాస్యాం = పున్నమయందును, అమాయాంచ = అమవసయందును, కదాచన=ఏకానొకప్పుడును, నగంతవ్యం=గమనము సేయఁగూడదు.

ఇంద్రే దధి యమే తైలం వారుణే గుడమేవచ,
ఉత్తరే క్షీరమాజ్యంచ వారదోషో న విద్యతే 393

టీ. ఇంద్రే = తూర్పుదిక్కునకుఁబోవునెడల, దధి = పెరుగును, యమే = దక్షిణదిశయందు, తైలం=నూనెను, వారుణే = పశ్చిమదిగ్యానమునందు, గుడమేవచ = బెల్లమును, ఉత్తరే = ఉత్తరదిక్కునందు, క్షీరం=పాలును, ఆజ్యంచ = నేతిని, దానము సేయవలయు. అప్రకారము దానము సేయఁగా, వారదోషః = వారజనితదోషము, న విద్యతే=లేదనుట.

ప్రయాణయోగ్యనక్షత్రములు.

మృగాశ్వినీపుష్యపునర్వసూచ హస్తానురాధాశ్రవణాని మూలా,
ధనిష్ఠరేవత్యఖిలే ప్రయాణే ఫలం లభేచ్ఛీఘ్రనివర్తనం చ. 394

టీ. మృగాశ్వినీ= మృగశీర్షాశ్వనులును, పుష్యపునర్వసూచ = పుష్యమీపునర్వసులును, హస్తానురాధాశ్రవణాని = హస్తానూరాధా శ్రవణనక్షత్రములును, మూలా = మూలయును, ధనిష్ఠ=ధనిష్ఠయును, రేవతీ=రేవతియును, నీపదితారలును, అఖిలేప్రయాణే=సకలయాత్రలయందు, శస్తాః=ప్రశస్తంబులైనవి. గాన నీనక్షత్రములయందు గమనము జేసినటులైతే, ఫలం = స్వప్రయోజనఫలమును, శీఘ్రనివర్తనంచ = వేగదిరుగవచ్చుటయును, లభేత్=లభించును.

కృత్తికాభరణీసార్పద్విదైవత్యత్రిపూర్వకాః,
రుద్రభం దూషికాశ్చైవ శేషాస్సర్వమధ్యతారకాః. 395

టీ. కృత్తికాభరణీసార్పద్విదైవత్యత్రిపూర్వకాః = కృత్తికాభరణ్యాశ్లేషావిశాఖ పుబ్బపూర్వాషాఢ పూర్వాభాద్రలును, రుద్రభం = ఆర్ద్రయు, నీయెనిమిదినక్ష

త్రంబులు, దూషితాః=నిందింపఁబడినవి. అనఁగా నధమంబులు. శేషాః = మిగిలినవి, మధ్య తారకాః=మధ్యమనక్షత్రంబులు, స్యుః=అగుచున్నవి.

ఉత్తమం చాంత్యభం చైవ మధ్యమే మధ్యమే తథా,
ఆద్యం హీనం యథాపాదం తదంశఘటికా స్త్యజేత్. 396

టీ. అంత్యభంచైవ = ప్రయాణయోగ్యంబులైన నక్షత్రంబులలో నాలవ పాదము, ఉత్తమం=ఉత్తమంబయినది, తథా = అప్రకారము, మధ్యమే = మధ్యమంబులైన తృతీయపాదంబులు, మధ్యమే = మధ్యమంబులైనవి, ఆద్యం = మొదటిపాదము, హీనం=అధమంబయినది, యథాపాదం = పాదాతిక్రమంబు గాకయుండునటుల, తదంశ ఘటికాః=ఆయాహీనపాదఘటికలను, త్యజేత్ = విడువవలయును.

నక్షత్రశూలలు.

పూర్వే జ్యేష్ఠధనిష్ఠేచ శ్రవణాశ్విని దక్షిణే,
పశ్చిమే పుష్యరోహిణ్యౌ హస్తాఫల్గుని చోత్తరే. 397
ఏతన్నక్షత్రశూలాఖ్యం న యాత్రాపునరాగమః,

టీ. పూర్వే = ప్రాగ్దిశయందు, జ్యేష్ఠధనిష్ఠే చ = జ్యేష్ఠధనిష్ఠానక్షత్రములును, దక్షిణే=దక్షిణదిక్కునయందు, శ్రవణాశ్విని = శ్రవణాశ్వినీనక్షత్రములును, పశ్చిమే = పడమటిదిక్కునందు, పుష్యరోహిణ్యౌ = పుష్యరోహిణీనక్షత్రములును, ఉత్తరే = ఉత్తరదిశయందు, హస్తాఫల్గునీచ = హస్తాఫల్గునీనక్షత్రములును, నక్షత్రశూలలని యొప్పుచున్నవి. ఏతన్నక్షత్రశూలాఖ్యం = ఈ చెప్పిననక్షత్రశూలలయందు, యాత్రా పునరాగమః=ప్రయాణమైతిరిగివచ్చుట, న=సంభవించదు.

ప్రయాణలగ్నములు.

చరలగ్నేచ గంతవ్యం ద్విస్వభావే సదా నృపైః. 398
లగ్నేస్థిరే నగంతవ్యం యాత్రాయాం క్షేమమిచ్ఛతా,

టీ. యాత్రాయాం = ప్రయాణమునందు, క్షేమమిచ్ఛతా = సుఖమును నిచ్ఛయించుపురుషునిచేత, చరలగ్నేచ=చరలగ్నమునందు, గంతవ్యం = పోఁదగినది, ద్విస్వభావే=ద్విస్వభావరాశియందు, సదా = ఎల్లప్పుడు, నృపైః = రాజులచేత, గంతవ్యం = నిర్గమింపఁదగినది, స్థిరేలగ్నే = స్థిరలగ్నమునందు, నగంతవ్యం = ప్రయాణ మేగఁదగినది గాదనుట.

దిగీశాః సూర్యశుక్రారరాహ్వర్కీందుజ్ఞసూరయః,
దిగీశ్వరే లలాటస్థే యాతుర్న పునరాగమః. 399

టీ. సూర్యశుక్రారరాహ్వర్కీందుజ్ఞసూరయః = రవిశుక్రాంగారకరాహుమందేందుబుధబృహస్పతులు, దిగీశాః = ప్రాగాదిదిక్పతు లగుచుందురు. దిగీశ్వరే = దిశానా

భుండు, లలాటస్థేపతి = లలాటమునందుండఁగా, యాతుః = ప్రయాణముచేయువానికి, నపునరాగమః = పునరాగమనము గలుగనేరదు. అనఁగా సూర్యశుక్రకుజరాహుశనైశ్చరచంద్రబుధగురువు లీయెనిమిదిగ్రహములును క్రమముగాఁ బ్రాగాదిదిక్కుల కధిపతులై దనర నాదిక్పతులెదురై చూచుచుండఁగా నాదిక్కునఁ బోరాదు.

లలాటయోగము.

లగ్నస్థో భాస్కరః ప్రాచ్యాం దిశి యాతుర్లలాటకః. 400
ద్వాదశైకాదశే శుక్ర ఆగ్నేయ్యాం తు లలాటకః,
దశమస్థః కుజో లగ్నా ద్యామ్యాయాంతు లలాటకః. 401
నవమాష్టమగో రాహుర్నైరృత్యాం తు లలాటకః,
లగ్నా త్సప్తమగ స్సౌరిః ప్రతీచ్యాం తు లలాటకః. 402
షట్పంచమగత శ్చంద్రో వాయవ్యాంతు లలాటకః,
చతుర్థస్థానగ స్సౌమ్య ఉత్తరస్యాం లలాటకః,
ద్విత్రిస్థానగతో జీవ ఐశాన్యాంతు లలాటకః. 403

టీ. భాస్కరః = సూర్యుఁడు, లగ్నస్థః = ప్రయాణలగ్నంబునం దుండెనేని, ప్రాచ్యాందిశి = తూర్పుదిక్కున, యాతుః = ప్రయాణకర్తకు, లలాటకః=లలాటయోగము, శుక్రః=శుక్రుఁడు, ద్వాదశైకాదశే = గమనముహూర్తంబున కేకాదశద్వాదశంబులయం దుండినట్లయితే, ఆగ్నేయ్యాంతు = ఆగ్నేయమూలయందు, లలాటకః = లలాటయోగము, లగ్నాత్ = యాత్రాముహూర్తంబునకు, కుజః = అంగారకుఁడు, దశమస్థః = పదియవస్థానమునం దుండెనేని, యామ్యాయాంతు = దక్షిణదిక్కునందైతే, లలాటకః = లలాటయోగము, రాహుః = రాహువు, నవమాష్టమగః = ౯, ౮, వ యింట్ల నున్నట్లయితే, నైరృత్యాంతు = నిరృతిమూలయందైతే, లలాటకః = లలాటయోగము. సౌరిః = శనైశ్చరుఁడు, లగ్నాత్సప్తమగః = ప్రస్థానలగ్నమున్న యేడవయింట నుండెనేని, ప్రతీచ్యాంతు = పడమర దిక్కునందు, లలాటకః = లలాటయోగము, చంద్రః=చంద్రుఁడు, షట్పంచమగతః = ౬, ౫ రాసుల నొప్పెనేని, వాయవ్యాంతు= వాయవ్యమూలయందు, లలాటకః = లలాటయోగము, సౌమ్యః = బుధుఁడు, చతుర్థస్థానగః=నాలవయింటనుండఁగా, ఉత్తరస్యాం = ఉత్తరదిశయందు, లలాటకః = లలాటయోగము, జీవః=గురుఁడు, ద్విత్రిస్థానగతః=రెండవ మూఁడవస్థానంబుల నుండఁగా, ఐశాన్యాంతు = ఈశాన్యదిక్కునందు, లలాటకః = లలాటయోగంబు గలుగును. అనఁగా ఏదిక్కుల కీయధిపతులు ప్రయాణలగ్నంబున కాయాస్థానంబులయం దుండిరేని యాదిక్కులకు లలాటయోగము సంభవించునట్టియోగంబునందుఁ బ్రయాణము శుభంబగుటు.

శుక్రమౌఢ్యాదిదోషము.

మూఢే శుక్రే కార్యహానిః ప్రతిశుక్రే పరాజయః. 404
ప్రతీండుజన్యతో దోషో హంతి ప్రత్యార ఏవ చ,

టీ. శుక్రే=శుక్రుఁడు, మూఢేసతి=అస్తంగతుఁడగుచుండఁగా, (శుక్రమౌఢ్యము నందు,) కార్యహానిః = ప్రయోజననాశనంబగును. ప్రతిశుక్రే = శుక్రుఁ డెదురగు చుండఁగా, పరాజయః = పరులవలన నోటమి సంభవించును. ప్రతీండుజన్యతః = ప్రతి బుధజాతంబైన, దోషః=దోషమును, ప్రత్యారఏవచ=ప్రత్యంగారకదోషమును, హంతి= ప్రయాణకర్తను నశింపఁజేయును.

ప్రతిశుక్రభంగము.

ఏకగ్రామే చతుశ్శాలే వివాహే యజ్ఞకర్మణి. 405
దుర్భిక్షే రాజకలహే ప్రతిశుక్రం న విద్యతే,

టీ. ఏకగ్రామే = ఒకయూరనగు గృహప్రవేశమునందును, చతుశ్శాలే= చతు శ్శాలయందును, వివాహే=వివాహమునందును, యజ్ఞకర్మణి = యాగమునందును, దుర్భిక్షే = దుర్భిక్షకాలమునందును, రాజకలహే = రాజయుద్ధములయందును, ప్రతిశుక్రం= ఎదురుశుక్రవాలుదోషము, న విద్యతే=లేదని తెలియవలయును.

త్రికోణకేంద్రగాస్సౌమ్యాః క్రూరాస్త్ర్యాయారిగా యది. 406
యాత్రాసిద్ధిర్భవేద్దృష్టే శవే రోదనవర్జితే,

టీ. సౌమ్యాః = శుభగ్రహములు, త్రికోణకేంద్రగాః = కేంద్రకోణములయం దుండఁగా, క్రూరాః = పాపగ్రహములు, త్ర్యాయారిగాయది = తృతీయలాభషష్ఠ స్థానంబులయందుండఁగాను, రోదనవర్జితే=ఏడుపులేనట్టి, శవే=పీనుఁగు, దృష్టేసతి=ఎదురు వచ్చుచుండఁగా, యాత్రాసిద్ధిః=ప్రయాణసిద్ధి, భవేత్ = అగును.

యాత్రాప్రకరణంబు ముగిసెను.

తారాబలము.

జన్మనక్షత్రమారభ్య నిత్యభాంతంచ గణ్యతే. 407
నవసంఖ్యాహృతం భాగం నవతారాః ప్రకీర్తితాః,

టీ. జన్మనక్షత్రమారభ్య = జన్మనక్షత్రము మొదలుకొని, నిత్యభాంతం=నిత్య నక్షత్రపర్యంతమును, గణ్యతే=లెక్కింపఁబడును. అట్లు లెక్కించినను, నవసంఖ్యాహృతం = తొమ్మిదింట భాగింపఁబడినదికాఁగా, భాగం = శేషించినసంఖ్యలు, నవతారాః=తొమ్మిది తారలని, ప్రకీర్తితాః=చెప్పఁబడినవి.

జన్మ సంపద్విపత్ క్షేమ ప్రత్యక్సాధన నైధనమ్. 408
మిత్రం పరమమైత్రంచ నవతారాః ప్రకీర్తితాః,

టీ. జన్మ=జన్మతారయనియు, సంపత్=సంపత్తారయనియు, విపత్ = విపత్తార యనియు, క్షేమప్రత్యక్సాధననైధనం-క్షేమ=క్షేమతార యనియు, ప్రత్యక్ = ప్రత్యక్తార యనియు, సాధన=సాధనతారయనియు, నైధనం= నైధనతారయనియు, మిత్రం= మిత్రతారయనియు, పరమమైత్రంచ=పరమమైత్రతారయనియు, నవతారాః = తొమ్మిది తారలు, క్రమేణ=జన్మాదిక్రమంబుగా, ప్రకీర్తితాః=చెప్పఁబడినవి.

జన్మభం దేహనాశాయ సంపత్సంపద ఏవచ. 409
విపచ్చ కార్యనాశాయ క్షేమం క్షేమకృతే భవేత్,
ప్రత్యక్చ కార్యనాశాయ సాధనం కార్యసాధనే. 410
నైధనం నిధనాయ స్యాన్మిత్రంచ సుఖసంపదే,
సుఖాయ పరమం మైత్రం తారాబలమితి క్రమాత్. 411

టీ. జన్మభం=జన్మతార, దేహనాశాయ = శరీరనాశముకొఱకు, సంపత్=సంపత్తార, సంపదఏవచ=ఐశ్వర్యముకొఱకును, విపత్=విపత్తార, కార్యనాశాయచ = కార్యనాశనముకొఱకును, క్షేమం=క్షేమతార, క్షేమకృతే = కుశలముకొఱకును, ప్రత్యక్చ = ప్రత్యక్తార, కార్యనాశాయ=ప్రయోజనహానికొఱకును, భవేత్ = అగును. సాధనం = సాధనతార, కార్యసాధనే = ప్రయోజనసాధనమునందును, నైధనం = నైధనతార, నిధనాయ=మరణముకొఱకును, మిత్రం=మిత్రతార, సుఖసంపదే = సౌఖ్యసౌభాగ్యముకొఱకును, పరమంమైత్రం=పరమమైత్రతార, సుఖాయ=సుఖముకొఱకును, స్యాత్ = అగును. ఇతిక్రమాత్ = ఇత్తెఱంగున, తారాబలం = తారాబలమును, (వింద్యాత్ = ఎఱుంగవలయును.)

తారాధిపతులు.

జన్మన్యర్కో హిమకరసుతస్సైంహికేయ స్సురేజ్యః
కేతుశ్చంద్రో దినకరసుతో భార్గవో భూమిపుత్రః,
తాపం లాభం క్షతిధృతిలయాన్కీర్తిహానిప్రమోదా
న్మృత్యుం తారాబల మనుదినం తే దిశంతి క్రమేణ. 412

టీ. జన్మని=జన్మతారయందు, అర్కః=సూర్యుఁడు, హిమకరసుతః = (సంపత్తారకు) బుధుఁడు, సైంహికేయః = (విపత్తారకు) రాహువు, సురేజ్యః (క్షేమతారకు) బృహస్పతి, కేతుః=(ప్రత్యక్తారకు) కేతువు, చంద్రః=(సాధనతారకు) సోముఁడు, దినకరసుతః=(నైధనతారకు)మందుఁడు, భార్గవః=(మిత్రతారకు) శుక్రుఁడు, భూమిపుత్రః = (పరమమైత్రతారకు)కుజుఁడు, వీర లధిపతులగుచుందురు. తే=ఆయధిపతులు, క్ర

క్రమంబుగా, తాపం=సంతాపమును, లాభం = ద్రవ్యలాభమును, క్షతిధృతిలయాః - క్షతి=నాశనమును, ధృతి=ధైర్యమును, లయాః=మృతిని, కీర్తికాంతిప్రమోదాః-కీర్తి=యశస్సును, కాంతి = ప్రయోజనసిద్ధులక్ష్యమును, ప్రమోదాః = సంతోషమును, మృత్యుం=మరణమును, అనుదినం=ప్రత్యహమును, దిశంతి=ఇచ్చుచున్నారు.

తారావాహనములు.

మయూరహయమేషాశ్చ గజవాయసజంబుకాః,
మృగేంద్రో వైనతేయశ్చ హంసస్స్యుర్జన్మభాదిషు. 413

టీ. జన్మభాదిషు = జన్మతారమొదలైనతారలయందు, మయూరహయమేషాశ్చ- మయూర=నెమలియు, హయ=గుఱ్ఱమును, మేషాశ్చ = మేకయును, గజవాయసజంబుకాః=గజ=ఏనుగును, వాయస = కాకమును, జంబుకాః = నక్కయును, మృగేంద్రః = సింహమును, వైనతేయశ్చ=గరుత్మంతుడును, హంసః=హంసయును, వాహనాని=వాహనములు, స్యుః=క్రమముగా నగును.

తారావాహనఫలము.

మయూరశ్చ మనస్తాపం హయో లాభార్థసంపదా,
మేషస్తు కలహం చైవ రాజ్యప్రాప్తిం గజస్తథా. 414
వాయసః కార్యనాశంచ జంబుకస్సుఖమేవ చ,
సింహో రణభయంచైవ వైనతేయస్సుఖం బహు. 415
హంసశ్చ కార్యవిభ్రంశం వాహనాదిఫలం లభేత్,

టీ. మయూరశ్చ=నెమలివాహనము, మనస్తాపం = మనస్సంతాపమును, హయః= గుఱ్ఱపువాహనము, లాభార్థసంపదా=లాభధనసంపత్తులను, మేషస్తు = మేషవాహనంబైతే, కలహంచైవ = కయ్యమును, తథా=అప్రకారము, గజః = ఏనుగువాహనము, రాజ్యప్రాప్తిం = రాజ్యలాభమును, వాయసః = కాకవాహనము, కార్యనాశంచ = కార్యహానిని, జంబుకః = సృగాలవాహనము, సుఖమేవచ=సౌఖ్యమును, సింహః = సింహము, రణభయంచైవ = సంగరభీతిని, వైనతేయః = గరుడవాహనము, బహుసుఖం = బహు సౌఖ్యమును, హంసశ్చ = హంసవాహనము, కార్యవిభ్రంశం = ప్రయోజనభంగమును, కరోతి=చేయుచుండును. ఏవం = ఇవ్విధంబుగా, వాహనాదిఫలం = వాహనాదిఫలము లభేత్=పొందును.

గ్రంథాంతరమందు,

జన్మర్క్షాత్తు నవాద్యాస్స్యుస్త్రిప్రస్త్ర ఇతి స్మృతాః. 416
ప్రత్యరే నైధనే చాష్టౌ నింద్యాశ్శేషాశ్శుభావహాః,

టీ. జన్మర్క్షే=జన్మతారయందు, సప్తనాడ్యః = ఏడుగడియలును, విపది = విప త్తారయందు, తిస్రః=మూఁడుగడియలును, ప్రత్యగే = ప్రత్యక్తారయందు, నైధనేచ = నైధనతారయందును, అష్టౌ = ఎనిమిదిగడియలును, నింద్యాః = నిందింపఁదగినవియై, స్మృతాః=చెప్పఁబడినవి, స్యుః=అగును. శేషాః=మిగిలినఘటికలు, శుభావహాః = మంగళ కరంబులు.

జన్మత్రిపంచసప్తాఖ్యాస్తారా నేష్టఫలప్రదాః. 417
తద్దోషపరిహారాయ దద్యాదేత ద్ద్విజాతయే,
శాకం గుడంచ లవణం సతిలం కాంచనం క్రమాత్. 418
విపది ప్రత్యగేచైవ చరమం చాద్యకం వినా,
స్వోచ్చస్వర్క్ష గత శ్చంద్ర శ్శుభద స్సర్వకర్మసు. 419

టీ. జన్మత్రిపంచసప్తాఖ్యాః=జన్మవిపత్ప్రత్యక్నైధనంబులను పేరుగల, తారాః= తారలు, నేష్టఫలప్రదాః=ఇష్టఫలంబుల నిచ్చునవి కావు. తద్దోషపరిహారాయ = ఆజన్మాది తారాదోషపరిహారార్థమై, ద్విజాతయే = బ్రాహ్మణునికొఱకు, క్రమాత్ = క్రమముగా, ఏతత్ = ఈచెప్పఁగల, శాకం=శాకమును, గుడంచ=గుడమును, లవణం=ఉప్పును, సతిలం= తిలసహితంబగు, కాంచనం=హిరణ్యమును, దద్యాత్=దానమివ్వవలయు. చరమం చాద్య కం వినా = పరమమైత్రజన్మతారలువినాగా, విపది = విపత్తారయందును, ప్రత్యగేచ= ప్రత్యక్తారయందును, స్వోచ్చస్వర్క్షగతః=స్వోచ్చస్వక్షేత్రములయందుండిన, చంద్రః = చంద్రుఁడు, సర్వకర్మసు=సకలశుభకర్మయందు, శుభదః=మంగళప్రదుఁ డగును.

చంద్రబలము.

జన్మానలబుతౌ సప్త దశమైకాదశే శుభః,
అబ్ధ్యష్టద్వాదశే కృష్ణే శుక్లే ద్వినవపంచమే. 420
యథా మాతా సుతాన్ రక్షే త్తథా రక్షతి చంద్రమాః,

టీ. జన్మానలబుతౌ = జన్మతృతీయషష్ఠములయందును, సప్తదశమైకాదశే=సప్తమ దశమైకాదశములయందును, గతః = పొందిన, చంద్రమాః = చంద్రుఁడు, శుభః = శుభకరుఁడు, కృష్ణే = కృష్ణపక్షమునందు, అబ్ధ్యష్టద్వాదశే = నాలుగుఎనిమిదిపండ్రెండు ఇండ్లనున్న, చన్ద్రమాః = చంద్రుఁడును, శుక్లే = శుక్లపక్షమునందు, ద్వినవపంచమే= ద్వితీయ నవమ పంచమస్థానములయందు నుండినచంద్రుఁడు, యథా = ఏప్రకారము, మాతా = తల్లి, సుతాన్=కుమారులను, రక్షేత్=సంరక్షించునో, తథా = ఆప్రకారము, రక్షతి=పోషించుచున్నాఁడు.

యాత్రావివాహసీమంతమాంజీబంధనముక్తిషు. 421
విద్యారంభేచ తారాయాః ప్రధానం బలమిందువత్,

టీ. యాత్రావివాహాదీమంతమౌంజీబంధనభుక్తిషు = ప్రయాణవివాహసీమంతోపనయనాన్నప్రాశనములయందును, విద్యారంభేచ = విద్యారంభమునందును, తారాయాః బలం = తారాబలము, ఇందువత్ = చంద్రబలమువలె, ప్రధానం = ముఖ్యము.

వాస్తుప్రకరణము.

వక్ష్యతే తదను వాస్తులక్షణం పూర్వశాస్త్రమనుసృత్య యత్నతః.
మూఢదోషరహితేఽథ మాసి తత్ప్రారభేత సుదినే శుభోదయే,

టీ. తదను = అనంతరము, పూర్వశాస్త్రం = ప్రథమశాస్త్రమును, అనుసృత్య = అనుసరించి, యత్నతః = ప్రయత్నపూర్వకముగా, వాస్తులక్షణం = గృహనిర్మాణము, వక్ష్యతే = చెప్పఁబడుచున్నది. అథ = పిమ్మట, మూఢదోషరహితే = గురుశుక్రమౌఢ్యదోషంబులేని, మాసి = మాసమునందును, సుదినే = పంచాంగశుద్ధిదినమునందలి, శుభోదయే = శుభలగ్నమునందును, తత్ = ఆగృహనిర్మాణమును, ప్రారభేత = ఆరంభింపవలయును.

గృహసంస్థాపనం చైత్రే ధనలాభశుభప్రదమ్. 423
వైశాఖేతు శుభం విన్ద్యాత్ జ్యేష్ఠేతు మరణం ధ్రువం,
ఆషాఢే గోకులం హంతి శ్రావణే భృత్యవర్ధనమ్. 424
భాద్రపే రోగపీడాపి చాశ్వినే కలహం తథా,
కార్తిక్యాం ధనలాభ స్స్యాత్ మార్గశీర్షే ధనక్షయః. 425
పుష్యే చాగ్నిభయం నిత్యం మాఘేతు బహుపుత్రదం,
ఫాల్గునే తనునాశ స్స్యాత్ మాసానాంచ ఫలాఫలమ్. 426

టీ. చైత్రే = చైత్రమాసమునందు, గృహసంస్థాపనం = గృహనిర్మాణారంభము, ధనలాభశుభప్రదం = ధనప్రాప్తిరూపంబయిన శుభము నిచ్చునది. వైశాఖేతు = వైశాఖమాసమునందైతే, శుభం = శుభమును, విన్ద్యాత్ = తెలియవలయును. జ్యేష్ఠేతు = జ్యేష్ఠమాసమునందు, మరణం = మృతి, ధ్రువం = నిశ్చయముగాఁ గలుగును. ఆషాఢే = ఆషాఢమాసమునందు, గృహసంస్థాపనం = గృహారంభము, గోకులం = గోసమూహమును, హంతి = కొట్టుచున్నది. శ్రావణే = శ్రావణమాసమునందు, భృత్యవర్ధనం = పరిచారకజన సమృద్ధియు, భాద్రపే = భాద్రపదమాసమందు, రోగపీడాపిత = వ్యాధివ్యథయును, తథా = అప్రకారము, ఆశ్వినే = ఆశ్వయుజమాసమునందు, కలహం = కయ్యమును, కార్తిక్యాం = కార్తికమాసమునందు, ధనలాభః = ధనలాభమును, స్యాత్ = అగును, మార్గశీర్షే = మార్గశీర్షమాసమునందు, ధనక్షయః = ధననాశనమును, పుష్యేచ = పుష్యమాసమునందు, అగ్నిభయం = అగ్నిభీతియును, మాఘేతు = మాఘమాసమునందైతే,

బహుపుత్రదం=అనేకపుత్రప్రాప్తియును, ఫాల్గునేచ=ఫాల్గునమాసమునందు, తనునాశః = శరీరనాశనమును, స్యాత్ = అగును. మాసానాంచ=చైత్రాదిద్వాదశమాసములయొక్క, ఫలాఫలం = శుభాశుభఫలము గలుగుచుండును. అనఁగా నీమాసంబులయందు నూతన గృహారంభము చేసినేని యీయీఫలంబులు లభ్యంబులగును.

గోకర్కి హరి కుంభాజతౌలికీటమృగస్థితే,
దివాకరే గృహారంభః పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిదః. 427

టీ. దివాకరే = సూర్యుఁడు, గోకర్కిహరికుంభాజతౌలికీటమృగస్థితేసతి=వృషభ కటక సింహ కుంభ మేష తులా వృశ్చిక మకరరాసులయందుండఁగా, గృహారంభః = నూతనగృహారంభము, పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిదః = పుత్రపౌత్రసంతానాభివృద్ధినిఁ గలుగఁ జేయునది.

స్థిరరాశిగతే సూర్యే గృహకర్మ సుశోభనం,
చరేతు మధ్యమం వింద్యాద్ద్విస్వభావేతు నిందితమ్. 428

టీ. సూర్యే = సూర్యుఁడు, స్థిరరాశిగతేసతి = స్థిరరాసులఁ బొందియుండఁగా, గృహకర్మ = నవీనగృహనిర్మాణము, సుశోభనం = మిక్కిలి శుభకరంబు. చరేతు = చరలగ్నమునందైతే, మధ్యమం = మధ్యమఫలప్రదంబనియు, ద్విస్వభావేతు = ద్విస్వభావరాశియందైతే, నిందితం = నిందింపఁబడునదియనియు, వింద్యాత్ = తెలియవల యును. అనఁగా గృహనిర్మాణవిషయమై స్థిరరాసు లుత్తమంబులు, చరరాసులు మధ్యమం బులు, ద్విస్వభావరాసు లధమంబులు.

గురుభార్గవయో ర్మౌఢ్యే బాల్యవార్ధకయోరపి,
చాతుర్మాస్యాం శూన్యమాసే గృహకర్మ న కారయేత్. 429

టీ. గురుభార్గవయోః = గురుశుక్రులయొక్క, మౌఢ్యే = మూఢత్వంబునందును, బాల్యవార్ధకయోరపి = శిశుత్వ వృద్ధత్వములయందును, చాతుర్మాస్యాం = చాతుర్మాస ములయందును, శూన్యమాసే=శూన్యమాసమునందును, గృహకర్మ = గృహనిర్మాణకృత్య మును, న కారయేత్ = చేయ నొప్పిదంబు గాదు.

గృహద్వారనిర్ణయము.

సింహేఽర్కే పశ్చిమే ద్వారం వృషభే చోత్తరే తథా,
కుంభే పూర్వదిశి ద్వారం వృశ్చికే చైవ దక్షిణే. 430
ఏవం కృతం చేత్తద్వేశ్మ శోభనం సౌఖ్యవర్ధనం,

టీ. అర్కే = సూర్యుఁడు, సింహే = సింహమందుండఁగా, పశ్చిమే=పడమర దిశయందు, ద్వారం=ద్వారమును, తథా=అట్లే, వృషభేర్కే= సూర్యుఁడు వృషభ రాశియందుండఁగా, ఉత్తరే = ఉత్తరదిగ్భాగమునందును, కుంభే = కుంభరాశిగతుఁడై యుండఁగా, పూర్వదిశి = తూర్పుదిశయందును, వృశ్చికేత్రైవ=వృశ్చికమునందుండఁగా, దక్షిణే=దక్షిణదిక్కునందును, ద్వారం = ద్వారము నుంచవలయును. ఏవం = ఇవ్విధం బుగా, కృతంచేత్=ద్వారము నిర్మింపఁబడెనేని, తద్వేశ్మ = ఆయిల్లు, శోభనం = శుభ కరమును, సౌఖ్యవర్ధనం=సుఖాభివృద్ధికరంబు నగును.

మృగేఽర్కే పశ్చిమద్వారం తులాయాం చోత్తరం కృతమ్ 431
కర్కటస్థే పురోద్వారం మేషస్థే దక్షిణం స్మృతం,
ఏవం కృతేతు తద్వేశ్మ మధ్యమం పరికీర్తితమ్. 432

టీ. అర్కే=సూర్యుఁడు, మృగే=మకరమందుండఁగా, పశ్చిమద్వారం = పశ్చిమ దిశాభిముఖం బైనద్వారమును, తులాయాంచ=తులారాశి నధిష్ఠించుచుండఁగా, ఉత్తరం = ఉత్తరద్వారమును, కర్కటస్థే సతి = కటకమునందుండఁగా, పురోద్వారం=ప్రాగ్ద్వార మును, మేషస్థే=మేషరాశినుండఁగా, దక్షిణం = దక్షిణద్వారమును, స్మృతం=స్మరింపఁ బడుచున్నవి. ఏవం=ఈప్రకారము, కృతేసతి=ద్వారము సేయఁబడు చుండఁగా, తద్వేశ్మ =అట్టి ద్వారయుతంబైనగృహము, మధ్యమం = మధ్యమఫలప్రదం బని, పరికీర్తితం = చెప్పఁబడినది.

నక్షత్రములు.

ఉత్తరాత్రితయం చిత్రా రోహిణీ స్వాతిరేవ చ,
జ్యేష్ఠా మృగశిరో మూలా చాశ్వినీ హస్త తిష్యకాః. 433
మైత్రం చైతే ప్రశస్తా హి సర్వదా వాస్తుకర్మణి,

టీ. ఉత్తరాత్రితయం = ఉత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రలును, చిత్రా=చిత్రా నక్షత్రమును, రోహిణీ=రోహిణియు, స్వాతిరేవచ = స్వాతియును, జ్యేష్ఠా = జ్యేష్ఠా నక్షత్రమును, మృగశిరః = మృగశీర్షయును, మూలాచ = మూలయును, అశ్వినీహస్త తిష్యకాః=అశ్వినీహస్తపుష్యములును, మైత్రంచ = అనూరాధయును, ఏతే = ఈనక్షత్ర ములు, వాస్తుకర్మణి = గృహవాస్తుకర్మయందు, సర్వదా = ఎల్లప్పుడును, ప్రశస్తాహి = యోగ్యములైనవి గదా.

వాసిష్ఠమందు,

రోహిణీమృగచిత్రార్కవాసవోత్తరవైశ్వభమ్. 434
శ్రవణం చైవ భాస్యష్టా శస్తాని గృహకర్మణి,

టీ. రోహిణీమృగచిత్రార్క వాసవోత్తరవైశ్వభం = రోహిణీమృగశీర్ష చిత్రహస్త శ్వేష్ఠ ఉత్తరఫల్గునుత్తరాషాఢలును, శ్రవణంచ = శ్రవణమును, అష్టౌ = ఈ యెని మిదినక్షత్రములును, గృహకర్మణి = గృహకర్మయందు, శస్తాన్యేవ=ప్రశస్తములయినవే.

స్వాతీపుష్యానురాధాశ్వి శతాహిర్బుధ్న్య పౌష్ణభం,
సప్త మధ్యఫలాన్యత్ర శేషాణి పరివర్జయేత్. 435

టీ. స్వాతీపుష్యానురాధాశ్విశతాహిర్బుధ్న్యపౌష్ణభం = స్వాతి పుష్యమి అనూరాధ అశ్వని శతభిష ఉత్తరాభాద్ర రేవతులును, సప్త = ఈయేడునక్షత్రములును, అత్ర = ఈవాస్తుకర్మయందలి, మధ్యఫలాని = మధ్యమఫలము . నిచ్చునవి, స్యుః = అగును. శేషాణి=తక్కిననక్షత్రములను, పరివర్జయేత్ =విడిచిపెట్టవలయును.

యోగములు.

పరిఘస్యచ పూర్వార్ధం కృత్స్నం వైధృతిపాతయోః,
గండాతిగండయోష్షట్చ నాడికాః పంచ శూలకే. 436

టీ. పరిఘస్య = పరిఘనామయోగముయొక్క, పూర్వార్ధంచ = మొదటిసగమును, వైధృతిపాతయోః = వైధృతివ్యతీపాతలయొక్క, కృత్స్నం = యావత్తును గండాతిగండయోః = గండాతిగండనామయోగములయొక్క, షట్ నాడికాశ్చ = ఆఱు గడియలును, శూలకే = శూలానామయోగమందు, పంచ = అయిదుగడియలును, వర్జనీయాః=విడిచిపెట్టఁదగినవి.

వ్యాఘాతే నవ నాడీశ్చ వాస్తుకర్మణి వర్జయేత్,
నింద్యయోగేషు సర్వేషు విష్ట్యాం సర్వం వివర్జయేత్. 437

టీ. వ్యాఘాతే = వ్యాఘాతనామయోగమందు, నవనాడీశ్చ = తొమ్మిదిగడియలును, సర్వేషు = సమస్తములైనటువంటి, నింద్యయోగేషు = నిందింపఁదగినయోగములయందు, సర్వం=సమస్తమును, విష్ట్యాం = భద్రవాకరణమందు, సర్వంచ = సమస్తమును, వివర్జయేత్ =విడిచిపెట్టఁదగినవి.

లగ్నములు.

ద్వ్యక్షే స్థిరేవా భవనే విలగ్నే సౌమ్యగ్రహైర్యుక్తనిరీక్షితేవా,
కర్మస్థితైర్వీర్యయుతైశ్చసౌమ్యైర్నిర్మాణమాహుర్భవనస్య సంతః 438

టీ. సౌమ్యగ్రహైః=శుభగ్రహములచేత, యుక్తనిరీక్షితేవా=కూడుకొనినదియుం చూడఁబడినదియు, అథవా = అలాగుగాకపోతే, వీర్యయుతైః = మధ్యబలములతోఁ గూడిన, కర్మస్థితైః=దశమస్థానమందున్న, సౌమ్యైః = శుభగ్రహములచే నైనబలముగల,

ద్వ్యర్క్షభవనే = ద్విస్వభావలగ్నమందుకాని, స్థిరేవావిలగ్నే = స్థిరలగ్నమందుకాని, గృహస్య=గృహముయొక్క, నిర్మాణం = ఆరంభమును, సంతః = సత్పురుషులు, అహుః= చెప్పుచున్నారు.

పాపైస్త్రిషష్ఠాయగతైస్త్రికోణగైః కేంద్రాశ్రితైస్సాధుభిరాలయస్య,
వదంతి నిర్మాణమిహాష్టమస్థః క్రూరస్తు కర్తుర్మరణం కరోతి. 439

టీ. త్రిషష్ఠాయగతైః = మూడు ఆఱు పదునొకండుస్థానములనుబొందినట్టి, పాపైః=పాపగ్రహములచేతను, కేంద్రాశ్రితైః = కేంద్రములనుపొందినట్టి, త్రికోణగైః= పంచమ నవమములనుపొందిన, సాధుభిః = శుభగ్రహములచేతను, ఆలయస్య=గృహము యొక్క, నిర్మాణం = ఆరంభమును, సంతః = సత్పురుషులు, వదంతి = చెప్పుచున్నారు. ఇహ=ఈ వాస్తుప్రకరణమునందు, అష్టమస్థః = ఎనిమిదవస్థానమునందున్నట్టి, క్రూరస్తు = పాపగ్రహమైతే, కర్తుః=గృహకర్తయొక్క: మరణం = మరణమును, కరోతి = చేయు చున్నది.

ఋక్షం ప్రజాపతేశ్ఛాద్యం తల్లగ్నే వేశ్మకం శుభం,
తన్నక్షత్రే విశేద్గేహం శుభం శంసన్తి సూరయః 440

టీ. ప్రజాపతేః=బ్రహ్మదేవతాకమైన, ఋక్షం = నక్షత్రము, ఛాద్యం = కప్పు కప్పుటకు తగినది. తల్లగ్నే = అవృషభలగ్నంబున, వేశ్మకం = పెన్నుగాడి, శుభం=శుభ ప్రదమైనది. తన్నక్షత్రే = ఆరోహిణీనక్షత్రమునందు, గేహం = గృహమునుగురించి, విశేత్ = ప్రవేశింపఁదగినది. ఇతి = ఈలాగున, సూరయః = విద్వాంసులు, శుభమితి= శుభంబని, శంసంతి=చెప్పుచున్నారు.

స్తమ్భం చంద్రోదయే స్థాప్యం వేశ్మారోహం బుధోదయే,
శుక్రోదయేతు సంఛాద్యం న చాగ్నిభయమాప్నుయాత్. 441

టీ. చంద్రోదయే=చంద్రలగ్నంబున, స్తంభం=కంబము, స్థాప్యం = నాటఁదగినది. బుధోదయే=బుధలగ్నంబున, వేశ్మారోహం = వాసపోయుట, శుభం = శుభప్రదమైనది. శుక్రోదయే=శుక్రలగ్నంబున, సంఛాద్యం = కప్పుకప్పుట, శుభం = శుభప్రదమైనది. ఏవం చేత్ = ఈలాగునైనచో, అగ్నిభయం = అగ్నిభయమును, నాప్నుయాత్ = పొందదు.

త్రికోణకేన్ద్రోగాస్సౌమ్యాః పాపాస్త్ర్యాయారిగాస్తథా,
గృహప్రారమ్భలగ్నేభ్యోదోషాన్ ఘ్నన్తి న సంశయః. 442

టీ. త్రికోణకేన్ద్రగాః = త్రికోణకేంద్రములను బొందిన, సౌమ్యాః = శుభ గ్రహంబులును, తథా=అప్రకారంబుగ, త్ర్యాయారిగాః = మూఁడు పదునొకండు ఆఱు

స్థానములను బొందిన, పాపాః = పాపగ్రహంబులును, గృహప్రారంభలగ్నోత్థదోషాన్ = గృహారంభలగ్నమువలనఁ బుట్టినదోషములను, ఘ్నన్తి = పోఁగొట్టుచున్నారు. న సంశయః=సంశయములేదు.

గురౌ వా భార్గవే వాపి చన్ద్రేణ సహ లగ్నగే,
తత్ర సంస్థాపితం వేశ్మ వహ్నినా చ న బాధ్యతే. 443

టీ. చన్ద్రేణసహ = చంద్రునితోడ, గురౌవా = బృహస్పతియేగాని, భార్గవే వాపి=శుక్రుండేగాని, లగ్నగేసతి = లగ్నంబును బొందినవాఁడగుచుండఁగా, తత్ర= అట్టిసమయంబున, సంస్థాపితం = ప్రారంభింపఁబడిన, వేశ్మ=ఇల్లు, వహ్నినా = అగ్నిచేత, నచ బాధ్యతే=దహింపఁబడదు.

భృగౌ లగ్నగతే జీవే మధ్యాహ్నేఽస్తమయే సతి,
గృహసంస్థాపనం యోగ్యమాయుష్యంచ శతాబ్దకమ్. 444

టీ. భృగౌవా = శుక్రుఁడైనను, జీవేవా=గురుఁడైనను, లగ్నగతేసతి=లగ్నమును బొందినవాఁడగుచుండఁగా, బుధే= బుధుఁడు, మధ్యాహ్నే = మాధ్యాహ్నికలగ్నంబునను, అస్తమయే = గోధూళికలగ్నంబునను, సతి = ఉన్నవాఁడగుచుండఁగాను, గృహసంస్థాపనం = గృహారంభము, యోగ్యం = యుక్తంబైనది. ఆయుష్యంచ=గృహాయుస్సును, శతాబ్దకం=నూఱువర్షములమితమైనది, భవేత్=అగును.

గృహప్రవేశవిషయము.

అథ ప్రవేశో నవమందిరస్య సౌమ్యాయనే జీవసితౌ బలాఢ్యౌ,
సితేచ పక్షే శుభవాసరేచ వాస్త్వర్చనం భూతబలించకుర్యాత్.

టీ. శుభవాసరే = శుభగ్రహవారమందును శుభదినమందును, సితేపక్షేచ=శుక్లపక్షమందును, జీవసితౌ = బృహస్పతిశుక్రులు, బలాఢ్యౌ=బలయుక్తులైయుండఁగాను, (అనఁగా మౌఢ్యబాల్యవార్ధక్యావస్థలను లేకుండవలెననుట.) సౌమ్యాయనే = ఉత్తరాయణమందు, నవమందిరస్య=నూతనగృహముయొక్క, ప్రవేశః=ప్రవేశము, శుభః=శుభప్రదమైనది. అథ = అటుతర్వాతను, వాస్త్వర్చనం-వాస్తు = వాస్తుపురుషునియొక్క, అర్చనం=పూజనమును, భూతబలించ=భూతబలిని, కుర్యాత్ = చేయవలయును.

మాఘఫాల్గునవైశాఖ జ్యేష్ఠమాసాః శుభప్రదాః,
సహ ఊర్జశ్చ విజ్ఞేయా మధ్యమాతు ప్రవేశనే. 446

టీ. మాఘఫాల్గునవైశాఖజ్యేష్ఠమాసాః = ఈమాసములు, శుభప్రదాః=శుభము నిచ్చునవి, భవంతి = అగుచున్నవి. సహఊర్జశ్చ = మార్గశీర్షకార్తికమాసములు,

ప్రవేశనే = గృహప్రవేశమందు, మధ్యమా = మధ్యమఫలమునిచ్చునట్టిదిగా, జ్ఞేయా = తెలిసికొనఁదగినది, భవతి=అవుచున్నది.

వ్యర్కారవారే తిథిషు రిక్తామావర్జితాసు చ,
దివావా యదివా రాత్రౌ ప్రవేశో మంగళప్రదః 447

టీ. వ్యర్కారవారే = భానుభౌమవారములను విడిచి గురుశుక్రశనిబుధసోమవారములయందును, రిక్తామావర్జితాసుచ=చతుర్థి నవమి చతుర్దశి అమావాస్యలచే విడువఁబడినట్టి, తిథిషుచ=దినములయందు, దివావా = పగటియందేకాని, రాత్రౌవా = రాత్రియందేకాని, ప్రవేశః = నూతనగృహప్రవేశము, మంగళప్రదః = శుభము నిచ్చునట్టిది, భవతి=అవుచున్నది.

చంద్రజీవబుధశుక్రవాసరే శ్రీకరస్సుతమహార్థలాభదః,
సూర్యసూనుదివసే స్థిరప్రదః కింతు చోరభయమత్ర విద్యతే.

టీ. చంద్రజీవబుధశుక్రవాసరే = సోమగురుబుధశుక్రవారములయందు, గృహప్రవేశః = నూతనగృహప్రవేశము, శ్రీకరః = సంపదనుచేయునట్టియు, సుతమహార్థలాభదః-సుత=పుత్రులయొక్కయు, మహార్థ = అధికధనముయొక్కయు, లాభదః=లాభము నిచ్చునట్టిది, భవతి=అవుచున్నది. సూర్యసూనుదివసే=శనివారమునందు, గృహప్రవేశః= గృహప్రవేశము, స్థిరప్రదః=స్థైర్యమునిచ్చునట్టిది, భవతి=అవుచున్నది. కింతు = అయితే, అత్ర= ఈశనివారమునందు, చోరభయం=దొంగలభయము, విద్యతే=కలదు.

రిక్తావమాదగ్ధతిథిర్దినేశభూసూనుషడ్వర్గమినేన్దుదృష్టం,
క్రూరగ్రహాధిష్ఠితవిద్ధభంచ భం వర్జనీయం త్రివిధం ప్రవేశే.

టీ. రిక్తావమాదగ్ధతిథిః-రిక్త = చతుర్థి నవమి చతుర్దశులును, అవమా=దినక్షయమును, దగ్ధతిథిః = శూన్యతిథులును, దినేశభూసూనుషడ్వర్గం = సూర్యాంగారకషడ్వర్గమును, ఇనేన్దుదృష్టం = సూర్యచంద్రులచేతఁ జూడఁబడినదియు, క్రూరగ్రహాధిష్ఠితవిద్ధభం=పాపగ్రహములున్నట్టియు, ప్రవేశింపఁబోవునట్టి, భంచ = నక్షత్రమును, త్రివిధం భం=ఈలాటితిథిషడ్వర్గనక్షత్రములు, ప్రవేశే=గృహప్రవేశమందు, వర్జనీయం = విడిచిపెట్టఁదగినవి.

రోహిణ్యాం త్రిషు చోత్తరాసు శుభదో గేహప్రవేశో నవః
పౌష్ణే వాసవమిత్రయోశ్చ విహితస్స్వస్తిస్పురాణే గృహే,
ఆద్యే హస్తహరీజ్యభే నవగృహేఽశస్తః పురాణే తథా
కుంభే కర్కటే భాస్కరేచ యువతౌ నింద్యః ప్రవేశో గృహే.

టీ. రోహిణ్యాం=రోహిణియందును, త్రిషు=మూఁడైన, ఉత్తరాసు=ఉత్తరోత్త

రాషాఢోత్తరాభాద్రలయందును, నవః = నూతనమైన, గేహప్రవేశః = గృహప్రవేశము, శుభః=శుభప్రదమైనది, పౌష్ణే = రేవతియందును, వాసవమిత్రయోశ్చ-వాసవ = జ్యేష్ఠయందును, మిత్రయోశ్చ = అనూరాధయందును, పురాణే = పాతదియైనట్టి, స్వస్మిన్ గృహే=తనగృహమందు, ప్రవేశః=ప్రవేశము, విహితః=యుక్తమైనది. ఆద్యే = అశ్వినియందును, హస్తహరిజ్యభే=హస్తశ్రవణపుష్యములయందు, నవగృహే = నూతనగృహమందు, ప్రవేశః=ప్రవేశము, అశస్తః=మంచిదికాదు. తథా = అలాగుననే, పురాణేచ = పాతయింటిలోను, అశస్తః=మంచిదికాదు. భాస్కరే=సూర్యుఁడు, కుంభే = కుంభరాశియందును, కర్కిణి = కర్కటరాశియందును, యువతౌ చ=కన్యారాశియందు నున్నవాఁడౌచునుండఁగా, గృహే=గృహమందు, ప్రవేశః=ప్రవేశము, నింద్యః=నిందింపఁదగినది.

అర్కానిలార్యాదితిదస్రవిష్ణుకుక్షిప్రవిష్టం నవమందిరం యత్,
అబ్దత్రయాత్తత్పరహస్తయాతం శేషేషుధిష్ణ్యేషు చ మృత్యుదం స్యాత్.

టీ. అర్కానిలార్యాదితిదస్రవిష్ణుకుక్షిప్రవిష్టం = హస్త స్వాతి పుష్య పునర్వస్వశ్విని శ్రవణములందు ప్రవేశించినట్టి, యత్=ఏ, నవమందిరం = క్రొత్తయిల్లుగలదో, తత్=అది, అబ్దత్రయాత్=మూఁడేండ్లపైనను, పరహస్తయాతం = పరులచేఁ జిక్కును, శేషేషు=తక్కిన, ధిష్ణ్యేషు చ=నక్షత్రములయందును, మృత్యుదం = మృత్యుప్రదమైనది, స్యాత్=అగుచున్నది.

స్థిరవారుణమైత్రేందుత్వాష్ట్ర పౌష్ణవసూడుషు,
ప్రవేశ శ్రీకరో జ్యేష్ఠ పుష్యర్క్షే మధ్యమస్మృతః. 452

టీ. స్థిరవారుణమైత్రేందుత్వాష్ట్రపౌష్ణవసూడుషు = రోహిణ్యుత్తరాత్రయ పూర్వాషాఢానూరాధమృగశిరచిత్రరేవతిధనిష్ఠలయందు, ప్రవేశః = గృహప్రవేశము, శ్రీకరః=సంపదను జేయునట్టిది, స్యాత్=అవుచున్నది. జ్యేష్ఠపుష్యర్క్షే = జ్యేష్ఠపుష్యనక్షత్రములయందు, ప్రవేశః = గృహప్రవేశము, మధ్యమః = మధ్యమమైనదిగాను, స్మృతః=చెప్పఁబడినది.

కేంద్రేషు సౌమ్యే గురుశుక్రలగ్నే
పాపేషు కేంద్రాష్టమవర్జితేషు,
గ్రామే స్థిరే వాథ వనే విలగ్నే
గృహం విశేచ్ఛీతకరాఽనుకూలే. 453

టీ. కేంద్రేషు=లగ్నచతుర్థసప్తమదశమములయందు, సౌమ్యే=శుభగ్రహము, స్థితవతి=ఉన్నవాఁడౌచుండఁగాను, పాపేషు=పాపగ్రహములు, కేంద్రాష్టమవర్జితేషు = కేంద్రములయందు నష్టమమునందును లేకపోవుచుండఁగాను, గురుశుక్రలగ్నే=తులావృషభ

ధనుర్మీనములలో నొకలగ్నమందుండు, అథవా=అట్లుగాదేని, స్థిరవిలగ్నే = స్థిరలగ్నమందుండు, శీతకరే=చంద్రుఁడు, అనుకూలేసతి=బలవంతుఁడౌచునుండఁగా, గ్రామే=గ్రామముదుండు, వనేవా=తోఁటయందుగాని, గృహం = గృహమును, విశేత్ =ప్రవేశింపవలయును.

జన్మభే జన్మలగ్నే వా తాభ్యాముపచయేఽపి వా,
ప్రవేశః పుత్రధనదస్త్వన్యథా శోకహానిదః. 454
వ్యాధిసాధనదశ్చైవావిత్తదో బంధునాశకః,
సుతహాఽశత్రుహా స్త్రీఘ్నః ప్రాణహా పీడనప్రదః. 455

టీ. జన్మభే=జన్మనక్షత్రమందేని, జన్మలగ్నేవా=జన్మలగ్నమందేని, తాభ్యాం = ఆరెంటికంటె, ఉపచయేపివా=మూఁడాఱు పది పదునొకండింటనేని, ప్రవేశః=గృహప్రవేశము, పుత్రధనదః=సంతానమును ధనము నిచ్చునట్టిది, భవేత్=అగును. అన్యథా=జన్మనక్షత్రలగ్నములకు మఱియొక నక్షత్రలగ్నముల యందైతే, శోకహానిదః = దుఃఖమును కీడును నిచ్చునదియు, వ్యాధిసాధనదశ్చైవ = రోగాస్పదమైనట్టిదియు, అవిత్తదః=దారిద్ర్యము నిచ్చునట్టిదియు, బంధునాశకః = చుట్టములను నశింపఁజేయునట్టిదియు, సుతహా=సంతానహాని చేయునట్టిదియు, అశత్రుహా=మిత్రహాని చేయునట్టిదియు, స్త్రీఘ్నః=కళత్రహాని చేయునట్టిదియు, ప్రాణహా=మృత్యుప్రదమైనదియు, పీడనప్రదః=కీడుచేయునట్టిదియు నౌను.

సిద్ధికృద్ధనకృచ్చైవాభయకృజ్జన్మరాశితః,

టీ. జన్మరాశితః=జన్మరాశియందలి గృహప్రవేశము, సిద్ధికృత్ = సకలకార్యసిద్ధి చేయునట్టిదియు, ధనకృత్=ధనమును జేయునట్టిదియు, అభయకృత్=భయనాశనమును జేయునట్టిదియు, భవేత్ = అగును.

అకవాటమనాచ్ఛన్నమదత్తబలిభోజనమ్. 456
గృహం న ప్రవిశేదేవం విపదామాకరం హి తత్,

టీ. అకవాటం=తలుపులులేనిదియు, అదత్తబలిభోజనం=బలిహరణబ్రాహ్మణభోజనములు చేయకున్నదియు, అనాచ్ఛన్నం= పైకప్పులేనిదియునగు, గృహం=గృహమును, నప్రవిశేత్ = ప్రవేశింపఁగూడదు. ఏవం = ఈప్రకారముగాఁ బ్రవేశించినచో, తత్=ఆమందిరము, విపదాం=ఆపత్తులకు, ఆకరంహి=స్థానమేకదా.

ఇది గృహప్రవేశవిషయము.

కూపారంభవిషయము.

రేవత్యుత్తరభాద్రాచ హస్తమైత్రే పితా తథా. 457
బ్రహ్మ తిష్యంచ శ్రవణం కూపారంభే ప్రశస్యతే,

టీ. రేవతీ=రేవతియును, ఉత్తరభాద్రాచ = ఉత్తరభాద్రయును, హస్తమైత్రే = హస్తానూరాధలును, పిత్ర్యా=మఘయును, బ్రహ్మ = రోహిణియును, తిష్యంచ = పుష్యమియును, శ్రవణం= శ్రవణమును, కూపారంభే=బావిత్రవ్వుటయందు, ప్రశస్యతే= ప్రశంసింపఁబడుచున్నది.

మత్స్యే కులీరే మకరే బహూదకం
కుంభే వృషే చార్ధజలప్రమాణం,
అళ్యాంచ తౌళ్యాం మిథునేచ పాదం
శేషే తు రాశౌ జలనాశనం చ. 458

టీ. మత్స్యే = మీనరాశియందును, కులీరే = కర్కాటరాశియందును, మకరే = మకరరాశియందును, బహూదకం=పూర్ణజలము, అనఁగా నివి పూర్ణజలరాసు లనుట. కుంభే = కుంభరాశియందును, వృషేచ = వృషభరాశియందును, అర్ధజలప్రమాణం=అర్ధజలము. ఇవి యర్ధజలరాసు లనుట. అళ్యాం=వృశ్చికమందును, తౌళ్యాం=తులయందును, మిథునేచ=మిథునరాశియందును, పాదం=పాదజలము, ఇవి పాదజలరాసు లనుట. శేషే=తక్కిన, రాశౌ=రాసులయందు, జలనాశనం = ఉదకాభావము. ఇవి నిర్జలరాసులనుట.

కేంద్రేషు పాపయుక్తేషు కృచ్ఛ్రేణాపి న సిధ్యతి,
చన్ద్రశుక్రయుతే కేన్ద్రే పర్వతే చ జలం భవేత్. 459

టీ. కేంద్రేషు = కేంద్రములు, పాపయుక్తేషు = పాపులతోఁ గూడినవైయుండఁగా, కృచ్ఛ్రేణాపి=కష్టముచేతనైనను, జలం=ఉదకము, నసిధ్యతి=దొరకదు. కేంద్రే= కేంద్రము, చంద్రశుక్రయుతే=చంద్రశుక్రులతోఁ గూడినదైయుండఁగా, పర్వతేచ= పర్వతమందైనను, జలం=ఉదకము, భవేత్=దొరకును.

అర్కరాశౌ జలం శూన్యం పాషాణశ్చాపి దృశ్యతే,
జలరాశిగతే చన్ద్రే శుక్రే వాపి విశేషతః. 460

టీ. అర్కరాశౌ = సూర్యుఁడున్నరాశియందు, జలం = ఉదకము, శూన్యం = శూన్యము, పాషాణశ్చాపి=బాపరాయియు, దృశ్యతే=కనఁబడును, చంద్రే=చంద్రుఁడును, శుక్రేవాపి=శుక్రుఁడైనను, జలరాశిగతేసతి = పూర్ణజలరాశియందుండఁగా, విశేషతః = విశేషముగా, జలం=ఉదకము, దృశ్యతే=చూడఁబడును.

బీజావాపవిషయము.

షష్ఠమీ సప్తమీ చైవ పౌర్ణమాసీ త్రయోదశీ,
తృతీయైకాదశీ చైవ ప్రశస్తా బీజకర్షణే. 46

టీ. పంచమి, సప్తమి, పూర్ణిమ, త్రయోదశి, తదియ, విదియ తిథులు, బీజకర్మణి=విత్తులువిత్తుటయందు, ప్రశస్తాః=యోగ్యమైనవి.

అర్కోదయే సూర్యవారే సర్వబీజాని వాపయేత్,
సోమవారే మిథోలగ్నే జలపుష్పాంకురాన్ న్యసేత్. 462

టీ. అర్కోదయే = సింహాలగ్నమందును, సూర్యవారే = ఆదివారమందును, సర్వబీజాని = ఎల్లవిత్తులును, వాపయేత్ = వెదజల్ల వచ్చును. సోమవారే = సోమవారమందును, మిథోలగ్నే = మిథునలగ్నమందును, జలపుష్పాంకురాన్ = రాజనపువిత్తులను, న్యసేత్ = వెదఁజల్లవచ్చును.

కుజస్య వారే తల్లగ్నే కోద్రవాన్వాపయేద్బుధః,
బుధవారే సౌమ్యలగ్నే క్రముకస్థాపనం వనమ్. 463

టీ. కుజస్యవారే = మంగళవారమందు, తల్లగ్నే = మేషవృశ్చికములయందును, కోద్రవాన్ = కొఱ్ఱధాన్యములను, బుధః=బుద్ధిమంతుఁడు, వాపయేత్ = వెదజల్లదగినది, బుధవారే=బుధవారమందు, సౌమ్యలగ్నే = మిథునకన్యలయందును, క్రముకస్థాపనం = పోఁకచెట్టుపెట్టునట్టి, వనం=తోఁటను, స్థాపయేత్ = ఉంచవలయును.

స్థాపయేత్ఫలవృక్షాంశ్చ తల్లగ్నే దివసే గురోః,
శుక్రవారే తదుదయే స్థాపయేత్కుసుమం తరుమ్. 464

టీ. గురోః=బృహస్పతియొక్క, దివసే=వారమందును, తల్లగ్నే = ధనుర్మీనముల యందును, ఫలవృక్షాంశ్చ = మామిడిచెట్టుమొదలయిన ఫలవృక్షములను, స్థాపయేత్ = ఉంచఁదగును. శుక్రవారే = శుక్రవారమందును, తదుదయే = తులావృషభముల యందును, కుసుమంతరుం = మల్లెలుమొదలయిన పూవుఁదీఁగెలను, స్థాపయేత్=స్థాపింపవలెను.

మన్దస్య లగ్నే మన్దాహే కృష్ణధాన్యాని వాపయేత్. 465

టీ. మన్దస్య=శనైశ్చరునియొక్క, లగ్నే=మకరకుంభములయందును, మన్దాహే=శనివారమందును, కృష్ణధాన్యాని = నువ్వులు మొదలయినధాన్యములను, వాపయేత్ = వెదఁజల్లవచ్చును.

స్వాతీపుష్యమఘాప్రచేతవరుణాస్వార్పాంత్యమిత్రోత్తరా
మూలాధోక్షజహస్తభాని సతతం బీజస్య వాపే శుభాః,
ఆదిత్యైందవవాసవాస్సతురగా వాపే సదా మధ్యమాః
శుక్రేందోర్బుధజీవయోశ్చ దివసాశ్శస్తాశ్చ నాన్యే వరాః.

టీ. స్వాతిపుష్యమఖాశ్రవణేశవరుణాః = స్వాతిపుష్యమఖరోహిణీపూర్వాషాఢలును, సార్పాంత్యమిత్రోత్తరాః = ఆశ్రేషరేవత్యనూరాధోత్తరలును, మూలాధోశజహాస్తభాని = మూలశ్రవణహస్తనక్షత్రములును, సతతం = ఎల్లప్పుడును, చిత్యా = చిత్తనముయొక్క, వాపే = పెదబల్లుటయందు, శుభాః = శుభప్రదములైనవి. చతురగాః = అశ్వినితోఁగూడిన, అదిత్యైందవవాసవాః = పునర్వసు మృగశిర ధనిష్ఠలు, వాపే = విత్తుటయందు, సదా = ఎల్లప్పుడును, మధ్యమాః = మధ్యమఫలము నిచ్చునట్టివి, శుక్రేందోః = శుక్రచంద్రులయొక్కయు, బుధదేవరూజ్యః = బుధబృహస్పతులయొక్కయు, దివసాః = వారములు, శస్తాః = ప్రశస్తములయినవి. అన్యే = తక్కిన వారములు, నవరాః = పనికిరానివి.

మ హా ర్ఘ ద ర్ప ణ ము.

సంపూర్ణము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.